

χεσθε, ὅτι ἤδη ἑτοιμά ἐστι πάντα. ¹⁸ Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ Ἀγρόν ἡγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν, ἔρωτῶ σε ἔχε με παρητημένον. ¹⁹ Καὶ ἕτερος εἶπε Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. ²⁰ Καὶ ἕτερος εἶπε Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. ²¹ Καὶ παραγενομένοις ὁ δούλος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα τότε ὁμοιοῦς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἐξέλθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. ²² Καὶ εἶπεν ὁ δούλος Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν. ²³ Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον Ἐξέλθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου. ²⁴ Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δείπνου. ²⁵ Συνε-

λος ἐκεῖνος, τυντέστιν ὁ ἀποστολικὸς χορὸς ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Πότε δὲ παρεγένετο, καὶ πού; αἱ ἀποστολικαὶ πράξεις δηλοῦσι.

Τότε ἰσχυροῦς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἐξέλθε εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλονότι, πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς, καὶ τυφλοὺς καλεῖ, τοὺς μὴ τελείους τῇ γνώσει, καὶ τῇ τελειότητι τῶν ἀρετῶν, καὶ πάσης ἀγαθῆς ἐργασίας, ἡ τοὺς ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς πληθύνος ἀσθενῇ τὴν διάνοιαν ἔχοντας, καὶ ἀφεγγῇ, καὶ χωλεῖνσαν. Εἰπόντος δὲ τοῦ δούλου, τυντέστιν τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ Κύριε, γέγονεν, ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν, εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον. Μέχρις ὧδε ἡ κλήσις ἡ ἰουδαϊκὴ ἀπὸ ταύτης προσετέταρξεν οἱ ἀποστολὴ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἔθνη. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ Ἐξέλθε εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ φραγμοὺς. Ὅδοις δὲ, καὶ φραγμοὺς ἐκάλεσαν διὰ τὸ ἔξω τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας τὰ ἔθνη καθῆσθαι, καὶ τρόπον τινα ἀποκεκλεισμένους, καὶ ἀποπεφραγμένους τῇ διανοίᾳ, καὶ τῇ φρονήσει ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων πρὸς τὸ ἐλθεῖν εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πίστιν.

Τὸ δὲ, ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, τὸ ἐπαγγεῖν ἀνάγκην καὶ βίαν, τοῖς ἐξ ἔθνων δηλονότι τῇ τοῦ κηρύγματος συνεγείᾳ, διὰ τὸ ἐν βαθεῖ σκότειν, καὶ ἀπιστίᾳ πολλῇ καὶ πλανῇ κατέχεσθαι. Καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ πράξεις. Ὁ γὰρ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐξ ἔθνων γρησὶ Τριτίαν νύκτα, καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπανάμην, μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν. Τοῦτο ἐστίν ἡ βία, καὶ ἡ ἀνάγκη παρὰ τῶν ἀποστόλων γενομένη τοῖς ἔθνεσι. Τὸ δὲ, οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν, τῶν κεκλημένων, περὶ τῶν ἰουδαίων γρησὶ ὁ δεσπότης, καθὼς αὐτοὺς γρησὶ Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ, καὶ τὰ ἔξω. Τιοὶ δὲ τῆς βασιλείας εἰσὶν οἱ ἐξ ἰουδαίων ἄπαντες. Τὸ δὲ Πολλοὶ εἰσὶ κλητοί, τοῦτο ἐστίν, ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἰουδαίων καὶ ἐκ τῶν ἔθνων πάντες ἐκλήθησαν, ὧστε καὶ ἐκ πάντων ἐδέξαντο τὸ κήρυγμα τὸ δεσποτικόν.

²⁵ Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι. Τοῦτο δὲ λέγων οὐ τοὺς τῆς ἐμφάνου φιλοστοργίας ἀγαθῆς νόμους, οὐδὲ τῆς φυσικῆς διαθέσεως τῆς ὁμοιομένης γονεῦσι μὲν παρὰ τέκνων, γυναιξὶ δὲ παρὰ τῶν συνηρμοσμένων, ἀδελφῶν πρὸς ἀδελφὰς καταφρονήτας εἶναι διδάσκει, ἐχθροὺς ποιησάμενους τοὺς οἰκιστάτους, ἵνα συνῶμεν αὐτῷ, καὶ ἀκολουθεῖν ἰσχύσωμεν ὁ γὰρ κελίων ἀγαπᾷ τοὺς ἐχθροὺς, πῶς ἂν ἠθέλησε μισεῖν τοὺς κατὰ φύσιν οἰκίους; Οὕτω

σοῖς, ὅτι ἤδη ἑτοιμά ἐστι πάντα. ¹⁸ Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ Ἀγρόν ἡγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν, ἔρωτῶ σε ἔχε με παρητημένον. ¹⁹ Καὶ ἕτερος εἶπε Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. ²⁰ Καὶ ἕτερος εἶπε Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. ²¹ Καὶ παραγενομένοις ὁ δούλος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα τότε ὁμοιοῦς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἐξέλθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. ²² Καὶ εἶπεν ὁ δούλος Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν. ²³ Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον Ἐξέλθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου. ²⁴ Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δείπνου. ²⁵ Συνε-

soknak, hogy jöjenek, mert már minden kész. ¹⁸ De azok mindannyian együtt mentegedőzni kezdének. Az első monda neki: Majort vettem, ki kell mennem azt megnézni, kérlek, ments ki. ¹⁹ A másik monda: Őt fogat ökröt vettem, elmegyek azokat jártatni, kérlek, ments ki. ²⁰ Ismét más így szólott: Feleséget vettem, azért nem mehetek. ²¹ Megjövén a szolga, megjelenté ezeket urának. Akkor a családtya megharagudván, monda a szolgának: Menj ki hamar az utakra, és város szereire, és a szegényeket, bénákat, vakokat, és sántákat vezesd be ide. ²² És monda a szolga: Uram, meglett a mint parancsoltad; és még van hely. ²³ Az ur pedig monda a szolgának: Menj ki az utakra, és sövényekhez, s kényszerítsd bejönni, hogy megteljék házam. ²⁴ Mondom pedig nektek, hogy senki azon férfiak közül, kik hivatalosak valának, meg nem ízleli az én vacsorámat. ²⁵ Véle ment

t. i. az apostoli kar megjelenté ezeket az Urnak. De mikor ért vissza, és hol, az apostolok cselekedetei mutatják.

Akkor megharagudván a családfő monda szolgájának: Menj ki az utakra és a város szereire, tudnillik Jeruzsalem utcáira, hivid-el a szegényeket bénákat sántákat és vakokat, az az kik a hittanban az erények tökélyében, és minden jónak gyakorlásában tudatlanok. Vagy a zsidó népből azokat kiknek gyenge, homályos, és vakoskodó elméjük van. Midőn az a szolga, vagy az apostoli kar, azt jelentené: Uram, meglett, a mint parancsoltad és még van hely, monda az Ur a szolgának. Eddig tart a zsidók hivatása; innen tova az apostoloknak parancsoltatott, kimenni a pogányok közé. Ezt jelenti ama mondat: Menj ki az utakra és sövényekre. Utakat és sövényeket említ, mert az igazság útján kívül heverték a pogányok, némileg elzárva, és elkerítve elméjükben és értelmükben az ördög tőrei által, hogy a mi Megváltónk hitére ne térjenek.

„Kényszerítsd őket bejönni arra céloz, hogy bizonyos erőtetést kell a pogányoknál használni, a hirdetés állhatatos folytatása által, minthogy mély sötétség, és nagy hitetlenség és tévelygés tartoztatja őket. Ezt is kiderítik az apostolok cselekedetei. Szent Pál apostol ugyanis így szól a pogányokhoz. Háromévig se éjjel se nappal meg nem szüntem könyekkel mindegyiket in-teni. „Senki a meghívott férfiak közül“ a zsidókról mondatik Urunk által, mikép ő maga is nyilatkozott volt: Sokan jönnek majd keletről nyugatról, és éjszokról sat. „Az ország fiai“ jelölik a zsidókat összesen. Továbbá: „Sokan vannak a hivatalosok“ annyit jelent, hogy mind a zsidókból, mind a pogányokból mindnyájan meghívatlak, de mindannyi közül csak kevesen fogadták el az Ur hirdetését.

²⁵ Véle ment sok nép. Ezeket mondván nem bontja fel a velünk született szeretetnek törvényeit, se a természetes hajlamot, melynek a szülők és magzatok, a nők és hitestársaik, fivérek és nővérek közt lenni kell, nem állítja megvetendőnek; midőn akarja, hogy ellenségeinknek tartsuk házfifeinket is, hogy vele lehessünk, s őt követhessük. Hisz a ki az ellenséget is szeretni parancsolt, mikép akarhatta volna, hogy gyűlöljük természet szerinti roko-

πορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· ²⁶ Εἰ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. ²⁷ Καὶ ὅστις οὐ βασιάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής. ²⁸ Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; ²⁹ ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξονται ἐμπαίζειν αὐτῷ, ³⁰ λέγοντες, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἰσχυρεν ἐκτελέσαι. ³¹ Ἡ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἐπὶ ἐνὸς βασιλεὺς εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευταὶ εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἰκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; ³² Εἰ δὲ μήγε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ ὄντος, πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην. ³³ Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. ³⁴ Καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; ³⁵ Οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν, ἔξω βάλλουσιν αὐτό. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

ὡν ἀγοῆσαι τὴν γῆσιν, οὔτε δουλεύσαι προστάσει Χριστός, ἀλλὰ χρῆσθαι τῇ γῆσει πρὸς τὸ ἄμεινον, συνεπάγεσθαι τὸ οἰκίον θέλημα εἰς τὴν αὐτοῦ Χριστοῦ φιλίαν, καὶ μὴ ἀφελῆσθαι διὰ τοῦ οἰκίου τῆς θείας ἀγάπης.

²⁸) Τὸ ἐκ τῆς τοῦ πύργου οἰκοδομῆς ἡμῖν ὑποδηλούμενον τοῦτο ἐστὶν ἵνα οἱ τὴν ἐκκλησίαν ζωὴν κατορθοῦν ἐλόμενοι τὴν ἀκούσαν μὲν τούτῳ προθυμίαν τῷ ἑαυτῶν ἐγκαταθέμενοι γοῇ διατελώσιν.

³¹) Τὸ δὲ εἰ (sic) τις βασιλεὺς σημαίνει, ὅτι πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις ἐστὶ ἡμῖν ὁ ἀγὼν, καθὼς ὁ ἀποστόλος γρησὶ, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός. Αὐτὸν Θεὸν ἔχοντες βοηθόν, μηδαμῶς περὶ εἰρήνης τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν δαίμονας ἐρωτήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ δουλωθῆναι τοῖς πάθεσιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιστῶμεν αὐτοῖς, τὸν κραταῖον Θεὸν ἡμῶν εἰς ἀντίληψιν ὁλοψύχως καὶ ἀδιαλείπτως ἐπικαλούμενοι.

³⁴) Καλὸν τὸ ἅλας. Ἄλας καλεῖ πάντας τοὺς διδασκάλους, τοὺς μὲν πρῶτως, τοὺς δὲ δευτέρως· πρῶτως μὲν γὰρ οἱ ἀπόστολοι τῷ κόσμῳ παντὶ γεγόνασιν ἅλας, καὶ ὅσοι μετ' ἐκείνους τοιοῦτοι ἀρτύοντες εἰς σωτηρίαν ἀνθρώπων. Δευτέρως δὲ τὰς ἐκκλησίας πληροῦντες λαοί, χρήσιμοι πρὸς ὠφέλειαν τοῖς πλησιάζουσιν καθιστάμενοι· χρήσιμους τοῖνυν ἡμᾶς ὁ παρ' ἡμῶν λόγος, γρησὶν, ἅπασιν ἀνθρώποις κατασκευάζει, καὶ πᾶσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ παραμυγνεί, τοιοῦτους ἀποδεικνύς, οἷους προεῖρηκα.

pedig sok népsereg, és hozzájuk fordulván, monda nekik: ²⁶ Ha valaki hozzám jő, és nem gyűlöli atyját, és anyját, és feleségét, és fivéreit és nővéreit, azonfölül önnön lelkét is: nem lehet tanítványom. ²⁷ És a ki nem hordozza keresztyét, és nem követ engem, nem lehet tanítványom. ²⁸ Kicsoda közöletek tornyot akarván építeni. nem számolja föl előbb űlve a költséget, hogy van-e tehetsége a bevégre? ²⁹ nehogy miután alapot vetett, és be nem végezheti, mind a kik látják, csúfolni kezdjék őt, ³⁰ mondván: Ez az ember elkezdett építeni, és nem birta bevégezni. ³¹ Vagy melyik király, ha más király ellen hadat akar viselni, nem gondolja meg előbb űlve, vajjon tizezerrel szembe szállhat-e avval, ki huszezerrel jő ellene? ³² Különben még annak távollétében követséget küldvén békekötést kér. ³³ Így tehát mindenik közöletek, ki le nem mond mindenről, a mije van, nem lehet tanítványom. ³⁴ Jó a só; de ha a só megizetlenedik, mivel sóznak? ³⁵ Se a földre, se a ganéjra nem való, kivetik azt. A kinek van füle a hallásra, hallja.

nainkat? Nem parancsolja tehát a Krisztus, a természet akár megvetni, akár szolgálni: hanem élni a természettel jobbra; önnön akaratunkat Krisztus barátságának fölállozni, és a rokon által el nem tántoríttatni Isten szeretetétől.

²⁸) A torony építése által az adatik értesünkre, hogy a kik az élet tökélyesítésére szánták magokat: ezen föltételhez mért elég erélyt és kitartást hordjanak lelkületükben, és tanulsanak végig.

³¹) Ama mondat: Vagy mely király"stb jelenti, hogy ellenkező hatalmakkal van küzdelmünk, mikép az apostol mondja; egyszersmind pedig a testi okosság ellen. Azért Isten levén segedelmünkre soha ne kössünk ellenségeinkkel az ördögökkel békét, az az ne szolgáljunk szenvedélyeinknek; hanem szálljunk szembe velök, s e végre a mi hatalmas Istenünket őszintén és szünet nélkül segítségre hívjuk.

³⁴) Jó a só. Sónak nevez minden tanítót, némelyeket első, másokat pedig másodrendűleg. Kiválólág az apostolok lettek az egész világ sava, és mind, a kik utánuk az embereket az üdvözségre vezetik. Másodrendűleg pedig az egyházat betöltő világiak is, kik a velök társalgóknak javára válnak. Az én tanítványom tehát, ugymond, titeket valamennyi embernek hasznosokká tesz, és mindnyájokba üdvözség végett belevegyít, olyanoknak tüntetvén ki benneteket, a mint előre megmondtam.

CAPUT XV.

Ἦσαν δὲ ἐγγιζόντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ, ἀκούειν αὐτοῦ. ² Καὶ διεγόν-
γυζον οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς λέγοντες, ὅτι
οὗτος ἀμαρτωλοὺς προσδέχεται, καὶ συνεισθίει αὐ-
τοῖς. ³ Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύ-
την λέγων· ⁴ Τίς ἀνθρώπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν
πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλεί-
πει τὰ ἐνενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύε-
ται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό; ⁵ Καὶ εὗ-
ρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὄμους ἑαυτοῦ χαίρων.
⁶ Καὶ ἔλθων εἰς τὸν οἶκον, συναλεῖ τοὺς φίλους
καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς· Συγχαρήτε μοι,
ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός. ⁷ Λέγω
ὑμῖν, ὅτι οὕτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ
ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα
δικαίοις, οἵτινες οὐ χρειαν ἔχουσι μετανοίας. ⁸ Ἡ
τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχ-
μὴν μίαν, οὐχὶ ἄπει λύχνον, καὶ σαροὶ τὴν οἰκίαν,
καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου εὕρῃ; ⁹ Καὶ εὗ-
ροῦσα συναλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας
λέγουσα· Συγχαρήτε μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν
ἣν ἀπώλεσα. ¹⁰ Οὕτως, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται
ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ
μετανοοῦντι. ¹¹ Εἶπε δὲ Ἀνθρωπὸς τις εἶχε δύο

³) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς. Ὁ γὰρ ἑκατὸν ἀριθμὸς τέ-
λειός ἐστιν ἐκ δεκάδων συγκείμενος. Ἐκατὸν οὖν τὰ πρό-
βατα πεπλάνηται δὲ ἐν ἐξ αὐτῶν, τοντεύει τὸ ἐπὶ τῆς
γῆς γένος, ὃ δὲ καὶ ἐξήγησεν ὁ πάντων ἀρχιποιμὴν, ἀφ' οὗ
ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰ ἐνενηκονταεννέα, οὐκ ἀφειδήσας αὐτῶν
ἐπὶ γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ τῆς αὐτοῦ χειρὸς κατοικτεῖται
δὲ μᾶλλον τὸ ἀπολωλός, ἵνα μηδὲν ἢ τὸ ἐκλειποῦν,
προσενηγεμένον γὰρ τοῦ ἐνός, ἔχει τὸ ἴδιον ἢ ἐκα-
τοτῆας.

⁸) Ἡ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα. Διὰ μὲν τῆς
προτέρως παραβολῆς, ἐν ἣ ἡ πρόβατον πεπλάνηται τὸ ἐπὶ
τῆς ἀποδείκνυται γένος, ἐμάθομεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐστὶν
ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ λαὸς νομῆς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα
χειρὸς αὐτοῦ· διὰ δὲ τῆς δευτέρας, ἐν ἣ δραχμὴ παρει-
κάσεται τὸ ἀπολωλός, ὡς ἐκ δέκα πάλιν, τοντεύει ἐκ
τελειότητος, ἥτοι πληθὺς τῆς ἀρετῆς ἐχούσης εἰς ἀριθ-
μόν. Τέλειος δὲ καὶ ὁ δέκα τὴν ἐκ μονάδος ἀνάβασιν
ἔχων εἰς τὸν ἐπέκεινεν δρόμον διαδείκνυται σαφῶς ὅτι καθ'
ὁμοίωσιν, καὶ κατ' εἰκόνα γεγονάμεν τὴν βασιλικὴν καὶ
θεῖαν. Ἡ γὰρ δραχμὴ νόμισμά ἐστι χαλκοῦν χαρακτῆρας
ἔχον βασιλικόν· ὅτι μὲν γὰρ πεσόντες τρόπον τινά, καὶ
ἀπολωλότες ἠνέμεθα παρὰ Χριστοῦ. Γέγονε γὰρ τοῦ
πεσόντος ἡ ζήτησις λύχνον ἀνάσσης τῆς γυναικός, τοντ-
εύει τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς σοφίας, ἥτις ἐστὶν ὁ υἱός,
φωτὸς ἐν ἡμῖν ἀναλάμψαντος τοῦ Θείου καὶ νοητοῦ, οὐκ
ἀν ἐνδύσειε τις· ἥτοι λύχνον ἀναγιν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα φησι,
τὴν τῇ καθαρότητι καὶ ἀγνείᾳ λαμπράν ἢ τῆς διδασκαλίας
τὸν λόγον, τὰς φασοτάτους καὶ ἐναγγελικὰς ἐντολάς.

¹¹) Εἶπεν δὲ Ἀνθρωπὸς τις. Λήθεται τοῖνυν τὸ
ἀνθρώπινον γένος εἰς δύο, εἰς δικαίους, καὶ ἀμαρτωλοὺς,

Αζονban hozzájárulának mind a vámosok és
bűnösök, hogy hallgassák őt. ² És zugolódtak a
farizeusok és írástudók, mondván: Ez a bűn-
söket befogadja, és eszik velök. ³ Ő pedig pél-
dázatot hozott föl, mondván: ⁴ Van-e köztetek
ember, kinek száz juha levén, ha egyet elveszt
közölük, nem hagyja ott a kilenczvenkilenczet a
pusztában, és elmegy az után, mely elveszett,
mig föl nem leli? ⁵ S midőn megtalálja, vállaira
teszi, örülvén, ⁶ és haza térvén egybehívja ba-
rátaikat és szomszédait, mondván nekik: Örvendje-
tek velem, mert megtaláltam juhomat, mely el-
veszett volt. ⁷ Mondom nektek: szintugy öröm
lesz az égben egy megtérő bűnös fölött, mint ki-
lenczvenkilencz igaz fölött, kiknek nincs szüksé-
gök a bűnbánatra. ⁸ Vagy van-e asszony, kinek
tiz garasa levén, ha egy garast elveszt, nem gyújt-e
gyertyát, kisöpri a házat, és szorgosan keresi,
mig meg nem találja? ⁹ S midőn megtalálta,
összehívja barátneit, és szomszédait, mondván:
Örvendjete velem, mert meglettem a garast, me-
lyet elvesztettem volt. ¹⁰ Ugy, mondom nektek,
öröm lesz Isten angyalai előtt, egy megtérő bűnös
fölött. ¹¹ Azután monda: Egy embernek két

³) Monda nekik. „A száz“ tökéletes szám, mely tize-
dekből van összetéve. Százan vannak tehát a juhok; de
egy közülök eltéved, tudnillik a földön lakó emberi nem,
melyet a mindnyájok főpásztorja fölkeresett, ott hagyván
a pusztában a kilenczvenkilenczet, nem megvetésből, mert
hisz az ő kezének biztossága alatt vannak. Mindazáltal
az elveszettet inkább megsánja, hogy egy se legyen elha-
gyatva, mert ha az egy visszahozatik, a száznak megvan a
sajátja.

⁸) Vagy melyik asszony, ha tiz pénze van. Az előbbi
példázatból melyben a tévelygő juh által az emberi nem
jelöltetik, tanuljuk, hogy ő a mi Istenünk, mi pedig legelő-
jének nyája. és kezeinek juhait vagyunk. A második pedig
melyben a pénz képviseli az elvesztettet, ismét a tizből
vétetik, az az tökéletesből, vagy olyan sokaságból, mely
tökéletes összeget tesz. Tökéletes pedig, és az egységből
felnövekedő tiznek számában az van, ki világosan meg-
mutatja törekvésével, hogy királyi és isteni hasonlatosságra
és képre alkottattunk. Mert a drachma (pénz) olyan réz
pénz, melynek királyi jellege van. Hogy tudnillik, miután
elpártoltunk némileg és elvesztünk, megtaláltattunk Krisz-
tus által (ugyanis az eltévedtnek keresése, az asszony által
meggyújtott lámpánál történt, az az Isten és Atya bölce-
sége — Isten fia — által, ki isteni és szellemi világossá-
got gyújtott bennünk) arról ki sem fog kételkedni. Vagy a
lámpagyújtás alatt saját testét érti, mely tisztaságával,
és szentségével fényeskedik, vagy végre a tanítás igéjét, a
fénylő evangéliumi parancsolatokat.

¹¹) Monda azután: Egy embernek. Az emberi nem
tehát elválasztatik kétféle, az igazak, és bűnösök rendjére.

νιούς. ¹² Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. ¹³ Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱός, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν· καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως. ¹⁴ Ἀπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. ¹⁵ Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης· καὶ ἐπεμυεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. ¹⁶ Καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. ¹⁷ Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπε· Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι; ¹⁸ Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. ¹⁹ Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου, ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου. ²⁰ Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ἐτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεμίλησεν αὐτόν. ²¹ Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν

δύο τέγματα, εἰς δὲ πατὴρ τῆς ἀνθρωπότητος. Προσῆλθεν δὲ φησι, ὁ νεώτερος οὐ διὰ τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐνδεὸς τῆς διανοίας, καὶ λέγει τῷ πατρὶ· Δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος, τούτῳστιν, οὐ θέλω δουλεύειν ἀνάγκῃ, αὐτεξούσιός εἰμι, γέγονα γὰρ αὐτεξούσιος. Ὁ πατὴρ ἀφθόως ἔδωκεν, θέλει γὰρ ἡμᾶς ἐξουσία λατρεῖν. Εἴτα φησὶ, ὅτι ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν. Μακρὰν γέγονεν ἢ ψυχῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τοῦ ποιήσαντος· τὸ γὰρ ἀπεδήμησεν οὐχὶ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβάσιν δηλοῖ, ἀλλὰ τὴν τῆς διανοίας ἀναχώρησιν. Μακρὰν γὰρ ἐστὶν ὁ Θεὸς τὸν μὴ ζητούντων αὐτόν· ἀποδημίας τοῖνυν ἔζησεν ἀσώτως, καὶ ἀνάλωσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὸν ἐμνηστον λογισμόν, τὴν σωφροσύνην, τὴν περὶ Θεοῦ γνώσιν.

¹⁴ Εἴτα φησὶ, ὅτι ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς, οὐ λιμὸς ἄρτων, οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Ἐκπεσὼν γὰρ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν λιμὸν, καὶ χοιροβοσκὸς γίνεται, μετὰ δαιμόνων καλινδούμενος· οἱ γὰρ χοῖροι διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν λαμβάνονται ἐφ' ὕβρι. Καὶ ἐπεθύμει φησι χορτασθῆναι ἐκ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ· τῶν γὰρ κακῶν οὐκ ἔλαβε κόρον. Ὅτε δὲ ἦλθεν εἰς ἑαυτὸν, εἶπεν· Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου, οὐκ ὄντες φάσαι νιόι· ἐπὶ μισθῷ γὰρ ἢ κλησὶς τῶν πολλῶν, περισσεύουσιν ἄρτω, τούτῳστιν ἐπονηρίῳ, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι. Εἴτα φησὶ· Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, ἀσθόμενος τοιαύτην ὑπομείναι ὕβριν ὃ ἐξ ἀρχῆς ὧν ἐγγενὲς Θεοῦ πλάσμα, ὧν καὶ συγγένειαν ἔχων τὴν ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος· κατ' εἰκόνα γὰρ αὐτοῦ καὶ ὁμοίους γέγονεν. Ἀναστὰς ἐκ τοῦ τῆς ἡδονῆς πτώματος, καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ἐτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν μέλλοντα μετανοεῖν, καὶ ἀναστὰς ἐσπλαγχνίσθη, πρὶν ἐκείνου ἐγερθῆναι, ὁ πατὴρ ἀνάστη· προσθάσει γὰρ ἢ τοῦ Θεοῦ ἐνεργεσία τὴν μετανοεῖν, καὶ περιπλεταὶ τῇ μετανοούσῃ ψυχῇ, καὶ ἀσπάζεται αὐτῆς τὴν ὑποταγήν.

²¹ Εἶπεν δὲ αὐτῷ, φησὶ, ὁ υἱός· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου ἀποτηχῶν γὰρ τις τῶν

fia volt; ¹² s az ifjabbik monda atyjának: Atyám, add nekem az örökségnek engem illető részét; és az elosztotta köztük az örökséget, ¹³ Nem sok nap múlva, az ifjabbik fiu, összeszedve mindenét elköltözött messze-tartományba, s ott buján élve vagyont el-tékozlá. ¹⁴ S miután mindenét elharácsolta, nagy éhség támadt azon tartományban, és ő szűkölködni kezdett. ¹⁵ És elmenvén, azon tartománynak egy polgárához szegődött, ki őt mezejére küldé, disznókat őrizni. ¹⁶ És kívánta megtölteni hasát vadgyümölcsessel, melyet a disznók faltak, de senki sem adott neki belőle. ¹⁷ Magába térvén pedig monda: Hány béres bővelkedik atyám házában kenyérrel, én pedig itt éhen halok! ¹⁸ Fölkelek és atyámhoz megyek, és mondom neki: Atyám! vétkeztem az ég ellen és ellened. ¹⁹ Már nem vagyok méltó fiadnak nevezetelni, fogadj be mint egy béresedet. ²⁰ S fölkelvén elmene atyjához. Midőn pedig még messze vala, meglátta őt atyja, irgalomra indult, s hozzá sietvén, nyakába borult, és megcsókolta őt. ²¹ A fiu pedig monda neki: Atyám! vét-

Hozzájárult pedig, ugymond az ifjabbik, nem, korra nézve hanem belátásának korlátoltságára nézve, és monda az Atyának: Add nekem az engem illető részt, az az: nem akarok szűkségből szolgálni; szabad akarata vagyok; mert szabadok lettünk. Az atya szó nélkül megadta, mert akarja, hogy szabad akaratból szolgáljunk. Azután elköltözött, ugymond, messze tartományba. Messze távozik a bűns ember lelke, az alkotótól. Ugyanis az elköltözés nem jelenti a helyről helyre való utazást, hanem az elmének eltávozását. Mert Isten messze van azoktól, kik őt nem keresik. Elköltözvén tehát buján élt és elharácsolta vagyontát, a veleszületett meggondolást, okosságot, és Isten ismeretét.

¹⁴ Azután folytatja, hogy nagy éhség támadt, nem a kenyér éhsége, vagy a víz szomja, hanem az Isten ígéje hallásának éhsége. Mert miután elpártolt Istentől, éhség miatt disznópásztor is lett, s az ördögökkel fetrengett; hisz a disznók, tisztátalanság miatt említettnek csufságból. És kívánt, ugymond, jóllakni a vadgyümölcsből, melyet a disznók ettek, de senki nem adott neki, mert a roszból nem lakhatott jól. Midőn pedig magába tért, monda: Hány bérese atyámnak, kik nem valóságos fiúk, (mert bérre hivatások sokan,) bővelkedik kenyérrel, tudnillik, mennyivel, én pedig itt éhen halok. Azután mond: Fölkelek, és elmegyek atyámhoz; szegyenletre tehát kiállani azt a nagy gyalázatot, a ki kezdetben nemes alkotmánya vala Istennek, sőt az alkotóval rokon vala, ugymint a ki képere és hasonlatosságára teremtetett. Fölkelvén tehát a kéjelgés és bűn bukásából, eljött atyjához. Midőn pedig még távol vala — mert Isten ismeré a megtérendőt, s fölkelvén könyörüle rajta — mielőtt amaz fölkelte volna, az atya fölkele; mert Isten jótékonyasága megelőzi a bűnbánatot, és fölkarolja a bűnbánó lelket, és kegyesen fogadja megföldolását.

²¹ Megszólítja pedig, ugymond, a fiu: Atyám! vétkeztem az ég ellen, és ellőtted. Ugymint ha valaki a men-

καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. ²² Εἶπε δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας. ²³ Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· ²⁴ ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη. Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι. ²⁵ Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ, καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν. ²⁶ Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παιδῶν, ἐπυνθάνετο τί εἴη ταῦτα; ²⁷ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἦκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. ²⁸ Ὡρίσθη δὲ καὶ οὐκ ᾔθελεν εἰσελθεῖν· ὁ οὖν πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν. ²⁹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· Ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. ³⁰ Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν. ³¹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα ἐμὰ, σὰ ἐστίν. ³² Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη.

οὐρανῶν, καὶ τῆς εἰς Θεὸν παρησίας ἐστέρηται. Αὐτὸ πρὸς ὁμολογίαν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. Εἶπεν δὲ φησὶ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους, τονίσαι τοὺς ἀγίους ἀγγέλους· Ἐνέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, ἢν ἀπόλασε τοῦ πατρὸς ἀναχωρήσας, τὴν πίστιν, καὶ τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τὸ σημεῖον τῆς πίστεως, τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, ἵνα ὑποδήσῃται τοὺς πόδας ἐν ἰτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· καὶ ἐνέγκατε τὸν μόνον, τὸν σιτευτὸν, τὴν μετὰ τῶν μυστηρίων, τὸν τιθέντα ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, καὶ τοῖς μετανοοῦσιν ἐπιτιμώμενον· τάχα δὲ καὶ δούλους, τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας φησὶ, καὶ ταχαγμένους εἰς λειτουργίαν τῶν θείων μυστηρίων. Καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· χάρα γὰρ φησὶ ἐν οὐρανῷ γίνεσθαι ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ πάντες εὐφραίνονται οἱ πιστοί.

²³) Ἀλλ' ὁ μεῖζων φησὶ υἱὸς ἐλθὼν ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ὡς γεωργὸς γὰρ προσανέειχε τῇ γεωργίᾳ τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἤκουσε χορείας, ἤρωτης τὴν αἰτίαν, ἔμαθε τὴν πρόφασιν τῆς πανηγύρεως, καὶ ἠρανάκησε, καὶ εἰσελθεῖν οὐκ ἐβόλητο. Τοῦτο δὲ λυτίον κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρημένην ἐννοίαν. Τί οὖν ὁ πατήρ πρὸς αὐτόν; ἐξῆλθε, καὶ φησὶ· Ὁ τέκνον, αἱ ἐορταῖς οὐκ ἐπὶ σοί, οὐδέποτε γὰρ ἀπόλων· ἐπὶ δὲ τούτων νῦν μάλιστα ἐορτάζειν χρεῶν· νεκρὸς γὰρ ἦν, καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς, καὶ εὐρέθη. Καὶ γὰρ οὐκ ἦλθον καλεῖσθαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετανοίαν.

keztem az ég ellen, és te ellened, már nem vagyok méltó fiadnak hívni. ²² Atyja azonban monda szolgálóinak: Hozzatok elő az első öltözéket, s öltöztessétek föl; adjatok gyűrűt ujjára, és sarut lábaira; ²³ vezessétek ide a hizott borjut, öljetek meg, együnk és vigadjunk; ²⁴ mert e fiam meghalt, de föl-éledt, elveszett, de megtaláltatott. És elkezdtek vigadozni. ²⁵ Az öregebbik fia pedig künn vala a mezőn, s a mint visszajövet a házhöz közeledék, hallá a zenét, és tánczvigalmat. ²⁶ És előszólítván egyet a szolgálk közül, tudakolá, mi ez? ²⁷ Ki felele neki: Megérkezett öcséd, és atyád megöleté a hizott borjut, mert épen visszanyeré őt. ²⁸ Bosszonkodék amaz, és nem akara bemenni. Atyja tehát kimenvén, kéré őt. ²⁹ Az pedig felelvén, monda atyjának: Ime, annyi évig szolgállok neked; soha parancsodat át nem hágtam, s még csak egy gödölyét sem adtál soha, hogy barátaimmal vendégeskedhettem volna. ³⁰ Ellenben, a mint megérkezett e fiad, ki vagyont a buja nőkkal fölemészté, neki megöletted a hizott borjut. ³¹ Ám ő monda ueki: Fiam! te mindig velem vagy, és mindenem tied: ³² de vigadni és örvendeni illett, hogy öcséd meghalt, és föl-éledt; elveszett, és megtaláltatott.

nyieiktől elszakad, Istenre nézve bizalmát vagy szabadságát is elveszti. Azért megvallom előtted, hogy nem vagyok méltó fiadnak hívni. Az atya pedig parancsolá, ugymond, szolgálóinak, az az, szent angyalainak: Hozzatok el az első öltözetet, melyet elvesztett, midőn az atyától eltávozott, a hitet, és az igazság ismeretét, s öltöztessétek föl. Adjatok gyűrűt ujjára, a hitnek jelét az ördög ellen, és sarut lábaira, hogy készítse el lábait a béke evangéliumának hirdetésére; vezessétek ide a hizott borjut, érti a sz. titkok — vagy is annak vételét, ki az egész világegyet fölládoztatott és a megtérőknek nyújtatik. Egyszersmind pedig a szolgálk által jelenti az egyház tanárait, kik az isteni titkok kiszolgálására rendeltettek. És együnk, vigan lakozunk; mert ugymond öröm van a mennyekben egy megtérő bűnös föltt az Isten angyalainál. De örülnék a hívők is mindnyáján.

²³) Azonban az öregebbik fiu, ugymond, a mezőről jöven. — mint földmivelő saját lelkének mívelésére ügyelt, — meghallotta a zenét, kérdező okát, s megtudván az egész vigalom indokát, boszkonkodék, s nem akart bemenni. Ezt a főnebb mondott fölfogásból kell magyarázni. Mit cselekszik tehát az atya? Kiment, és monda: Fiam! mindig ünneplünk kedvéért, mert soha nem vesztél el; e miatt pedig leginkább illik vigadnunk, mert miután meghalt, új életre támadt; miután elveszett, megtaláltatott. Hisz nem jöttem meghívni az igazakat, hanem a bűnösöket a megtérésre.

CAPUT XVI.

Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. ² Καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας· οὐ γὰρ δύνησιν ἔτι οἰκονομεῖν. ³ Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ, σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι. ⁴ Ἐγὼν τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωμαι με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν. ⁵ Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἑκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, εἶπε τῷ πρώτῳ· Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου; ⁶ Ὁ δὲ εἶπεν· Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Λέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. ⁷ Ἐπειτα ἐτέρῳ εἶπε· Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν· Ἑκατὸν κόρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ· Λέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα. ⁸ Καὶ ἐπήρσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τοῦτον φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱούς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσίν. ⁹ Καγὼ ὑμῖν λέγω· Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπητε, δέξωμαι ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. ¹⁰ Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστί·

¹⁾ Ἐλεγει δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Ἔστι δὲ τῆς προκειμένης παραβολῆς ὁ τοῦς τοιοῦτος πρόγραφον τοῖς πλουτοῦσιν σωτηρίας ἀνδείξων ὁ σωτὴρ τὸν ἐπὶ γῆς πλοῦτον, ἀγέντος αὐτοῖς ἀνεξικακῶς τοῦ Θεοῦ. Οἰκονόμοι γὰρ τινες τίθενται τῶν πτωχονομούντων, ἀλλ' οἰκονομοῦσιν οὐκ ὁρθῶς, οἰοῦνται σκορπίζοντες τὰ δοθέντα αὐτοῖς παρὰ τοῦ δεσπότου· μάλιστα γὰρ ταῖς ἑαυτῶν δαπαναῖσι τρυφαῖς, καὶ προσκαίρους ὠνούται τιμὰς, τοῦτο διαβέβληκεν αὐτοῖς παρὰ τῷ πάντων δεσπότη. Αἱ δὲ πάντως αὐτοῖς ἀποπέσειν τῆς οἰκονομίας, ἐπειθόνητος αὐτοῖς τοῦ θανάτου. Τί οὖν ἄρα βούλεται δοῦν αὐτοῖς ὁ Χριστός; ἕως ἡσὶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, καὶ εἰ μὴ πάντα βούλονται τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον διανείμειν πτωχοῖς, καὶ γοῦν ἐκ μέρους κατακτείνασθαι φίλους, καὶ πολλοὺς τῆς ἐνσπληγρίας μάρτυρας κηρύσσασθαι τοῖς ἐν πεπονθήτῳ, ὅταν αὐτοῖς ὁ ἐπίγειος ἐκλείπηται πλοῦτος, ἔχουσι τινὰ τόπον ἐν ταῖς ἐκείνων σκηναῖς ἄμυστον γὰρ οὐδὲν ἐστί παρὰ Θεῷ. Ὁ δὲ τοῖς μὴ οὕτως ἔχουσι γνώμην οὐδὲν ἐπάρξει τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων.

¹⁰⁾ Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ. Τίς ἐστὶν ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ; ὁ καλῶς εἰδὼς βιοῦν, καὶ τὴν εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδα δεδινηκώς, καὶ ἀποσφύρων μὲν τῶν ἐπιγίων τὸν τοῦν, φρονῶν δὲ τὰ ἄνω μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπίγειον πλοῦτον εἰς τοὺς ἐνδεῖς καλῶς δαπανῶν. Ἐλαχίστον δὲ τὸν ἐπίγειον πλοῦτον ἐκάλει, ὃν δὴ καὶ ἀδικον μαμωνᾶν φησὶ· ὁ τοιοῦτος οὖν ὁ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐνδοξάζομενος, καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστί, τοντέστιν ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ θείοις χαρίσμασιν. Ὁ δὲ ἐν τῷ

Monda továbbá tanítványainak: Volt egy gazdag ember, kinek gondnoka vala; és ez nála roszt hirbe jött, mintha vagyonát tékozná. ² Elhivatá tehát, és monda neki: Mit hallok felőled, adj számat gazdálkodásodról; mert már többé nem gazdálkodhatol. ³ A gondnok monda magában: Mi tevő legyek, miután uram elveszi tőlem a gazdaságot? kapálni nem bírok, koldulni szégyenlek. ⁴ Tudom, mit teszek, hogy midőn a gazdaságtól megfosztatok, befogadjanak házaikba. ⁵ És elhíván urának minden adóseit, az elsőnek monda: Mennyivel tartozol uramnak? ⁶ Ki felelt: Száz cseber olajjal. S monda neki: Vedd kötelezvényedet, és leülvén hamar írd ötvenet. ⁷ Azután a másikat kérdé: Te pedig mennyivel tartozol? Ki felele: Száz köböl búzával. És monda neki: Vedd kötelezvényedet, és írd nyolczvant. ⁸ És dicséré az ura hamis gondnokot, hogy okosan cselekedett; mert e világ fiait eszesebbek az ő nemökben a világosság fiaival. ⁹ Én is mondom nektek: szerezsetek magatoknak barátokat az álnok mammonából, hogy midőn kifogytok, befogadjanak titeket az örök hajlokokba. ¹⁰ A ki csekélyben hív, sokban is hív: és a ki

¹⁾ Monda aztán tanítványainak. Az itt előforduló példázatnak ez a veleje: A gazdagoknak megmutatá az Üdvözítőt, mily alkalmuk van az üdvösség megszerzésére, midőn az Isten a földi gazdagságot kegyesen rájuk bizza. Ugyanis némelyek a szegények gazdáivá rendeltetnek; de ők nem gazdálkodnak igazságosan, mert eltékozzolják azt, a mit az Ur nekik adott; minthogy csak saját élvezeteikre költik, és mulandó tiszteletet vásárolnak rajta. Ez vádolja őket a mindenek uránál. Csakugyan ki is esnek végképen a gazdálkodásból, midőn a halál eléri őket. Mit kíván tehát tőlük Krisztus, mit cselekedjenek? Mig e világban vannak, habár nem akarják egész vagyonukat a szegényeknek elosztani, legalább egy részből szerezzenek magoknak barátokat, és irtalmasságuknak sok tanút, azon bizalom végett, hogy midőn őket a földi gazdagság elhagyja, legyen nekik valami helyök amazok hajlokai-ban; mert Istennél mi sem marad jutalom nélkül. A kik pedig nem ezen szándokkal és akarattal vannak, azoknak Isten adományából nem lesz részek.

¹⁰⁾ A ki hív a kevésben. Kicsoda hív a csekélyben? A ki erőnyesen tud élni, és a jövő boldogság reményére támaszkodván a földi mulékony javaktól elfordítja elméjét, hanem inkább az égiet keresi, és azért a földi birtokot szegények szükségére czélszerűen költi. Csekélynek a földi vagyont monda melyet csalfa mammonának is nevez. A ki tehát ily csekélyben hűnek találhatatik, az a sokban is hív lesz, tudnillik a szellemi és isteni adományokban. Ellenben a ki efféle gazdagsággal igazságtalanul

καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. ¹¹ Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἄληθινόν τίς ὑμῖν πιστεῦσει; ¹² Καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει; ¹³ Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. ¹⁴ Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμνητήριζον αὐτόν. ¹⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς: Ὑμεῖς ἐστέ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδελύγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ¹⁶ Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. ¹⁷ Εὐκοπώτερον δὲ ἐστὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. ¹⁸ Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέρα, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει. ¹⁹ Ἀνθρώπος δὲ τις ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, ἐφθραϊνόμενος καθ' ἡμέραν

πλούτῳ τοῦτο ἄδικος γενόμενος εἰς ἑαυτὸν μόνον συντηρῶν αὐτόν, δηλονότι καὶ ἐν τοῖς θείοις χαρίσμασιν ἄδικος ἐνρεθίσεται. Ἀλλότριον δὲ τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν ὠνόμασιν, ἐπειδὴ οὐ γενημένη μετὰ τοῦ πλούτου, γυμνοὶ δὲ μᾶλλον, καὶ ὡς ἀληθὺς ἐστὶ γεγραμμένον, ὅτι οὐδὲν εἰσενέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, οὐδὲ ἐξενεγκίῃν τί δυνάμεθα. Τὸ δὲ οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν, ἐπειδὴ τῇ νόσῳ τῆς φιλαργυρίας συνεχόμενοι ἐξεμνητήριζον αὐτόν οἱ φαρισαῖοι· καίπερ διὰ μακρῶν λόγων τοῦτους θρασυτεῖαν βουληθέντος, τρέπεται λοιπὸν ἐπὶ τὸ δομῆν τῶν ἐλέγχων καὶ ἀποφαίνει, δόξης ὄντας αὐτοὺς ἐρατὰς, καὶ φησὶ Ὑμεῖς ἐστέ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐμπροσθέν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἐξῆς.

¹⁶ Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Μέχρι μὲν γὰρ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται τοῦ κατ' ἐμὲ μυστηρίου τὴν δύναμιν προκατηγγέλλουσιν, καὶ ὁ τῆς προφητείας, τῆς ἐπ' ἐμοὶ καὶ ὑμῖν ἐκτείνεται λόγος· ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. Βασιλείαν δὲ οὐρανῶν ἐν τοῦτοις τὸν τοῦ βαπτισματος διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγιασμὸν καὶ τῆς δοθήσεσθαι τοῖς ἀγίοις δόξης τὴν ἐλπίδα φησὶ. Εὐαγγελίζεται τοῖνυν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, παρελθόντος εἰς μέσον τοῦ βαπτιστοῦ, καὶ λέγοντος· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καὶ καταδείκνυντος ἤδη παρόντα τὸν ἄμυστον τοῦ Θεοῦ, τὸν αἰώντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

¹⁷ Εὐκοπώτερον δὲ ἐστὶν. Νόμον ὧδε πᾶσαν τὴν θεόπνευστον γραφὴν, τονέστι, τὰ διὰ Μωσέως καὶ προφητῶν προφητορριμένα φησὶ προαπηγγελῆσαι γὰρ ἂν δὴ πάντως ἐβῆται πρὸς πέρας, ἂν δὴ καὶ γέγονεν. Εὐκοπώτερον ὅντως τοῦτον (sic) οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ περὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἐρημένων μίαν κεραίαν πεσεῖν.

¹⁹ Ἀνθρώπος δὲ τις ἦν πλούσιος. Ἡ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου περιουχὴ παραβολὴ ἐστὶ, καὶ παραβολικῶς εἴρηται, εἰ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μὴ προστέθεικε ταύτην τὴν προσηγορίαν τῷ διηγήματι. Ἐστὶ δὲ ὁ τῶν ὁρίων ἀσπίς ἐσχηματισμένος. Βουλομένος γὰρ διὸ χεῖρ ἀποκαλύπτει ἀμοιβὰς ἀνταποδοσέων ὧν τε ἀγαθῶν, καὶ κατὰ τὸν ἔργον, τὴν μὲν μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν γενή-

σκηλῶν ἐν ἐλαχίστῳ, ὅσοις ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. ¹¹ Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, ὅπως ἂν ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, ὅπως ἂν ὑμεῖς ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε; ¹² Καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, ὅπως ἂν ὑμεῖς ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε; ¹³ Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. ¹⁴ Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμνητήριζον αὐτόν. ¹⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς: Ὑμεῖς ἐστέ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδελύγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ¹⁶ Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. ¹⁷ Εὐκοπώτερον δὲ ἐστὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. ¹⁸ Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέρα, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει. ¹⁹ Ἀνθρώπος δὲ τις ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, ἐφθραϊνόμενος καθ' ἡμέραν

banik, csak önmagára tartván azt, kétségkívül az isteni kegyadományokban is hűtellenek fog találatni. Idegennek mondta a vagyon bőségét, miután nem születettünk gazdagsággal, sőt inkább meztelenül; és a mint igazán van megírva: hogy semmit se hoztunk magunkkal e világra, se ki nem vihetünk. „Senki két urnak nem szolgálhat.” Miután a fővénység nyavalyájában szenvedő farizeusok Krisztust kigúnyolák, jóllehet hosszú beszédben őket abból kigyógyítani igyekezett: most a beszédet kemény dorgálásra fordítja, és megmutatja, hogy azok dicsvágyók, mondván: Ti magotokat igazakul mutatjátok az emberek előtt és ugy tovább.

¹⁶ A törvény és a proféták. A keresztlő Jánosig a törvény és a proféták az én előjövetelem titkának erejét előre hirdették, és a fölélem szó'ó jövendölés igéje rátok is kiterjed: János idejétől pedig a mennyek országa hirdettetik, és mindnyájan erőköddéssel jutnak be. Itt a mennyek országa alatt, a Szentlélek általi keresztségben nyert megszentelést, és a szenteknek készített dicsőség reményét érti. Hirdettetik tehát a mennyek országa, miután a keresztlő János tanítani kezdett és mondani: Készítsétek az Ur útját; sőt rá is mutatott a jelenlevő Isten barányára, ki elveszi a világ bűneit.

¹⁷ Könnyebb pedig. Törvény névvel itt az egész Istentől ihletett írást, az az: Mózes és a proféták által megjövendölteket jelöli; ugyanis előre megjelentették mind ezeknek véghezmenetelét, a mint csakugyan történt. Valóban könnyebb az égnek és a földnek elmúlni, mintsem a törvényben megirt dolgokból egy betűnek elveszni.

¹⁹ Volt egy gazdag ember. A dúsgazdag és Lázárról szóló szakasz példázat, és példaképen adatik elő, habár az evangelista nem tette hozzá az elbeszélésnek ezen nevezetét. Képletben terjesztetik elő a városi erkölcs, és szokás. Kétféle visszafizetést akart nekünk kijelenteni a jó és rossz cselekedetekre nézve, t. i. azt, mely az ő föltámadása után lesz, és azt, mely a közönséges föltámadás és

λαμπρῶς. ²⁰ Πτωχος δὲ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸ πύλωνα αὐτοῦ ἡλωμένος. ²¹ Καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ. ²² Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη. ²³ Καὶ ἐν τῷ ᾄδι ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. ²⁴ Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσαν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ γλῶσσῃ ταύτῃ. ²⁵ Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· Τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι. ²⁶ Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστῆρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνανται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ὑμᾶς διαπερῶσιν. ²⁷ Εἶπε δὲ Ἐρωτῶ οὖν σε πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου. ²⁸ Ἐχὼ γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τούτον τῆς βασάνου. ²⁹ Λέγει δὲ αὐτῷ Ἀβραάμ· Ἐχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφῆτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. ³⁰ Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχὶ πάτερ Ἀβραάμ· ἄλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν. ³¹ Εἶπε δὲ αὐ-

σομένην, τὴν δὲ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως. Εἰκόνα δὲ ἡμῖν τούτων τῶν β' ἀνταποδόσεων, τὴν τε τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου διήγησιν ἐπέγραψεν. Εἰκόνα δὲ εἰπομεν, οὐχ ὥς ἐν ἀληθείᾳ μὴ γενομένων, ἀλλ' ὥς γενομένων μὲν ἀληθείᾳ, τῷ διηγήματι δὲ εἰκονιζομένων. Τὴν μὲν οὖν μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν, ἣν δὲ καὶ πρῶτην γὰρ μὲν, παρίστησιν ἡμῖν ἥτις τοῦ Λαζάρου ἐν κόλποις Ἀβραάμ ἀποκατάστασις καὶ ἀπόλαυσις ἥτις τοῦ πλουσίου ἐν τῷ ᾄδι ἐν γλῶσσι καταδίκῃ. Πασῶν γὰρ τῶν ψυχῶν, τῶν τε δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν πρὸ τῆς τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ᾄδην καθόδου ἅμα ἐν σκότει, καὶ βασάνοις οὐσῶν, μετὰ τὴν δεσποτικὴν καθόδον αἱ μὲν πιστεύουσαι πᾶσαι ψυχαὶ συνανήλθον τῷ δεσπότη Χριστῷ, ἐκ τῶν τῷ ᾄδον ταπεινῶν ἀποκαταστάσαι ἐν φωτεινοῖς καὶ ἀγίοις τόποις ἐν οὐρανοῖς· αἱ δὲ ἀπιστήσασαι κατελείφθησαν ἐν τῷ ᾄδι ἐν βασάνοις μεθ' ὧν καὶ ἡ τοῦ πλουσίου ψυχὴ ἡ καταφρονήσασα τοῦ Λαζάρου. Μερικῶς δὲ ἀπολαμβάνουσι ἀρετῆς αἱ ψυχαὶ αἱ τε τῶν δικαίων, καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν αἱ μὲν τῶν δικαίων ἐν οὐρανοῖς ἀπολαμβάνουσι τὸ φῶς μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων, αἱ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν ἐν τῷ ᾄδι ἐν σκότει μερικῶς τιμωροῦνται. Μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν, καὶ ἀπολαβεῖν πᾶσας τὰς ψυχὰς τὰ ἴδια σώματα, τότε μετὰ τὴν κρίσιν αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαὶ ἀπολαμβάνουσι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν μετὰ τῶν ἰδίων σωμάτων ὅντες· αἱ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν τὴν αἰωνίαν κόλασιν, καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἰδίων σωμάτων ὄντες.

ἐς bársonyba öltözködék; és mindennap fényesen lakmározék. ²⁰ És volt egy Lázár nevű koldus, ki tele fekélyekkel, amannak ajtaja előtt feküdt, ²¹s kívánt jóllakni a morzsákból, melyek a gazdagnak asztaláról hulltak. Azonfölül az ebek jöttek, és fekélyeit nyalogatták. ²² Lőn pedig, hogy a koldus meghalt, és az angyalok által Ábrahám kebelébe vitették. De meghalt a gazdag is, és eltemetett. ²³ És a pokolban fölemelvén szemét, midőn a kinokban vala, látta messziről Ábrahámot, és Lázárt annak kebelében. ²⁴ S kiáltván monda: Atyám Ábrahám! könyörülj rajtam, és küldd el Lázárt, hogy ujjának végét mártsa a vízbe, és nyelvémet meghivegtesse, mert kinlódok e lángban. ²⁵ Felele neki Ábrahám: Fiam jusson eszedbe, hogy elvetted a jókat életedben, és Lázár hasonlólag a rosszakat: most pedig ez vigasztalódik, és te kinlódol. ²⁶ S mind ezek fölött közöttünk és köztetek nagy köz állittatott, hogy a kik innét hozzátok akarnának átmenni, nem mehetnek, sem onnét ide nem jöhetnek. ²⁷ És monda: Kérlek tehát atyám, küldd el őt atyám házába; ²⁸mert őt atyámfia van, hogy bizonyosságot tegyen nekik, hogy ők is e kínok helyére ne jöjenek. ²⁹ De Ábrahám monda neki: Van Mózesük, és vannak profétáik, azokra hallgassanak. ³⁰ Amaz pedig monda: Nem úgy atyám, Ábrahám! hanem ha valaki a holtak közül menend hozzájuk, megtérnek. ³¹ Felele

ítélet után fog történni. És e kettős visszafizetésnek képét nekünk a dusgazdag, és Lázár elbeszélésében rajzolta le. Képét, mondom, nem mintha valóban nem történt volna, hanem mert azt a mi valósággal történt, elbeszélésében képpé alakítja. S jelesen az ő föltámadása után történendő visszafizetést, melyet elsőnek is nevezünk, ábrázolja mind Lázárnak Ábrahám kebelében lett elhelyezése, és boldogsága, mind a dusgazdagnak a pokolra és tüzre lett kárhoztatása. Tudnillik a mi Urunk Krisztus Jezusnak a poklokra történt leszállása előtt mindnyájan a lelkek mind az igazaké, mind a bűnösöké sötétségben és kinokban valának, az Ur leszállása után pedig a hívő lelkek a Krisztus Urral feljöttek a pokol rejtekeiből a mennyek szent és világos helyeiben letelepedni: a hitetleneké pedig ott hagyattak a pokolban és kinokban, kikhez jutott a gazdag lelke is, ki egykor megveté Lázárt. Külön veszik el pedig teljesen osztályrészőket a lelkek, mind az igazaké mind a bűnösöké; tudnillik az igazaké mennyekben veszik el a fényességet a szent angyalokkal együtt; a bűnösöké pedig a pokolnak sötétségében külön bűnhődnek. Miután pedig meg fog történni az általános föltámadás, és mindnyájan a lelkek visszanyerik testeiket: akkor az ítélet után az igazak lelkei elveszik a mennyek országát tulajdon testeikben levén: a bűnösök pedig az örök büntetést, ők is saját testükbe öltöztetnek.

τώ· Εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐὰν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

neki: Ha Moysesre és a profétákra nem hallgatnak, habár valaki a holtakból föltámad is: még sem hisznek.

CAPUT XVII.

Ἐἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. ² Αὐσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνικὸς περιέκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. ³ Προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐὰν δὲ ἁμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. ⁴ Καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτη εἰς σὲ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ λέγων, μετανοῦ· ἀφήσεις αὐτῷ. ⁵ Καὶ

Monda tovább tanítványainak: Szükséges botrányoknak jőni, azonban jaj annak, ki által jönnek. ² Jobb neki, ha malomkö köttetik nyakára, és a tengerbe vettetik, mint hogy botránoztasson egyet e kisdedek közül. ³ Ovakodjatok. Ha pedig vét ellened felebarátod, dorgáld még őt, és ha megbánja, bocsáss meg neki. ⁴ És ha hétszer napjában vét ellened, de hétszer napjában megtér mondván: Bánom, bocsáss meg neki, ⁵ És mondanak az Urnak az

¹) Ἐἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς. Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· τὰ γὰρ τοιαῦτα σκάνδαλα οὐκ ἀσθενῶς ἰδικῶς ἔρχεται· τινος, ἐπιβουλεύει δὲ μᾶλλον τῷ κόσμῳ. Οὐ τοίνυν τούτων τῶν σκανδάλων διαμένεται νῦν, ἐκείνων δὲ μᾶλλον, ἀπερὶ δὴ συμβαίνει πλειστάκις ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας μεταξὺ φίλων τε, καὶ ἀδελφῶν. Τοῦτο δὲ δείκνυσιν ὁ γέλωτ ἐνθὺς καὶ ἐπειρηγμένους λόγος ὁ περιέγειρημὸς τοῦ συγγινώσκον ἀδελφοῖς εἰ μέλλουσιν ἡμᾶς πλημμελεῖν. Ἐπάγει γὰρ· Ἐὰν δὲ ἁμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ, καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα δὲ φησι, οὐκ ἐνδέχεται μὴ ἔλθειν διὰ τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν, πολλὰ γὰρ πταίομεν ἀπαρτεῖς κατὰ τὸ γεγραμμένον· πλὴν οὐαὶ μὲν ἔσθαι φησι τῷ τιθέντι τὰ σκάνδαλα. Οὐ γὰρ ἀνεπίληκτον εἶ, ἐπιτίπτει δὲ ἀνεξικακῶς τοῖς τιθεῖσιν αὐτὰ· καὶ οὐχ ἅπας, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις· ἐὰν γὰρ φησι ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτη εἰς σὲ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ λέγων· Μετανοῦ, ἀφήσεις αὐτῷ.

²) Καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι. Αὐτὴ ἡ πίστις, ἡ μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῖν, καθὼς λέγεται· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, ἡ δὲ χάρις, ὃ μὲν γὰρ φησι διὰ τοῦ πνεύματος διδοῦναι λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, ἐτέρω πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι. Ἐπεὶ τοίνυν φασὶ τὸ ἐν ἡμῖν τῆς πίστεως πεπληρώκαμεν, λείπει δὲ ἡμῖν τὸ ἀπὸ τῆς σῆς δωρεᾶς· διὰ τοῦτο πρόσθετος ἡμῖν πίστις. Οὐ γὰρ πίστις ἀπλῶς παρὰ Χριστοῦ προσθεῖναι αὐτοῖς αἰτοῦσιν, ἵνα μὴ τομῆς ἀπίστους αὐτοὺς εἶναι προσθήκῃ δὲ μᾶλλον πίστεως αἰτοῦσι παρὰ Χριστοῦ, τοντέστι τὴν εἰς τοῦτο βεβαίωσιν. Τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτοὺς; Εἰ εἴχετε φησι πίστιν, ὥς κόκκον σιτάπεως, τοντέστι θεωρεῖν, καὶ διάπυρον, ἐλέγετε ἂν τῇ σκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκρίζωθῃ, καὶ φρενέθῃ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὑπῆκουσεν ἂν ὑμῖν. Εἰ γὰρ τὸ πεπηγὸς τοῦτο καὶ κατὰ γῆς ἐκρίζωμένον μετακινήσειεν ἂν ἡ τῆς πίστεως δύναμις, καθόλου φαιή τις ἂν οὐδὲν ἀκίνητον εἶναι, ὃ μὴ σαλεῖν ἡ πίστις, εἰ τῆς μετακινήσεως ὡς αὐτοῦ δητεῖν· εἰς αὐτὸν γοῦν καὶ ἡ γῆ τῶν ἀποστόλων ἐκκινούμενη. Ἐκείνο μέντοι προσεκτικὸν ἀσφαλὸς, ὡς οὐκ ἐνῆν εἰς ἐκπλήξιν καὶ μάταιον θαῦμα κινεῖσθαι, πρὸς ὠφέλειαν δὲ πάντως καὶ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα δὲ φημὶ πρὸς τὸ μηδένα ζητεῖν παρὰ τῆς πίστεως ἀνοφελεῖς εἰ τέχῃ κινήσεις στοιχείων ἢ μεταθέσεις ὥρων (sic) ἢ φνῶν, μὴ δὲ ἀσεβεῖν, ὡς τοῦ λόγου ψευδοῦς ὄντος, εἰ μὴ ταῦτα οὕτω γένοιτο, μὴ δὲ δεῖ περὶ τὴν πίστιν ἀσθένειαν τομῆζειν, εἰ μὴ ταῦτα ἰσχύον· ἀλλ' ἔστω τὸ χρησίμον, καὶ πρὸς ὠφέλειαν ἀληθινὴν καὶ ἡ δύναμις οὐκ ἀπολήψεται.

¹) Monda az ő tanítványainak. Jaj a világnak a botrányok miatt. Némely botrányok nem valakinek magános gyarlóságából erednek, hanem inkább a világot megrontják. Most nem ilyen (a nagy községre kiható) botrányokat emleget, hanem inkább az első rendűeket, melyek többnyire emberi gyarlóságából történnek a barátok és testvérek között. Ezt mutatja a tüstént következő tanítás, hol meg-bocsátani oktat felebarátainknak, ahogyan ellenünk vétettek. Mert így szól: Ha vét ellened felebarátod, dorgáld meg, és ha megbánja, bocsáss meg neki, és úgy tovább. Azt mondja tovább, hogy efféléket nem lehet kikerülni gyarlóságunk miatt, mert, mint írva van, sokban megbontunk mindnyájan: azonban jaj lesz még is annak, ki botrányokat okoz. Mert nem hagyja büntetlenül: mindazáltal parancsolja, hogy türelmesek legyünk a botránoztatók iránt s nem csak egyszer, hanem akárhányszor. Mert ha, ugymond, napjában hétszer vét ellened, ha napjában hétszer megtér mondván: Bánom: bocsáss meg neki.

²) S mondanak az apostolok. Kétféle a hit, egy a bennünk levő, a mint mondatik: A te hited szabadtott meg téged, más pedig a kegyadomány. Egyiknek, ugymond a Lélek által bölcs beszéd adatik, másnak a tudomány; ismét másnak a hit, ugyanazon Lélektől. Miután tehát, ugyszólnak az apostolok, magunkban a hitet teljesítettük, s csak a te adományod nélkül szűkölködünk, azért öregbitsd bennünk a hitet. Nem kéri egyszerűen Krisztustól a hit ajándokát, hogy ne gondold őket hitetleneknek lenni: hanem kéri a hit öregbítését Krisztustól az az megerősítettésket benne. Mit mond tehát nekik Krisztus? Ha akkora hitetek volna, ugymond, mint a mustármag, az az buzgó és lángoló: mondhatnátok e szederfának: Jöjj ki gyökerestül, és szállj le a tengerbe: bizonyára engedelmeskednék nektek. Ha tehát oly erős, és a földbe meggyökerezett tárgyat megdönthet a hit ereje: gondolhatná valaki, hogy mi sincs ingatlan, a hit a hit megnem mozdíthatna, ha megmozdítására szükség van; hisz megmozdult a föld is az apostolok imádságára. Azonban arra kell szorgalmasan figyelni, miszerint nem csupa bámulatra, és haszontalan csodálkozásra engedő Krisztus a megmozdítást, hanem az emberek hasznára és üdvöztetésére. Ezeket azért mondom, hogy senki ne kíváncsian a hittől haszontalanságot, kat, hogy péld. az elemek megmozdítását tapasztalja, vagy a hegyek és növények áttételét; se ne legyen hitetlen, mintha az ígéret hazug volna, ha ezek úgy nem történnek; se ne gondoljon a hitről erőtlenséget, ha ezeket véghez nem viheti: hanem legyen hasznos, és igaz javára, úgy az erő nem fog hiányozni.

εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν.
⁶ Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σι-
 νάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκρίζωθητι
 καὶ φυτευθῇτι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ ὑψήσουσιν ἂν
 ὑμῖν. ⁷ Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δούλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ
 ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ αὐτῷ
 εὐθέως· Παρελθὼν ἀνάπεσε; ⁸ Ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐ-
 τῷ· Ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος
 διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μετα-
 ταῦτα φάγεσαι καὶ πῖσαι σύ; ⁹ Μὴ χάριν
 ἔχει τῷ δούλῳ ἐκεῖνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διατα-
 χθέντα; οὐ δοκῶ. ¹⁰ Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν
 ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε·
 δούλοι ἀρχεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὁ ὀφειλόμενος ποιῆσαι,
 πεποιήκαμεν. ¹¹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι
 αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ
 μέσον Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. ¹² Καὶ εἰσερχο-
 μένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ
 δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν. ¹³ Καὶ
 αὐτοὶ ἦσαν ψωνίην λέγοντες· Ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέ-
 ησον ἡμᾶς. ¹⁴ Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέν-
 τες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἐγένετο ἐν
 τῷ ὑπαγεῖν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν. ¹⁵ Εἰς δὲ ἐξ
 αὐτῶν ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς με-
 γάλῃς δοξάζων τὸν Θεόν. ¹⁶ Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσ-
 ωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ·
 καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρεῖτης. ¹⁷ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰη-
 σοῦς εἶπεν· Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ
 ἐννέα ποῦ; ¹⁸ Οὐχὲν εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες
 δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος.
¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου
 σέσωκε σε. ²⁰ Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων,
 πότε ἐρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐ-
 τοῖς, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἐρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ
 μετὰ παρατηρήσεως. ²¹ Οὐδὲ ἐροῦσιν· Ἰδοὺ ὧδε,
 ἰδοὺ ἐκεῖ, ἰδοὺ γὰρ, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν
 ἐστίν. ²² Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἐλεύσον-
 ται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ

²⁰) Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων. Ἐπειδὴ πολλοὶ οὗτοι ἐν τοῖς πρὸς ἀπαντας λόγοις διεμνητοῦ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο καταμειδιῶντες οἱ φαρισαῖοι αὐτοῦ, καὶ εἰς τοὺν ἔχοντες, ὥστε θανατώσαι αὐτὸν, κατειργαζόμενοι φασί, τότε ἐρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρὰ σοῦ λαλονμένης βασιλείας σταυρὸς σε καὶ θάνατος λήψεται. Τί οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός; Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐρχεται μετὰ παρατηρήσεως· μὴ γὰρ χρόνους ἐρωτᾶτε φησὶ, καθὼς ὁ καιρὸς ἐστήσεται τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, σπονδάσατε δὲ μᾶλλον τυχεῖν αὐτῆς. Ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν, τοντεύουσιν ἐν ταῖς προαιρέσεσιν ὑμῶν κατεῖναι τοῦ λαβεῖν αὐτήν· ἔξοι γὰρ παντὶ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τυχεῖν.
²²) Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς. Προαγγέλλει τὴν ὁ Χριστός, ὅτι πρὸς τῆς ἐξ οὐρανοῦ ἀφίξεως αὐτοῦ τῆς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἐσομένης τοσαύτη θλίψις

αποστόλων : Öregbítsd hitünket. ⁶ Az Ur pedig monda: Ha olyan hitetek volna, mint a mustármag: mondhatnátok e szederfának: Dőlj ki gyökereitől, és ültetessél át a tengerbe: és engedelmeskednék nektek. ⁷ Kinek közöletek van szántó vagy legeltető szolgája, ki ha bejö a mezőről, azonnal mondaná neki: Menj oda, telepedjél le. ⁸ Nemde inkább mondaná neki: Készítsd el, a mit vacsoráljak, és felővezve szolgálj nekem míg eszem, és iszom, és aztán egyél és igyál te? ⁹ Valljon megköszöni-e ama szolganak, hogy megtette, a mik parancsolva voltak? Nem vélem. ¹⁰ Ugy ti is, midőn megtettetek mindent, a mi nektek parancsoltatott, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, mert a mit tartoztunk véghez vinni, teljesítettük. ¹¹ S történt, midőn Jeruzsalembe méne, átment Szamarián és Galileán. ¹² S midőn bement egy faluba, eléje jött tíz belpoklos férfit, kik messziről megálltak, ¹³ és főlemelék szavukat mondván: Jezus mester, könyörülj rajtunk. ¹⁴ És látván monda nekik: Menjetek, mutassátok meg magatokat a papoknak. És lőn, hogy menet közben megtisztultak. ¹⁵ Egy pedig közölük, látván, hogy meggyógyult, visszafordult, nagy szóval dicsőítván Istent; ¹⁶ és arcra borult lábai mellé, hálát adván neki; és ez samariabeli volt. ¹⁷ Felelvén pedig Jezus monda: Nemde tizen tisztultak meg, hol van a kilencz? ¹⁸ Nem találattott, ki visszatérne Istent dicsőíteni, mint ez az idegen. ¹⁹ És monda neki: Kelj föl, menj, a te hited meggyógyított téged. ²⁰ Kérdezettvén pedig a farizeusoktól, mikor jó el Isten országa, felele nekik mondván: Nem jó Isten országa szembetűnőleg. ²¹ Se nem mondják majd: Ime itt, ime amott; mert ime Isten országa bennetek van. ²² A tanítványoknak

²⁰) Kérdezettvén a farizeusoktól. Minthogy az Üdvözítő ama beszédeiben, melyeket mindnyájokhoz tartott, sokszor említette Isten országát, azért kinevetvén őt a farizeusok, és megöletését forgatván elméjükben hamis tettetéssel mondják: akkor jó el Isten országa, e helyett: az általa emlegetett ország előtt a keresztség és a halál. Mit felel hát ezekre Krisztus? Isten országa nem jó szembeszököleg. Ne az időt kérdezzétek, úgy mond, mikor áll be a mennyek országa: hanem inkább rajta legyetek, hogy azt elnyerjétek. Mert lám a mennyek országa bennetek van, az az szabad akaratotoktól függ elnyerni azt. Ugyanis minden embernek lehet a mennyek országába a Krisztus hite által jutni.

²²) Monda tanítványainak. Előre kijelenti most Krisztus, miszerint az ő eljövetele előtt mennyekből, mely a világ végén történik, oly nagy nyomorgatás és üldözés lesz,

νίου τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὤψεσθε. ²³ Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν Ἰδοὺ ὧδε, ἰδοὺ ἐκεῖ μὴ ἀπέλθῃτε, μηδὲ διώξητε. ²⁴ Ὡστερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμψει οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ. ²⁵ Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. ²⁶ Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ²⁷ Ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμων, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἥς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας. ²⁸ Ὀμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀὐτ' ἡσθιον, ἔπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν. ²⁹ Ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθε Ἀὐτ' ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας. ³⁰ Κατὰ ταῦτα ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται. ³¹ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω. ³² Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Ἀὐτ'. ³³ Ὅς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονή-

ἔσται, καὶ διωγμὸς, ὥστε μίαν ἡμέραν ἰδεῖν ἐπιθυμεῖσαι τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι τὴν ἐν καιρῷ τοῦ διατρίβειν ἐν καὶ συνδιατρίβειν Χριστῷ. Εἴτα φησὶ ὅτι καταβήσεται μὲν ἐξ οὐρανῶν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, οὐκ ἀσήμερος δὲ ἡ ἀνυμνασις. Ἐὰν γὰρ εἰπωσι φησὶν, ἰδοὺ ὧδε, καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ ἀπέλθῃτε, μὴ δὲ διώξητε, ἀλλ' ἐν δόξῃ τῇ Θεοπροπέτῃ, καὶ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, εἰσεσθαι γὰρ φησὶ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν, ὡς ἀστραπὴν, ἥτις ἐκλάμπει πάσης τῇ ὑπ' οὐρανὸν, καὶ λεληθότως. Εἴτα φησὶ ὅτι πρῶτον δὲ δεῖ πολλὰ παθεῖν αὐτὸν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, ἵν' εἰδῇ, ὅτι δεῖ πρῶτον αὐτὸν τὸ σωτήριον ὑποστῆναι πάθος, εἴθ' οὕτως ἀναβῆναι πρὸς τὸν πατέρα, εἴτα μετὰ καιροῦς ἐπιλάμψαι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην. Εἴτα τὸ αἰφνίδιον τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας δηλῶν παράγει τὴν αἰφνίδιον ἀπώλειαν, τὴν ἐπὶ Νῶε, καὶ Σοδόμων.

³¹) Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἔοικε διὰ τοῦ δώματος τὸν ἐν ἀναπέσει, καὶ πλούτῳ, καὶ περιφανείᾳ κοσμικῇ βούλεσθαι δηλοῦν, ἀλλ' γὰρ πως οἱ ἐν δόμασι ἐστηκότες, ἀπόβλεπτοι γίνονται τοῖς τὴν οἰκίαν περιεστηκόσιν. Εἰ τις τοῖνυν τοιοῦτός ἐστιν, μηδὲνα ποιῶν λόγον κατ' ἐαυτὸν τοῦ καιροῦ τῶν ἐναποκειμένων ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Ἀχρηστα γὰρ αὐτῷ ταῦτα πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ καὶ εἰ τις φησὶν ἐν ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω, τουτέστιν, εἰ ἐνέρισκοιτο τίς ἐν φιλεργίᾳς ὑπάρχων τῆς πνευματικῆς ἐνκαρπίας, ἐξέσθω συντόμως τῆς εἰς τοῦτο σπουδῆς, μὴ ἐπιστρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω. Εἴτα πρὸς σύστασιν τῶν εἰρημίων ἐπήγαγεν Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Ἀὐτ' αὕτη γὰρ ἐξεληθούσα ἀπὸ Σοδόμων εἴθ' ὑποστρεφείσα στήλῃ γέγονεν ἄλως· τουτέστιν, ὑπεμωράνθη καὶ ἀπελθούσθη.

³³) Ὅς ἐὰν ζητήσῃ τὴν (ψυχὴν). Τοῦτο πεπραγμένον οἱ μαθηταί, τοὺς μέχρι ψυχῆς καὶ αἵματος διανεχόντες ἀγῶνας, οἱ δὲ ἐξ ἀνάνδρου ψυχῆς καὶ γνώμης ἀρησάμενοι τὴν πίστιν, καὶ τὸν παρανομία τῆς σαρκὸς διαφρονήσαντες θάνατον, οὗτοι φονεῖται τῆς ἑαυτῶν γέρονται ψυχῆς. Καὶ

pedig monda: Jóni fognak napok, mikor kívánjátok az ember fiának egy napját látni, de nem látjátok. ²³ És majd mondják nektek: Ime itt, ime ott; oda ne menjetek, se ne kövessétek. ²⁴ Mert valamint a villám a földön föl-villanván az egész ég alatt fénylik: úgy lesz az ember fia az ő napján. ²⁵ Előbb azonban sokat kell szenvednie és megvettetnie e nemzedéktől. ²⁶ És a mint történt Noe napjaiban, úgy lesz az ember fia napjaiban is. ²⁷ Ették, ittak, házasodtak, kiházásittattak a napig, melyen Noe bement a bárkába, s jött a vízözön és elveszté mindnyájukat. ²⁸ Hasonlag, a mint történt Lot napjaiban is: ettek, ittak, vettek, eladtak, ültettek, építettek. ²⁹ A mely napon pedig Lot kiment Sodomából, tűz és kénkö hullott az égből, és elveszté mindnyájukat. ³⁰ Ugy lesz, a mely napon az ember fia megjelenik. ³¹ Az napon, a ki a háztetőn leszen, holmije pedig a házban, le ne szálljon elvinni ezt. És a ki a mezőn, hasonlag vissza ne forduljon a hátralevőkhez. ³² Emlékezzetek Lot feleségére. ³³ A ki igyekszik lelkét megmenteni, elveszti azt: és a ki elveszti, életre fön-

hogyan kívánni fognak bár egy napot látni az ember fia napjaiból, tudnillik azokból, midőn Krisztussal ideiglen társalogtak, és együtt voltak. Azután mond: leszáll ugyan az egekből a világ végső idejében: de nem homályban vagy láthatatlanul. Azért ha mondják, ugymond, ime itt, és ime ott: ne menjetek oda, se ne kövessétek; hanem isteni dicsőségben, és hozzáférhetlen fényvel körülvéve; mert olyan lesz az ő eljövetele, ugymond, mint a villám, mely az egész földet megvilágítja véletlenül is. Továbbá mond, hogy előbb sokat kell szenvednie, és e nemzedéktől megvettetnie, így tudtokra adván azt, miszerint előbb az üdvözhoző szenvedést kell kiállnia, azután úgy az Atyához mennie, végre az idők végén föltűnnie a földi lakóknak, hogy megítélje a világot. Azután eljövetelének véletlenségét jelentvén, felhossa a rögtöni veszedelmet, mely érte Noe korát, és Sodomát.

³¹) Az napon. A háztetőn levő által, ugylátszik, azt akarja jelenteni, ki gazdagságában és világi fényűzésben leli kedvét; mert a kik a házakban vannak, majd mindig a házbéli holmira ügyelnek. Ha tehát valaki ilyen, akkor időben semmi gondja ne legyen házi jószágára, mert szükségtelen, és semmi hasznát sem veheti. Sőt ha valaki a mezőn lesz is, ugymond, hasonlag vissza ne térjen a hátralevőkhez, az az ha valaki akkor munkás- és tevékenynek fog találtatni, a lelki gyümölcsözésben buzgón fáradozván: vissza ne térjen. Azután a mondottak megerősítésére hozzászól: Emlékezzetek Lot feleségére; ki tudnillik kiment Sodomából, azután visszafordulván szobororrá vált, az az megmerevedett és megkövesült.

³³) A ki igyekszik lelkét. Ezt cselekedték a vértanúk, kik élet és vér fogytáig kiállották a küzdelmeket. A kik pedig gyáva lélekűek, és érzületből megtagadták a hitet, és mindjárt kikerültek a testi haláltól, azok gyilkosai lettek saját lelküknek, örök életüknek.

σει αὐτήν. ³⁴ Λέγω ὑμῖν, ταύτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. ³⁵ Δύο ἔσονται ἀληθοῦσαι ἐπὶ το αὐτό· ἡ μία παραληφθήσεται καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται. ^{36. 37.} Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· Πού Κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

CAPUT XVIII.

Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, ² λέγων· Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει, τὸν Θεὸν μὴ φο-

ῶσαι ἐν ἀσκήσει καὶ ἐγκρατεῖα βιοῦντες, τοῖς πόνοις τὴν ἑαυτῶν θανάτουσι σάρκα, οὐκ τοῖς παθήμασι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις κατανεκροῦντες ἑαυτοὺς τὸ φρόνημα, οἷοι ζωογονοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς. Οἱ δὲ τὸν φιλήδορον ἀγαπῶντες βίον, τάχα μὲν οἰοῦνται τὴν ἑαυτῶν κατὰσθαι ψυχὴν, ἀπολλύνουσι δὲ πάντως αὐτήν. Οἱ μὲν ἅρα τοῖς πόνοις θανατοῦντες τὴν σάρκα, καὶ οἱ διὰ Χριστὸν ἀναρροῦμενοι μάρτυρες, οὗτοι δοκοῦσιν ἀπολλύνειν τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, καὶ ἐνρίσκουσιν αὐτήν. Οἱ δὲ τρυφῶντες, καὶ ἐν καιρῷ διωγμοῦ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν διὰ τὸ πρὸς ὀλίγον ζῆσαι, ἀπωλείας γίνονται πρὸς τοὺς αὐτῶν ψυχῆς.

³⁴) Ταύτη τῇ νυκτὶ. Νύκτα τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν ὀνομάζει διὰ τὸ ἀσπμανεῖς καὶ ἀπροσδόκητον τῆς παρουσίας αὐτοῦ· ἢ τὸν καιρὸν τοῦ ἀντιχριστοῦ, καθ' ὃν καὶ ὁ κόσμος συντελεσθήσεται. Τῶν μὲν οἷον ἀναπεπαιγμένων οἱ μὲν παραληφθήσονται εἰς τὰς ἄνω μονὰς οἱ δὲ Χριστὸν ἀποθανόντες δηλονότι· οἱ δὲ ἀφεθήσονται φθίσιν αἰωνίῳ περὶ παραδοθησόμενοι. Ὡσαύτως καὶ μῦλον τὸν καιρὸν ἐκείνον καλεῖ, καθ' ὃν οἱ μὲν ἀγιάζονται, αἱ δὲ λαμβάνονται· τινὲς δὲ διὰ τὴν μὲν τῶν δύο τῶν ἐπὶ κλίνης ὄψεων, μιᾶς ὑπανίστασθαι φθίσιν τοὺς ἐν ἀναπαύσει καὶ πλοῦτῳ ἰσομοιοῦντας ἀλλήλοις· κλινὴ γὰρ ἀναπαύσεως σύμβολον, ἀλλ' εἰς ἑξ' αὐτῶν φθισὶ παραληφθήσεται, καὶ εἰς ἀφθήσεται· οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐν ἀναπαύσει καὶ πλοῦτῳ γενοῦντες κατὰ τὸνδε τὸν βίον πονηροὶ γέγονασιν. Διὰ δὲ τῶν β' ἀληθοῦσων ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰκεν ἀνίστασθαι τοὺς ἐν πτωχείᾳ καὶ πόνοις ὄντας· ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν δὴ τοῦτον πολλή τις ἐστὶ διαφορά, οἱ μὲν γὰρ γενναίως τὸν βίον διήγαγον ἐν πτωχείᾳ καὶ πόνοις σωφρόνως, καὶ ἐπιεικῶς ζήσαντες. Οἱ δὲ γέγονασιν αὐτοὶ οἷοι.

³⁷) Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ. Ὅπου γὰρ φθισὶ σώματος νεκροῦ τὰ σαρκολόγα τῶν πτηνῶν ἐπ' αὐτὸ συντρέχει· οὕτως ὅταν ὁ νῦς τοῦ ἀνθρώπου παραγένηται. Τότε δὴ πάντες οἱ ἄετοί οἱ τὰ ὑψηλὰ πετόμενοι, καὶ ἄνω τῶν ἐπιγείων ὄντες, τουτέστιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, ἐπ' αὐτὸν συνδραμοῦνται. Καταβήσεται μὲν γὰρ ἐξ οὐρανόων, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην· ἀλλὰ ἀποστελεῖ πρῶτον τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐκλέξουσιν ἐκ τῶν ἀμαρτωλῶν τοὺς δικαίους, καὶ προσκολλοῦσιν αὐτοῦ. Τοὺς δ' ἑτέροους ἀρῶσιν ἐν γῇ κολασθησόμενους δηλονότι, καὶ τῇ διὰ πνεύματος ὑποκαιομένους δίκην.

²) Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ (πόλει). Εἰπὼν περὶ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ δεῖξας ἐκ τούτου, ὅτι καθὼς ἐκείνος τὴν τῆς χάριτος αἰτίαν νυκτὸς καὶ ἡμέρας διουμένης διὰ τὴν συνεχῆ πρόδοσιν αὐτοῦ καὶ ἄκων ἤκουσεν, καὶ ἤλθεν, καὶ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκασιν διὰ φρονητοῦς εἶχε· οὕτως καὶ ὁ φιλοκτιζόμενος Θεὸς τοὺς ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ προσκίοντας αὐτῷ διὰ προσευχῆς, προσδέξεται, καὶ ποιῆσαι τὴν ἐκδί-

κρίσιν αὐτοῦ. ³⁴ Mondom nektek, azon éjjel ketten lesznek egy ágyon, egyik fölvetetik, és a másik elbocsáttatik. ³⁵ Ketten lesznek együtt örlők; az egyik fölvetetik, s a másik elbocsáttatik. ^{36. 37.} És felelvén, mondának neki: Hol Uram? Ki felele nekik: Hol a test van, oda gyűlnek össze a sasok is.

Azután példázatot monda nekik az iránt, hogy szükség mindig imádkozni, és el nem lankadni, ² mondván: Egy bíró volt bizonyos

És valahányan öngyakorlás- és megtartoztatás által erőt vesznek magukon, és bajviseléssel öntestüket üldöklők, a szenvedélyekkel és bűnös vágyakkal együtt eloltván annak ingereit: azok életben tartják saját lelküket. Ellenben a kéjteltjes életet szeretőket azt vélik ugyan, hogy lelküket megóvják vagy biztosítják: azonban éppen elvesztik azt. A kik tehát sanyaruságokkal zabolázzák a testet, és a kik Krisztusért választják a vértanúságot, azok látszanak ugyan elveszteni lelküket, azonban föltalálják azt. A kik pedig gyönyöröket élveznek, és az üldözések idején Krisztust megtagadják, hogy rövid időig éljenek: lelküknek veszedelmét ép azáltal okozzák.

³⁴) Azon éjjel. Éjjelnek nevezi az itélet idejét, mert titkon és váratlanul történik eljövetele; vagy az antikrisztus idejét, melyben a világ elenyészik. Azokból, kik már elnyugodtak, némelyek ugyan fölvetetnek a fenső lakhelyekre, kik tudnillik Krisztusért haltak meg; mások pedig, ugymond elhagyatnak, az örök tűzre vettendők. Hasonlag a malom alatt is azt az időt érti, melyben némelyek ugyan elhagyatnak: némelyek pedig fölvetetnek. Mások azonban a kettő által, kik együtt vannak az ágyon, egyszersmind azokat értetni vélik, kik nyugalomban és gazdagságban egyenlően osztoznak. Az ágy ugyanis nyugalom jele; de egyik ugymond, fölvetetik, másik pedig elbocsáttatik; mert nem mindnyájan, kik ez életben nyugalmat és gazdagságot bírnak, gonoszok. A két örlő által helyesen értjük a szegénységben és bajlódásban élőket. De ezeknél is nagy a különbség; mert némelyek erőnyesen eltöltik az életet szegénységben és nyomorban, minthogy becsületesen és szerényen élnek. Mások pedig amolyanok lesznek.

³⁷) Hol a test van, ott. Valamint, ugymond ha a test meghalt, a ragadozó s hűsítő madarak rá gyűlnek: ugy lesz, mikor az ember fia eljő. Akkor mindnyájan a sasok, magasra fölrepülve, és a földiek fölül emelkedve, az az túl a világi dolgokon, hozzágyülekeznek. Ő pedig leszáll az égről hogy megítélje a világot. Előbb azonban elküldi angyalait, és kiválasztják a bűnösök közül az igazakat, és elvezetik hozzá. Másokat pedig a földön hagynak, hol bűnhődni. és a tűz kinjai által lakolni fognak.

²) Bizonyos bíró vala egy városban. Az igazságtalan bíróról szól, megmutatandó annak példájából, hogy valamint az, az éjjel és nappal neki esedező özvegynek kérelmét, szüntelen hozzájárás miatt akaratlanul is meghallgatta, könnyűlt rajta, és gondja volt, hogy igazságot szolgáltatson neki: ugy az irgalmas Isten azokat, kik éjjeli és nappali imával járulnak hozzá, kegyesen fogadja,

βούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος. ³ Χίρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· Ἐδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. ⁴ Καὶ οὐκ ᾔθελεν ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι. ⁵ διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπους τὴν χίραν ταύτην, ἐδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. ⁶ Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. ⁷ Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς; ⁸ Λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσῃ τὴν ἐδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὐρήσῃ τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; ⁹ Εἶπε δὲ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιστάς ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενούντας τοὺς λοιποὺς, τὴν παραβολὴν ταύτην· ¹⁰ Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. ¹¹ Ὁ φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσήχετο· Ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς περ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. ¹² Νεστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. ¹³ Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς οὐκ ᾔθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάραν· ἀλλ' ἔτυπε τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων· Ὁ Θεὸς ἡλᾶσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. ¹⁴ Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ γὰρ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. ¹⁵ Προσέφερον δὲ αὐτῷ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. ¹⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ εἶπεν· Ἀφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ¹⁷ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν

κρίνῃ αὐτῶν ὡς ἐξηλεγμένους, καὶ διατηρήσῃ τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς.

¹⁰) Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν. Νῦν διαδείκναι, τίνα χρὴ τρόπον τὰς προσευχὰς ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἀπρόσδεκτος εὐρεθῇ τοῖς χρωμένοις ἢ αἰτήσις, μὴ δὲ δι' ὧν ἂν τις ὠφελείσθαι νομίζῃ, διὰ τούτων αὐτῶν παροτρύνῃ καθ' ἑαυτὸν τὸν τῶν ὁλῶν Θεόν· ἰδοὺ γὰρ ὁ φαρισαῖος κατεκρίναι, ὅτι μὴ ἐπιστημόνως ἐποιεῖτο τὴν προσεσχῆν.

¹⁵) Προσέφερον δὲ αὐτῷ. Οὐ βασκαίνοντες τοῖς βρέφεσιν ἐπιτίμων αὐτὰ οἱ μαθηταί, ἀπομένοντες δὲ μᾶλλον ὡς διδασκάλῳ τιμῇ, καὶ οἷον τὰς περιτὰς ὀχλήσεις ἀπειρογόντες. Οὐκ ἀσυνέτους δὲ βούλεται ἡμᾶς εἶναι Χριστὸς, φάσκων τῶν τοιούτων εἶναι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τῇ μὲν κακίᾳ νηπιάζειν βούλεται ἡμᾶς, ταῖς δὲ φρεσὶ τελείους ὑπάγειν. Τὸ γὰρ βρέφος ἢ ὀλίγα παιδιῶς, ἢ οὐδὲ ὅλως ἐπίσταται τῆς ἐπιπονηρίας κακίας, ὃ καὶ ἡμᾶς ἐξομοιοῦσθαι τούτοις κατὰ τοῦτο προσήκει ἀπολῶν καὶ ἀποήρον διαζώντας βίον.

városban, ki Istent nem félé, és embert nem becsüle. ³ S volt ama városban egy özvegy, ki hozzá jött mondván: Tégy nekem igazságot ellenségem ellen. ⁴ És nem akart jó ideig; azután pedig monda magában: Jóllehet se Istent nem félem, se embert nem becsülök: ⁵ de mivel ez az özvegy háborgat, igazságot szerzek neki, hogy végre ne jöjön és boszontson engem. ⁶ Monda pedig az Ur: Halljátok, mit mond az igazságtalan bíró. ⁷ Valljon tehát Isten nem fogja választottait megmenteni, kik éjjel nappal kiáltanak hozzá, habár késik velők? ⁸ Bizony mondom nektek, hogy hamar megmenti őket. Azonban ha eljő az ember fia, valljon talál-e hitet a földön? ⁹ Mondott azután példázatot némelyekhez, kik magukban biztak, mint igazak, s másokat megvetettek. ¹⁰ Két ember fölment a templomba imádkozni; egy farizeus, és egy vámos. ¹¹ A farizeus állván, így imádkozék magában: Isten, hálát adok neked, mivel nem vagyok, mint egyéb emberek, kik ragadozók, igazságtalanok, házasságtörők, vagy mint ez a vámos is. ¹² Kétszer bőjtölök hetenkint, tizedet adok mindenből, a mit bírok. ¹³ A vámos pedig messze állván, szemeit sem meré az égre emelni, hanem mellet veré mondván: Isten légy irgalmas nekem bűnösnek. ¹⁴ Mondom nektek: ez megigazultán tért vissza házába, inkább mint amaz; mert minden, a ki magát fölmagasztalja, megaláztatik: és a ki magát megalázza fölmagasztaltatik. ¹⁵ Hoztak pedig eléje kisdedeket, hogy tegye rájuk kezeit; mit látván a tanítványok, fedték őket. ¹⁶ Jezus pedig előhíván azokat, monda: Hagyjátok a kisdedeket hozzám jöni, és ne tiltsátok el őket, mert ilyeneké Isten országa. ¹⁷ Bi-

mint választottainak igazságot szolgáltat, és a hitet fentartja a földön.

¹⁰) Két ember fölment. Most megmutatja, mily módon kell imádkozni, hogy a szükségben levők könyörgése ne találatosság elfogadhatlannak, és hogy éppen ez által, mit valaki javára vél lenni, maga ellen ne ingerelje az Istent; mert íme a farizeus kárhóztattatik, hogy balgatagul végző imádságát.

¹⁵) Odahoztak eléje. Nem a kisdedek iránti irigységből elleneztek ezt a tanítványok, hanem inkább a Tanító iránti tiszteletből, és mintegy elakarván tőle háritani a fölösleges alkalmatlankodást. Krisztus pedig nem azt kívánja, hogy oktalankodjunk, midőn mondja: ilyeneké az Isten országa: hanem, hogy a gonoszságban kisdedek módjára ártatlanok legyünk, okosságban azonban tökéletesek. Mert a kisded vagy igen keveset, vagy éppen semmit sem tud a gonoszból; a miben tehát nekünk is hasonlóká illik lennünk, és őszinte ártatlan életet viselnünk.

μη δέξεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μη εἰσελθῇ εἰς αὐτήν. ¹⁸ Καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων λέγων· Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζῶν αἰώνιον κληρονομήσω, ¹⁹ Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. ²⁰ Τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ μοιχεύσης, μὴ φονεύσης, μὴ κλέψης, μὴ ψευδομαρτυρήσης, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα. ²¹ Ὁ δὲ εἶπε· Ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. ²² Ακούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· Ἐτι ἐν σοὶ λείπει πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. ²³ Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, περιλυπὸς ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα. ²⁴ Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περιλυπὸν γενόμενον εἶπε· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ²⁵ Εὐκοπώτερον γάρ ἐστι, κάμηλον διὰ τριμαλῆς ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελ-

¹⁸⁾ Καὶ ἐπηρώτησέ τις. Ὁ ἐνθάδε λεγόμενος ἄρχων ὡς ἦν δύνανται εἰλεῖν Χριστὸν ἀτιμάζοντα μὲν διὰ Μωσέως ἐντολῆν, ἰδίους δὲ νόμους ἐσκομίζειν βούλεσθαι. Προσέρχεται τοίνυν, καὶ χρηστολογεῖν ὑποπλάττεται, καὶ διδάσκαλον ἀγαθὸν ἀποκαλεῖ, καὶ μαθητὴν ἐπαγγέλλεται. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπων προσήλθεν ψιλῶ, καὶ ἐν τῶν πολλῶν διδασκάλων ἰουδαϊκῶ, ὡς ἀνθρώπος αὐτῷ διαλέγεται, καὶ ῥησὶ· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ λέγων οὐχὶ αὐτὸν ἐβαλλεῖ τοῦ εἶναι ἀγαθόν· οὐ γὰρ προστίθεται· Οὐκ εἰμὶ ἀγαθός, ἀλλ' οὐδεὶς ἀγαθός, τοντέστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. Οὐ τοῦτο δὲ ῥησὶ, τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερεῖν ἀγαθότητος· ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. Διὸ καὶ ἐπὶ ῥησὶ· εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός· ῥησὶ γὰρ μόνος ἀγαθός ὁ Θεός, κατὰ μέθεξιν δὲ καὶ ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι. Προσδοκῶντος δὲ τοῦ ἀρχοντος ἀκούσεσθαι τι κατὰ τῶν Μωσέως ἐντολῶν, τοῦτο μὲν οὐκ ἔφη, τὸν ἐνόησε σκοπὸν τῶν πειράζοντι βλέπων ὡς Θεός· ὥσπερ δὲ οὐκ οὕτως ἐντολῶν ἐτέρων, πλὴν μόνων τῶν διὰ Μωσέως, πέμψι αὐτὸν πρὸς αὐτάς, καὶ ῥησὶ· Τὰς ἐντολὰς οἶδας, καὶ τὸ εἶξῃ, ἵνα τὸ δείξῃ, ὅτι αὐτοῦ εἰσὶ καὶ τὰ διὰ Μωσέως, καὶ ὅτι ἄξια ἦν τιμῆς. Ἀποτρεχὼν τοῦ σκοποῦ εὐθέως ἀνταποκρίνεται λέγων· Ταῦτα πάντα ἐφυλάξα. Τοῦτο δὲ εἶπεν συναρπάσειν δοκῶν τὸν Χριστὸν πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἵνα τί ἴδιον φθέρηται, ὅπερ οὐ δοκεῖ τῷ Μωσῇ.

²²⁾ Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἀπιστόβησεν, ἀλλ' ἐπὶ ῥησὶν εὐθέως· ἔτι ἐν σοὶ λείπει, τῷ (sic) ἀκολουθῆσαι Χριστῷ. Ὑπαγε γὰρ ῥησὶ, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. Ἐδύναντο μὲν γὰρ καὶ ἄλλα εἰπεῖν ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅπερ αὐτὸν μάλιστα ἐλπίει· ἦν γὰρ φιλόπλουτος, τοῦτο ῥησὶν· Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας περιλυπὸς ἐγένετο, ὡς μὴ ἰσχύων ποιῆσαι τὸ ἐπιταγναι, ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα. Τοῦτο γὰρ ῥησὶν ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα δείξῃ τὴν αἰτίαν τῆς λέψεως· οὐ γὰρ ὁμοίως κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ τὰ πολλά. Τί οὖν ὁ Χριστός; Εὐκοπώτερον γὰρ ἐστι κάμηλον. Κάμηλον δὲ οὐ τὸ ζῶον ῥησὶν ὧδε, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς πλοίοις παρὴν σπονδίον. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἀνέχεται καταρροῆσαι πλοῖον ῥαδίως, ἀκούσαντες τινες, εἶπον· Τίς ἄρα σωθήσεται πλούσιος; Τί οὖν ῥησὶ πρὸς τοῦτο Χριστός; Ἀνθρωπίνῃ δυνάμει οὐδεὶς τοῦτο κατορθοῖ, ἀλλὰ Θεοῦ χάριτι· Θεοῦ γὰρ ἔργον τὸ σω-

ζον· mondom nektek, a ki Isten országát nem fogadja el mint a gyermek : be nem megy abba. ¹⁸ És kérdezé őt egy főnök mondván : Jó Tanító ! mit cselekedjem , hogy birjam az örök életet? ¹⁹ Felele neki Jezus : Miért mondasz engem jónak ? Senki se jó, csak az egy Isten. ²⁰ A parancsolatokat tudod : ne paráználkodjál , ne öljl, ne orozz, hamis tanúságot ne tégy, tiszteld atyádat, és anyádat. ²¹ Az pedig monda : Ezeket mind megtartottam ifjúságom óta. ²² Hallván ezt Jezus , monda neki : Még egyre van szükséged : minden vagyonodat add el, és oszd ki a szegényeknek ; ugy kincsed lesz mennyben ; azután jőj, kövess engem. ²³ Az hallván ezeket, szomorú lett ; mert nagyon gazdag vala. ²⁴ Látván pedig őt Jezus megszomorodva, monda : Mily nehéz azoknak, kiknek pénzök van, bejutni Isten országába. ²⁵ Mert könnyebb egy tevének a tőlyukán átmenni, mint gazdagnak Isten orszá-

¹⁸⁾ És kérdezé őt egy. Az itt említett főnök azt vélte, hogy megfeddheti Krisztust, ki Moyses parancsolatját ugyan nem tisztelé, saját törvényeit pedig be akará hozni. Hozzájárul tehát, és nyájas megszólítás szinlésével jó tanítónak nevezi őt, és tanítványi készséget ígér. Mit felel tehát Krisztus? Miután ugy járult hozzá, mint csupa emberhez, és a többi zsidó tanítók egyikéhez : mint ember beszél vele, és mond : Miért mondasz jónak? Senki se jó, csak az egy Isten. Ezt mondva azonban, nem zárja ki magát a jók közül, hisz nem teszi hozzá : Nem vagyok jó, hanem senki se jó, tudnillik senki az emberek közül. Azután, nem azért mondja ezt, mintha az emberektől eltagadná a jóságot, hanem ellentétül az Isten jóságával. Azért hozzáveté : csak az egy Isten ; mert természeténél fogva egyedül Isten a jó, közlésből pedig az angyalok is, és emberek. Jóllehet pedig a főnök azt várta, hogy majd hall valamit tőle Moyses parancsolatai ellen, de olyasmint nem mondott, átlátván mint Isten a kísértőnek benső célját ; s mintha nem volnának más parancsolatok, hanem egyedül Mozystól valók, azokhoz utasítja őt, és mond : A parancsolatokat tudod, és a többi, hogy egyszermind megmutassa, miszerint azok is övéi melyeket Moyses hozott, és tiszteletre méltók. Elcsévén a céljától azonnal válaszol mondván : Ezeket mind megtartottam s ezt azért monda, hogy magával ragadja Krisztust véleménye szerint olyan valaminek elmondására, a mi Moyseszel ellenkezik.

²²⁾ Mit mond tehát Krisztus? Nem bocsátá el, hanem tüstént folytatá : Még csak egyben látsz hiányt, hogy kövess a Krisztust. Menj, ugymond, add el a mid van, és oszd ki a szegényeknek, azután jőj, kövess engem, ugy kincsed lesz a mennyben. Egyebeket is mondhattott volna neki Krisztus : de a mi őt, mint kincsvágyót, leginkább megszorítá, azt monda. Az pedig ezek hallatára elkedvetlenedett, mintha nem bírná a parancsolatot teljesíteni, mert nagyon gazdag vala. Ezt azért jegyzi meg az evangélista, hogy megmutassa elszomorodásának okát ; mert nem egyenlő a szegények letartoztatása a gazdagokéval. Mit mond tehát a Krisztus? Könnyebb, ugymond a kőtelnek. Káμηλος által itt nem az állatot érti, hanem a hajók vastag kőtelét. Miután pedig senki nem hajlandó könnyen megvetni a gazdagságot, hallván azt némelyek kérdék : Ki fog tehát üdvözülni a gazdagok közül? Mit mond tehát erre a Krisztus? Emberi erővel senki nem bírja ezt, hanem

θῆν. ²⁶ Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· Καὶ τίς δύναται σωθῆναι; ²⁷ Ὁ δὲ εἶπε· Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ. ²⁸ Εἶπε δὲ Πέτρος· Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησάμεν σοι. ²⁹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ³⁰ ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰῶνιον. ³¹ Παραλαβὼν δὲ τοὺς δύο· δεκά εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ νιώ τοῦ ἀνθρώπου. ³² Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὕβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται ³³ καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. ³⁴ Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνήκων, ἀλλ' ἦν τὸ ῥῆμα κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα. ³⁵ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱερικὸν, τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. ³⁶ Ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο. ³⁷ Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται. ³⁸ Καὶ ἐβόησε, λέγων Ἰησοῦ υἱὲ Δαυὶδ, ἐλεησόν με. ³⁹ Καὶ οἱ παρόντες ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπῇ, αὐτὸς δὲ πολλῶ μᾶλλον

θῆναι ἡμᾶς ἀλλ' ἡμῶν μὲν τὸ θελῆσαι, Θεοῦ δὲ τὸ δωρῆσθαι.

²⁸) Εἶπεν δὲ Πέτρος· Ἀναγκαιοτάτην ποιῶται τῇ πεύσιν ὁ Πέτρος, ἐπὶ τε ἑαυτοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν. Ὡς γὰρ οὐδὲν κεκτῆμενοι, πλὴν ὅτι μικρὰ καὶ ἐπιτελῆ, βούλεται μαθεῖν, τίνα τρόπον ἀμείψεται Θεὸς καὶ τοὺς ὀλίγα καταλειπούσας διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διό καὶ ὁ Ματθαῖος τὸ, τί ἄρα ἐστὶν ἡμῖν προσεπάγει τοῖς. Ἄλλως τε, κἀν οἶκον ἀφ' ἧς τὰς ἄνω λήψεται μονάς, κἀν πατέρα, τὸν ἐν οὐρανοῖς ἔξει Πατέρα· κἀν μητέρα, τὴν ἄνω ἔξει Θεογονίαν· κἀν ἀδελφῶν γέννηται μακρὰν, ἀλλ' εἰς ἀδελφότητα αὐτὸν παραλήψεται Χριστός· κἀν γυναῖκα ἀφ' ἧς, ἐνρήσει σύντοικον τὴν ἄνωθεν, καὶ παρὰ Θεοῦ σοφίαν, ἔξῃς τεκνογονήσῃ ἐκκαρπίας πνευματικᾶς.

³¹) Παραλαβὼν δὲ τοὺς ἑβ'. Μέλων ἀνιέναι εἰς Ἱερουσόλυμα περὶ τοῦ πάθους διαλέγεται· ἐπειδὴ γὰρ ἐκὼς ἦν αὐτοὺς διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τοῦτο συμβῆναι ἐπιλανθάνεσθαι, συνεχῶς αὐτοὺς ὑπομνήσκει, γυμνάζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῇ πυκνότητι τῆς ἀναμνήσεως, καὶ τὴν λύπην ὑπομενόμενος, ἵνα ἐγγυμνασθέντες τῇ προσδοκίᾳ ὅσον ἐνέγκωσι τὸ πάθος, καὶ μὴ ἀμελέτητον ἐπελθὼν ταραξῇ αὐτούς.

³⁵) Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτόν. Ὡς ἤδη πεπιστευκὸς ὁ τυφλός, ὅτι Θεὸς ἦν (ὧν) λόγος ἐπέμεινεν ἐκὼν τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, πρόσκειται ὡς Θεῷ τῷ πάντα ἰσχύοντι· Ἐλέησον με, λέγων, υἱὲ Δαυὶδ. Τὸν δὲ Δαυὶδ αὐτὸν ἔφη, ἐπεὶ τετραμμένος ὢν ἐν ἰουδαϊσμῷ οὐκ ἠγνόησεν τὰ διὰ τῶν προφητῶν περὶ αὐτοῦ προηγορευμένα, καὶ ὡς ἐκ γένους ἐπῆρχε τοῦ Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα· ὅτι δὲ οὕτω διατεθεὶς προσεκόμισε τὴν ἱκετηρίαν, ἐπιμαρτυρεῖ λέγων αὐτῷ ὁ Χριστός· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Ἐγγὺς δὲ ἐνερχόμενος τὸν τυφλὸν ἠρώτα· Τί θέλεις, λέγων, ἵνα ποιήσω σοι; οὐκ ἄγνοων ἀλλ' ἵνα μάθω· οἱ περιστηκότες, ὡς οὐ χροῖματα μᾶλλον αἰτεῖ, ἀλλ' ἐνέργειαν

γάβα जुति. ²⁶ Kérdezték azért a hallgatók: Ki üdvözülhet tehát? ²⁷ Ki felele: A mi az embereknél lehetlen, lehetséges Istennél. ²⁸ Azután Péter monda: Ime mi elhagytunk mindent és követtünk téged. ²⁹ Ő pedig monda nekik: Bizony mondom nektek, hogy senki sincs, a ki, ha elhagyta házat, vagy szüleit, vagy testvéreit, vagy feleségét, vagy fiait Isten országa miatt, ³⁰ sokkal többet vissza ne kapjon ez időben, és örök életet a jövő világban. ³¹ Azután maga mellé vevén a tizenkettőt monda nekik: Ime, fölme gyünk Jeruzsalembe, és bevégeztetnek mind a melyek megirattak a proféták által az ember fiáról. ³² Mert általadatik a pogányoknak, és kicsufoltatik, meggyaláztatik, és lepökdöstetik; ³³ s miután megostorozták, megölik őt, és harmad napon föltámad. ³⁴ És ők ezekből mit sem értettek, s e mondat rejtve volt előttök, és nem értették a mondottakat. ³⁵ Lőn pedig, a mint közelgetett Jerikához, egy vak ült az utfélen, koldulván. ³⁶ Hallván pedig a mellette menő sereget, kérdezé, mi légyen ez? ³⁷ Megjelenték tehát neki, hogy a názareti Jezus megy arra. ³⁸ És kiálta mondván: Jezus Dávid fia, könyörülj rajtam. ³⁹ És a kik elülmenének, meginték őt, hogy hallgasson; de ő sokkal in-

Isten kegyelmével. Mert munkája, minket üdvözíteni: azonban a mi dolgunk, akarni, Istené pedig megadni.

²⁸) Monda pedig Péter. Nagyon bizalmas kérdést tesz Péter mind magáról, mind egyéb tanítványokról. Minthogy semmijek sem volt holmi csekély apróságokon kívül: azt akarja tudni, mi módon fogja Isten megjutalmazni azokat, kik kevésször mondtak le Isten országáért. Azért Máté ezekhez azt is hozzáveti: Mi lesz a mi jutalmunk? különben, hacsak házat hagyja is el valaki: menyeyi hajlékot nyer; ha atyját, lesz atyja mennyben; ha anyját, fönt Jeruzsalem cserél érte; ha atyjafiaitól távozik el: fölveszi őt Krisztus rokonságába; ha feleségétől válik meg: megtalálja házastársul a fenső, Istentől való, bölcseséget, melyből szellemi termékenységet fog nemzeni.

³¹) Maga mellé vevén a tizenkettőt. Minthogy fölmenő vala Jeruzsalembe, szenvedéséről értekezik. Miután valószínűleg azt, (mert nem akarták, hogy megtörténjék,) elfelejtették: gyakran emlékezteti őket, s elméjüket szoktatja a többszöri emlékeztetéssel, egyszersmind tőlük a szomorúságot elhárítván, hogy midőn annak várásába begyakoroltatnak, könnyebben tűrjék a szenvedést, és ez meg ne zavarja őket, ha különben véletlenül bekövetkeznék.

³⁵) Lőn, a mint közeledék. A vak, miután hittel fel fogta azt, hogy Isten levén az Ige önkint elvállalta a test szerinti születést, úgy járul hozzá, mint Istenhez, ki mindent megtehet. Könyörülj rajtam, ugymond Dávid fia. Dávid fiának nevezi őt, mert zsidó vallásban levén fölnevelve, nem volt járatlan azokban, miket a proféták felőle jövendöltek, s hogy Dávid nemzetségéből származék test szerint. Hogy pedig ilyen indulattal adaló kérelmét, tanúsítja az Ur Krisztus, mondván neki: A te hited megszabadított téged. Midőn közelebb vezetettett a vak, kérdezé őt: Mit akarsz, ugymond, hogy cselekedjem neked? a mit nem tudatlanságból kérdezt, hanem hogy a körülállók

ἐκραζεν· ὡς Δαυὶδ ἐλέησόν με. ⁴⁰ Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· ἐργίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτόν, ⁴¹ λέγων· Τί σοι θέλεις ποιῆσαι; ὁ δὲ εἶπε· Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω. ⁴² Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. ⁴³ Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

kább kiálta: Dávid fia, könyörülj rajtam. ⁴⁰ Megállván tehát Jezus parancsolá őt magához vezetetni; s a mint közeledék, kérdezé őt, ⁴¹ mondván: Mit akarsz, hogy cselekedjem neked? ki felele: Uram, hogy lássak. ⁴² És Jezus monda neki: Láss, a te hited megszabadított téged. ⁴³ És tüstént látott, és követé őt, dicsőítvén Istent; és az egész nép dicséretet mondott Istennek.

CAPUT XIX.

Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχά. ² Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος· καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος πλούσιος. ³ Καὶ ἐξίτηι ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι· καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. ⁴ Καὶ προδραμὼν ἐμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομοραίαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἡμελλε διέρχεσθαι. ⁵ Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατάρθῃ· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι. ⁶ Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. ⁷ Καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον λέγοντες, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῶσαι. ⁸ Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· Ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἰ τίς τινός τι ἐστυχοράνησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. ⁹ Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν. ¹⁰ Ἦλ-

És bejövén, átment Jerikhón. ² És ime egy Zakheus nevű férfiú, ki a vámosok közt főnök és gazdag vala, ³ kívánta látni Jezust, ki legyen; de a seregtől nem láthatta, mert alacsony termetű vala. ⁴ Előrefutván tehát fölment egy vad fügefára, hogy lássa őt, mert arra fogott elmenni. ⁵ A mint tehát a helyre érkezett, föltekintvén Jezus látta őt, és monda neki: Zakheus, sietve szállj le, mert ma házádban kell szállásolnom. ⁶ Ki sietve leszállt, és örömmel fogadta őt. ⁷ Ezt látván mindnyájan, zugolódtak mondván: hogy bünnös emberhez tért be szállásra. ⁸ Zakheus pedig állván, monda az Urnak: Ihol Uram jószágomnak felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyival megtéritem. ⁹ Monda neki Jezus: Ma üdv szerzetetett e háznak, mivelhogy ő is Ábrahám fia; ¹⁰ mert az ember fia eljött keresni, és

θεῖκῃν διὸ καὶ φησὶ μετ' ἐξουσίας θεϊκῆς τὸ ἀνάβλεψον. Καὶ ὡς τῷ κἀνοντι γέγονεν ἡ φωνή· φωνὴ γὰρ ἦν λόγος τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ἐνθέως ἀπηλλάντιστο τοῦ νοσεῖν, καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ, δόξαι ἀναπέμπον ὡς Θεῷ.

értsék, miszerint nem pénzt kér, hanem inkább isteni cselekményt; azért isteni hatalommal is mond: Láss. S e szó megvilágítá a nyomorultat, mert igazi világosság igéje volt az, s azonnal megszabadult bajától, és követé őt, dicsőítvén őt mint Istent.

²) Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος (Ζακχαῖος). Οὗτος ἀρχιτελώνης ὢν ἐν ἐπιτάσσει τε πολλῇ τὸ φιλάργυρον ἔχων, καὶ τὸ τοῖς τελώναις ἐπιτήδευμα τὴν πλεονεξίαν λέγων οὐ μεμνήσκον ἐν τούτοις, ἡξιώθη δὲ τῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ προνοίας. Γέγονε δὲ αὐτῷ τῆς ἐπιστροφῆς ἡ ὁδὸς τοιαύτη, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν, τεθέαται δὲ τούτῳ Χριστῷ τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς· ἦν δὲ μικρὸς τὴν ἡλικίαν, οὐ μόνον τὴν σωματικῇν, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικῇν. Οὐκ ἄλλως δὲ ἠδυνήθη αὐτὸν ἰδεῖν, εἰ μὴ ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀνέβη ἐπὶ συκομοραίαν, δι' ἧς ἡμελλεν ὁ Χριστὸς διαβαίνειν. Ἐπεὶ δὲ αἶνιγμα ὁ λόγος· οὐκ ἄλλως γὰρ δύναται τις τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν, καὶ πιστεῦσαι εἰς αὐτόν, εἰ μὴ ἐπὶ τὴν συκομοραίαν ἀρθῇ, μαράνας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸντέστι, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῇν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. Φησὶ δὲ, ὅτι ἡμελλεν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς συκομοραίας διέρχεσθαι τὴν γὰρ νομὴν ὀδεύσας πολιτείαν, ὅς ἐστι συνή, τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο, τὸντέστι τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον. Καὶ πᾶς, ὅς αἰρεῖ τὸν ἐναντὶ σταυρὸν, καὶ ἀκολουθεῖ τῇ τοῦ Χριστοῦ πολιτείᾳ, σώζεται συνετός.

²) És ime egy férfiú, ki Zakheusnak hivatatték. Ez fővámos vala, s nagy mértékben pénzvágó ugyan és a vámosok szokott szenvedélyétől, értem a fősვნénységet, elfoglalva: de nem maradt benne, sőt méltónak találtatott Krisztus gondviselésére. Megtérésének pedig ez vala az útja: kívánta látni Jezust, a mit Krisztus istenségének szemeivel belátott; de termetére kicsiny vala, nem csak testileg, hanem szellemileg is. Nem láthatta tehát különben őt, ha csak föl nem emelkedik a földről, és a szederfára föl nem megy, mely előtt Krisztus átmenendő vala. Van ez elbeszélésben czélzás is; mert Jezust nem láthatja valaki másképp és nem hihet benne, hacsak a szederfára föl nem emelkedik, megsanyargatván földi tagjait, tudniillik a paráznaságot, tisztátalanságot, szenvedélyt, a roszt kíváncsítást, és a fősვნénységet. Mondja azután, hogy Krisztus a szederfa mellett elmenendő vala. Ugyanis a törvényszerinti úton járván, melyet a szederfa képvisel, a világ bolondságát választá, az az a kereszttálati halált. S minden, ki a maga kereszttjét viseli, és Krisztust követi, bölcsen üdvözl.

37*

Θε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός. ¹¹ Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχοῖμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. ¹² Εἶπεν οὖν ἄνθρωπος τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι. ¹³ Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι. ¹⁴ Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῖς λέγοντες· Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. ¹⁵ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν, εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους, οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ τις τί διεπραγματεύσατο. ¹⁶ Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων· Κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο δέκα μνᾶς. ¹⁷ Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Εὖ ἀγαθὲ δούλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων. ¹⁸ Καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων· Κύριε, ἡ μνᾶ σου ἐποίησε πέντε μνᾶς. ¹⁹ Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων. ²⁰ Καὶ ἕτερος ἦλθε λέγων· Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου, ἣν ἔχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ. ²¹ ἐφοβούμεν γάρ

megmenteni azt, a mi elveszett. ¹¹ Midőn ezeket hallák, folytatólag példázatot monda, mert közel vala Jeruzsalemhez, s azok azt vélték, miszerint Isten országa tüstént megjelenik. ¹² Monda tehát: Bizonyos főrendű ember messze-tartományba ment országot venni magának, s visszatérni. ¹³ Előhíván pedig tíz szolgáját, tíz girát adott nekik, s monda: Kereskedjetek, míg eljövök. ¹⁴ Polgártársai pedig gyűlölték őt, s követséget küldtek utána, mondván: Nem akarjuk ezt fölöttünk uralkodni. ¹⁵ Történt azonban, hogy elnyervén az országot visszajött, s hivatá szolgálát, kiknek pénzt adott, hogy megtudja, ki menyit szerzett. ¹⁶ Eljött tehát az első mondván: Uram, a te girát tíz girát nyert. ¹⁷ És monda neki: Örülj jó szolgá, minthogy kevésben hű voltál, legyen hatalmad tíz város fölött. ¹⁸ A másik is eljött mondván: Uram, a te girát öt girát nyert. ¹⁹ Ennek is monda: Te is légy öt város fölött. ²⁰ Ismét más jött mondván: Uram, íhol a te girát, melyet kendőmben tartogattam; ²¹ mert féltem tőled, mivel kemény ember vagy; azt

¹¹⁾ Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν. Ὁ τῆς παραβολῆς σκοπὸς, ὅλην ἡμῖν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δηλώσιν, καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν γενομένης οἰκονομίας τὴν ὁμοίωσιν περιέχει. Γέροντες μὲν γὰρ ἄνθρωποι Θεὸς εἶναι ὁ λόγος, ἀλλ' ἦν καὶ ἔστιν εὐγενής, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀρχήν γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐκ σπέρματος γὰρ Δαυὶδ κατὰ σάρκα. Πορεύεται οὖν εἰς μακρὰν χώραν, ἀποπεράνας γὰρ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον εἰς τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ ἀναπεφωτισμένην δόξαν, καὶ οἷον ἀποδεδήμενος εἰς χώραν μακρὰν. Χώρα γὰρ ἑτέρα γῆς οὐρανός. Ἀνέβη δὲ λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν μετὰ τὴν ἀνάληψιν, ἵνα καὶ τῶν τῆδε, καὶ τῶν ἄνω βασιλεύσῃ. Ἀναφοιτήσας γοῦν εἰς οὐρανὸν κατέβηκεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, ὑποστρέψαι δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ οὗτος ὁ εὐγενὴς Θεοκύριος τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἀμαρτίας βασιλευμένον, ἐλεήσας αὐτὸν κατεδέξατο αὐτοῦ βασιλεῦσαι, δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεῖν, ἄρχαι οὖν αὐτῷ τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐπεὶ οὖν ἦλθεν εἰς τὸν περιγίον τόπον τοῦτον, τὴν χώραν τὴν μακρὰν οὖσαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε λαβεῖν τὴν ἐπὶ τὰ ἔθνη βασιλείαν, οἱ ἐπὶ τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου τεταγμένοι οὐ κατεδέξαντο αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δόντος αὐτοῦ τὰς ἐντολάς, καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἐπιζητούντας, ἐπεμψαν πρεσβείας ὀπίσω αὐτοῦ, ἀρνούμενοι αὐτοῦ τὴν βασιλείαν οὗτοι δ' αὖ εἰν οἱ λέγοντες τῷ Πιλάτῳ· Οὐκ ἔχομεν βασιλεῖα, εἰ μὴ καί· σαρα. Ὡς οὖν ἡ πονηρία τῶν κωλονόντων αὐτοὺς μὲν κατέκρινεν, τῇ δὲ οἰκονομίᾳ οὐκ ἐνεπόδισεν, κρατήσας τῆς βασιλείας, καὶ διανοίμους τοῖς δούλοις κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐκαστοῦ αὐτῶν ἐργασίας. Ὅτε οὖν τὰ περὶ τοὺς Ἰουδαίους διατάξατο, τότε καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἀρνησαμένους αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἐκδίδοντες εἰς τὸ μέσον ἀγρόντας κατασφάττεισθαι. Αἰδῶσι δὲ δέκα μνᾶς ἥτοι νομίσματα δόγματα τὰ λογικὰ νοήματα καὶ δόγματα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ λόγια κυρίου τὰ ἄγρια, ὅσα ἀργύριον πεπρωμένον. Δέκα δὲ μνᾶς δεικνύει φησὶ τοῖς δέκα δούλοις, ἐπειδὴ ἐκάστη μνᾶ ὁλόκληρον ἔχει τὴν διδασκαλίαν οὐ γὰρ ἐν τῷ πλήθει τοῦ

¹¹⁾ Midőn ezt hallák. A példázat czélja: a Krisztusnak hozzánk való viszonyait előadni, és az irántunk követett eljárásának hasonképét élénk állítani. Emberré lett t. i. az isteni Ige, de nemes volt és maradt, nemcsak az Atyától történt kimondhatlan születésére nézve, hanem az emberit tekintve is; hisz Dávid magyából származott test szerint. Elutazik tehát messze tartományba, mert bevégezvén a megtestesülés pályáját az őt természeténél fogva illető dicsőségbe tér vissza, s mintegy messze tartományba költözik. Mert más tartomány az ég, mint a föld. Fölment pedig átvenni az országot mennybemenetele után, hogy mind a földiek, mind az égiek uralkodjék. Visszatérése után tehát mennyeikbe, a fölségnek jobbján ül a magasságban: visszajő azonban második eljövetelekor ez a főnemes, látván, hogy a bűn uralkodik a világon; melyen könnyűrendő átvette az országlást fölötté; mert ő fog uralkodni míg ellenségeit nem veti lábai alá. Miután tehát megjelent ezen a földön, az Istentől messze levő tartományban, hogy átvénne a nemzetek fölötti uralkodást: azok kik a világ fejedelme alatt állottak, nem hódoltak meg uralkodásának, hanem midőn törvényeket szabott, melyeket teljesíteniek kell vala, követeket küldöttek utána kik uralkodási jogát tagadnák. Ilyenek voltak, kik azt mondták Pilátusnak: Nincsen királyunk, hanem csak császáruk. Mindazáltal, minthogy a tiltakozók gonoszsága őket ugyan elítélé, de a megváltást föl nem tartoztatá: ő elfoglalván országát, elosztá szolgálóinak (girát) kinek kinek saját ipara és érdeme szerint. Miután tehát a zsidók iránt intézkedett: akkor ellenségeit is kik uralkodásának ellene szegültek, elővezettetni parancsolá, s megöletni. Ad pedig tíz girát, az az jó érvényes pénzt, tudnillik szellemi tehetségeket és rendeleteket szóval: az Urnak szent igéit, mint tűzben kipróbált pénzt. Továbbá tíz girát adott tíz szolgájának, mert minden gíra teljes tanítást ér; ugyan is nem a beszéd bőségében áll az igazság ereje, se pedig az adomány mennyisége nem

σε ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς ἐν αἰρεῖς ὁ οὐκ ἔθνη-
 κας, καὶ θερίζεις ὁ οὐκ ἔσπειρας. ²² Λέγει δὲ
 αὐτῷ Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὸς
 δοῦλε· ἦδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἵ-
 ρων ὁ οὐκ ἔθνηκα, καὶ θερίζων ὁ οὐκ ἔσπειρα.
²³ Καὶ διατὶ οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ
 τράπεζαν, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα
 αὐτό; ²⁴ καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν Ἀρατε
 ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνάν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα
 μνᾶς ἔχοντι. ²⁵ Καὶ εἶπον αὐτῷ Κύριε, ἔχει
 δέκα μνᾶς. ²⁶ Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ
 ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ
 ὁ ἔχει, ἀρθθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. ²⁷ Πλὴν τοὺς
 ἔχθρους μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς
 με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κα-
 τασφάξατε ἔμπροσθέν μου. ²⁸ Καὶ εἰπὼν ταῦτα,
 ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυ-
 μα. ²⁹ Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθθαφαγὴ καὶ
 Βηθανίαν; πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν,
 ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ³⁰ εἰπὼν

λόγον ἢ ἰσχύς τῆς ἀληθείας, οὐδὲ ἡ δόσις τῶν δωρεῶν
 πολυπλασιάζει τὸν τόκον, ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῶν δανειζόντων
 δύναται γὰρ καὶ τὴν μίαν μόνην λαμβάνων μνάν, τοντέστι
 τὴν πίστιν πολυπλασιᾶσαι τὸ κεφάλαιον διὰ διδασκαλίας,
 καὶ ἐναργεῶς ἀρετῆς, καὶ ὁ πέντε λαβὼν τέλαντα, τοντέστι
 ὁ γνώων ἔχων καὶ βίον ὁρθὸν διὰ θαυμάσια πάντα ἀπο-
 λίσαι. Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ἐκίστω μνάν, μὴ διαφορᾶν νομί-
 σης εἶναι εἰς τὰς δέκα, ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσας τὰς ἑ.

Ἄλλοι δὲ τὰς δέκα μνᾶς τὰ διάφορα χαρίσματα φα-
 σίν, ἃ ἔδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, ἀπερ-
 εἶναι τις καλῶς διοίκησις, τιμᾶται κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς
 διας ἐργασίας, καὶ ὁ μὲν τὰς δέκα μνᾶς ἐκ τῆς μιάς προ-
 σερρασάμενος, τοντέστιν ὁ τὰς ἐ' αἰσθήσεις τὰς ἐξω κα-
 θαρὰς φυλάσσας καὶ τὰς ἄλλας πέντε τὰς τοῦ νοῦ, λαμ-
 βάνει τὰς μερίδας τιμᾶς, τὰς τοιοῦτοις ἐτοιμασθείσας.
 Οἱ δὲ τὰς πέντε φυλάσσοντες καθαράς, καὶ οὐτοὶ ἀνελόγως
 τιμῶνται πέντε πόλεων ὥσαντι ἀρχὴν τιμηθέντες. Ὅς δὲ
 κρύπτει ὡς ἐν σινδερῶν τὰ προφητικά λόγια, καὶ οὐκ ἀνα-
 γινώσκει αὐτὰ ἐν συναγωγῇ, ἵνα μὴ γνώσιν οἱ ἀκούσαντες,
 ὅτι ἦλθεν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ τὰς λεγομένας δειντερώσεις,
 οὗτος ἰουδαϊκὸν φρονήματος ὢν ὡς ζημιῶν τοὺς μὴ ἀκού-
 σαντας, αἷτιος γίνεται ἐάντ' ἀπολείας, καταφύδεται δὲ
 τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἰδίαν ἀγνωμοσύνην τοῦ δεσπότην ποι-
 εῖται· φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν ὁ δεσπότης· Ἐξ ὧν εἶπες περὶ
 ἐμοῦ φρονεῖν, κρινῶ σε, φρονῶν με ἄνθρωπον αὐστηρὸν,
 εἰ καὶ μὴ εἰμι, οὐδὲν ἄξιον ἐποίησας τῆς ὡς πρὸς αὐ-
 στηρὸν ἐνλαβείας. Εἰ οὖν αὐστηρὸς εἰμι, φησὶ, θερίζων,
 ὅπου οὐκ ἔσπειρα, δια τί μὴ τὴν δοθεῖσαν σοι χάριν,
 τοῦτο γὰρ ἔστιν ἡ μνάν, δέδωκας τοῖς τραπέζιταις, τον-
 τέστι προύθηκας εἰς ἀπόλειαν τοῖς ἐν εἰδόσι δοκιμά-
 ζειν τὰ παρὰ σοῦ; καὶ ἐγὼ ἐλθὼν ἔπραξα ἂν, τοντέστιν
 ἀπήντησα τὴν ἐμὴν σὺν τόκῳ. Τὸ γὰρ διδασκάλῳ ἔστι τὸ
 κατασπεύρειν τοῖς ἀκροαμένοις τὸν ἐπωφελῆ, καὶ σωτή-
 ριον λόγον, ἔργον δὲ ἰσχύος τῆς παρὰ Θεοῦ, τὸ καλεῖν
 εἰς εὐπείθειαν τοὺς ἀκροαμένους, ἅρα τε οὖν τοῖς παρ-
 ιστωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνάν, τοντέστι τὴν χάριν τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ οὐ δύναται τάντην ἔχων κο-
 λασθῆναι, εἰ μὴ πρῶτον ταύτης γυμνωθῆναι, δότε τῷ τὰς
 ἑ μνᾶς ἔχοντι.

²⁹ Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν. Ἡ μὲν Βηθανία ἐρημη-
 νεύεται οἶκος ὑπακοῆς, ἡ δὲ Βηθθαφαγὴ σιαγόνες, ἱερατικὸς
 ὢν τόπος· αἱ γὰρ σιαγόνες ἐν τῷ νόμῳ τοῖς ἐκείνῃσι ἐδί-

viszed, a mit el nem tettél, és aratod, a
 mit nem vetettél. ²² Monda neki: Szádból
 itéllek meg gonosz szolgál. Tudtad, hogy én
 kemény ember vagyok, elvivén, a mit el nem
 tettem, és azt aratván, a mit nem vetettem:
²³ miért nem adtad hát pénzemet az asztalra,
 hogy én eljövén kamattal visszaköveteltem vol-
 na? ²⁴ És az ott állóknak monda: Vegyétek
 el tőle a girát, és adjátok annak, kinek tiz gi-
 rája vagyon. ²⁵ S mondának neki: Uram, van
 tiz girája. ²⁶ Mondom pedig nektek, hogy min-
 dennek, kinek van, adatni fog: attól pedig, ki-
 nek nincs, a miye van is elvétetik. ²⁷ Azonban
 amaz ellenségeimet, kik nem akarták, hogy ural-
 kodjam fölöttük, vezessétek ide, és öljétek meg
 előttem. ²⁸ Ezeket mondván, elül ment, föl-
 menvén Jeruzsalembe. ²⁹ S lőn, a mint Betfage
 és Bethániahoz közeledett, ama hegy felé, mely
 az olajfák hegyének neveztetik, elküldött kettőt
 tanítványai közül, ³⁰ mondván: Menjétek az

szaporítja a gyümölcsöt: hanem az átvéők szorgalma.
 Hisz a ki egy girát kapott is, t. i. a hitet, szapo-
 rithatja a tőkét tanítás és munkás erény által; és a
 ki öt talentumot vett, az az kinek tudománya és ere-
 nyes élete van, restség által mindent elveszthet. Midőn
 tehát hallok, hogy mindegyiknek egy girát adott, ne
 véld, hogy különbség van a tiz között, hanem egyenlő
 mind a tiz.

Mások azonban a tiz girát különféle kegyadomá-
 nyokról értelmezik, melyeket Krisztus adott a benne
 hívőknek, s melyekben ha valaki jól gazdálkodik, meg-
 jutalmaztatik saját munkásságának aránya szerint. Külö-
 nösen a ki egy girához tizet szerzett, az az, ki az öt külső
 érzékét, valamint az öt értelmet is tisztán megőrzi, legna-
 gyobb jutalmakban részesül, a melyek t. i. olyanoknak
 készítették. A kik pedig az ötöt őrzik meg tisztán, azok is
 aránylag jutalmaztatnak meg, öt városnak mintegy feje-
 delemességét nyervén el. A ki pedig mintegy kendőbe takar-
 ja a profétai beszédek, s nem olvassa föl azokat az
 imaházban, úgyhogy a hallgatók ne tudják a Krisztusnak
 megtörtént eljövételét, hanem csak az ugynevezett hagyó-
 mányokat: az ilyen, zsidó érzelmű levén, minthogy a nem
 hallgatókat veszélybe dönti, önvessztét okozza, noha hazu-
 dik az Ur ellen, és saját halátlanságát az Urnak rója fel.
 Azért mond az Ur neki: Ugyanazon érzelemből, melyet
 rólam nyilatkoztattál, itéllek meg. Kemény embernek
 tartasz, habár nem vagyok, mégsem cselekedtél semmit, a
 mi egy kemény embertől félélemhez méltó volna. Ha tehát
 kemény vagyok, ugymond, aratván a hol nem vettem:
 miért nem vitted a nekéd adatott ajándékot, mert ezt
 jelenti a gira, a pénzváltóhoz, az az nem adtad el azok
 hasznára, kik jól értik a tieidet megválasztani? és én
 eljövén követeltem az az visszakértem volna magamét
 kamattal. Mert a tanító kötelessége a hallgatóknak
 elhínteni a hasznos és üdvös igét, isteni erő műve pedig
 engedelmességre hajtani a hallgatókat. Vegyétek el tehát,
 ugymond az ott állóknak, a girát, a Szentlélek adományát;
 mert míg evvel bir meg nem büntetethetik, hacsak előbb
 meg nem fosztatik; és adjátok annak, kinek tiz girája van.

²⁹ S lőn, a mint közeledék. Bethánia annyit tesz,
 mint engedelmesség háza, Betfage pedig, állkapczák. Ez
 papi hely volt; mert a törvényben az állkapczák a papok-

Ἵπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην· ἐν ἣ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. ³¹ Καὶ ἐὰν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ, ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει. ³² Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. ³³ Ἀνόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς· Τί λύετε τὸν πῶλον; ³⁴ Οἱ δὲ εἶπον· Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει. ³⁵ Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιρρίψαντες ἐαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. ³⁶ Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώνουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. ³⁷ Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ελαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, ³⁸ λέγοντες· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνῃ ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. ³⁹ Καὶ τινες τῶν φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· Διδάσκαλε ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. ⁴⁰ Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκραῖονται. ⁴¹ Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν

δοκίμην. Ὅπου οὖν ὑπακοή, καὶ ἱερὸς τόπος, ἐκεῖ ἀποστέλλει Κύριος τοὺς μαθητὰς λύσαντας πῶλον δεδεμένον, ἐν ᾧ οὐδεὶς ποῦ ἀνθρώπων ἐκάθισεν, τοντῆστιν ἀνθρώπος λογικὸς ἐπέβη, ἥτοι Μωσῆς, ἢ Ἡσαΐον, ἢ ἄλλον τινος τῶν προφητῶν ἀπεσταλμένοι παρὰ Χριστοῦ· ἐπιρρητοῦσι γὰρ πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον δύο τὰγματα, προφηταὶ, καὶ ἀπόστολοι, δι' ὧν σαφηνεῖται εἰς πίστιν τὰ ἔθνη, ὧν ἐστὶ τόπος ὁ πῶλος. Ἀγεται δὲ ἀπὸ τινος κώμης, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀγροικὸν τῶν ἐθνῶν δικηκῶν πληθύνει οὐκ ἐν νόμῳ τετραμμένων. Ποῦ δὲ πῶλον συντότος τῇ ἰδίᾳ μητρὶ, ὡς ὁ Ματθαῖος γησί, οὐ τὴν τεκοῦσαν μῆλλον, ἀλλὰ τὸν πῶλον ἐξελέξατο. Τύπον δὲ ἐπιτελεῖ ἢ παλαιὰ ὄνος τῆς ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς, ἀποκηρυχθεὶς τρόπον τινὰ διὰ τοῦ νόμου τοῦ διὰ Μωσῆως καὶ τῶν προφητῶν, ὁ δὲ πῶλος καὶ ἀδάμαστος τὸν νέον καὶ ἐξ ἐθνῶν κυλημένον λαὸν ἐφ' ἑαυτῷ συγγραφεῖ.

²⁹ Καὶ τινες τῶν φαρισαίων. Τοῦ μὲν γὰρ πλήθους τῶν μαθητῶν μεγάλῃ αἰνοῦντων φωνῇ τὸν Θεόν, σιωπῶσιν οἱ λίθοι, λίθοι δὲ ποιοὶ; οἱ μὴ γενομένοι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἀμήχανόν ἐστι μὴ δοξολογεῖσθαι Θεόν· εἰ γὰρ καὶ μὴ θέλωσι τινες τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὸν Θεὸν ἡμεῖν, ἀλλ' ἄγε οἱ ἐξ ἐθνῶν, τοῦτον δοξολογῶσιν· λίθοι γὰρ ἦσαν ποτε, καὶ οἷον ἀπεκληκόντες, οἱ τῶν εἰδώλων θεραπευταί. Ὡς γὰρ λίθοι σκληροὶ ὄντες τὸν νοῦν, τοὺς λίθοις προσκύνουν καὶ ἔσβουν.

⁴¹ Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν. Κλαίει διὰ τὰ ἐσόμενα κακὰ τῇ Ἱερουσαλὴμ ὁ Σωτὴρ, δεικνὺς διὰ τοῦτον, ὅτι λελεῖται ἐπὶ τῇ σκληροκαρδίᾳ αὐτῶν. Αἰτιαται τοίνυν αὐτοῖς ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο Χριστὸς, καὶ γησί· Εἰ ἔγνων καὶ σὺ τὰ πρὸς εἰρήνῃ σου, τοντῆστιν τὰ χρησιμὰ σου καὶ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ εἰρηνεῖσαι πρὸς Θεόν, οὐκ ἂν παρεδόθης τοῖς ἐχθροῖς σου. Νῦν δὲ ἐπειδὴ εἰρήνῃ ἀπεκρύβη ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ οὐδὲν εἰρηνικὸν φρονεῖς, οὐδὲ τὸ γινόμενον, ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, ἐν αἷς σου κυριεύ-

átellenben levő helységbe; hová bemenvén találni fogtok megkötött szamár-vevhet, melyen még senki az emberek közül nem ült; oldjátok el, és vezessétek ide. ³¹ És ha valaki kérdez titeket, miért oldjátok el, azt mondjátok neki, hogy az Urnak szüksége van rá. ³² Elmenvén tehát a küldöttek megtalálták, a mint megmondotta nekik. ³³ Midőn pedig azok eloldák a vevhet, mondanak nekik annak urai: Miért oldjátok el a vevhet? ³⁴ Kik felelének: Az Urnak szüksége van rá. ³⁵ És elvezették azt Jezushoz s rávetvén ruháikat a szamárra, felültették Jezust. ³⁶ Midőn tehát méne, ruháikat az utra terítették. ³⁷ A mint pedig már közelített az olajfák hegyének lejtőjéhez, a tanítványok összes sokasága elkezdé őrmében fenszóval dicsérni az Istent, mind azon csodáért, melyeket láttak; ³⁸ mondván: Áldott a király, ki az Ur nevében jő. Békesség mennyben, és dicsőség a magaságban. ³⁹ És némely farizeusok a sereg közül mondanak neki: Tanító! fedd meg tanítványaidat. ⁴⁰ De ő felelvén így szóla nekik: Mondom nektek, hogy ha ezek hallgatnak, a kövek fognak kiáltani. ⁴¹ S a mint közeledék, látván a várost sirt fölötte,

nak adattak. A hol tehát engedelmesség vala, és szent hely, oda küldi az Ur tanítványait, eloldandókat a megkötött szamarat, melyen még soha nem ült ember, az az nem telepedett meg szellemi ember, vagy Moysesnek, vagy Illésnek vagy más valamely profétának tanítása. Továbbá a szamár két tanítvány által vezettetik, kiket a Krisztus küldött, mert két rend vezet a Krisztus hitére, a proféták, és az apostolok, kik által hitre halásztatnak a pogányok, kiknek jelképe a szamár. Helységből vezettetik pedig, ez által is a pogányok mezej sokaságát jelentvén, kik nem a törvényben neveltettek. Ámbár pedig a vemhe együtt volt saját anyjával, a mint Máté írja: még sem az anyját, hanem inkább a vevhet választá. Az öreg szamár t. i. jelenti a zsidó nemzetet, mely némiképen megigáztatott a Moysesstől és profétáktól eredett törvény által; a szabad vemhe pedig magán képviseli az új népet, mely a pogányokból hivatott meg.

³⁹ Némelyek a farizeusokból. Midőn a tanítványok sokasága nagy szóval dicséri Istent, hallgatnak a kövek. De minő kövek? kik nem lettek Ábrahám fiaivá. A mit tehát mond, ebben áll: Lehetlen Istent nem dicsőíteni; mert ha bár némelyek az izraelitákból nem akarják Istent dicsérni: de a pogányok csakugyan magasztalják; vala mikor ugyanis kövek vagy mintegy megkövesültek valának a bálványok szolgái; mert minteképen kövek lettek volna értelműkre nézve, a kövek imádták és tisztelték.

⁴¹ És a mint közelített, látván stb. Jeruzsálemre hárulandó csapások miatt sir az Üdvözítő, evvel megmutatván, hogy elszomorodott keményszívűségük miatt. Ebben okozza tehát őket a Krisztus, és így szól: Ha belátnád te is azokat, melyek békédre szolgálnak; az az melyek szükségesek és alkalmasak Istennel kibékülésedre: nem adatnál ellenségeid kezeibe; azonban el vannak rejtve szemeid elől, mert nem ismerted meg békédet, ki én vagyok, ugy ádatatnál ellenségeidnek, S most mivel a békét nem látják szemeid, és semmi békést nem forgatsz elmédben, erre sem ügyelvén, a mi történik: azért napok jönnek rád, melyekben

πόλιν, ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, ⁴² λέγων, ὅτι εἰ ἔγνων καὶ σὺ, καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου νῦν δὲ ἐκρήβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ⁴³ Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροὶ σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν. ⁴⁴ Καὶ ἐδαφιοῦσί σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοί λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. ⁴⁵ Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, ⁴⁶ λέγων αὐτοῖς· Γέγραπται· ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν. ⁴⁷ Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐξήθουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ. ⁴⁸ Καὶ οὐχ εὗρισκον τί ποιήσουσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

⁴² mondván: Ha megismerted volna te is, legalább ezen napodon, a melyek békességedre szolgálnak; azonban most elrejtvék szemeid elől. ⁴³ Mert rád következnek a napok, és körülvesznek ellenségeid árokkal, és bekeritnek téged, és mindenfelől beszorítanak. ⁴⁴ Azután földre teritenek téged, s benned levő fiadat, és nem hagynak benned követ kővön, mivelhogy nem ismerted meg látogatásod idejét. ⁴⁵ Azután bemenvén a templomba kezdé kiűzni az árusokat és vevőket belőle, ⁴⁶ mondván nekik: Irva vagyok: Az én házam az imádság háza, ti pedig azt latrok barlangjává tettétek. ⁴⁷ És minden nap tanít vala a templomban. A főpapok pedig és az írástudók kívánták őt elvesztetni, nemkülönben a nép előkelői. ⁴⁸ De nem találhatták ki, mit cselekedjenek; mert az egész nép csüggett rajta, hallgatva őt.

CAPUT XX.

Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεβυτέροις, ¹ καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν λέγοντες· Εἰπὲ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς,

σοῦσιν οἱ ἐχθροὶ σου· ἐάλωσαν γὰρ ἔξωθεν μὲν ἐπὶ Ῥωμαίων, ἔσωθεν δὲ ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, μετὰ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ οὕτω μ' ἔχοντες παρωχηκότες ἐάλω ἡ πόλις ἐπὶ Ῥωμαίων.

⁴⁵) Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν. Ἦλθεν εἰς τὸν ναὸν ὁ τοῦ ναοῦ Κύριος, ἦν δὲ ἐν αὐτῷ πληθὺς ἐμπόρων, ἀργυραμοιβοὶ τινες, ἧτοι κοινωβισταί, καὶ μετ' αὐτῶν βοῶν, καὶ προβάτων ἔμποροι, τρυφῶνές τε πιπράσκοντες, καὶ περιστράζες, ταῦτα γὰρ ἦν χρήσιμα ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις, ἀλλ' ἦν ἤδη ὁ καιρὸς τοῦ καταπλῆξαι τὴν σιάν, ἀναλάμψαι δὲ τὴν ἀληθειάν ἐν Χριστῷ. Διὸ καὶ σφόδρα ἐκόντως ἡ ἀλήθεια, ὅς ἐστι Χριστὸς, ἅτε δὴ μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, καὶ ἐν τῷ παρ' αὐτοῖς ὅτι ναὸς τιμώμενος συστήλλεσθαι μὲν τὰ ἐν νόμῳ προστέταχεν, θυσίας δηλονότι καὶ καπνοὺς, οἷον δὲ προσευχῆς ἐνδείκνυσθαι τὸν ναόν.

¹) Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ. Ἀγανακτοῦσιν ἐπὶ τοῦτο οἱ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς τε, καὶ γραμματεῖς, καὶ φασὶ πρὸς αὐτόν· Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, εἰπὲ ἡμῖν; ἢ τίς ἐστι ὁ δοὺς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ὁ δὲ λέγουσιν, τοιούτων ἐστὶ· Ὁ διὰ Μωσέως νόμος μόνους ἐκέλευσε τῶν ἱερῶν ἀπιεσθαι σπονδασμάτων τοὺς ἐξ αἵματος· Λεὐὶ ὄντας, σὺ δὲ πῶς ἐξέτιρας ὑπάρχων φυλῆς, γέγονε γὰρ ἐξ Ἰουδα, τὰς ἡμῖν ἐκμενηθείσας ἀρπάξεις τιμὰς; τίς σοι δέδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ταῦτα δὲ λέγουσιν τὰς τοῦ μακαρίου Λαβὶδ φωνὰς ἀγροοῦντες, λέγοντος πρὸς αὐτόν τὸν σωτήρα· Ὁμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμελήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Τύπος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ γέγονεν τοῦ Χριστοῦ. Τί οὖν πρὸς τοῦτο Χριστός; ἥρετό φησι ὁποῖαν παρὰ τοῦ βαπτιστοῦ τὴν δόξαν ἐσχήκασιν. Οἱ δὲ δεδίδωσι μὲν εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἵνα μὴ ἀκούσωσι, τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Τί οὖν πρὸς

S történt ama napok egyikén, midőn a templomban tanítá a népet s az evangéliumot hirdeté, meglepék őt a főpapok, és írástudók a vénekkel együtt, ² és megszólíták mondván: Mondd meg nekünk, minő hatalommal cselek-

hatalmat vesznek rajtad ellenségeid. Kivül ugyanis elpusztították a romajak; belül pedig a tisztátalan szellemek; mert a Krisztus mennybemenete után 40 év sem mult el, midőn a város a romajak által feldulatott.

⁴⁵) S bemenvén a templomba. Templomba jött a templom ura; hol a kereskedők nagy sokasága volt, ugymint némely pénzváltók, vagy tőzsérek, s velők az ökrök és juhok árusai, gerlicze- és galambárulók; effélék a törvényszerinti áldozatokra szükségesegek voltak. Azonban eljött az idő megszüntetni az árnyékot és földeríteni a Krisztus felőli igazságot. Azért nagyon helyesen az igazság t. i. a Krisztus, ki atyjával együtt a náluk levő templomban is tiszteltetett, a törvényszerűeket megszüntetni parancsolta, t. i. az áldozatokat, és füstöt; s a templomot imádság házául jelenté ki.

¹) Történt egy (napon). Bosszonkodnak ezen a zsidók papjai, és az írástudók, s kérdezik őt: Milyen hatalommal cselekszed ezeket, mond meg nekünk, vagy ki az, ki neked ezt a hatalmat adta? A mit mondanak, ez a veleje. Moyzes törvénye szerint csupán a Lévi véreből származottaknak volt szabad foglalkozni a szent ügyekkel: te tehát más nemzetségbeli létedre, (mert Judából származott), mikép bitorolhatod a minket illető hivatalt, ki adta neked ezt a hatalmat? Ezeket azért mondják, mert nem tudják szent Dávid szavait, ki így szól magához a Megváltóhoz: Megesküdött az Ur, és nem bánja meg: te áldozár vagy, Melchizedek rendje szerint; t. i. jelképe vala a Krisztusnak. Mit mond tehát erre Krisztus? Kérdezé, ugymond, minő véleményben vannak a keresztlő Jánosról. Azok pedig féltek megmondani az igazat, hogy ne hallják tőle: tehát miért nem hittetek neki? Mit cselekesznek tehát a félén-

ἡ τίς ἐστιν ὁ δοῦς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην; ³ Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς: Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ ὑμεῖς ἀποκριθήτε μοι. ⁴ Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ⁵ Οἱ δὲ συνελθόντες ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτῷ: ἐξ οὐρανοῦ, ἐπεὶ διατί οὐκ ἐπιστεύσαμεν αὐτῷ; ⁶ Ἄν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς ὁ λαὸς κατακριθήσεται ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ ἐστιν, Ἰωάννην προφητὴν εἶναι. ⁷ Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. ⁸ Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς: Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ⁹ Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς. ¹⁰ Καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δούλους, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσιν αὐτῷ. Οἱ δὲ γεωργοὶ δέσαντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν. ¹¹ Καὶ προσέθετο πέμψαι ἕτερον δούλον· οἱ δὲ κακείνον δέσαντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν.

τοῦτο οἱ δούλοι; φεύγουσι τὸ κατηγορεῖν τοῦ προδρόμου, οὐ Θεὸν δεδοῖτες ἀλλὰ τοὺς ὄχλους, καὶ κρίνουνσι τὸ ἀληθές, καὶ φασὶν, οὐκ οἶδαμεν ἀναξίους τοὶ γὰρ οὐκ ὄντας τοῦ μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ σωτὴρ ἡμεῖς πρὸς αὐτούς: Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

⁹ Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν (λαόν). Ἐκ ταύτης τῆς παραβολῆς ὅλην εὐρήσει τις, ὡς ἐν βραχεῖ συνηγμένην τὴν ἐπὶ τοῖς νιοῖς Ἰσραὴλ ἱστορίαν. Ἀμπελὼν γὰρ λέγεται ὁ Ἰσραὴλ· ὁ δὲ τοῦτον ἀντιθέτως ἀνθρώπος ὁ τῶν ὄλων Θεός. Οὗτος ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς· μετὰ γὰρ τὸ ὁδηγεῖν ἐν εἰδῇ πυρὸς καταβεβηκώς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινά, οὐκ ἔτι τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ὁφθαλμοφανῆ δίδωκεν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἰσὶ πρὸς ἀποδημίαν μακρὰ τὸ γεγενημένον. Καὶ δούλους μὲν πρώτους λέγει τοὺς ἐν καιρῷ Ἠλίου, δευτέρους δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἀμὼς καὶ Ἰσαὲ καὶ Ησαΐαν, ὅς ἐν τάγματι κειμένους παρὰ τῷ Ματθαίῳ, μετὰ τῶν τελευταίων τῶν περὶ Ἰερემίαν, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ, οἱ καὶ τρίτοι λέγονται νῦν. Εἴτα διελόγιστο ἡμεῖς καθ' ἑαυτὸν ὁ τοῦ ἀμπελῶνος δεσπότης λέγων· Τί ποιήσω; Τοῦτο δὲ λέγει, οὐχ ὡς ἐτέρων ἀπορήσας οἰκείων, οὐ γὰρ ἂν εἴπωμεν αὐτῷ τῶν ἁγίων αὐτοῦ θελημάτων οἱ ὑπονοητοί, ἀλλ' ὡς ἀπάσης μεθόδου γεγενημένης, μηδενὸς δὲ ὡφελθέντος, τὸ τί ποιήσω ἡμεῖς. Εἴτα τὸ ἐκτελεῖν ἐπάγει· Πέμψω τὸν νῖόν μου τὸν ἀγαπητόν, ἵσως τοῦτον ἐντραπήσονται. Οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες τοῦ πέμψαντος τοῦτο φησι, ἀλλ' ὡς τοῦ πράγματος ἔχοντος τὸ ἄξιον ἐντροπῆς καὶ ἀπολογίας ἀπάσης ἐστερημένον. Ἐκείνοι δὲ τὸ χωρίον γεωργοῖς ἐτέροις· οὗτοι δὲ εἰς τὸν ἀποστολῶν χωρὸς. Καὶ λίθον μὲν ἑαυτὸν καλεῖ, οἰκοδόμους δὲ τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων. Πῶς δὲ ἀπεδοκίμασαν; ἢ λέγοντες· Οὗτος οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος πλανᾷ τοὺς ὄχλους, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Αὐτοὶ δὲ φησι ἀποκρίσας ἐκταῦθα τῶν Ἰουδαίων, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόψαν, καὶ σκανδαλισθῆναι τοῦτο γὰρ φησι ἐν τῷ εἰπεῖν· Πᾶς ὁ πιστὸς ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν, ἢ σαφῶς ἐδήλωσεν, εἰπὼν· Ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν. Ἠνέξατο δὲ διὰ τοῦτον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ· ἀπεδοκίμασθη τοιγαροῦν ὁ σωτὴρ, καίτοι λίθος ἐκλεκτός ὢν παρὰ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, ἀλλὰ γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας· γωνίαν δὲ φησι τὴν συναγαγίαν καὶ σύνδορον εἰς ὁμοφυλίαν τῶν δύο λαῶν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τοῦ ἐξ ἐθνῶν.

szed ezeket; vagy ki az, a ki neked ezt a hatalmat adta? ³ Felelvén pedig monda nekik: Én is kérdezlek titeket egy tárgy felől, feleljetek nekem. ⁴ János keresztsége mennyből vala-e, vagy az emberektől. ⁵ Azok pedig gondolká magukban mondván: ha azt feleljük: mennyből, kérdezni fogja: miért nem hittetek neki? ⁶ ha pedig feleljük: az emberektől, az egész nép megkövez minket; mert meg van győződve, hogy János proféta. ⁷ Azt felelék tehát, hogy nem tudják, honnét (eredett). ⁸ Erre Jezus monda nekik: Én sem mondom meg nektek, milyen hatalommal cselekszem ezeket. ⁹ Azután a néphez kezdé e példabeszédet mondani: Egy ember szőlőt ültetett, és kiadá azt a művelőknek, azután elutazott sok időre. ¹⁰ Annak idején pedig elküldé szolgáját a szőlőművelőkhez, hogy a szőlő terméséből adjanak neki: de a művelők azt megvervén, üresen bocsáták. ¹¹ Ismét tehát más szolgát küldé,

kek? Tartozkodnak vádolni az előhírnököket, nem Istentől félvén, hanem a néptől, és eltitkolják az igazságot, mondván: Nem tudjuk. Nem lévén azért méltók az igazság ismeretére, az Üdvözítő is azt mondja nekik: Én sem mondom meg nektek, miféle hatalommal cselekszem ezeket.

⁹ Kezde azután a néphez, stb. Ezen példabeszédből kiolvashatni az Izrael fiainak röviden egybefoglalt egész történetét. A szőlő t. i. jelenti Izraelt, annak ültetője a mindennek Istenét. Ez elutazott sok időre; mert a Szinai hegyen tűz képében történt megjelenése után, nem engedte eljövételét szemléltetni, hanem emberi felfogás szerint, a mi történt, messze földi elutazáshoz hasonlított. Első szolgák alatt érti azokat, kik Illés idejében éltek, másodrendűeknek mondja az Ámosz, Osee, és Izajás korabelieket, kiket Máté egy rendbe helyezett egész az utolsóig, u. m. Jeremiás, Ezekkiel, Dániel korában, kik most harmadrendűeknek nevezetnek. Azután, ugyan, önmagával tanácskozott a szőlő ura, mondván: Mit cselekedjem? Ezt nem azért mondja, mintha egyéb cselédjeiről kételkednék, hisz nem fogytak el szent akaratjának más teljesítői; hanem mivel minden út és eszköz felhasználtatott, de egy sem volt sikeres, mondja: Mitevő legyek? Azután innét következteti: Elküldöm szerelmes fiamat, bizonyára őt tisztelni fogják. Ezt pedig nem úgy mondja, mintha nem ismernék a küldőt, hanem mivel a dolog maga tiszteletre méltó vala s minden mentséget kizárt. Kiadatik a szőlő másoknak; ezek pedig: az apostoli kar. Kőnek továbbá önmagát nevezi, építőknak pedig a zsidók tanítóit. Mikép vetették el? midőn mondák: Ez nem Istentől való, ez ámitja a népet, s más efféléket. Azután a zsidóknak kétféle veszedelmét jelenti; egyik a belebotlástól ered és megbukástól; ezt érti azon mondat: Mind a ki e kőre esik, összetöri magát. Másik pedig az elpusztítás veszedelme, melyet világosan nyilvánított, mondván: A kire pedig esik, összezúzza azt. Ezáltal egyszersmind föltámadására czélzott. Elvette csakugyan az Üdvözítő, habár kiválasztott kő vala, a zsidók nemzetétől, de mégis szegletkővé lett. Szegletnek mondja az egyértelműségre irányzott összeillesztést és kapcsolást két nép között, t. i. Izrael és pogányok között.

λαοῦ· καὶ θανατάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ εἰσέγησαν. ²⁷ Προσελθόντες δέ τινες τῶν σαδδουκαίων οἱ ἀντιλέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν, ²⁸ λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωσὴς ἔγραψεν ἡμῖν· ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ²⁹ Ἐπταὶ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος. ³⁰ Καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. ³¹ Καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον. ³² Ὑστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. ³³ Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. ³⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσιν καὶ ἐγαμίσκονται. ³⁵ Οἱ δὲ καταξιοθύντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγαμίζονται. ³⁶ Οὐτε γὰρ ἀποθάνειν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. ³⁷ Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωσὴς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Θεὸν Ἰσαάκ, καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ. ³⁸ Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. ³⁹ Ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον· Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας. ⁴⁰ Οὐκέτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν. ⁴¹ Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Πῶς λέγουσιν τινες τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;

ἀποδίδοναι καίσαρι, τὰ μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτουσα.

²⁷) Προσελθόντες δέ τινες. Προσίσταν πάλιν σαδδουκαῖοι τῷ σωτῆρι Χριστῷ, καὶ πειρῶνται τὴν ἀνάστασιν ἀναιρεῖν. Ἰπλάττονσι δὲ τι μεστὸν ἀμαθίας, φασὶ γὰρ· Ἐπταὶ ἀδελφοὶς μιᾷ γυναικὶ νομίμως γάμω συναφθῆναι, τοῦ ἑτέρου ἀποβιοῦντος δηλονότι ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν νομίμως συναπτομένη· ἔσχατον δὲ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτὴν πηρὶ ἀποθάνειν. Ἐρωτῶσι τοίνυν, τίνος αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει πάντων ἀνισταμένων ἔσται γυνή; οἰόμενοι αὐτὸν εἰς ἀπορίαν ἐμβαλεῖν. Τί οὖν πρὸς τοῦτο φησὶν ὁ σωτὴρ, ἡ πάντων ἀνάστασις; Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι, καὶ γαμίσκονται, οἱ δὲ καταξιοθύντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως οὔτε (γαμοῦσι, οὔτε) ἐγαμίζονται· τὸντέστιν, οἱ τὸν κοσμικὸν, καὶ ἐσώματον διαβίωντες βίον, τεκνογονίας ἕνεκα γαμοῦσι, καὶ γαμίζονται, οἱ δὲ τὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ζωὴν ἐν ἀρετῇ διαπρέψαντες, εἴτα καταξιοθύντες τυχὲν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἄνω πον πάντως ἔσονται, τῆς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ζωῆς διαβιώσονται γὰρ ὡς ἂν ἀγίοις πρέπον, καὶ ἕως ἡδὴ γεγονόσι Θεοῦ· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι, καὶ υἱοὶ Θεοῦ, τῆς ἀγίοις ἀγγέλοις πρέπονσαν τελούσας λατρείαν. Ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις, τὸν Μωσέα παρὰ αὐτοῖς μάρτυρα, σαφὲς εἶδός τινος νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν ἐν γὰρ τῇ βάτῳ εἰσάγει λέγοντα τὸν Θεόν· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Τίνων δὲ Θεός, εἰ μὴ ζήσονται κατ' ἐκείνους; οὐ

ἐλὸν; ἐσοδάλκοιζάν τελέατε ἑλελε, ἐλελε, ἐλελε. ²⁷ Hozzájárulván azután némelyek a szadduceusok közül, kik tagadják a feltámadást, kérdék őt, ²⁸ mondván: Mester! Moyses azt írta nekünk, hogy ha valakinek testvére, kinek felesége van, meghal, s meghal gyermek nélkül: feleségét vegye el testvére, és támaszszon magzatot testvérenek. ²⁹ Volt tehát hét testvér; s az első feleséget vevén meghalt gyermek nélkül. ³⁰ Elvette tehát második a nőt, s az is meghalt gyermek nélkül. ³¹ A harmadik is elvévő azt, hasonlólag azután mind a heten s nem hagytak fiakat, s meghaltak. ³² Mindnyájok után meghalt a nő is. ³³ A feltámadáskor tehát kinek felesége lesz, mert heten bírták nőül. ³⁴ Felelvén monda nekik Jezus: E világ fiai házasodnak, és férjhez adatnak: ³⁵ a kik pedig méltók lesznek ama világot, és a holtakból való feltámadást elnyerni, se nem házasodnak, se férjhez nem adatnak. ³⁶ Mert többé meg nem halhatnak, minthogy angyalokhoz hasonlóak, és Isten fiai, fiai levén a feltámadásnak. ³⁷ Hogy pedig a holtak feltámadnak, Moyses is jelenté a csipke-bokornál, midőn az Urat Ábrahám Istenének, és Izsák Istenének, és Jákob Istenének mondja. ³⁸ Isten pedig nem a holtak Istene, hanem az élőké, mert mindnyájan neki élnek. ³⁹ Felelvén pedig némelyek az írástudók közül, mondanak: Mester, jól feleltél. ⁴⁰ Nem is mertek többé tőle kérdezni mit sem. ⁴¹ Monda azután nekik: Mikép mond-

pedig megadni a császárnak, melyek az istenfélő jámborságot nem sérti.

²⁷) Hozzá járulván némelyek. Ismét hozzá mennek a szadduceusok Krisztushoz, az Údvözítőhöz, és megkísérlik a feltámadást kiforgatni. E végre mesét költenek tele oktalansággal; s mondják: Hét testvér kelt össze törvényszerinti házasságban egy nővel, ki, midőn egy meghalt, rendre mindegyikkel a törvény értelmében összekelt. Végre maga a nő is meghalt. Kérdezik tehát, kié lesz közülük a nő feltámadáskor, midőn mind feltámadnak, azt vélvén, hogy zavarba hozzák. Mit mond rá tehát az Údvözítő, a mindnyájok feltámadása? E világ fiai házasodnak, és férjhez adatnak: a kik pedig méltók lesznek ama (boldog) világban részesülni, se nem házasodnak, se ki nem házassítatnak; és az: kik világi és testi életet élnek, gyermeknemzés miatt házasodnak és adatnak férjhez: a kik pedig ez életben erényekkel jeleskednek, s azután méltók lesznek a halottakból való feltámadásra: azok mindenkép fölébb állnak e világi életnél; mert úgy fognak élni, mint szentekhez illik, kik közel állnak Istenhez; hisz ők is hasonlóak az angyalokhoz, és Isten fiai, olyan szolgálatot végezvén, mely a szent angyalokat illeti. Hogy pedig lesz feltámadás, Moysést idézi föl tanúnak, ki világosan ismerte a holtak feltámadását. Mert a bokorban így hozza föl Istent szólani: Én vagyok Ábrahám Istene, és Izsák Istene, és Jákob Istene. Kiknek Istene pedig, ha nem élnek azok?

⁴² καὶ αὐτὸς Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ⁴³ ὥς ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου ; ⁴⁴ Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν ; ⁴⁵ Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ⁴⁶ Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλοῦντων ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις. ⁴⁷ Οἱ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

γάρ ἔστι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζῶντων. Ὡστερ γάρ ὁ Ἀδάμ
εἰ καὶ ἔζη τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἔθαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, τῇ ἀπο-
γασί ἀπέθανεν, οὕτω καὶ οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, εἰ
καὶ ἐνεθνήκισαν, ἀλλὰ ἐλπιδὶ τῆς ἀναστάσεως τῷ Θεῷ
ἔχον.

41) Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς· Ἐρωτᾷ λαθρανόντως ἐνά-
γων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν ὁμολογῆσαι Θεοῦ· οὗτοι μὲν
γὰρ ἐνόμισαν, ὅτι φίλος ἄνθρωπος ἦν, διὸ καὶ ἔλεγον αὐ-
τὸν τοῦ Λαοῦ. Αὐτὸς δὲ τοῦτο διορθούμενος παραγμὶ τὸν
προσῆτην, κυριότητα αὐτοῦ, καὶ τὸ γῆσιον τῆς νιότητος,
καὶ τὸ ὁμότιμον τὸ πρὸς τὸν πατέρα μαρτυροῦντα, καὶ ἵνα
μὴ λέγωνται, ὅτι κολακίουν αὐτὸν οὕτως ἐκάλουν καὶ ἀν-
θρώπων ἢ ψῆφος αὐτῇ, ὅρα τί φησι· Εἰ οὖν Λαοῦ ἐν
πνεύματι καλεῖ αὐτὸν Κύριον, ὡς Μάρκος φησὶ, πῶς νιὸς
αὐτοῦ ἐστι; Ταῦτα δὲ φησι, οὐκ ἀναιρῶν τὸ εἶναι αὐτὸν
νιόν, ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνου διορθούμενος. Εκείνου γάρ
ἔλεγον, ὅτι μόνον νιὸς αὐτοῦ ἐστίν, οὐχὶ δὲ καὶ κύριος.
Κύριος οὖν ἐστι τοῦ Λαοῦ ὁ Χριστός, καὶ οὐκ ἄνθρωπῳ
κυριότητα χρώμενος τοῦ ἐστίν, ἀλλὰ θεοῦ· τὸ γὰρ ὅλος
ἐκ δεξιῶν καθῆσθαι τοῦ Πατρὸς τοῦτο αὐτῷ προσμαρτυ-
ρεῖ. Τὰ γὰρ ὁμόφρονε καὶ ὁμότιμα, ἣ δὲ κάθισις ἐπὶ
Θεοῦ τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν πάντων ἐξουσίαν κατασημαί-
νει. Κάθεται δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τὸντίστιν
Θεὸς ὑπάρχων, καὶ ἐν γέγονε σὰρξ καὶ ἐν ὁμοιώσει τῆς
πρὸς ἡμᾶς. Κύριος οὖν ἐστι τοῦ Λαοῦ ὁ Θεὸς ὁ Χρι-
στός, καὶ ἰουδαῖοι μὴ βούλονται, νιὸς δὲ ὡς ἄνθρωπος·
Θεὸς γὰρ ἐστὶ καὶ Κύριος, καὶ ἐπέστανεν ἡμῖν. Εἰτα ὥστε
ἐκφοβῆσαι αὐτοὺς ἐπάγει τὰ ἑξῆς λέγων· ἕως ἂν θῶ τοὺς
ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, ἵνα καὶ οὕτως
αὐτοὺς ἐπαγάγῃται.

43) Ἀκούοντες δὲ παντός τοῦ λαοῦ. Ταῦτα τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, ἵνα ἔχονσι ἑγονοὶ τῆς τοιαύτης παραίνσεως. Ἐπειδὴ γὰρ διδασκαλοὶ τῆς οἰκουμένης προεχρίζοντο, διδάσκει αὐτοὺς μὴ μιμεῖσθαι οὐκ παρὰ ἰουδαίας διδασκαλούς· ἐκεῖνοι γὰρ κατεστήθισον τὰς οἰκίας τῶν χρηθῶν, οὐ ποιστάμενοι χρηθῶν, ἀλλ' ὑποδικνύοντες γαστριμαργίαν τὰ τῶν χρηθῶν ἀναλίσκοντι. Προσέχτε τοίνυν ῥησὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων· οὗτοι γὰρ διδασκαλικὸν ἔχοντες σῆμα προφάσει μακρὰ προστεγόμενοι τεγγάζονσι εἰς κακίαν, οὗτοι ληψοτάτοι περισσότερον κρίμα. Τοῦτο κωλυτικὸν ἐστὶ τῆς ἐν προσεγγίᾳ πολλοῦ, καὶ μέλειστα ἐπιδεικτικῆς.

ják némelyek a Krisztust Dávid fiának lenni?

⁴² holott maga Dávid a zsoltárok könyvében mondja: Monda az Ur az én Uramnak: ülj jobbom felől, ⁴³ miglen ellenségeidet lábaim számolyává teszem? ⁴⁴ Dávid tehát Urnak nevezi őt, mikép fia tehát? ⁴⁵ Az egész nép halatára pedig monda tanítványainak: ⁴⁶ Óvakodjatok az írástudóktól, kik hosszú köntösben járnak, és szeretik a téreken a köszöntéseket, s az imaházakban az első üléseket, és az első helyeket a vendégségeken; ⁴⁷ kik megemészti az özvegyek házeit, s színe rosszasan imádkoznak: ezek keményebb ítélet alá esnek.

hisz nem holtak Istene, hanem az élőké. Mert valamint Ádám, habár élt is az napon, midőn a tiltott fáról evett, de ítélet által meghalt: úgy ezek is, kik Ábráhámmal vannak, jóllehet meghaltak, de a föltámadás reményében Istennek élnek.

41) Monda nekik. Kérdést tesz titkon oda irányozván őket, hogy őt Istennek vallják. Ezek t. i. azt vélték, miszerint csak csupa ember; azért mondta Dávid fiának. Ő pedig e véleményt meigazítandó a profétát idézi, ki uraságát, valóságos fiúságát és az Atyával egyenlőségét tanúsítja. S hogy ne mondassák, mintha hízelségből nevezné úgy, s az csak emberi ítélet volna, halljad: mit mond: Ha tehát Dávid Lélekben nevezi őt Urnak mint Márk mondja, mikép lehet fia? Ezt nem úgy mondja, mintha önfűségét tagadná, hanem hogy amazok véleményét megigazítsa. Azok ugyanis mondkák: miszerint egyedül fia, s nem Ura is. A Krisztus tehát Dávidnak ura; de nem emberi uraságban áll ez előnye, hanem isteniben; mert az Atya jobbján ülni ezt teljesen megbizonyítja. Hisz az egyértelműség egyenlő fenséget is jelent; az Isten melletti ülés pedig jelenti az országlást és a mindenek fölötti hatalmat. Űl továbbá Istennek és Atyának jobbjá felől, vagy is: mint Isten, habár testté lőn, és hozzánk hasonló. A Krisztus tehát mint Isten, Dávidnak ura; jóllehet a zsidók ellenzik azt, mint ember pedig, fia. Azután mintegy félelmet gerjesztendő bennök folytatja a következőket mondván: míg ellenségeidet nem teszem lábaid zsámolyává, hogy legalább így meghódítsa.

43) Az egész nép hallván ezeket. Ezeket tanítványainak mondá, kiknek efféle intelemre szükségök vala. Mert miután a világ tanárainak választattak ki, oktatja őket, hogy ne kövessék a zsidók tanítóit; kik az özvegyek házait tönkre teszik; nem ótalmazva az özvegyeket, hanem falánkság által az özvegyek vagyonát fölemészítvén. Ovakodjatok tehát, ugymond efféléktől; mert ezek tanári alakot öltvén hosszú imák örve alatt gonoszágatot űznek; azért keményebb ítélet alá esnek. Ezzel tiltja az imában a sok szószaporitást, és leginkább mutogatásból.

ταῦτα γενέσθαι πρῶτον· ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος. ¹⁰ Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. ¹¹ Σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε, καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται. ¹² Πρὸ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος μου. ¹³ Ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον. ¹⁴ Θέσθε οὖν τὰς καρδίας ὑμῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι. ¹⁵ Ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δύνησονται ἀντιπεῖν, οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. ¹⁶ Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. ¹⁷ Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομα μου. ¹⁸ Καὶ θριξὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. ¹⁹ Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. ²⁰ Ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλομένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλὴμ, τότε γινώτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. ²¹ Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φεγγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκχωρεῖτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν. ²² Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταῖ εἰσι, τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. ²³ Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ τότε ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὁργὴ ἐν τῷ λαῷ τούτῳ. ²⁴ Καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατομένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

ἀπολογεῖσθαι· λήψετε γὰρ φησὶν παρ' ἐμοῦ στόμα, καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δύνησονται ἀντιπεῖν ἢ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. Ἀφαιρούμενος δὲ φησὶ τῆς ἀνθρωπίνης μικροψυχίας τὰς ἀφορμὰς παραδοθήσεσθε (αἱ) φησὶν αὐτοῖς καὶ ὑπὸ ἀδελφῶν, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἐκ γένους· πλὴν, ὅτι πάντως σωθήσονται παρ' αὐτοῦ, ἐπαγγελίζεται, θριξὶ γὰρ φησὶν ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐκ ἀπόληται.

²¹) Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Οὐκ ἀπαικὸς δὲ εἰρησθαι ταῦτα, καὶ διὰ τὰ μέλλοντα ἐν τῇ συντελείᾳ γενέσθαι ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου καταστροφῇ, εἰ καὶ τινος ἀναγωγῆς δέεται τὰ πλείστα τῶν εἰρημένων. Εἴτα φησὶν, ὅτι ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ ἀστροῖς, καὶ σελήνῃ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τῆς γὰρ κτίσεως ἀρχομένης ἐναλλάττεισθαι συνοχὴ τίς ἔσται φησὶ δεινὴ καὶ ἀπόψυξις εἰς θάνατον τὸ γὰρ τῶν ἐπερχομένων ἀφόρητον δῆμα πολλοῖς ἀρκέσει πρὸς ὀλεθρον, καὶ τότε ὄνουνται φησὶ τὸν νῦν τοῦ ἀνθρώπου, οὐ λεληθότως, ἀλλ' ὡς Θεὸν καὶ Κύριον ἐν δόξῃ θεοπεριεῖ, καὶ πάντα μεταστήσει πρὸς τὸ ἀμεινον· ἀποδύεται γὰρ τὴν φθορὰν τὸ ἡμέτερον σῶμα, καὶ ἐνδύεται τὴν ἀφθαρσίαν, ἀναβιώσονται γὰρ οἱ νεκροί, Χριστοῦ νέμοντας αὐτοῖς τὴν ἀφθαρσίαν.

lani fogtok háborukat, és lázadásokat, meg ne rémüljete; mert be kell ezeknek előbb következni, de nincs azonnal vége. ¹⁰ Akkor monda nekik: Föltámad nemzet nemzet ellen, és ország ország ellen. ¹¹ Nagy földrengések lesznek helyenkint, éhség és dögvész, rémítő tüntemények, és az égen nagy jelek lesznek. ¹² De mind ezek előtt rátok vetik kezeiket, és üldöznek titeket, általadnak a gyülekezeteknek, és börtönöknek, elhurczolnak a királyok és fejedelmek elé az én nevemért. ¹³ Történik pedig ez rajtatok, tanuságul. ¹⁴ Fogadjátok azonban szívetekbe, nem gondoskodni előre védelmetekről. ¹⁵ Mert én adok nektek szájat és bölcseséget, melyet meg nem czáfolhatnak, se le nem győzhetnek minden elleneitek. ¹⁶ Elárultattok pedig szüleitektől, rokonaitoktól, barátaitoktól és atyafiaitoktól, sőt némelyeket meg is ölnek közöletek. ¹⁷ És gyűlöltetni fogtok mindnyájoktól az én nevemért. ¹⁸ De egy hajsza! fejetekről el nem vész. ¹⁹ Békétürestekben birjátok lelkeiteket. ²⁰ Midőn pedig látjátok a hadseregektől körülvetetni Jeruzsalem, akkor tudjátok meg, hogy közelit elpusztulása. ²¹ Akkor, a kik Judeában vannak, fussanak a hegyekre; és a kik közepelette vannak, költözzenek ki, és a kik a vidéken, be ne menjenek abba. ²² Mert boszuállás napjai ezek, hogy beteljesedjenek mind, a melyek meg vannak írva. ²³ Jaj pedig a nehézkeseknek, és szoptatóknak ama napokban; mert akkor nagy szorongatás lesz a földön, és harag e nép fölött. ²⁴ S elhullanak a kard éle által és fogva vitetnek minden nemzetek közé, és Jeruzsalem tapodtatni fog a (pogány) nemzetektől, míg a nemzetek ideje

aggódjanak előre, midőn magukat védelmezniek kell; mert ugymond, tölem nyertek szájat, és bölcseséget, melyet meg nem czáfolhatnak, se le nem győzhetnek minden elleneitek. Elhárítván így az emberi kislelkűség ürügyét, jelenti nekik, hogy elárultatnak testvéreiktől is, barátaitól, és családai tagjaitól; azonban igéri, miszerint ő általa tökéletesen megszabadittatnak; egy hajsza! ugymond, el nem vész fejetekről.

²¹) Akkor, a kik Judeában vannak. Nem helytelenül értetnek ezek a világ végén történendő fölbomlásról is, jóllehet a mondottak nagyobb részét némi fensőbb értelemben kell venni. Azután folytatja, hogy jelek lesznek a napban, és csillagokban, és holdban, és a földön a nemzetek szorongatása, és ugy tovább. Mert midőn a teremtmények átalakulni kezdenek, rémítő szorongatás áll be, ugymond, és halálszerű elfogódás, mert a következőktől eredett kimondhatlan megrémülés sokaknak elegendő lesz a veszedelemre. Azután, látják, ugymond az ember fiát; nem lappangva, hanem mint Istent és Urat Istenhez illő dicsőségben; és mindent visszaállít jobbra; a mi testünk kivetkőzik a romlásból és romlatlanságot vesz föl; fölélednek a holtak, kiknek Krisztus ad romlatlanságot.

²⁵ Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἀστροῖς· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν, ἐν ἀπορίᾳ ἡκούσης θαλάσσης καὶ σάλου. ²⁶ Ἀποσπυρόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. ²⁷ Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ²⁸ Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν. ²⁹ Καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα. ³⁰ Ὅταν προβάλῃσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. ³¹ Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ³² Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται. ³³ Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. ³⁴ Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ αἰφνιδίως ἐφ' ὑμᾶς ἐπιπτοῖ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. ³⁵ Ὡς παρὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντα τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. ³⁶ Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιώθῃτε ἐκφυγεῖν πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ³⁷ Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων· τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠυλίζετο εἰς τὸ ὄρος ἀκούμενον ἑλαιῶν. ³⁸ Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

²⁹ Καὶ εἶπε παραβολὴν. Εἰπὼν τὴν παραβολὴν τῆς συκῆς εὐθὺς ἐπάγει· Γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ τοιοῦτο διδάσκει, ὅτι οὕτω πρὸς τὸ ἔσχατον τέλος ἔκει τὰ πράγματα τούτων γινόμενων, ἀλλ' ὀδύσει πρὸς τὸ τέλος ἡδὴ, καθάπερ ἐπὶ τὸν καρπὸν ὀδεῖν ἢ συκὴ τοὺς κλάδους ἀπαλινομένη καὶ τὰ φύλλα ἐκφύονσα· οὕτω γὰρ δὴ καὶ ἡ τοῦ Κυρίου παρουσία καταργήσῃ πάντας ἀρετὰς καὶ ἐξουσίαν παρασκευάζει τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Εἶτα φησὶ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται. Γενεὰν δὲ φησὶ οὐ τοὺς τότε ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς ὁμοίους τῷ τρώπῳ. Ἐν δὲ τῷ λέγειν· ἀδύνατον τοῖς λόγοις μου παρελθεῖν, καὶ τὴν τῶν στοιχείων συντέλειαν προαγορεύει ἤδη. Ἀδύνατον γὰρ φησὶ τοὺς λόγους μου παρελθεῖν, καίτοι καὶ τῶν στοιχείων παρερχομένων· ἐγὼ μὲν γὰρ ἀληθεύω, ὅτι ἤξει ἡ ἡμέρα, καὶ ταῦτα γενήσεται, καὶ οὐκ ἐγχορεῖ μὴ γένεσθαι ἃ λέγω. Προσέχετε δὲ φησὶ, μὴ βαρυνθῶσιν ὑμῶν οἱ τῆς διανοίας ὁφθαλμοὶ μερίμναις γὰρ βιωτικαῖς, καὶ κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ ἐξορίζει τὴν σύνεσιν, καὶ τὴν εἰς Θεὸν πίστιν ἀμαρνοῖ. Χρὴ οὖν ἀγρυπνίας τοιαύτης, καὶ προσοχῆς, ἵνα μὴ αἰφνιδίως ἐπιβῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὥς παρὶς ἐφ' ὑμᾶς μηδὲν ὠφελιθένης ἐκ τοῦ προακηκοέναι.

be nem telik. ²⁵ És jelek lesznek a napban és holdban, és csillagokban, és a földön a népek szorongatása kétségbeeséssel, a tenger és hullámok zugásakor. ²⁶ Az emberek elszáradnak a félelemtől, s azok várásától, melyek a világot érni fogják; mert az egek erei megindulnak, ²⁷ s legott látják az ember fiát eljöni felhőben nagy hatalommal és dicsőséggel. ²⁸ Midőn pedig ezek lenni kezdenek, föltekintsetek, és emeljétek föl fejeiteket, mert közeleg a ti váltságtok. ²⁹ És hasonlatot monda nekik: Nézzétek a fügefát s a többi fákat; ³⁰ midőn már bimbóznak, látván, magatoktól tudjátok, hogy közel van a nyár. ³¹ Ugy ti is, ha látandjátok ezeket történni, értsétek meg, hogy közel van az Isten országa. ³² Bizony mondom nektek, el nem mulik e nemzedék, még mindezek meg nem lesznek. ³³ Az ég s a föld elmulnak, de az én szavaim el nem mulnak. ³⁴ Övjátok pedig magatokat, hogy meg ne nehezdedjék szívetek mámor, és részegség, és világi gondok által, s véletlenül meg ne rohanjon benneteket ama nap. ³⁵ Mert tőr gyanánt fogja meg mindnyájokat, kik a föld színén laknak. ³⁶ Azért ébren legyetek minden időben, imádkozván, hogy méltók legyetek menekülni mindazok elől, a melyek történni fognak, és megállani az ember fia előtt. ³⁷ Napközben a templomban taníta, éjjelenként pedig kimenvén a hegyen tartozkodék, mely az olajfák hegyének nevezetik. ³⁸ És az egész nép reggelenként hozzá jára a templomba őt hallgatni.

²⁹ És monda példázatot. Miután elmondta a fügefapéldáját, tüstént hozzátesszi: Tudjátok meg, hogy közel van Isten országa. Ez pedig azt tanítja miszerint a dolgok, midőn ezek történnek, még nem járnak teljes végökre, hanem csak végökre indultak már; valamint a fügefagyümölcsözni készűl, midőn sarjait kiereszti, és a leveleket kifakasztja; hasonlólag az Ur eljövele is, mely leront minden fejedelemséget és hatalmat, előkészíti Isten országát. Továbbá mond: Bizony mondom nektek, el nem mulik e nemzedék, míg mind ezek meg nem lesznek. Nemzedéknek nevezi nem az akkori embereket hanem a kik hasonló erkölcsűek. Ama mondattal: lehetlen az én beszédeimnek elmulni, az elemek végét is már megjövendőli. Lehetlen, ugymond, az én ígéimnek elmulni, habár magok az elemek elmulnak is; mert én igazat mondok, hogy eljő a nap, és ezek meglesznek, s nem lehet meg nem történni azoknak, miket mondok. Övjátok pedig, ugymond, magatokat, hogy ne terheltessenek szellemi szemeitek; mert a világi aggság, és mámor, és részegség az értelmet megtompítja, és az Istenbe való hitet elhomályosítja. Szükséges tehát az efféle éberség és ovakodás, hogy ne rohanjon meg véletlenül ama nap benneteket tőr gyanánt, ha nem fordítjátok hasznatokra, hogy előre hallottátok.

CAPUT XXII.

Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων ἡ λεγομένη πάσχα. ² Καὶ ἐξήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. ³ Εἰσῆλθε δὲ σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. ⁴ Καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατηγοῖς, τὸ, πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς. ⁵ Καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι. ⁶ Καὶ ἐξωμολόγησε καὶ ἐξήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου, ⁷ Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ἣ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. ⁸ Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν. ⁹ Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν; ¹⁰ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς Ἰδοὺ εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ εἰσπορεύεται. ¹¹ Καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας Ἀέγει σοι ὁ διδάσκαλος, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; ¹² Κακεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγειον μέγα ἐστρωμένον ἐκεῖ ἐτοιμάσατε. ¹³ Ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. ¹⁴ Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ. ¹⁵ Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μετ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν. ¹⁶ Ἀέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ,

⁷) Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων. Διὰ τὴν ἐναντίον τῶν ὁμῶν, ὅτι μετὰ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ, τὸ πάσχα ἐπιτελεῖται μετὰ τῶν μαθητῶν ὁ σωτήρ. Πίμπει δὲ αὐτοῖς πρὸς ἄγνωστα ἄνθρωπον ἐτοιμάσαι αὐτῷ φαγεῖν τὸ πάσχα. Ἐπὶ δὲ ἡγρόν, καὶ σημῖον αὐτοῖς δίδωσιν, εἰπὼν Ἐλθόντων ὑμῶν ἐν τῇ πόλει, ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων. Τοῦτο δὲ ἐποίει, ἐπειδὴ ἤδη τοῖς Ἰουδαίοις ὑποσχόμενος ἦν ὁ προδότης παραδῶσιν αὐτόν, ἵνα τοῖνυν μὴ μαθῶν τὸν ἄνθρωπον, καὶ δραμὼν ἀπαγγεῖλῃ τοῖς Ἰουδαίοις, δίδωσι τὸ σημῖον, οὐ τὸν ἄνθρωπον μὴν, ἢ τάχα πον καὶ μυστικόν τι καὶ ἀναγκαῖον διὰ τούτων δηλῶν ἔνθα γὰρ ἂν εἰσελθῇ τὸ ἔθνος, δηλὸν δὲ ὅτι τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐκεῖ κατελύσει Χριστός· παρὸς γὰρ ἡμᾶς ἀπαλλάττει ὅπου, ὥστε καὶ ναὶ ἡμᾶς ἅγιον γενέσθαι Θεοῦ, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως γενέσθαι κοινωνοῦς, διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

¹⁵) Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς. Ἐπεθύμησα ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθεῖν. Τοῦτο δὲ εἰπὼν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἦλθεν. Ἐφαγε τοῖνυν τὸ πάσχα τὸ τυπικόν, ἦτοι τὸ νομικόν μετὰ τῶν ἰδίων μαθητῶν ὁ σωτήρ, ἦλθε γὰρ πληρῶσαι τὸν νόμον, καὶ πέρας τῇ σκιά δοῦναι, αὐτὸς δὲ ὢν ἡ ἀλήθεια, ἡμῖν δὲ καταλείπει πάσχα ἐπουράνιον τελεῖν.

Κόζελ volt azonban a kovásztalanok ünnepe, mely husvétnek mondatik; ² és alkalmat kerestek a főpapok, és írástudók, hogyan öljk meg őt, mert féltek a köznéptől. ³ Azalatt a sátn megszallotta Judást, ki iskariotinak nevezteték, s egy vala a tizenkettő közül; ⁴ és elmenvén érkezett a papi főnökökkel, és tisztviselőkkel, mikép adja őt kezeikbe. ⁵ Kik örültek, és pénzt ígértek neki adni; ⁶ ő pedig szavát adta, s alkalmat keresett, hogy népcsoportozás nélkül adja őt kezeikbe. ⁷ Eljött azonban a kovásztalanok napja, melyen meg kellett ülni a husvétet. ⁸ Elküldé tehát Pétert és Jánost, mondván: Elmenvén készítsétek el nekünk a husvétet, hogy együnk. ⁹ Azok pedig kérdezék: Hol akarod, hogy készítsük? ¹⁰ És felele nekik: Ime a mint bementek a városba, elétek jó bizonyos ember egy korsó vizet vivén; kövessétek őt a házba, hova bemegy, ¹¹ s mondjátok a ház gazdájának: A tanító izeni neked, hol van a szállás, hol a husvétet tanítványaimmal együtt elköltsem? ¹² És az majd mutat nektek egy nagy terített éttermet, ott készítsétek. ¹³ Azok tehát elmenvén, úgy találták, mikép nekik mondotta, s elkészítették a husvétet. ¹⁴ És mikor elérkezett az óra, letelepedett, s a tizenkét apostol vele együtt; ¹⁵ és monda nekik: Kivánva kívántam e husvétet veletek megenni, mielőtt szenvedjek; ¹⁶ mert mondom nektek,

⁷) Eljött a kovásztalanok napja. Az Údvözítő minden tette által megmutatandó azt, miszerint nem volt ellensége a törvénynek, tanítványaival együtt elvégzi a husvétet. Elküldi tehát őket egy ismeretlen emberhez, hogy készítsék el neki a husvéti étkezést. S mivel nem tudták hol, jelt is ad nekik mondván: Ha bementek a városba, elétek jó egy ember egy korsó vizet vivén. Ezt azért cselekedte, mert már a zsidóknak az áruló megígérte, hogy kezeikbe adja. Nehogy tehát megtudja az embert és fusson megjelenteni a zsidóknak, jelt ad, de az embert nem jelenti; egyszersmind pedig ez által valami rejtelmest, és szükségést nyilvánít; mert a hova bemegy a viz, tudnillik a szent keresztség vize, ott telepedik le a Krisztus, mivel minden moesoktól megszabadít, úgy hogy Istennek szent templomává válunk, és isteni természetének részeseivé leszünk a Szentlélek elvétele által.

¹⁵) És monda nekik. Vágytam szenvedni a világért. Ezt mondván jelenti, miszerint nem akaratlanul megy a szenvedésre. Elkölté tehát a jelképes husvétet vagy is a törvényt saját tanítványaival együtt az Údvözítő; mert teljesíteni jött a törvényt, és véget vetni az árnyéknak, maga levén az igazság; nekünk pedig az égi husvétet hagyta élvezni.

ἕως οὗτον πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. ¹⁷ Καὶ δεξιόμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς. ¹⁸ Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως οὗτον ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ. ¹⁹ Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ²⁰ Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματι, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. ²¹ Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με, μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. ²² Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὀρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδεται. ²³ Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς, τὸ, τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ μέλλων τοῦτο πράσσειν. ²⁴ Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. ²⁵ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ βασιλεῖς

hogy ezentul nem eszem belőle, míg be nem teljesedik Isten országában. ¹⁷ És vevén a poharat, hálát adott mondván: Vegyétek és osszátok el magatok közt; ¹⁸ mert mondom nektek, hogy nem iszom a szőlő terméséből, míg Isten országa el nem jő. ¹⁹ Azután vevén a kenyeret, hálát adott, megszegte, és nekik adta mondván: Ez az én testem, mely értetek adatik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. ²⁰ Hasonlag a poharat is, miután vacsorált, mondván: Ez a pohár az új-testamentum az én véremben, mely értetek kiontatik. ²¹ Azonban íme árulónnak keze velem van az asztalon. ²² S az ember fia a végzet szerint elmegy ugyan: mindazáltal jaj az embernek, ki által elárultatik. ²³ És ők kezdtek kérdezkedni maguk közt, ki az közülük, ki ezt cselekedni fogja. ²⁴ Versengés is támadt köztük, ki volna nagyobb köztük. ²⁵ Ő pedig monda nekik: A nemzetek királyai uralkodnak rajtok, és a kik

¹⁷) Καὶ δεξιόμενος ποτήριον. Ἐν χειρὶ λαβόμενος τὸ ποτήριον ἐν σχήματι προσενχῆς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διαλέγεται, κοινωνοῦν ὥσπερ αὐτὸν καὶ συνενδοκῆτην ἀποφαίνων τῆς δοθησομένης ἡμῖν εὐλογίας. Τὸ δὲ, οὐκ ἐτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως οὗτον ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ, δὲπλην τὴν ἐξήγησιν ἔχει, ἥτοι καινὴν πᾶσιν καὶ παρηλλαγμένην φησίν, ἣν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐπιτελεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν, τὴν κρίσιν τοῦ ἀναστάντος πιστούμενος σώματος. Οὕτω γὰρ φησι Ματθαῖος· ἕως οὗτον πῖω ἀπὸ τοῦ μυστοῦ καὶ τὸν ποτήριον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου.

¹⁹) Καὶ λαβὼν ἄρτον. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ φησὶ πῶν ὁ σωτήρ· ἵνα τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰς μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Οὐκ οὖν ἐσθίουσιν τὴν σάρκα τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πίνοντες αὐτοῦ τὸ αἷμα, ζῶντες ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς. Τοῦτο γὰρ πῶν φησι πάλιν· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ἔδωκεν καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν γενέσθαι θεοπροπῶς· συνανακρίνασθαι τε ὥσπερ τοῖς ἡμετέροις σώμασι διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός, καὶ τοῦ τιμίον αἵματος, ἵνα μὴ σάρκα, καὶ αἷμα προκείμενα βλέποντες ἐν ταῖς ἁγίαις τραπέζαις ἀποναρκήσωμεν, συγκαθιστάμενοι ὡς Θεὸς ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις, ἃ δὲ ἐσχίσκαμεν εἰς εὐλογίαν ζωοποιόν, ὡς ἐν ἄρτῳ τε καὶ οἴνῳ, πέμπει τοῖς προκειμένοις δύναμιν ζωῆς, καὶ μεθίστησιν αὐτὰ πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἑαυτοῦ σαρκός, ἵνα εἰς μέθεξιν ζωοποιῶν ἔχωμεν αὐτά, καὶ σπέρμα ζωοποιῶν ἐν ἡμῖν ἐνέσθῃ τὸ σῶμα τῆς ζωῆς. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ λέγων· Τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον. Εἰπὼν δὲ, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, ἐξάγει αὐτοὺς τῶν ἰουδαϊκῶν ἐθῶν· καθάπερ γὰρ φησι τὸ τοῦ ἀμνοῦ ἐποιεῖτε εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐκείνῳ θανάτων, οὕτως τοῦτο εἰς τὴν ἐμὴν καὶ καθάπερ Μωσῆς φησι τοῦτο μνημόσυνον ὑμῖν αἰῶνος, οὕτως καὶ αὐτὸς εἰς ἐμὴν ἀνάμνησιν, ἕως ἂν παραγένηται.

²⁴) Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία. Ἀνθρώπων τὶ παθόντες οἱ μαθηταί, φιλονεικίᾳ πρὸς ἀλλήλους, τίς ἄρα ἐστὶν μείζων ἐν αὐτοῖς; κινῆται δὲ τοῦτο, καὶ γέγραπται πρὸς ὠφέλειαν ἡμετέραν. Τοὺς γὰρ οὕτω διακειμένους διδάσκει Χριστὸς μετρίῳ χειρὶσθαι φρονήματι, καὶ παρῶν ἐξ ἀγάπης ἀδελφῶν τὸ ἐν μίσεισιν εἶναι δοκεῖν, ἑαυτὸν εἰς παράδειγμα θεῶν, τὸ διακορεῖν αὐτοῖς πολλὰς οὐ παραποιέμεναι.

¹⁷) És vevén a poharat. Kezébe vevén a poharat ima alakjában Isten és Atyához szól, részesnek és egyetértőnek jelentvén őt az adandó áldásban. Ama szavak: Nem iszom e szőlőtermésből, míg el nem jő Isten országa, két féle magyarázattal bírnak, tudnilik újat vagy elváltot jelent mindnyájunkra nézve, melyet a halottaiból való föltámadása után ivott tanítványaival, midőn a föltámadott testnek természetét hitette el velők. Azt mondja ugyanis Máté: míg azt veletek újból nem iszom Atyám országában.

¹⁹) És vevén a kenyeret. Én vagyok az élő kenyér, ki az égből szállott alá, s életet ad a világnak, mondja egy helyen az Üdvözítő. Ha valaki e kenyérből eszik, örökre él, a kenyér pedig, melyet én fogok adni, az én testem, melyet én adok a világ élteért. Ha tehát a mi Megváltónk a Krisztus Jezusnak testét eszszük, és az ő vértét iszszuk, élet van bennünk. Ugyanis ezt mondja valahol ismét: A ki eszi az én testemet, és iszsa az én véretem, bennem marad, s én ő benne. Minthogy pedig a Szentléleknek bennünk működő erejével Ő Istenhez illőleg, hozzá akart idomulni testeinkhez az ő szent teste, és drága vére által: hogy ne tespedjünk, ha testet és vért látunk a szent asztalokon föltéve: mint Isten alkalmazkodván gyengeségeinkhez, a mit kenyér és bor színe alatt éltető áldással vettünk, ugyanazon föltett eledelbe életerőt ereszt, és elváltoztatja saját testének erejére, hogy azt életadó élvezetül bírjuk, és az élet teste életadó magul találtassék bennünk. Ezt jelenti mondván: Mely értetek adatik. Mondván pedig: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre, elvonja őket a zsidó szokásoktól; valamint, ugymond a báránynyal megtartjátok a szertartást az akkori csodák emlékeztére: ugy ezt az enyémre; és valamint Moyzes ezt nektek örök emlékül rendelte: ugy én emlékezetemre, míg el nem jövök.

²⁴) Lön ezalatt versengés is. Emberi gyarlóságból az apostolok versengettek maguk közt, ki légyen közöttük nagyobb? ez pedig támadott és megiratott a mi tanulságunkra. Mert az ilyen indulatokat a Krisztus szerénységre tanítja, és annak engedésére szeretetből, hogy más felebarátjuk nagyobbak tartassék; magát állítván példaul, ki nem vonakodott sokszor szolgálni nekik.

τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. ²⁶ Ὅμως δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. ²⁷ Τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἰμὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν; ²⁸ Ὅμως δὲ ἐστὲ οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου. ²⁹ Καὶ γὰρ διατίθημι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν, ³⁰ ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνετε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, καὶ καθίσετε ἐπὶ θρόνων κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. ³¹ Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανὰς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ σιναῖσαι ὡς τὸν σίτον. ³² Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλήπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. ³³ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε μετὰ σοῦ ἐτοιμὸς εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. ³⁴ Ὁ δὲ εἶπε· Λέγω σοι Πέτρε, σὺ μὴ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ (sic) τρεῖς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με. ³⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου, καὶ πήρας, καὶ ὑποδημάτων, μή τινας ὑστερήσατε; Οἱ δὲ εἶπον· Οὐδένος. ³⁶ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς· Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν

³⁰) Τὸ δὲ, κρίνοντες τὰς ἰβ' φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀντὶ τοῦ κατακρίνοντες θηοί· Οὐ γὰρ δὴ δικασταὶ μέλλονσι καθεῖσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τὴν τοῦ νότου βασιλίσσαν, καὶ τοὺς νυνεὺς κατακρίνειν τὴν γενεὰν ἐκείνην ἐθήρουν, οὕτως καὶ τοῦτο θηοί. Διὸ οὐ λέγει τὰ ἐθνη πάντα, ἀλλὰ τὰς ἰβ' φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἦσαν τεθραμμένοι ἐθελῶντες καὶ νόμοις, οἱ τε ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀποστόλοι, τοὺς εἰς μέσον παράγων πιστεύσαντας, κατακρίνει πάντας ἐκείνους. Τοῦτο καὶ ἀλλὰ τοῦ θηοῦ Διὸ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ εἰσονται.

³¹) Σίμων Σίμων. Τοὺς ἄλλους ἀγῶνι τῷ Πέτρῳ μόνῳ εἰρήνη, τοῦτο παιδεύων, μὴ ἐαυτὸν θαρρεῖν, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῷ Θεῷ ἐπιτρέπειν. Τοῦ σιναῖσαι δὲ θηοῦ, τὸν νότον θαρρεῖν, καὶ πειράσαι. Οὐκ εἶπεν δὲ, Ἐγὼ οὐκ εἶσα, ἀλλ' ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ· πρὸς γὰρ τὸ πάθος ἐρχόμενος, τὰ ταπεινὰ φέρεται, ἵνα τὸ ἀνθρώπινον διεξῇ. Ἐπεὶ οὖν δὲ καὶ πολλὴν αὐτοῦ φιλίαν αἰνέται, καὶ ὑπερβαίνει, ὅτι ὥσπερ ἐκδοθεὶς πρὸς πύραν τῷ σατανᾷ, ἄπιστος ἂν ἐγένετο παρτελῶν, ὅπου καὶ μὴ ἐκδοθεὶς ἤρησατο, παιδίσκη μὴ θαρρομένη αὐτὸν ἐν τῇ αἰλῇ τοῦ ἀρχιερέως. Εἰσφέρει δὲ παρακλήματα τὸν τῆς παρακλήσεως λόγον, καὶ θηοῦ· Καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. ἵνα γὰρ μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἀράγῃ αὐτὸν, εὐθὺς ἐπάγει· Καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου, τὸν νότον γενεὴν στήριγμα καὶ διδάσκαλος τῶν διὰ πίστος προσείοντων ἐμοί. Τί οὖν ὁ Πέτρος θερμοῦς ὑπάρχων λίαν; ἐπαγγέλλεται μὲν τὸ γνησίον, καὶ τὴν μέχρι παντὸς καρτερίαν, δημάρταρε δὲ τοῦ πρόποτος· οὐ γὰρ εἶμι τοῦ σωτήρος λόγοντος ἀντιστῆναι, ἐπεὶ οὐκ ἦν δυνατόν ψεύσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἶμι μᾶλλον αἰτῆσαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐαυτοῖς θαρρεῖν.

³⁶) Εἶπεν οὖν αὐτοῖς. Οὐκ ἀντινομοθετῶν τοῖς πρώτοις ὁ σωτὴρ ποτὲ μὲν λέγει μὴ κτήσασθαι πήραν, ποτὲ δὲ, ὁ ἔχων βαλλάντιον ἀράτω καὶ πήραν· ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν μὲν ταῦτα ἐπαράγει, ἵνα ἐργῶ πύραν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως

hatalommal birnak fölöttük, jötevőknek hivatnak.

²⁶ De ti nem úgy; hanem a ki nagyobb köztetek, legyen, mint a kisebb; és a ki elüljáró, mint a szolgál. ²⁷ Mert, ki nagyobb: a ki letelepedik, vagy a ki szolgál? nemde a ki letelepedik? Én pedig köztetek úgy vagyok, mint a ki szolgál. ²⁸ De ti végig velem maradtatok kísértéseimben. ²⁹ Én is elrendelem nektek, mikép Atyám elrendelte nekem az országot, ³⁰ hogy egyetek és igyatok asztalomon, és üljete királyi székeken, ítélvén Izraelnek tizenkét nemzetségét. ³¹ Monda továbbá az Ur: Simon, Simon! ime a sátán megkivánt benneteket, hogy megrostáljon mint a búzát. ³² De én könyörögtem érted, hogy el ne veszzen a te hited: te is egykor megtérvén erősítsd meg feleidet. ³³ Ki monda neki: Uram, kész vagyok veled mind börtönbe, mind halálra menni. ³⁴ Ő ellenben monda: Mondom neked Péter: nem fog szólni ma a kakas, míg háromszor el nem tagadod, hogy ismersz. ³⁵ Azután monda nekik: Mikor erszény, táská, és saru nélkül küldtelek titeket, valljon hiányzott-e valamitek? Kik feleltek: semmi sem. ³⁶ Monda tehát nekik: De

³⁰) Itélvén Izraelnek tizenkét nemzetségét, e helyett mondja: elítélvén. Hisz nem ülnek mint bírák; hanem mikép mondta, hogy a déli királyné, és a niniviták e nemzetséget elítélni fogják, úgy mondja ezt is. Azért nem mond minden nemzeteket, hanem Izraelnek tizenkét nemzetségét. Miután t. i. ugyanazon szokásokban és törvényekben nevelkedtek mind a zsidók, mind az apostolok: ezeket előállítván mint hívőket, elítéli amazokat mind. Ugyanazt máshol is mondja: azért ők bíráitok lesznek.

³¹) Simon Simon. Másokat mellőzvéen egyedül Péterhez szól, arra intvén, hogy ne bizzék magába, hanem mindent Istenre bizzon. Rostálni, e helyett mondja, megháborítani és kísérteni. Nem mondá továbbá: Én meg nem engedtem; hanem én könyörögtem érted; mert szenvedésre készülvén szerényen nyilatkozik, hogy az emberi természetet kitüntesse. Evvel egyszersmind nagy szeretetét érinti és tanúsítja; mert a mint átengedettet volna kísértésül a sátánnak, csakugyan hitét veszítette volna, ugyint a ki át sem engedtetve megtagadta az Urat, egy szolgáló képes levén őt a főpap udvarában megtántorítani. Hozzáteszi azonban tüstént a vigasztalás igéjét, és mond: Te is egykor hozzájuk fordulván erősítsd meg feleidet. Hogy tudnillik csüggedésbe ne ejtse őt, azonnal folytatja: Te is valaha, hozzájuk fordulván erősítsd meg feleidet, az az: légy erősségük és tanítójuk azoknak, kik hit által járulnak hozzám. Mit monderre Péter, ki nagyon élénk vala? Megigérté ugyan a hűséget, és a végső kitartást, de az illedelmén túlmént; mert nem kellett volna a Megváltó szavaival ellenkeznie, miután lehetlen volt hazudni az Igazságnak, hanem inkább kérni kellett volna tőle (a hűséget), s nem magukban bizni.

³⁶) Monda tehát nekik. A nélkül, hogy az előbbiekel ellenkező szabályt hozna az Údvözítő, némelykor ugyan tilt táskát tartani, némelykor pedig meghagyja: a kinek erszénye van, vigyen táskát is. Tudniillik kezdetben eze-

καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν. ³⁷ Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔστι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τό· Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. Καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει. ³⁸ Οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο· ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰκανόν ἐστι. ³⁹ Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ⁴⁰ Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς· Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. ⁴¹ Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥστε λίθου βολήν, καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσήνχετο, ⁴² λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει, παρενεχθῆναι τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, πλην μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω. ⁴³ Ὡφθῇ δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. ⁴⁴ Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἔκτενέστερον προσήνχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὥστε θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. ⁴⁵ Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης. ⁴⁶ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί καθύπευθε· ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσελθῆτε εἰς πειρασμόν. ⁴⁷ Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα προῆγεν αὐτούς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλεῖν αὐτόν. ⁴⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τὸν ἀνθρώπου παραδίδως; ⁴⁹ Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· Κύριε,

λάβωσιν, διάτοι τοῦτο ὅτε μὲν οὐκ εἶχον ὑποδήματα, οὐδὲ ζώην, οὐδὲ ῥάβδον, οὐ χαλκόν, οὐδενὸς εἰδείθῃσαν· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς ἐκέλευε καὶ βαλλάντιον ἔχειν, καὶ πήραν, καὶ ὑποδήματα, εὐρίσκονταί καὶ πινῶντες, καὶ διψῶντες, καὶ γυμνητέοντες, ἵνα καὶ τινα μισθὸν ἔχωσιν. Εἰπὼν δὲ, ὁ ἔχων βαλλάντιον, ἀράτω καὶ πήραν, εὐθέως ἐπήγαγεν, καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν. Τοῦτο δὲ οὐ καθοπλίζων αὐτοὺς εἰς πόλεμον ᾗσιν, ἀλλὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐφοδὸν ἐνδείξασθαι βουλόμενος, καὶ ὅτι μέλλουσιν αὐτὸν συλλαμβάνειν. Ὅτι δὲ τοῦτο δηλῶν ταῦτα ᾗσιν, δείκναισι εἰπὼν, ὅτι δεῖ τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ τελεσθῆναι, τὸ μετὰ ἀνόμων λογισθῆναι. Μὴ συνιέντων δὲ τῶν μαθητῶν τὸ λεχθῆναι, καὶ εἰπόντων, ὅτι εἰσὶν ὧδε δύο μάχαιραι, φησὶν ὁ σωτὴρ· Ἰκανόν ἐστιν, καίτοι οὐκ ἱκανόν, καὶ οὐκ ἐξεκάλυψε τὸ αἵτημα· ἀφίησι γὰρ τῇ τῶν πραγμάτων ἐκβάσει τὴν κατανόησιν τῶν εἰρημίων.

⁴¹) Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη. Οὐ συνεύχεται τοῖς μαθηταῖς, τὸν τύπον δικῆς τῆς ἀρεσκότητος τῷ Θεῷ προσευχῆς. Σχολάζοντι γὰρ τῷ διαλέγεσθαι χρόνῳ ἐπὶ πάντας Θεῷ, καὶ μὴ ῥυστάζειν ἐν πειρασμῷ, συνευχεσθαι δὲ μᾶλλον εἰς προσευχάς. Ὡς ἄνθρωπος δὲ ποιεῖται τοῦ πειρασμοῦ τὴν παραίτησιν, ὥς εἰς ὑπάρχον τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τοῖς τοῦ Πατρὸς θελήματι ἀπονέμει τῶν ἐκβησομένων τὸ πέρας, ἵνα καὶ ἡμεῖς αἰτώμεν ἐκεῖνα κρατεῖν, ἀπερ ἂν αὐτὸς εἰδὴ συμφέροντα ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς.

⁴⁹) Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν. Εἰκὸς μαχαίρας εἶναι ἐκεῖ, ἀπὸ διπλῶν γὰρ καὶ τραπέζης ἦσαν ἐξεληθόντες, καὶ διὰ τὸ ἀγρίον. Ἀκούσαντες οὖν, ὅτι ἤξουσιν τινὲς συλληφόμενοι αὐτόν, ἔλαβον εἰς βοήθειαν μαχαίρας, ὥς πολε-

most, kinek erszénye van, vegye magával hasonlag a táskát is; kinek pedig nincs, adja el öltönyét, és vegyen kardot; ³⁷ mert mondom nektek, hogy még ennek is, a mi írva vagyon, be kell teljesedni: És a gonoszok közé számláltatott; mert a mik felőlem szólnak, végre járnak. ³⁸ Azok pedig mondanak: Uramime itt van két kard. Ki felele nekik: Elég. ³⁹ És kimenvén, szokása szerint az olajfák hegyére ment, a tanítványok pedig követték őt. ⁴⁰ És miután eljött a helyre, monda nekik: Imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek. ⁴¹ Ő pedig elvált tőlök szinte egy kódobásnyira, és térdet hajtván imádkozék, ⁴² mondván: Atyám, ha akarod, vedd el tőlem e poharat; azonban ne az én akaratom legyen, hanem a tied. ⁴³ Megjelent pedig neki egy angyal az égből. bátorítván őt. ⁴⁴ És haláltusára válván, hosszasan imádkozék, és veritéke olyan lett, mint a földre folyó vér cseppjei. ⁴⁵ Miután pedig az imádságtól fölkel, tanítványaihoz jöven alva találta őket szomorúság miatt. ⁴⁶ És monda nekik: Mit alusztok? keljetek föl, és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek. ⁴⁷ Mig ő szóla, ime a csoport, és a ki Judásnak nevezteték, egy a tizenkettő közül, előttök jöven, Jezushoz közeledék, hogy megcsókolja őt. ⁴⁸ Jezus pedig monda neki: Judás, csókkal árulod-e el az ember fiát? ⁴⁹ Látván

ket mellőztetni kívánta, hogy tetteleg az ő hatalmát tapasztalják; azért, midőn se sarujuk nem volt, se övük, se botjuk, vagy pénzük, semmiben sem láttak szükségét: mikor pedig rájuk parancsolt erszényt tartani, táskát, és sarut vinni, éhséget szenvednek, szomjúságot és ruhaszükséget, hogy némi jutalmuk legyen. Ama mondathoz: a kinek erszénye van, vigyen magával táskát is, azonnal hozzáveté; és a kinek nincsen, adja el ruháját is és vegyen kardot. Ezt pedig nem azért ajánlja, hogy őket harcra fölfegyverezze, hanem (az ellene jövőd) zsidók érkezését akarván jelenteni, s azt, hogy őt majd megfogják. E szándoka kitűnik a következő szavaiból is: hogy a megírottaknak be kell teljesedni, t. i. annak: a bűnösökhöz számtatnak. De mivel a tanítványok nem értették mondatát sőt arra figyelmeztették, hogy van itt két kard: az Üdvözítő monda: Elég; habár nem elég, s nem fejté meg nekik a rejtélyt; hanem a dolgok kimenetére bízta a mondottak földerítését.

⁴¹) És ő elvált. Nem imádkozik együtt a tanítványokkal, példáját akarván adni az Isten előtt kedves imának. Mert a szabad elmének a fölséges Istennel kell foglalkoznia, és nem szunnyadozni a kísértetben. Mint ember kéri magától a kísértet elhárítását, mint a ki egy a mi nemünkben, és az Atya akaratára bizza az események végét, hogy mi is azokat kérjük a miket ő tud lelkeinkre nézve hasznosoknak lenni.

⁴⁹) Látván pedig a körülötte állók. Nem csoda, ha kardjaik (vagy nagy késeik) voltak, hisz vacsorától és asztaltól jöttek el, de még barány miatt is. Midőn tehát hallák, miszerint némelyek majd jönnek őt elfogni, védelemre

εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρα; ⁵⁰ Καὶ ἐπάταξεν εἰς
τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεί-
λεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. ⁵¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ
Ἰησοῦς εἶπεν· Ἔατε ἕως τούτου, καὶ ἀπάμενος τοῦ
ωτίου αὐτοῦ, ἴασατο αὐτόν. ⁵² Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς
πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς,
καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσβυτέρους· Ὡς
ἐπὶ ληστὴν ἐξηγήθετε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων;
⁵³ Καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ; οὐκ
ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστὶν
ἡ ὥρα, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους. ⁵⁴ Σύλλαβόν-
τες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον
τοῦ ἀρχιερέως· Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν.

μήσονται ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου. Τί οὖν ὁ σωτήρ; Οὐκ εἶ
τοῦτο γενέσθαι, δεδοκεῖ δὲ καὶ τύπος ἡμῖν, τίνα τρόπον
τῆς ἐαυτοῦ ἀγάπης ἀντιχεσθαι χρὴ· οὐ γάρτοι μαχαίραις
ἡμᾶς βολεῖται κεχρησθαι, εἰς τοῖς δὲ μάλλον ἀποσιεῖσθαι
τοὺς διερατίας· διὸ καὶ ἴασατο θεοπροπῶς τὸν ὑπομείναντα
τὴν πληγὴν. Βουλόμενος γὰρ ὁ Πέτρος ἀποκεφαλίσαι τῶν
προσελθόντων αὐτῷ τινὰ, ἀποτιγῶν τῆς κεφαλῆς ἔκοπεν
αὐτοῦ τὸ οὖς, καὶ τοῦτον γενομένου φησὶν ὁ Κύριος τῷ
Πέτρῳ· Ἔατε ἕως τούτου. Τί οὖν ὁ Κύριος; ἀρκίται τῷ
αἰνίγματι, καὶ φησὶν· Ἰκανόν ἐστι, καὶ θεραπεύει τὸν δοῦ-
λον. Οὐ γὰρ ἦν σπονδαζόμενος τὸ τῆς τιμωρίας, ἀλλ'
ἀναγκαῖον ἦν τὸ αἶνιγμα τῆς ἀφαιρέσεως, καὶ ἵνα δείξῃ,
ὅτι ὁ δυνήθεις τοῦτο προσκολλησάμενος τηρεῖν, δύναται καὶ
βουλήματι ἀναίρειν τοὺς τότε παρόντας.

⁵² Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξηγήλυθατε. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν
ἐστι. Ἐξὸν ἦν ὑμῖν καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκειν
κατασχέειν, οὐκ ἐκρατῆσατε δὲ ἐταμιεύοντες γὰρ τὸ χρῆμα
παθεῖν καιρῷ τῷ καθήκοντι, καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ παρὼν
αὕτη γὰρ φησὶν ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ
σκότους, καὶ ὥραν καλεῖ τὸν καιρὸν τὸν μετὰ τὸν στενω-
ποῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, ὀλιγοσὶν παρ-
τελῶς, συνεσταλμένον ἔχετε καιρὸν. Σκότος δὲ ὀνομάζει
τὸν σατανᾶν· δίδεται γὰρ ἐξουσία τῷ σατανᾷ σὺν τοῖς
ἰουδαίοις κατεξουσιάζειν Χριστοῦ, ἵν' ὁ μὲν σώσῃ διὰ
τοῦ παθεῖν τὴν ὑποταγήν, οἱ δὲ διαπρὶς αἰώνιον τίσονται·
Αὕτη οὖν φησὶν ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα, τοντῆστιν ὁ τῆς συγ-
χωρήσεως καιρὸς· ὅτε γὰρ θέλω, κρατοῦμαι, καὶ νῦν θέλω
καὶ διὰ τοῦτο ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα, καὶ ἡ ἐξουσία τῆς
ἀμαρτίας.

⁵⁴ Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει. Οὐ διὰ τοῦτο ἠρνήσατο
ὁ Πέτρος, ἐπεὶ προείπεν αὐτῷ ὁ Χριστός· ἀλλ' ἐπὶ ἐμεί-
λεν ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας ἀρνήσασθαι αὐτόν, ὡς
Θεὸς προείπε τὸ ἐσόμενον. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐστὶ, καὶ τοῖς
τοῦ συνεδίου κατεκρίνετο ἐλέγχους ὁ μαθητὴς διδάξειεν
ἂν εὐθὺς καὶ αὐτὸς ὁ θρησκός· ἐξελθὼν γὰρ φησὶν ἐξω
ἔκλανε πικρῶς. Τότε ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ἡμέματος
αὐτοῦ εἰρηκότος αὐτοῦ· πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρ-
τήση με, καὶ γὰρ ἐδείθη τῆς τοῦ διδασκάλου ὑπομνήσεως,
καὶ τὸ βλέμμα αὐτοῦ γέγονεν ἀπὸ φωνῆς, οὕτω περιδείξ
ἦν. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶ, ὅτε μὲν ἀπαξ ἠρνήσατο τότε
πρῶτον ἐφώτισεν ὁ ἀλέκτορας, ὅτε δὲ τρίτον, τὸ τελευ-
ταῖον, ἀκριβέστερον ἐξηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένει-
αν, καὶ ὡς ὁ Ματθαῖος φησὶ, καὶ ἐνώπιον ἐποίησατο
τὴν ἀρνήσιν. Σύμφωνα δὲ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ
Μάρκῳ, εἰ καὶ δοκεῖ ἐναντία εἶναι. Ἐπειδὴ γὰρ καθ'
ἐκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον φωνεῖν εἰώ-
θεν ὁ ἀλέκτορας, δηλῶν ὁ Μάρκος, ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ
αὐτὸν ἐπέσχευ, καὶ εἰς μνήμην ἤγαγεν, τοῦτο φησὶν,
ὥστε ἀμφότερα ἀληθῆ· πρὶν ἢ γὰρ καὶ τὴν τρίτην
ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλέκτορα, τρίτον ἠρνήσατο, καὶ
οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἀμαρτίας ἀναμνησθεὶς κλυ-
σαι ἐτόλμα φανερώς, ἀλλ' ἐξελθὼν ἐξω ἔκλανε πι-

pedig a körülötte állók azt, mi történni fogott,
mondának neki: Uram! vágjunk-e karddal?
⁵⁰ És egy közölük a főpap szolgájára csapott,
és elvágta annak jobb fülét. ⁵¹ Felelvén pe-
dig Jezus monda: Hagyjátok időig; s illetvén
fülét meggyógyítja a szolgát. ⁵² Egyszersmind
a hozzá jött papi főnökökhez, a templom tiszt-
jeihez, és a vénekhez monda Jezus: Szinte
mint latorhoz jöttetek ki kardokkal, és doron-
gokkal; ⁵³ midőn naponkint veletek valék a
templomban, nem nyujtottátok ki kezeiteket
ellenem; de ez a ti órátok, és a sötétség hatalma.
⁵⁴ Megfogván tehát őt elvezeték, s bevitték a

kardokat vittek, harczolandók mesterükért. S az Üdvözítő?
Nem engedi ezt nekik tenni, példát adván egyszersmind,
mikép kell önszeretetünket gyakorolni. Ugyanis nem akarja,
hogy fegyverrel éljünk, hanem inkább jóakarattal távoztassuk
ellenségeinket; azért meg is gyógyítja istenileg azt,
ki a csapást szenvedte. Mert, a mint Péter az ellenejövők
egyikét le akarta vágni, elvétvén fejét lecsapta fülét, mi
megtörténvén monda az Ur Péternek: Hagyjátok időig.
Mit mond tehát az Ur? Megelégszik a rejtélylyel, s mond:
Elég, s azután meggyógyítja a szolgát. Hisz nem igyekezett
bosszút állani vagy büntetni, hanem a lemetzés rejtélye
szükséges vala, hogy megmutassa, miszerint, a ki a levá-
gott fület visszaállithatja, az az akkor jelentővőket is le-
sujthatná.

⁵² Mint rablőhoz jöttetek ki. A mit mond, ennyi-
ből áll. Megfoghattatok volna naponkint, midőn a tem-
plomban tanítottam: de nem tettétek; mert akkor szen-
vedésemet jövő időre halasztottam, s az a jelenlevő. Ez,
ugymond, a ti órátok, és a sötétség hatalma. Órának
mondja a kereszthalál és föltámadás közötti időt, a he-
lyett, hogy mondaná: csak fölötté csekély és rövid idő-
tök lesz. Sötétségnek nevezi a sátab; kinek hatalom
adatott a zsidókkal együtt Krisztus ellen föltámadni,
hogy a Krisztus ugyan szenvedése által üdvözítse a vi-
lágot, a zsidók pedig örök büntetéssel lakoljanak. Ez
tehát, ugymond a ti órátok, vagyis az engedelem ideje;
mert mikor én akarom, akkor esem kezeitekbe; most
pedig akarom, s azért ez a ti órátok, és a bűnnek ha-
talma.

⁵⁴ Péter azonban követé. Nem azért tette a tagadást
Péter, mert Krisztus neki azt megígérendő, hanem mivel
emberi kislelküségéből meg fogta tagadni: azért mint Isten
a bekövetkezőt megígérendő. Hogy így áll a dolog, és
hogy saját lelkiismeretének furdalásai kárhoztatták a ta-
nitványt, azonnal megmutatá maga a sirás; mert, kimen-
vén, ugymond, keservesen sirt. Akkor Péter megemlékezett
az Ur szavára, ki mondá neki: mielőtt a kakas szól, há-
romszor tagadsz meg engem. Szükség volt t. i. a Mester
emlékeztetésére, s annak tekintete szó gyanánt szolgált
neki, annyira felelmes vala. Márk egyébiránt írja, hogy
midőn először tett tagadást, akkor szólott először a kakas,
mikor pedig harmadszor, utoljára; részletesebben elbeszél-
vén az apostol gyengeségét; Máté szerint pedig esküvel is
erősítette tagadását. Öszhangzók azonban Máté és Márk
előadásai, habár ellenkezni látszanak egymással. Mert,
miután a kakas minden ízben háromszor négyszer is szo-
kott kiáltani, Márk azt akarván jelenteni, miszerint még
a kakas-szó sem illeté meg, és ébreszté föl, azért mondja
azt; ugy hogy mindkét előadás igaz; mert mielőtt har-
madizben bevégezte volna kiáltásait a kakas, harmadszor
tagadott Péter, s jöllehet a Krisztus által bűnére emlékez-
tetve lőn, még sem mert nyilván sirni, hanem kimenvén

⁵⁵ Ἀπάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, καὶ περι-
καθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐ-
τῶν. ⁵⁶ Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον
πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπε· Καὶ οὗτος
σὺν αὐτῷ ἦν. ⁵⁷ Ὁ δὲ ἰρρήσατο λέγων· Γύναι,
οὐκ οἶδα αὐτόν. ⁵⁸ Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν
αὐτὸν ἔφη· Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη·
Ἄνθρωπε, οὐκ εἰμὶ. ⁵⁹ Καὶ διαστάσης ὥσπερ ὥρας
μίας, ἄλλός τις δῦσχυρίζετο λέγων· Ἐπ' ἀληθείας
καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ γαλιλαῖος ἐστίν.
⁶⁰ Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὁ λέγεις.
Καὶ παραχρήμα, ἐπὶ λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν
ἀλέκτωρ. ⁶¹ Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ
Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ
Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ· ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆ-
σαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. ⁶² Καὶ ἐξελθὼν ἔξω
ἐκλαυσε πικρῶς. ⁶³ Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες
τὸν Ἰησοῦν ἐνέπαιζον αὐτῷ, δαίροντες. ⁶⁴ Καὶ
περικαλύψαντες αὐτὸν, ἔκτυπον αὐτοῦ τὸ πρόσω-
πον, καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, προφητεύσον
πῶς ἐστίν ὁ παῖς σε; ⁶⁵ Καὶ ἕτερα πολλά βλα-
σφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν. ⁶⁶ Καὶ ὡς ἐγένετο
ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρ-
χιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
τὸ συνέδριον αὐτῶν, ⁶⁷ λέγοντες· Εἰ σὺ εἶ ὁ Χρι-
στός, εἰπὲ ἡμῖν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Εὰν ὑμῖν εἰπω,
οὐ μὴ πιστεύσητε· ⁶⁸ ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ
ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε. ⁶⁹ Ἀπὸ τοῦ νῦν
ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν

κρῶς. Πλὴν καὶ τοῦτο εἰδέναι χρὴ, ὅτι καὶ τῶν ἁγίων
ὀλισθήματα διὰ τῶν γραφῶν μαρτυροῦνται, ἵνα καὶ τῆς
ἀποστολῆς εἰς τοὺς ἁγίους ἐκ τῶν γραφῶν μαρτυροῦνται,
ὅτι ἡμεῖς ὁμοίως παθεῖν, μιμηταὶ γενόμεθα· ἡμεῖς γὰρ
σωτηρίας ἐπεπρόκειτο ὁ Θεὸς τὴν μετανοίαν, φιλήσας
ἡμᾶς.

⁶⁰ Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα. Ἐρωμένοις εἰπερ αὐτὸς εἶη
ἀληθῶς ὁ Χριστὸς τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς καὶ αὐτὸ
τοῦτο μαθεῖν ἐθέλονσιν· ἐὰν ὑμῖν εἰπῶ, φησὶν ὁ Χριστὸς,
οὐ μὴ πιστεύσητε, καὶ ἐὰν ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε.
Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἔλεγον, καὶ ἐκείνους ἐξεκαύλει, ὅτι
αὐτὸς ἐστὶν ὁ Χριστὸς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ νῦν αὐτοῖς ἀποκρι-
νεται ἐρωμένοις, ἀλλ' ἐλέγχει ἀπίστους αὐτοὺς ὅτις, καὶ
ἀνηκούους.

⁶⁹ Ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται. Εἰπόντος τοῦ Κυρίου,
ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος
ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δηλοῦντος, ὅτι
μετὰ τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν ἀναστὰς σύνδρομος
ἔσται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μετὰ σαρκὸς, ἐπαυλιῶν
αὐτοῖς τὸ τῆς κρίσεως, καὶ δηλῶν, ὅτι ὄψονται αὐ-
τὸν ἐν τῇ οὐρανίῳ δόξῃ γαινόμενον ὡς Θεόν, ἀ-
κούσαντες οὐκ ἐπηρεάζον, ἀλλὰ καὶ βλασφημίαν αὐτὸ
ἐκρίναν, καὶ ἔλεγον· Σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;
Ὁ δὲ φησὶ· Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, συμπλέ-
κων καὶ τὴν ἐκείνων ἀκόντων μαρτυρίαν· τὸ γὰρ εἶ-
πέν, ὅτι ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, ἐλέγχοντος ἦν
αὐτοὺς, ὅτι οὐ πατερίζον διαλέλθον αὐτοὺς τὸ πρῶ-
μα, διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείων ἐπίγνωσιν, πόθεν γὰρ
τὸ λέγειν τοιοῦτον μόνον Χριστὸν, ὅπερ ἐφ' ἑτέρου οὐκ
ἐφάρμοζεν.

ῥόπαρ házába. Péter pedig messziről követé
őket; ⁵⁵ kik a pitvar közepén tüzet gyújtván,
körülötte ülének, Péter pedig közöttük. ⁵⁶ Lát-
ván tehát őt egy szolgáló ülni a világnál, mi-
után szemre vette őt, monda: Ez is vele volt.
⁵⁷ Az pedig tagadta mondván: Asszony, nem
ismerem őt. ⁵⁸ Kevés időre, más látván őt
monda: Te is azokból való vagy; Péter pe-
dig felele: Ember! nem vagyok. ⁵⁹ És szinte
egy órai köz után más valaki erősíté mon-
dván: Valóban ez is vele volt, hisz galileai.
⁶⁰ Péter pedig monda: Ember, nem tudom mit
mondasz; s legott, míg ő szóla, felszólalt a kakas.
⁶¹ Az Ur pedig megfordulván, rátekinté Péterre,
és megemlékezett Péter az Ur szaváról, mikép
monda neki, hogy mielőtt a kakas szól, három-
szor tagadsz meg engem. ⁶² És kimenvén keser-
vesen síra. ⁶³ A férfiak pedig, kik fogva tartot-
ták őt, csufolták és verék; ⁶⁴ befódték, és ar-
czát ütötték, és kérdezők őt, mondván: Találd
el, ki az, ki téged megütött? ⁶⁵ És sok más
káromlólag szóltak ellene. ⁶⁶ A mint aztán nap-
pal lett, egybegyűltek a nép vénei, a papi főnö-
kök, és írástudók, és törvényszékük elé vezet-
ték, ⁶⁷ mondván: Ha te vagy a Krisztus, mondd
meg nekünk. Ki felele nekik: Ha mondom,
nem hiszitek: ⁶⁸ ha pedig kérdést is teszek,
nem feleltek nekem, se el nem bocsátotok.
⁶⁹ Ezentul az ember fia ülni fog az Isten hatal-

künn keservesen sírt. Azonban azt is kell tudnunk, hogy a
szentírásból a szentek bukásait azért tanuljuk, hogy azok-
nak bűnbánatát is, ha valamikor vigyázatlanságból ma-
gunk hasonló bajt szenvedünk, követni tudjuk, mert Isten,
kegyes levén irántunk, az üdvösség gyógyszerévé rendelte
a bűnbánatot.

⁶⁰ S a mint nappal lőn. Midőn a zsidók meste-
rei kérdezők, valljon ő valóban Krisztus-e? és ezt tőle
hallani kívánák, felele Krisztus: ha állítani fogom nek-
tek, nem hisztek nekem; ha pedig kérdezek titeket,
nem feleltek. Ezt nekik vallotta, és önmagát kinyilat-
koztatá, miszerint ő a Krisztus. Azért most nem is fe-
lel kérdésükre, hanem feddi őket mint hitleneket és ma-
kacsokat.

⁶⁹ Ezentul lesz. Urunk azon nyilatkozatára, mi-
szerint ezentul az ember fia ülni fog Isten hatalmának
jobbán, mi által azt jelenté, hogy szenvedése és keresztye
után föltámadván az Atya Istennel testestül együtt ural-
kodik, egyszersmind ítélletel fenyegetvén őket, s arra
figyelmeztetvén, miszerint őt mennyei dicsőségében látják
majd megjelenni mint Istent: ezek hallására, mondom, nem
rémültek meg, hanem inkább káromlásról kárhoztatták
őt, mondván: Te tehát Isten fia vagy? Ki felele: Ti mond-
játok, hogy az vagyok, befoglalván azok tanuságát is noha
nem akarták. Mert ez a felelet: Ti mondjátok, hogy én
vagyok, dorgáló volt rájuk nézve; hisz a dologban (t. i.
Krisztus istenségében) nem voltak teljesen tudatlanok,
mert a csodákból következtethették; különben miért
mondták volna egyedül őt Krisztusnak, a mit más senkiről
sem állítottak?

τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. ⁷⁰ Εἶπον δὲ πάντες· Σὺ οὖν εἰ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγώ εἰμι. ⁷¹ Οἱ δὲ εἶπον· Τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

mának jobbra felül. ⁷⁰ Erre mindnyájan kérdezék: Te tehát az Isten fia vagy? Ki felele nekik: Ti mondjátok, hogy az vagyok. ⁷¹ Azok ismét mondanak: Mi szükségünk van még tanúkra? magunk hallottuk szájából.

CAPUT XXIII.

Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον. ² Ὁρῶντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες· Τοῦτον εὐρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ κωλύοντα καίσαρι φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι. ³ Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων· Σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτῷ· Σὺ λέγεις. ⁴ Ὁ δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· Οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. ⁵ Οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, ὅτι ἀνασείει τὸν λαόν, διδάσκων κατὰ ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε. ⁶ Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν, εἰ ὁ ἀνθρώπος γαλιλαῖος ἐστὶ. ⁷ Καὶ ἐπιγινούς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱερουσαλήμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. ⁸ Ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν· ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ τοῦ χρόνου ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκοῦειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἠλπίζε τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον. ⁹ Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. ¹⁰ Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. ¹¹ Ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν

Ἐς fölkelvén mind a sokaság, Pilátushoz vezették őt, ² s vádolni kezdék mondván: Erről tapasztaltuk, hogy nemzetünket bujtogatja, és a császárnak adót fizetni nem enged, és magát Krisztus királynak állítja. ³ Pilátus tehát kérdezé őt mondván: Te vagy a zsidók királya? ki felelvén monda neki: Te mondod. ⁴ Erre Pilátus a papi főnököknek és népseregnek monda: Semmi törvényszegést nem találok ez emberben. ⁵ Ámde azok erősebben sürgeték, mondván: Fölindítja a népet egész Judeában, Galileától kezdve egész idáig. ⁶ Pilátus Galileát hallván kérdezé, valljon galileai ember-e. ⁷ S a mint megtudta, hogy Herodes hatósága alá tartozik, elküldé őt Herodeshez, ki maga is azon napokon Jeruzsalembe tartzkodék. ⁸ Herodes látván Jezust, nagyon megörült, mert már sok idő óta kívánta látni, mivel sokat hallott felőle, s reménylél, hogy majd valami csodajelt lát tőle véghezvitetni. ⁹ Kérdezé pedig őt sok beszéddel, de ő semmit sem felelt neki. ¹⁰ Ott álltak egyszersmind a főpapok és írástudók, állandón vádolván őt. ¹¹ Herodes pedig megveté őt seregével együtt,

⁵) Οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες· Ἠλέγχοντο οὗτοι καὶ ἀνδρὸς ἰδωλολάτρων γεγονότες δυσσεβέστεροι· ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος παντὸς αἰτιάματος ἀπήλατιν τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίς, οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες· Ἀνασείει τὸν λαόν, συγκοφαντιῶν ἑτέρας συλλέγοντες ἀγορμὰς, καὶ ὅτι μὲν ἐδίδασκε λέγουσιν, σισιγήκασι δὲ τῆς διδασκαλίας τὸν τρόπον, δεδιότες οἱ δειλαιοὶ, μὴ ἄρα πῶς καὶ αὐτὸς ὁ Πιλάτος (sic) ἐνέρθῃ τοῖς πιστεύουσιν ἐναρέθμιος, πλὴν καὶ ταῦτα (2) λέγουσιν, ἐπιτιμᾷ ὁ Πιλάτος, ὅντα ἐν Ἱερουσαλήμοις καὶ αὐτὸν ἀκούσας, ὅτι γαλιλαῖος ἐστὶ, διὰ τὸ εἶναι τὴν Γαλιλαίαν ὑπὸ τῆς Ἡρώδου ἐξουσίας. Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν ὁ Ἡρώδης, ἐχάρη λίαν, διὰ τὸ ἀκοῦειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ, ἐλπίζων καὶ τι σημεῖον ἰδεῖν παρ' αὐτοῦ γινόμενον, καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς. Ἦν δὲ ὡς ἀπὸ παρασκευῆς τινὸς ἡ ἐπηρώτησις, ὁ δὲ Κύριος σιωπῆς τὸν καιρὸν εἶναι. Τί γὰρ εἶδε ἄνθρωπον ἀποκρίνεσθαι, μὴδὲν ἄξιον ἀποκρίσεως ἔχοντα, οὐ γὰρ διδάσκειν τὸν μαθητιῶντα καιρὸς ἦν, οὐδὲ μὲν ἐπιδείκνυσθαι σημεῖων δύναμιν τῷ πρὸς τεραστίων ὄντιν τιλοθεῖσθαι μᾶλλον, ἢ σημεῖα δυνάμεως θείας ἰδεῖν βουλομένῳ.

¹¹) Ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν. Χλευάζει τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον ὁ Ἡρώδης, καὶ μαρτύρει δι' ὧν χλευά-

⁵) Azok pedig inkább erőt vettek mondván. Ezek még pogány férfunál is gonoszabbaknak találtattak; mert Pilátus minden vádtól fölmenté Jezust, nem egyszer, hanem háromszor is: ezek pedig még inkább fölzúdultak ellene, mondván: Láztatja a népet, s más ürügyeit szedvén össze rágalmaiknak. Azt ugyan, hogy tanított, előadják, de mikép tanított, azt elhallgatják, félvén a nyomorultak, hogy ne talán Pilátus is a hívők számára hoz térjen. Azonban azokat is, miket mondanak, rosszalja Pilátus; azért Jeruzsalembe levén Herodes, a mint hallá, hogy Jezus Galileából való, (hozzaküldé őt), minthogy Galilea Herodes hatalma alatt állott. Mikor tehát meglátta őt Herodes, nagyon örült, mert már sokat hallott felőle, s reménylél, hogy talán majd valami csodát is lát tőle véghezvitetni; és kérdezé sok szóval. A kérdéses ugyan némi faggatással történt, az Úr azonban a hallgatás idejét látván lenni, hallgatott. Mit is kellett volna olyan embernek felelni, kiből semmi sem volt feleletre méltó? Hisz se őt tanítani nem volt idő, se a csodák hatalmát megmutatni annak, ki inkább a csodálatosakat szemlélni kívánta, mint az isteni hatalom jeleit látni.

¹¹) Megvetvén őt. A minden tiszteletre méltót kicsúfolja Herodes; s épen gunyjai által tanusítja teljes

τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπράν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. ¹² Ἐγένοντο δὲ φίλοι, ὃ τε Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προσηρχον γὰρ ἐν ἐχθρᾷ ὄντες πρὸς ἑαυτούς. ¹³ Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαόν, ¹⁴ εἶπε πρὸς αὐτούς· Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὥς διαστρέφοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. ¹⁵ Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ. ¹⁶ Παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. ¹⁷ Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἐορτὴν ἓνα. ¹⁸ Ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεῖ λέγοντες· Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν, ¹⁹ ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόρον βεβλημένος εἰς φυλακὴν. ²⁰ Πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησε· Θέλω ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν. ²¹ Οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες· Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν. ²² Ὁ δὲ τρίτος εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. ²³ Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτοῦμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων. ²⁴ Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἶτημα αὐτῶν. ²⁵ Ἀπέλυσεν δὲ αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν διὰ στάσιν καὶ φόρον βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ἠτοῦντο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν. ²⁶ Καὶ ὥς ἀπήγαγον αὐτὸν ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὀπισθεν τοῦ Ἰησοῦ. ²⁷ Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ

ξεῖ, ὅτι μὴδὲν ἀδικεῖ· οὐ γὰρ ἐσθῆτος εἶδε λαμπρᾶς ἐπὶ τοῦ κακῶν τι δεδρακότος· ὅθεν Ἰουδαῖοι καὶ οὗτοι κατασχέονται ἐκ τοῦ δικαστηρίου, καὶ τῆς κατηγορίας αὐτῶν ἀπόντος τοῦ κατηγορουμένου μετὰ λαμπρᾶς ἐσθῆτος, εἰ καὶ παιδιᾷ τοῦτο Ἡρώδης ἐποίησεν, οὐκ ἂν παιδιᾷ χρησάμενος, εἴπερ ἦν ὁργῆς ὁ καιρὸς. Πλὴν μαρτύρει καὶ Πιλάτος, ὅτι ψήφος ἦν αὕτη τοῦ Ἡρώδου μὴδὲν ἡδικημένοι τὸν Κῆριον.

¹⁷) Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν. Εἰκόσ ἀρετὴ ὑποσπόνδων γενομένων Ῥωμαίοις Ἰουδαίων τὸ κεχαρισμένον αὐτοῖς ἐν τῇ ὁρῇ συγκαταστήσθαι φησιν, ἀλλὰ καὶ Σαουλ συγχωρήσας τῷ λαῷ τὸν Ἰωνάθαν δηλοῖ πάτριον αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' οὐ θέλοντας τοῦτον οἱ δειλαῖοι, ἀνέκραγον δὲ παμπληθεῖ λέγοντες· Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραββᾶν, ὅστις ἦν διὰ στάσιν, καὶ φόρον βεβλημένος εἰς φυλακὴν· αἰρουῦνται γὰρ ὑπαίτιον τινὰ κατὰ τὸ ἔθος ἑαυτοῖς ἐξαιτήσασθαι, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἐδικασαν θανάτου.

²⁷) Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος. Οὐκ ἀποδέχεται Χριστὸς τὰς θρηνησάσας τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτιμᾷ, ἐκούσιον γὰρ ἦν τὸ πάθος· τῷ μὲν γὰρ οὐχ ἐκούσι πάσχοιτο ἡ συμπάθεια παρὰ κλησιν φέρει, τῷ ἐκούσι δὲ ἔβρι· ἔβρις γὰρ ἐκείνου

ς csufból, fényes ruhába öltöztetvén őt, vizszaküldé Pilátushoz. ¹² Ugyanaz napon Pilátus és Herodes összebarátkoztak, mert előbb egymás ellenségei voltak. ¹³ Pilátus erre egybegyűjtvén a papi főnököket és tisztviselőket és a népet ¹⁴ monda nekik: ide hoztátok ezt az embert, mint népcsábitót, és ime én előtetek vizsgálván, semmi törvényszegést nem találtam ez emberben azokból, melyekről vádoltjátok. ¹⁵ De Herodes sem, mert oda utasítottalak benneteket, és ime semmi halálra méltó nem történt rajta. ¹⁶ Megveretvén tehát, elbocsátom őt. ¹⁷ Kellett pedig neki az ünnep alkalmával egyet elbocsátania; ¹⁸ az egész sereg tehát fölkiáltott, mondván: Végezd ki ezt, és bocsásd el nekünk Barabbást, ¹⁹ ki a városban elkövetett valami lázadás-, és gyilkosság miatt záratott börtönbe. ²⁰ Pilátus azért ismét szólott a néphez, Jezust elakarván bocsátani: ²¹ de azok kiáltozának, mondván: Feszítsd meg, feszítsd meg őt. ²² Az harmadszor is monda nekik: De hát mi gonoszt cselekedett ez? semmi okot a halálra nem találok benne; megveretem tehát, és elbocsátom. ²³ De azok sürgeték hangos szóval, s követelék, hogy feszíttessék meg; és erőt vettek szavaik, és a főpapaké. ²⁴ Pilátus legott ítéletet hozott, hogy legyen meg kívánatuk. ²⁵ Elbocsátotta tehát nekik Barabbást, ki lázadás és gyilkosság miatt vettetett börtönbe, a kit kértek: Jezust pedig átengedte akarataknak. ²⁶ A mint vezették őt, megragadtak egy a mezőről jövő, Simon nevű cзыrenei embert, és rátették a keresztet, hogy vigye Jezus után. ²⁷ És nagy népsereg követé

ártatlanságát. Mert mi szükség vala fényes ünnepi ruhába öltöztetni azt, ki gonoszt cselekedett; azért a zsidók így is megszégyenítették, hogy a törvénytől, és az ő vádjaitól, a vádlott diszruhával távozik el, habár paizánul cselekedte ezt Herodes, bizonyára nem üzendő tréfát, ha haragra oka lett volna. De tanúsítja Pilátus is, hogy ez Herodesnek kijelentett ítélete volt a felől, miszerint az Ur mit sem vétett.

¹⁷) El kellett azonban bocsátania. Valószínűleg most a zsidók, a Romajak alattvalói levén, azon engedelmével éltek, mely náluk honi szokás vala, hogy ünnepre kegyelmet nyert egy bűnös, mint egykor Saul is Jonathásnak a nép kedvéért megkegyelmezett. Azonban a nyomorultak nem Jezust akarják elbocsátatni; hanem az egész sereg fölkiálta mondván: Veszítsd el ezt, s bocsásd ki nekünk Barabbást, ki lázadás és gyilkosság miatt vettetett börtönbe; a bűnöst tehát szokásuk szerint maguknak kikérik, az élet szerzőjét pedig halálra ítélik.

²⁷) Nagy sokaság követé őt. Krisztus nem hagyja jóvá a siránkozó asszonyok cselekedetét, hanem inkább megfeddi; mert önként szenvedett. Ugyanis az önkénytelenül szenvedőnek az ilyen részvétnyilatkoztatás vigasztalást hoz, de az akarva szenvedőnek gyalázatot; hisz

πολὸν πλήθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. ²⁸ Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. ²⁹ Ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσιν· Μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἐθήλασαν. ³⁰ Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς· Καλύψατε ἡμᾶς. ³¹ ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται; ³² Ἦγοντο δὲ καὶ ἔτεροι δύο κακούργοι σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. ³³ Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν, καὶ τοὺς κακούργους· ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. ³⁴ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· Πάτερ ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσι. Διαιμερίζομενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλλον κλήρους. ³⁵ Καὶ εἰστίχει ὁ λαὸς θεωρῶν. Ἐξεμυκτηρίζον δὲ αὐτόν καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς λέγοντες· Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός. ³⁶ Ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται προσερχόμενοι, καὶ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ, ³⁷ καὶ λέγοντες· Εἰ σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν. ³⁸ Ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφή γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς

τὸ συμπάσης, ὃ μὴ τὸ πάθος ἀβούλητον ἐφ' ἑαυτὰς δὲ κλαίειν καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα φησί, ἐπεὶ κατασκήψαντος τοῦ πολέμου τῆς ἰουδαίων χώρας ἅπαντες ἄρδην ἀπολώλασιν. Τότε δὴ ταῖς γυναιξίν ἀμείνω φησὶν ἢ ἀπαιδία, καὶ τὸ ὑπὸ βουνοῖς καὶ ὄρεσι γενέσθαι τινὰς τοῦ παντός ἀξίον· ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται φησὶν, καὶ πέπλασται μὲν ὡς ἐν ταύτῃ παραβολῇς ὁ λόγος, βούλεται δὲ δηλοῦν ἐκείνους· ὑγρὸν ξύλον ἑαυτόν ὀνομάζει, τουτέστι γλωρὴν καὶ ἔκκλητον διὰ τὴν ἐν τῷ σώματι θεῖαν ζωὴν, καρποὶ δὲ αὐτῷ γεγονέναι αἱ θεοσημεΐαι, καὶ αἱ πρὸς ἰουδαίους διδασκαλίαι, ἀλλ' ἐν τούτοις ὄντα ταῖς οὕτω δειναῖς περιβεβλήκασιν ἀτιμίας, οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ ἐκδοτὸν λαβόντες παρ' αὐτῶν. Εἰ τοίνυν ταῦτα πεπράχασιν φασὶν εἰς ἐμὲ, τί δράσουσιν ὡς ξηρῷ καὶ ἀκαρπῷ προσπεπολιμηκότις τῷ Ἰσραὴλ; ἐμπρήσουσι δηλονότι, τῆς εἰς ἐμὲ δυσσεβείας εἰσπραττόμενοι δίκας.

³⁴ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς. Εὐδελον ὅτι συνεχωρήσθησαν οἱ ἰουδαῖοι τῆς χριστοκρατίας τὸ ἔγκλημα, ἐπεὶ ἐπῆγαγεν ὁ σωτὴρ· Οὐ γὰρ οἶδασιν, τί ποιοῦσιν, ὥστε τοὺς τῇ ἀγνοίᾳ παραχρῆμα συναπελθόντας ἔχειν ἐκ τῆς φωνῆς τὸ ὠφέλιμον, τοὺς μὲντοι ἐπιμεινάντας μετὰ τὸν σταυρὸν ἔξω τῆς ὠφελείας ἐποίησεν τὰ ἐπιγενόμενα θαύματα, σκότους δηλαδὴ πληρωθείσης μεσοσύνης ἡμέρας πάσης τῆς γῆς, καὶ αὐτῆς σιτισθείσης ἐκ βάθρων αὐτῶν, καὶ τοῦ καταπίσματος ῥαγίστος, σχισθεῖσιν δὲ ὁμοίως καὶ τῶν πετρῶν. Τοὺς γὰρ τοιούτους οὐκ ἂν τις ὑπὸ τῆς ἀγνοίας ἐτι βοηθῆσθαι νομίσειεν, τῶν θεοπρεπῶν τούτων θαυμάτων ἀνακρηττόντων αὐτὸν εἶναι Θεόν, καὶ ἐπισφραγισθέντων διὰ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τούτο δεδήλωκεν ἡ Ῥωμαίων πολιορκία, καὶ τὰ περιστοιχίσαντα κακὰ τῇ Ἰερουσαλὴμ, ἃ καὶ πρὸς φθορὰν αὐτὴν ἤγαγεν παντελῆ.

ὅτ, sok asszonyval együtt, kik siránkoztak és keseregtek fölötté. ²⁸ Jezus pedig hozzájuk fordulván, monda: Jeruzsalem leányai, ne sirassatok engem, hanem tinmagatokat sirassatok, és fiaitokat; ²⁹ mert ime eljönnek a napok, melyeken mondják: Boldogok a magtalanok, és a méhek, melyek nem szoptattak. ³⁰ Akkor kezdik mondani a hegyeknek: Szakadjatok ránk; és a domboknak: takarjatok be; ³¹ mert ha a zöldfával ezt cselekszik; a szárazzal mi fog történni? ³² Más két gonosztevő is vezetettet vele együtt, hogy kivégeztessenek. ³³ És miután eljöttek a helyre, mely koponyának mondatik, ott megfeszítették őt, és a latrokat, egyiket jobb, másikat bal felül. ³⁴ Jezus pedig monda: Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. Elosztván ezután ruháit, sorsot vetettek. ³⁵ A nép pedig állva nézván, és a főnökök is kineveték őt azokkal mondván: Másokat megszabadított: önmagát szabadítsa meg, ha ez Krisztus, az Isten választottja. ³⁶ A hadiak is hozzámenvén, csúfolák őt, és eczettel kínálák, ³⁷ mondván: Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magadat. ³⁸ Volt továbbá czímirat föléle írva, görög,

gyalázat annak a szánakozás, kinek a szenvedés nem kelletlen. Inti pedig, hogy inkább maguk, és fiaik fölött siránkozzanak, mert ha a Romajak feldulják majd a zsidók tartományát, mindnyájan elvesznek. Akkor az asszonyoknak kedvesebb lesz ugymond a gyermektelenség, némelyek pedig halmok és hegyek alá fognak kívánczolni; mert ugymond, ha a zöld fán ezeket cselekszik, mi lesz a szárazzal? A beszéd ugyan példázatilag van tartva, de azt (a mit előadtunk), akarja nyilvánítani. A zöld fa alatt önmagát jelenti, ki zöld és gyümölcshező fa, mert testében isteni élet van, gyümölcssei pedig az isteni csodák, és a zsidóknak előadott tanítványai: de midőn ezzel foglalkozik, ily kegyetlen gyalázattal illették őt a Romajak tisztviselői, kik őt a zsidóktól vették át. Ha tehát ilyeneket követnek el rajtam, ugymond, mikép bánnak majd a száraz és gyümölcstelen Izraellel ha majd haddal megtámadják? Elpusztítják t. i. megbosszulandók a rajtam elkövetett istentelenséget.

³⁴ Jezus pedig monda: Atyám, bocsásd meg nekik. Kétségtelen, hogy a zsidók a Krisztuson elkövetett gyilkosságért bocsánatot nyertek, miután hozzá adá az Üdvözítő: Mert nem tudják, mit cselekszenek; következőleg a kik tudatlanságukban azonnal elmentek, a Krisztusnak ama szavából üdvsegélyt nyertek: ámde a kik a kereszthalál után megmaradtak (konokságukban), azokat minden üdvreményből kizárták a következő csodák; mikor t. i. a sötétség fényes nappal elborítá az egész földet, ez maga alapjaiban megrendült, a templomfüggöny ketté hasadt s a kősziklák megrepedtek. Az olyanokat, (kik ezeket látták) senki se vélje tudatlanság által kimentetni, miután az efféle isteni csodák őt Istennek lenni hirdették, és a föltámadás által meghitelesítették. Azonfölül ugyanazt jelentő a Romajak megszállása, és a Jeruzsalemre nyomban következett csapások, melyek azt teljes romba döntötték.

καὶ ῥωμαῖοις καὶ ἐβραίοις· Οὗτος ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. ³⁹ Εἰς δὲ τῶν κρεμασθέντων καχούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν, λέγων· Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. ⁴⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ λέγων· Οὐδὲ φοβῆ· σὺ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; ⁴¹ Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν, οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε. ⁴² Καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. ⁴³ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ; ⁴⁴ Ἦν δὲ ὥσπερ ὥρα ἔκτῃ, καὶ σκότος

³⁹) Εἰς δὲ τῶν κρεμασθέντων. Ὁ μὲν Ματθαῖος παρατρέχειν εἶπει, ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες ὠνειδίζον αὐτὸν· ἀκριβέστερον δὲ οὗτος ὥσπερ καὶ ἐπηγγέλατο, ἐξηγοῦμενος ἵνα φησὶν εἶναι τὸν βλασφημῶσαντα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπιτιμῶσαντα αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀμφοτέρους ὠνειδικέναι, ὅτερον δὲ τὸν ἕτερον μεταβεβλήκεναι ἐπὶ τὸ πιστεῖσθαι αὐτῷ, ὑπομνησθέντα τὰ ὧν ἐποίει σημεῖων, καὶ ἰδόντα ἀρχόμενον σκοτίζεσθαι τὸν αἶρα· τὸ δὲ σήμερον πολλάκις ἐν τῇ γραφῇ καὶ ἐπὶ ὅλον τὸν ἐνεστηκότα παρατείνει αἰῶνα. Ἐπαγγέλλεται τοίνυν τῷ ἀζιῶσαντι μνησθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐν τῷ ἐνεστηκότῳ αἰῶνι πρὸ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι γενέσθαι σὺν αὐτῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ· Ἄλλοι δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ ἔχον ἐκδιάζονται, λέγουσιν γὰρ δεῖν ὑποστηρίζοντας ἀναγινώσκειν· Ἀμὴν λέγω σοι σήμερον εἶδ' οὕτως ἐπιτρέφειν τὸ, μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ· ὡς εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον δοκεῖν ἀφορᾶν τὴν ὑπόθεσιν. Ἀδύνατον γὰρ φησὶν εἰσεληλυθέναι αὐτὸν νῦν εἰς τὸν παράδεισον, τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος δίκαιωθέντων διὰ πίστεως λέγοντος, ὅτι οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελιωθῶσιν· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοῦτο φαιμέν, τὰ ἐπαγγελμένα ἡμῖν ἀγαθὰ βασιλεία ἐστὶν οὐρανῶν, οὐχ ἡ τοῦ παραδείσου τρυφή. Οὐ ταντὸν γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ὁ παράδεισος· τὰ μὲν γὰρ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐτοιμασμένα τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Κύριον ἀγαθὰ οὕτε ὁφθαλμὸς εἶδεν, οὕτε οὐς ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· τὸν δὲ παράδεισον καὶ ὁφθαλμὸς εἶδεν, ὁ τοῦ Ἀδάμ, καὶ οὐς ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου ἀνέβη· εἶχε γὰρ λογικὴν εἰρηροσύνην ἀναμνησμένην, καὶ ἐννοίων θέλων ἀπόλαυσιν. Καὶ ὁ ληστής τοῦ μὲν παραδείσου τετύχηκεν· ἀνενδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν· τὰ δὲ ἐν ἐλπίδι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀγαθὰ μετὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος δικαίων οὐκ ἐκομίσαντο. Ἐχομεν δὲ πρὸς τῇ ἐπαγγελμένῃ βασιλείᾳ καὶ τὸν παράδεισον, ὅστις χωρίον ἐστὶ πνευματικῆς ἀναπαύσεως. Θανάσιος τοίνυν τῆς πίστεως αὐτοῦ τὸ μεγαλοπρεπὲς ὁ σωτήρ, ἐν τῶν αὐτίκα μάλ्लιν ἐσομένων πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων αὐτὸν ἐβεβαίωσεν εἰπὼν· Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τῶς τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς ἐντε, τῆς οὐκίας λαβὼν ἐνέχρον πίστεως· τεύχεται δὲ τῆς βασιλείας ὅτερον, ἐν ἡ· γενέσθαι αὐτοῦ μνήμη ἡξίωσεν.

⁴⁴) Ἦν δὲ ὥσπερ ὥρα ἔκτῃ. Μηδενὸς τῶν ἄλλων μνησθέντος τοῦ περὶ τὸ πάθος τριῶρον σκότους, Λουκᾶς μόνος εἰπὼν τάχα τὸ περὶ ἡμᾶς πάθος δηλοῖ· εἴτε σκοτεινῆς νεφέλης ἢ νεφελῶν ἐποδραμονῶν τὰς φανατοῦσας ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν γῆν ἡλιακὰς ἀκτίνας, ἢ τοῦ ἀέρος αἵματος παχυνθέντος, συμπυκνούντος καὶ αὐτοῦ τῷ γεγονότι ὥσπερ ἢ περὶ τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ αἱ πέτραι, καὶ τὰ μνημεῖα. Πολλὰ γὰρ ἢ γραφὴ πᾶσαν γῆν τὴν Ἰουδαίαν λέγει. Τοῦτο δὲ γέγονεν, εἴ· εἶδεν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἐκείνος ὁ ἀπρητιστόμενος τοῦ ξύλου, ὁ καὶ τοῖς ἀνγέλαιοις δι' αὐτοῦς ποτὶ πολεμήσας, καὶ ἀπάσης τῆς αὐτῶν χώρας κατασκευάσας τὸ σκότος, καὶ καθέτερον δὲ τρόπον κατεσκοτίσθαι φαιμέν τῶν Ἰουδαίων χώραν· οὐ γὰρ εἰσεδέξαντο τὸν ἥλιον καὶ τὸ

latin, és zsidó betűkkel: Ez a zsidók királya.

³⁹ Egy pedig a fölfüggesztett gonosztevők közül káromlotta őt, mondván: Ha te vagy a Krisztus, mentsd meg magadat és minket. ⁴⁰ Felelvén pedig a másik, megdorgálta őt mondván: Te sem féled az Istent, holott ugyanazon elítélésben vagy? ⁴¹ Mi ugyan igazságosan: mert cselekedeteinkhez méltó díjt veszünk: de ez semmi gonoszt sem cselekedett. ⁴² És monda Jezusnak: Uram, emlékezzél rólam, ha országodba jutsz. ⁴³ Jezus monda neki: Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradicsomban. ⁴⁴ Mint

³⁹) Egy pedig a megfeszítettek közül. Máte mintegy átmenőben mondja, miszerint a vele együtt megfeszítettek is csúfolták őt. De Lukács ígérete szerint szorogabban elbeszélvén a dolgot, csak egyről mondja, hogy káromlotta őt, a másik pedig ezt megdorgálta. Valószínűleg kezdetben mindketten csúfolták, de utóbb a másik megtérvén hitt benne, emlékeztetvén az általa véghezvitt csodákra, és látván az elsőtétető eget. „Ma” különben a szentírásban gyakran az egész jelen időre kiterjed. Megigéri tehát a könyörgőnek, hogy megemlékezik föléle Isten országában még ezen a világon, mielőtt vele legyen Isten országában. Mások azonban e szavaknál a mondatot elcsavarják, állítván, hogy így kell elválasztva olvasni: Bizony mondom neked ma. S azután folytatni: Velem leszel a paradicsomban, mintha jövő időről szólna az ígért. Mert lehetlennek mondják az ő mostani bemenetelét paradicsomba, miután az apostol azokról, kik a világ kezdete óta a hit által megigazultak, mondja: miszerint nem nyerték el az ígértet, hogy nálunk nélkül végczélukat el ne ériék. Ezekre azonban azt mondjuk: a nekünk ígért boldogság nem a paradicsomi gyönyörrelvezet, hanem a mennyország. Nem azonos pedig a mennyország a paradicsommal. Mert a mi a mennyországban készített azoknak, kik Istent szeretik, azt se a szem nem látta, se a fül nem hallotta, se az ember szíve meg nem foghatta. Már pedig a paradicsomot látta a szem, t. i. Ádám szeme, és a fül hallotta, és az ember szíve érezte; mert szellemi gyönyörrel volt egyítve, és isteni gondolatok élvezetével. A lator tehát eljutott ugyan a paradicsomba, miután nem hazudhatik a ki neki ígérte: mindazáltal az egykori igazak által reményelt mennyországi boldogságot nem nyerte el. Van azonban az ígért mennyország mellett paradicsom, mely a szellemi nyugalom helye. Az Üdvözítő tehát csodálván az ő hite nagyszerűségét azonnal a jövő javak reményében erősíté meg mondván: Ma velem leszel a paradicsomban; ideiglen tehát a paradicsomi élvezetben részesülsz, saját hitének zálogát vehen: azután pedig a mennyországban fog részesülni, hol a magáról való megemlékezést kérte.

⁴⁴) Volt pedig mintegy hat óra. Egyebek közül senki nem említvén, a háromórás sötétséget, egyedül Lukács szól róla, s mindjárt a természet fájdalmát is elmondja; midőn vagy egy sötét felhő, vagy a feltoluló fellegek a Judeára eresztett napfényt elfogják, vagy az ott megvastagodott lég, s úgy az is szánakozott mint a Judeában levő föld, a sziklák, és a sirbaltok. Sok helyen az írás az egész föld alatt csak Judeát érti. Mindez pedig lön, hogy tudják, miszerint ő a fára függesztett az, ki egykor érettük az egyiptombelieket csapásokkal illette, és elborította; ámbár más értelemben is állítjuk történetnek Judea elsötétetését; mert t. i. nem fogadták be az igaz napot, és világosságot a rajtalakók. A templom-függöny meghasadása jelképesen je-

ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης· ⁴⁵ Καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον, ⁴⁶ καὶ φωνήσας φωνὴ μεγάλη ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμα μου· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐξέπνευσεν. ⁴⁷ Ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γινόμενον, ἐδόξασε τὸν Θεὸν λέγων· Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν. ⁴⁸ Καὶ πάντες οἱ συμπαραγερόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην θεωροῦντες τὰ γινόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον. ⁴⁹ Εἰσπήλυσαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα, ⁵⁰ Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὃ ὄνομα Ἰωσήφ, βουλευτὴς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ⁵¹ οὗτος οὐκ ἦν συνακατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν, ἀπὸ Ἀρριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων ὃς προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ⁵² Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ⁵³ Καὶ καθελὼν αὐτὸ ἐνετύλιξε σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος. ⁵⁴ Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. ⁵⁵ Κατακολουθήσασαι δὲ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθυῖναι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ ὥς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. ⁵⁶ ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοιμάσαν ἀρώματα καὶ μύρα· καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσυχάσαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

egy hat órá vala, és sötétség lőn az egész földön kilencz óráig. ⁴⁵ S elsötétedett a nap, a templom függönye ketté hasadt, ⁴⁶ és Jezus nagy szóval kiálta mondván: Atyám! kezeidbe ajánlom lelkemet. Ezt mondván kiadta lelkét. ⁴⁷ A százados látván, a mi történt, dicsőíté Istent, mondván: Valóban ez ember igaz volt; ⁴⁸ és azoknak egész serege, kik együtt ott voltak e látványon, látván a történeteket mellet vérvé tért vissza. ⁴⁹ Minden ismerősei pedig, és az asszonyok, kik őt követték volt Galileából, messzire állának ezek látására. ⁵⁰ És ime, egy József nevű férfiú, tanácsnok, jó és igaz férfiú, ⁵¹ Ari-mathiából, a zsidók városából, ki maga is Jezus országát várá, nem értett egyet szándokukkal és tényökkel. ⁵² Ez Pilátushoz ment, és kérte Jezus testét, ⁵³ melyet levevén, gyolcsba takará azt, és egy kivágott sirba tette, melybe még senki sem vala helyezve. ⁵⁴ A készület napja vala, és szombatra derült. ⁵⁵ Azonban a kísértő asszonyok, kik őt követték volt Galileából, látták a sirböltöt, és miként tétetett el teste. ⁵⁶ Visszatérvén pedig fűszereket és keneteket készítettek; mindazáltal szombaton a parancsolat szerint nyugodtak.

CAPUT XXIV.

Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέως ἤλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· καὶ τινες σὺν αὐταῖς. ² Ἐδρὼν δὲ τὸν λί-

θων τὸ ἀληθινὸν οἱ κατ' αὐτὴν οἰκοῦντες. Τὸ δὲ ἐσχίσθαι τὸ καταπέτασμα συμβολικῶς δηλοῖ τοῦ καὶ αὐτὸν περθεῖσθαι μονοφυετῶν τὸν καὶ ἰουδαίων οἱ τὸν τοῦτον δεσπότην ἐσταύρωσαν τάχα δὲ καὶ ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ τῇ κατὰ Χριστοῦ διὰ τῆς παρ' αὐτοῖς συνθηκῆς, ἐλέγχοντες αὐτοῖς τοῦ συμβεβηκότος· ἔθος γὰρ ἦν ἰουδαίοις τὴν ἐσθῆτα περιεργήνυσθαι βλασφημηθέντος Θεοῦ.

¹) Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων. Μηδεὶς οἰέσθω διαφωνεῖν τοῖς εὐαγγελισταῖς· τῷ μὲν εἰπεῖν ἐλθούσας εἶναι τὰς γυναῖκας τὸν λίθον ἀποκεκλιμένον, τὸν δὲ ἐλθούσας τοῦτον μὴ εἶναι γεγενημένον, σημεῖον δὲ πρῶτον γενέσθαι, εἴτα ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβῆναι, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκλιῆναι. Οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ κατὰ ταυτὸν γεγενησθαι ἀμφότερα λέγουσιν, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ, καὶ ἄλλῳ. Ματθαῖος μὲν γὰρ ἐφη, ὁπίσθεν οὐσῆς ἐπὶ Μαρίας τῆς Μαγδαλη-

A hét elsején kora-hajnalban eljöttek a sirbölthöz, magukkal hozván a készített fűszereket, és némelyek velök. ² Azonban a követ-

lenti, hogy maga a templom gyászolja a zsidókat, kik annak urát keresztre feszítették; egyszersmind pedig az esemény kárhóztatá a náluk levő szokás szerint azt az isten-telenséget, melyet Krisztuson elkövettek; ugyanis szokás volt a zsidóknál a ruhát meghasítani, midőn Isten káromoltatott.

¹) A hét első napján. Senki ne vélje az evangelistákat maguk közt ellenkezni ha egyik mondja, miszerint az asszonyok midőn eljöttek, a sírkövet elhengerítve találták: másik pedig, hogy eljövételükkor nem találták ezt elhengerítve, hanem előbb csoda történt, azután az angyal leszállott az égből, és elhengeríté a követ. Mert erre nézve nem mondják mind a kettőt ugyanazon időben történni, hanem más és más időben. Máté t. i. azt írja, hogy este (szürkületkor) Mária Magdolna és egy más Mária ottléte-

θον ἀποκεκλισμένον ἀπο τοῦ μνημείου. ³ Καὶ εἰσελθούσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. ⁴ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτάς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπούσαις. ⁵ Ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτάς· Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ⁶ Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἡγήσθη· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ⁷ λέγων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. ⁸ Καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. ⁹ Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἀπήγγειλαν πάντα ταῦτα τοῖς ἐνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς. ¹⁰ Ὦσαν δὲ ἡ Μαγδα-

α sirboltól elhengerítve találták. ³ És bemenvén nem találták az Ur Jezus testét. ⁴ Lőn pedig, midőn e fölött aggódnak, ime két férfiú fényes öltözetben állá mellettök; ⁵ kik a megrémült, és arczczal földre hajló asszonyokat megszólíták: Miért keresitek a holtakkal élet? ⁶ Nincs itt, hanem föltámadott, emlékezzetek, mikép szólott hozzatok, midőn még Galileában vala. ⁷ mondván, hogy az ember fiának a bűnösök kezébe kell adatni, és megfeszíttetni, és harmadnapon föltámadnia. ⁸ És megemlékeztek szavairól; ⁹ és visszatérvén a sirboltól hírül vivék mind ezeket a tizenegynek, és minden egyebeknek. ¹⁰ Volt pedig Mária Magdolna, és Joanna, és Mária Jakab

νης καὶ τῆς ἄλλης σεισμὸν γενέσθαι μέγα, καὶ ἄλλον (ἄγγελον) καταβάντα ἐξ οὐρανοῦ ἀποκλῆσαι (sic) τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ καθῆσθαι ἐπάνω αὐτοῦ· Μάρκος δὲ λίαν πρωὶ ἀνατλήντος τοῦ ἡλίου εὗρεν τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἐπὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ Μαρίας τῆς Ἰακώβου, καὶ Σαλώμης. Οὐκ οὖν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ συμβεβηκότων ἔφη, οὗτος δὲ περὶ τῶν ἐν τῷ πρωὶ μετὰ τὴν ἡλίου ἀνατολῆν. Διαφόρων γὰρ πραγμάτων ἐξήγησις ἐστὶ τοῦτο, οὐκ ἐναντιότης. Τότε γὰρ ἦν ἐναντία, ὅτε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ταῖς αὐταῖς μὴ τὰ αὐτὰ γινώσκειν ἢ ὀφθῆναι κατελεγον. Εἰ δὲ ὁ μὲν τὰ ἐν ἐσπέρᾳ λέγει συμβεβηκότα, ὁ δὲ τὰ περὶ τὸν βαθὺν ὄρθρον, ὁ δὲ τὰ μετὰ τὴν ἡλίου ἀνατολῆν καὶ ὁ μὲν περὶ ἐνὸς ἄγγελου τότε ὁφθέντος, ὁ δὲ περὶ δύο καθ' ἕτερον ὁφθέντων καιρῶν, καὶ ὁ μὲν δεῦν, ὁ δὲ τριταῖν, ὁ δὲ πλείοσιν, ἢ καὶ μιᾷ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἥτις καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ μίαν, ἢ δύο, ἢ πλείοσιν συνεπαγγένητο, ὡς αἰτε θεωροῦμεν καὶ πλέον δακνομένη ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὰς ἄλλας ἐπιπαρονοῦσα, ἢ καὶ ἀπιστοῦσα ἐπὶ περὶ ὧν ἐθέασατο, καὶ ταῖς ἄλλαις μὴ ἀπαγγέλονσα, ἀκριβέστερον δὲ τῶν ἄλλων θέλονσα πισθῆναι μὴ φάσμα εἶναι τὸ φανέν· διὸ καὶ αὐτὴν συναριθμοῦσι πάντες καὶ ταῖς ἄλλαις γινώσκοντες, μεθ' αἷς παραινέται, οὐδὲν ἐναντίον, ἐκάστων ἐν τούτῳ ἀπαγγέλλοντος οὐ τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον. Εἰ μὲν γὰρ ὁ μὲν ἔλεγεν μόνην ταύτην θεάσασθαι, καὶ μηδὲνα ἕτερον, τοῖς λέγουσι μεθ' ἑτέρων αὐτὴν θεάσασθαι καὶ ἀκοῦσαι, προδήλως διαφωνία ἦν. Καὶ εἰ ὁ μὲν ἕνα μόνον ὁφθῆναι ἔλεγεν ἄγγελον, μηδὲνα δὲ ἕτερον τῷ λέγοντι δύο ἄγγελους θεάσασθαι, ἐναντίως καὶ διαφόρως ἔλεγεν. Ἄγγελον δὲ ἐνὸς μνημονοροῦμεν παρὰ Ματθαῖον, καὶ Μάρκον, δύο λέγουσι Λουκᾶς καὶ Ἰωάννης. Ἀμφότερα δὲ γεγενησθαι φανερὸν κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον καιρὸν, διαφόρων ὁπτασιῶν ταῖς γινώσκοντες φανέντων. Εἰ δὲ διάφορον δόξει τισὶ τὸ περὶ τῶν ἄγγελων εἰρησθαι, δεῖ τὴν ἀκριβέστερον ἐπιτρέψαι μᾶλλον τῷ ἀγαπητῷ μαθητῇ, καὶ τῷ ἀκριβῶς παρηκολονθηκότῳ Λουκᾷ, οὐδενὸς οὐδὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις μεγάλου παροφθέντος· ἀλλὰ γὰρ συμφωνηθείσης τῆς ἀγγελικῆς ἐπιφανείας αἰτε δι' ἐνὸς, αἰτε διὰ δύο ἄγγελων. Οὐ γὰρ σπουδῆς αἵνα πρὸς διόρθωσιν τὰ τοιαῦτα παρὰ τῷ πνεύματι, ὅσα ἐν βραχὺ τῇ τῆς ἀληθείας ἐνδείᾳ, μηδὲν ἡλατοῦντα τὸ κεφάλαιον οὐ χάριν ἢ ἱστορίᾳ. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς φανερώσεως καὶ θέας τοῦ Ἰησοῦ. Εἰ μὲν γὰρ Μάρκος ἔλεγεν μόνην πεφανερῶσθαι Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ,

kor nagy földindulás lőn, és az angyal leszállván az égből, elhengeríté a követ a sirbolt nyilasától, és ráült. Márk pedig, hogy nagyon korán, napkeltekor Mária Magdolna, Mária Jakab anyja, és Szalóme a követ elhengerítve találták. Amaz tehát az esti történetről beszél: emez pedig a reggeliről napkelet után. Következéskéül különféle tények elbeszélése ez, nem pedig ellenmondás. Akkor volnának ezek ellenkezők, ha az evangelisták mondanák, miszerint ugyanazon asszonyok nem látták vagy nem hallották ugyanazt. Ugy azonban semmi ellenkezés nincs, ha egyik az esti eseményt adja elő, másik a korahajnalit, harmadik a napkelet-utánit; vagy ha egyik egy angyalt említ, ki akkor, másik kettőt, kik más időben jelentek meg, s pedig egy szentírő szerint egynek, más szerint kettőnek, ismét más szerint többeknek, vagy egyedül Mária Magdolnának, ki majd magánosan, majd társaságban, és pedig egynek, vagy kettőnek, vagy többeknek társaságában volt; hisz ő egybeknél buzgóbb és Jezus szenvedése által fájdalmasabban vala megilletődve, a többit pedig biztatá, vagy ha még a látottakban nem nyugodott meg, és azokat egybeknek hírül nem vivé, a többinél szorgalmasabban kívánt meggyőződni arról, hogy nem képzelődés a mit látott. Azért őt mindnyájan a többi asszonyokhoz számítják, kikkel együtt volt légyen. Nincs, mondom, ezekben semmi ellenmondás, miután minden evangelisták csak egyet monden ezekből, nem azonost a többiével, hanem mást és mást. Ha ugyanis valamelyik azt mondaná, miszerint Mária Magdolna csak egymaga látta a jelenést, és senki más: holott egybek szerint másokkal együtt látta és hallotta: akkor igenis ellenmondás volna. Vagy ha egyik azt írná, miszerint csak egy angyal jelent meg, és senki más: ugy avval, ki két angyal megjelenését tanúsítja, csakugyan ellenkezőleg s tőle eltérőleg írna. Egy angyal említettik Máténál és Márknál: kettőtől ír Lukács és János. Mind a kettőt azonban megtörténtnek állítjuk, de más más időben, mert az asszonyoknak különböző jelenéseik voltak. Ha mindazáltal különbözni látszik némelyek előtt az angyalok felőli elbeszélés: kiváló figyelem a szeretett tanítványra, és a szorgalmasan nyomozó Lukácsra fordítandó; jóllehet a többieknek sem történt valami tetemes mulasztás, hanem egyaránt bizonyos az angyali megjelenés, akár egyet vegyünk, akár kettőt. Hisz az effélék szellemileg nem nagy figyelembe jőnek, melyek holmi csekélységben különböznek ugyan, de nem sértik a dolog velejét, melynek okáért történik az elbeszélés. Hasonlag az ur Jezus megjelenéseit illetőleg. Mert ha Márk azt mondaná, hogy csak egyedül Mária Magdolnának jelent

λην Μαρία, καὶ Ἰωάννα, καὶ Μαρία ἡ Ἰακώ-
βου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον πρὸς
τοὺς ἀποστόλους ταῦτα. ¹¹ Καὶ ἐφάνησαν ἐνώ-
πιον αὐτῶν ὡσεὶ λήρος τὰ ῥήματα αὐτῶν καὶ
ἠπίστουν αὐταῖς. ¹² Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς
ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ παρακύνσας βλέ-
πει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα, καὶ ἀπῆλθε πρὸς
ἐαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός. ¹³ Καὶ ἰδοὺ δύο
ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ
εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίου ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱε-
ρουσαλὴμ, ἡ ὄνομα Ἑμμαούς. ¹⁴ Καὶ αὐτοὶ
ὠμῖλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμ-
βεβηκότων τούτων. ¹⁵ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμι-

καὶ μὴ ἀπλῶς τῇ Μαгдаληνῇ, τῷ Ματθαίῳ λέγοντι, καὶ
τῇ ἄλλῃ ὁφθῆναι Μαρία, καὶ Λουκᾶ τρίτην Ἰωάνναν
καὶ ἄλλαις ἐναντίως ἔλεγον ὁμολογουμένως. Ὁμοίως καὶ
ὁ δευτὸς λέγων τῶν μαθητῶν φανερωθῆναι τὸν Ἰησοῦν
περιπατοῦσιν ἐξω τῆς πόλεως Λουκᾶς οὐτως ἐστίν, πρὸς
Ματθαίον οὐ διαφέρεται λέγοντα, εἰς τὴν Γαλιλαίαν
ᾧφθαι τοῖς ἑδέκα μαθηταῖς· οὐ γὰρ τῶν ἑδέκα
ἦσαν οἱ παρὰ τῷ Λουκᾶ δύο, οὓς ὁφθῆναι ἐξω τῆς
πόλεως, ἀλλὰ τῶν οἱ περὶ Κλεώπαν δηλονότι
οὐ γὰρ μόνον ἐφη Ματθαῖος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ θεά-
σασθαι τὸν Ἰησοῦν, μηκέτι δὲ καὶ ἐν Ἱερουσολύμοις,
οὔτε μὲν ὁ Λουκᾶς λέγων ὁφθῆναι ἀπιστοῦσι τοῖς μα-
θηταῖς τὸν Ἰησοῦν τὸ μόνον προσέειπεν, ἀλλ' ὁ μὲν
τὰ ἐν Ἱερουσολύμοις καταλέγει, ὁ δὲ τὰ ἐν τῇ Γα-
λιλαίᾳ συνάπτει τοῖς Ἱερουσολύμοις. Παραγενησθαι δὲ
τὰς γυναῖκες φασὶν ἐπὶ τὸν τάφον ὁ μὲν Ματθαῖος
ὅπως σαββάτων, ὁ δὲ Λουκᾶς ὁρθρον βαθείας, καὶ
Ἰωάννης τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων πρὸτ σκοτίας οὐσης·
λίαν δὲ πρὸτ καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν τὸ νυκτερινὸν ἐν
τῆς ὥρας ἐδῆλωσεν, ὡς φαίνεται προκεκρυφίαν τὴν
νύκτα πολὺν, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. Τὸν γὰρ τοιοῦτον
καὶρὸν δυνατόν καὶ ὅπως σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὴν
ὁρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. Ἄλλον γὰρ, ὅτι οἱ
μὲν μιαν σαββάτων εἰπόντες τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν
ἠβουλήθησαν ἐπιδείξαι ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὅπως τοῦ σαβ-
βάτου λέγον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ, ἀρχεται
γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίοις ἀπὸ ἐσπέρας, ὁμοίως καὶ
πᾶσα ἔορτη.

¹³ Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν. Ἄνω τῶν μαθητῶν
βαδίζοντες εἰς κώμην Ἑμμαούς λεγομένην πρὸς ἀλλή-
λους ὡς οὐ ζῶντα προσδοκῶντες ἐν τὸν Χριστὸν,
ἀλλ' ὡς ἀνηρημένον ἀνιώμενοι ὠμῖλουν λέγοντες τὰ
περὶ αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ αὐτὸς ὁ
Ἰησοῦς προσελθὼν συνεπορεύετο αὐτοῖς μὴ γνωσκόμε-
νος ὑπ' αὐτῶν, ἐκρατοῦντο γὰρ οἱ ὁφθαλμοὶ αὐτῶν
τοῦ μὴ ἐπιγινώσκειν αὐτόν, καὶ φησὶ πρὸς αὐτούς· Τί
ποτέ ἐστιν, ὃ διαλέγεσθε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦν-
τες σκυθρωποί; Ἀποκριθεὶς δὲ εἰς ἐξ αὐτῶν, ὃ ὄνο-
μα Κλεώπας εἶπεν· Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσα-
λὴμ; καὶ τὰ ἔξης. Ἐπειτα τὴν φήμην τῆς ἀναστάσεως
τὴν διὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὴν διὰ Πέτρον λέγοντι
μὲν, οὐ πιστεύουσι δέ. Λέγοντες γὰρ, ἐξέστησαν ἡμᾶς
καὶ γυναῖκες τὸ σῶμα μὴ εὑροῦσαι, οὐχ ἠγόρευτο πι-
στὸν τὸ λεγόμενον, οὐδὲ εὐαγγελισμὸν ἀληθείας, ἀλλ'
ὡς παραχρῆς τινός, καὶ ἐκστάσεως αἰτίον ὑπέλαβον. Καὶ
τὴν τοῦ Πέτρον μαρτυρίαν τὰ ὀθόνια μόνον ἐπὶ τοῦ
μνηματός ἐξακρότος οὐ πιστὴν εἶναι περὶ τὴν ἀνάστα-
σιν ἐνόμιζον, ὅτι μὴ αὐτὸν ἰδὼν ἔλεγον, ἀλλ' ἐκ
τοῦ μὴ κείσθαι τὸ ἀνεστακέναι αὐτὸν ἐτεκμαίρετο. Ἰστέον
δὲ, ὅτι οὗτοι τῶν οἱ ὑπῆρχον, καὶ ὁ μετὰ Κλεώπαν
Σίμων ἦν, οὐχ ὁ Πέτρος, οὐδὲ ὁ ἀπὸ Κανᾶ, ἀλλ'
ἕτερος τῶν οἱ.

(anyja) és a többiek velők, kik az aposto-
loknak ezeket mondták. ¹¹ De szavaik úgy
tetszettek nekik, mint balgatagság, s nem
hittek nekik. ¹² Péter pedig fölkelvén a
sirbolthoz szaladt, és lehajolván látá a fekvő
lepedőket egyedül, és eltávozott magában
álmélkodván a történet fölött. ¹³ És
íme ketten közülük ugyanaz nap Emmausz
nevű faluba mentek, mely Jeruzsalem-től hat-
van futamatnyi távolságra vala. ¹⁴ És be-
szélgetének maguk közt mindazokról, me-
lyek történtek. ¹⁵ Lőn pedig a mint társa-
lognak, és szót váltanak, hogy Jezus maga

meg, s nem mondaná egyszerűen: megjelent Mária
Magdolnának: bizonyára világos ellenkezésben volna
mind Mátéval, ki szerint más Máriának is megjelent;
mind Lukácsal, ki még egy harmadikat t. i. Joannát
említ, sőt egyebeket is. Hasonlag Lukács, midőn elbe-
széli, mikép jelent meg Jezus két tanítványnak, kik
a városon kívül jártak, nem tér el Mátétól, ha ez
írja, hogy Galileában megjelent a tizenegy tanítványnak;
mert az a kettő Lukácsnál, kiknek a városon kívül meg-
jelent, nem volt a tizenegy közül, hanem a hetven köz-
zól, t. i. Kleofás és társa. Máté ugyanis nem mondja,
hogy Galileában jelent meg egyedül, és nem Jerusza-
lemben is; se Lukács, midőn leírta, mikép jelent meg
Jezus a kételkedő tanítványoknak, nem tette hozzá
egyedül: hanem egyik a jeruzsalemi megjelenést hozta
föl, másik pedig a galileait összekapcsolja Jeruzsalem-
mel. Az asszonyok Máté szerint szombat estéjén voltak
a sirnál, Lukács szerint pedig kora szürkületkor, végre
János szerint a hét első napján hajnalban, mikor még
sötét vala. Márk is igen korát mondván avval éjjeli órát
jelentett, úgyhogy az éjjel már nagyjában elhaladott, és
nappal közeledett. Ilyen időt aztán lehet szombat este-
jének is mondani, és a hét első napja szürkületének.
Világos t. i. hogy a kik a hét első napját említették,
a föltámadás napját akarták értetni. Máté pedig szombat
estéjét mondván, a föltámadás napjának kezdetét jelent;
mert a szombatülés a zsidóknál esteltől kezdődik, vala-
mint minden ünnep.

¹³ És ime ketten közülük. A tanítványok közül
ketten Emmausz nevű helységbe menvén maguk közt
beszélgetének, és felhozák Krisztus történetét, kit nem
vélték élni, hanem megöltnek tartottak. Társalgás köz-
ben Jezus is hozzájuk csatlakozván együtt ment velők,
nem ismertetvén tőlők; mert szemek tartoztatva va-
lának, hogy meg nem ismerhették őt. És monda nekik:
Mi az, miről magatok közt értekeztek, szomorúan bal-
lagván? Felelvén pedig egy közülük, kinek Kleofás vala
neve, monda: Te magad vagy csak jövevény Jerusza-
lemben stb. Azután felhozzák a föltámadás híret, mely
résztint az asszonyoktól, résztint Simontól keletkezett,
de nem hiszik: mert azt mondván: az asszonyok meg
remitettek bennünket, kik a testet nem találták, nem
tartották a mondottat hitelesnek lenni, se az öröm-
üzenetet nem vették valóságnak, hanem megdöbbenés
és rémülés okának. Sőt Péter előadását is, ki a sir-
boltban csak lepedőket látott, a föltámadásra nézve
kétesnek találták, mert nem bizonyítá, hogy őt magát
látta, hanem minthogy ott nem feküdt, azt a föltá-
madás jelének vette. Tudni való, miszerint ez a kettő
a hetvenből való volt, és Kleofás társa Simon vala,
nem a Péter, se a kánai Simon, hanem egy más
a hetven közül.

λείν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς. ¹⁶ Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. ¹⁷ Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς: Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποὶ; ¹⁸ Αποκριθεὶς δὲ ὁ εἰς ὃ ὄνομα Κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν: Σὺ μόνος παροικεῖς Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἔγνων τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; ¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς: Ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ: Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὡς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ. ²⁰ Ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ²¹ Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτρωθῆναι τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ γὰρ σὺν πάνσι τοῖσι τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. ²² Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς, γενόμεναι ὀρθοῖαι ἐπὶ τῷ μνημείῳ. ²³ Καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἡλθον, λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἐωρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. ²⁴ Καὶ ἀπῆλθον τινὲς τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον οὕτως, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. ²⁵ Καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς: Ὡ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεῦναι ἐπὶ πάνσι οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· ²⁶ Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; ²⁷ Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἐαυτοῦ. ²⁸ Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην, οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι. ²⁹ Καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες: Μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶ,

²⁵) Καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς. Ἐξεγείρει ὁ Κύριος τοὺς περὶ Κλεόπαν, καὶ μεγάλην φρονεῖν, καὶ πιστεῖν διδάσκει, κατὰ βραχὺ τὴν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῖς ἐπὶ τῶν διδόντων. Πρῶτον μὲν ἐξ ἀκοῆς τῆς ἐκ γυναικῶν, ἔπειτα ἐξ ὁπώρας τοῦ μνημείου κενοῦ καταλειμμένου, τελευταῖον δὲ ἐξ αὐτοψίας ἤδη τῆς ἐαυτοῦ καὶ λόγων ἐπιτελεσιωδῶν. Εἰπὼν γὰρ ὁ ἀνόητος καὶ βραδεὶς τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ ἐξῆς, τὸ βραδὺ καὶ χωρὶς αὐτῶν ἐξεγείρει, καὶ ἀναγκαῖον ἐν τοῖσι δείκνυσιν τὴν τοῦ νόμου πρόσδοτον, καὶ τὴν τῶν προφητῶν λειτουργίαν, πᾶσιν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ πράγματι προεισαγόντων, ἢ ἐπιστάσης τῆς ἀναστάσεως οἱ δορυφορούμενοι τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος, ἀναμνήσῃ τῶν παλαιῶν προφητειῶν εἰς τὸ πιστεῖν ἐπιστρέφονται διὰ τοῦ παρὰ γὰρ μάρτυρος ἐν μέσῳ, Μωσέα καὶ προφήτας τὸ ἐπιμεκρινόμενον ἐμφανέων, καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς ἀναξίον ἀσάφες, τοῖς ἀξίοις σαφηνέων ἀρχαῖον τὸ καὶ πάτριον τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐντιθεῖς, ἐξ ὧν προέμαθον καὶ εἶχον γραμμάτων ἱερῶν. Οὕτω δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀναξίον ἀσάφες, τοῖς ἀξίοις σαφηνέων ἀρχαῖον τὸ καὶ πάτριον τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐντιθεῖς, ἐξ ὧν προέμαθον καὶ εἶχον γραμμάτων ἱερῶν. Οὕτω δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀναξίον ἀσάφες, τοῖς ἀξίοις σαφηνέων ἀρχαῖον τὸ καὶ πάτριον τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐντιθεῖς, ἐξ ὧν προέμαθον καὶ εἶχον γραμμάτων ἱερῶν. Οὕτω δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀναξίον ἀσάφες, τοῖς ἀξίοις σαφηνέων ἀρχαῖον τὸ καὶ πάτριον τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐντιθεῖς, ἐξ ὧν προέμαθον καὶ εἶχον γραμμάτων ἱερῶν.

is elérkezvén, velők méne; ¹⁶ de szemeik tartoztatva valának, hogy meg ne ismerjék őt. ¹⁷ Monda pedig nekik: Minemű beszédek ezek, melyeket egymás közt változtok utközben, és szomorúak vagytok? ¹⁸ Fellevén egyik, kinek Kleofás vala neve monda neki: Te vagy-e egyedül jövevény Jeruzsalembe, ki nem tudad meg, a mik benne e napokban történtek? ¹⁹ Kiktől ő kérdezé: Mifélék? Azok felelének: A názareti Jezus felől, ki proféta vala, hatalmas a cselekvésben és beszédben Isten és az egész nép előtt; ²⁰ mikép vitték őt a főpapok és a mi főnökeink a halálos ítéletre, és megfeszítették őt: ²¹ mi pedig reménylettük, hogy ő szabadija meg Izraelt; s most mindezekre, harmadnapja ma, hogy ezek lettek. ²² De némely asszonyok is a mieink közül rémitettek bennünket, kik virradatkor voltak a sirboltnál, ²³ és nem találván testét, visszatértek mondván: hogy ők angyali megjelenést is láttak, kik őt élni mondják. ²⁴ És elmentek némelyek társaink közül a sirbolt-hoz, s úgy találták, mikép az asszonyok beszélték, őt magát pedig nem látták. ²⁵ Mire ő monda nekik: Ó balgatagok és késedelmes szívűek mindazok elhívésére, miket a proféták jövendöltek. ²⁶ Nemde ezeket kelle szenvedni Krisztusnak, s úgy menni be dicsőségébe? ²⁷ S elkezdvén Moyzestől és a többi profétáktól, fejtegeté nekik mind azt az iratokban, mi ő róla szólott. ²⁸ Azalatt elértek a faluhoz, hová mentek, és ő tovább látszott tartani. ²⁹ De kényszeríték őt mondván: Ma-

²⁵) És ő monda nekik. Fölébreszti az Ur Kleofást és társát, és magasb érzetre, és hitre tanítja, röviden a föltámadás ismertetését közölve velők, először ugyan az asszonyok híréből azután az üresen hagyott sirbolt látásából, végre már önlátásból és megengedő beszédükből. Mondván t. i. O balgatagok, és késedelmes szívűek stb. az ő késedelmes lassúságukat ébreszti, és megmutatja a törvény előleges utmutatásának szükségét, valamint a proféták hivatalát, kik az újdonság dolog iránt hitet keltettek, hogy azután, a föltámadás megtörténvén azok, kiket a dolog nagysága megrémít, a régi jövendölések emlékezetére hitre térjenek. Azért hoz föl tanúkat Moyzest, és a profétákat, a rejtetteket értelmezvén, s a régi honi tárgyat, mely a méltatlanoknak homályos vala, méltóknak kiderítvén, ugy hitet szerzendő nekik azon szent iratokból, melyeket az előtt ismeretek és birtak. Miután pedig így a törvény iratai által őket hajlandóknak tette a hitre, azután világosabban kimutatja magát nekik, a mint kérék, hogy menjen velők a faluba; s vevén a kenyeret, megáldá, megtöré, és odanyújtá.

καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα, καὶ εἰσῆλθε τοῦ μείναι σὺν αὐτοῖς. ³⁰ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε καὶ κλάσας ἐπέδίδου αὐτοῖς. ³¹ Αὐτῶν δὲ διηροίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. ³² Καὶ εἰπον πρὸς ἀλλήλους· Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὥς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὥς διηροίγειν ἡμῖν τὰς γραφάς; ³³ Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἐνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, ³⁴ λέγοντας, ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος ὁντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. ³⁵ Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ ὥς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. ³⁶ Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔσθη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν. ³⁷ Πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. ³⁸ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ³⁹ Ἴδετε τὰς χεῖρας μου, καὶ τοὺς πόδας μου· ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. ⁴⁰ Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξε αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ⁴¹ Ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ

³³ Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. Ἀναστάντες γρησιν οἱ περὶ Κλωπᾶν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, τοντέστιν ἐν ᾗ ἄφαντος ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο ὁ Ἰησοῦς· ἐπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ. Οὐκ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ γρησιν εὗρον τοὺς ἑαυτοῦ συνεθροισμένους, καὶ ἀπήγγελλον τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ὅτε καὶ ἀνελήφθη. Τὰ τοῖσιν ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν ἡμέρων τούτων γενόμενα παρήκεν οὕτως, ἀπὸ οἱ περὶ Κλωπᾶν διηρομένων εὗρον τοὺς κατὰ μόνας λέγοντας, ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος καὶ ὤφθη Σίμωνι, περὶ οὗ οὐκ ἐγνήσθη πῶς ἢ πότε ἢ πῶς ὤφθη. Ἐν ταῖς αὐταῖς οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ τὰ κατὰ τὴν Γαλιλαίαν πέπρακτοι, περὶ ὧν ἐγνήσθη ὁ Ματθαῖος.

³⁶ Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων. Οὐκέτι κρατομένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπικαίεται, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐμφανῆ δίδωσι, καὶ θαυροῖν παρακαλεῖται, οἱ δὲ καὶ εὐτὼς ἀμφίβολοι καὶ δειδύσαντες ὥσπερ γὰρ οὐκ αὐτὸν εἶναι, φάσμα δὲ τι καὶ σκῆμα. Εἶτα τὸ ἐντριβὲς αὐτοῖς ἐπιφθεγξάμενος ἔφη, Εἰρήνη ὑμῖν, γρησί. Ἰνα δὲ βεβαίως πιστεύσαιεν αὐτὸν ἐκείνον ὅτι τὸν πεπονητότα, δείκνυσιν εὐθὺς τῶν ἐν αὐτοῖς ἐννοιῶν μνηστῶν τὸν θόρον, καὶ ὅτι θεὸς ὧν γίνεαι γινώσκει τὸ κεκορημένον. Ἐφη γάρ· Τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἀπόδειξτε αὐτῇ καὶ μάλα σαφῆς τὸ μὴ ἕτερον εἶναι τινὰ τὸν ὁρώμενον, ἀλλ' ἐκείνον αὐτόν, ὃν καὶ τεθέσται τὸν ἐπὶ ξύλον παθόντα θάνατον, καὶ τεθειμένον ἐν μνημείῳ. Δείκνυσιν δὲ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καὶ τὰς διατεταγμένους τῶν ὧνων, καὶ ψηλαφᾷ ἐπιτρέπαι, καὶ πληροφορεῖσθαι, ὅτι τὸ πεπονητὸς ἐγνήσθηται σῶμα· σκῆμα γὰρ καὶ πνεῦμα καὶ δόκησις ἄλλως οὐκ ἂν ὑπομείναιεν τὴν χειρὸς ἀφήν.

⁴¹ Ἔτι δὲ τὸ βωδύμον ἐνθάδε. Φαγὼν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀπὸ ἰχθύος ὁποῦ μέρους, καὶ ἀπὸ μελισσῶν κηρὸν ἀφάρκτον γενομένου δηλονότι τοῦ

radj velünk; mert esteledik, és hanyatlik a nap. Betért tehát velök. ³⁰ És lőn, midőn letelepedett velök, vevé a kenyeret, megáldá, és nekik nyujtá. ³¹ Erre megnyiltak szemek, és megismerték őt; de ő eltűnt szemek elől. ³² Ők pedig mondanak egymásnak: nemde szívünk hevüle bennünk, a mint az uton szőla, s a mint megfejté nekünk az iratokat? ³³ És fölkelvén azon órában visszatértek Jeruzsalembe, és egybegyűlve találák a tizenegyet és társaikat, ³⁴ kik mondanak: Valóban föltámadott az Ur, és megjelent Simonnak. ³⁵ Azok pedig elbeszélék, a mi történt az uton, s hogyan ismerték meg a kenyérszegésben. ³⁶ Azonban, a mint ezeket elbeszélék, maga Jezus közöttük állá, s monda nekik: Békesség nektek. ³⁷ Kik megremülvén és félvén azt vélték, hogy szellemet látnak. ³⁸ Monda tehát nekik: Miért ijedtetek meg, és miért támadnak gondolatok sziveitekben? ³⁹ Lássátok kezeimet, és lábaimat, hogy én magam vagyok; tapintsatok meg és lássátok, hogy a szellemnek husa és csontja nincsen, mikép nálam lenni látjátok. ⁴⁰ Ezt mondván megmutatá nekik kezeit és lábait. ⁴¹ De miután örömkben

³³ És fölkelvén azon órában. Fölkelvén, ugyanmond Kleofás és társa, azon órában, tudnillik a melyben látatlan lett nekik Jezus, visszatértek Jeruzsalembe. Nem mondja, azon órában találák a tizenegyet egybegyűlve, és előadták azt, mit Jezussal tapasztaltak: hanem föltámadásának negyvenedik napján mikor menynekbe ment. Azokat tehát, a melyek ezen napok folyta alatt történtek, Lukács elmellőzé, s csak Kleofás és társáról mondja, hogy külön elbeszéltek, miszerint föltámadott az Ur, és megjelent Simonnak, kiről azonban nem emliti, hol mikor, vagy hogyan jelent meg. Ezen napok alatt történtek tehát azok is Galileában, miket Máté jegyzett föl.

³⁶ Midőn ezeket beszélék. Még most sem nyitja meg tartoztatott szemeket, hanem magát mutatja be, és bizalmat kíván; Ők azonban így is kételkednek és félnek, mert azt vélték, hogy valami tüneményt és árnyékot látnak benne. Azután a megszokott szóval szólítja őket, mondván: Béke nektek. Hogy pedig erősebben higgyék, miszerint ugyan ő az, a ki szenvedett, megbizonyítja az által, mert gondolataikat felfűdözi, és istenségét a rejtettek tudásával kijelenti. Ugyanis monda: Mit háborogtok, és miért támadnak sziveitekben gondolatok? Ez tehát igen világos megbizonyítása annak, miszerint nem más a kit látnak, mint ugyanaz, kit a keresztfán meghalni láttak, és sirboltba eltemettetni. Megmutatja kezeit és lábait, és a sebhelyeket, s illetni engedni meggyőződés végett, hogy a szenvedett test támadt föl, mert árnyék, és szellem, és tünemény közel nem illethetők.

⁴¹ Van valami ennyivalótok itt? Midőn Krisztus az ő föltámadása után a sült halból, és a lépesmézből eszik, miután t. i. a test romlatlan lett,

θανυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; ⁴² Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελμοσίου κηρίου. ⁴³ Καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν. ⁴⁴ Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὦν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ. ⁴⁵ Τότε διήρουν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς. ⁴⁶ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι οὕτως γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. ⁴⁷ Καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ. ⁴⁸ Ὥστε δὲ ἐστὲ μάρτυρες τούτων. ⁴⁹ Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίστατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσηθε δύναμιν ἐξ ὕψους. ⁵⁰ Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐ-

μέγ sem hittek, és álmélkodának: monda nekik: Van valami enivalótok itt? ⁴² Azok pedig adtak neki sült halból darabot, és lépes mézet. ⁴³ A mit vevén előttök evett. ⁴⁴ Azután monda nekik: Ezek a beszédek, melyeket elmondottam nektek, miglen veletek valék, hogy be kell teljesedni mindennek, a mi írva van Moyzes törvényében, és a profétákban, és zsoltárokbán felőlem. ⁴⁵ Akkor megnyitá értelmüket, hogy értsék az iratokat. ⁴⁶ S monda nekik: hogy így van megírva, és így kelle szenvedni a Krisztusnak, és föltámadni halottaiból harmadnapon; ⁴⁷ és hirdetni nevében a megtérést, és bűnök bocsánatát, minden nemzetek közt, Jeruzsalem-től kezdve. ⁴⁸ Ti pedig ezeknek tanui vagytok; ⁴⁹ És ime én elküldöm Atyám ígését rátok; ti pedig maradjatok Jeruzsalem városában, míg föl nem ruháztattok erővel a Magasságból. ⁵⁰ Kivezeté őket végre Bethaniába, és

σώματος, οὐ κατὰ τὴν τῶν φθορῶν σωμάτων φύσιν τὸ βρωθὲν ἡκολούθησεν πάντα γὰρ τὰ εἰσιόντα εἰς τὸ στόμα εἰς τὸν ἀβυθῶνα συλλέγεται, ἀλλὰ δυνάμει θείᾳ ταῦτα ἀνηλωσθαι φαμέν. Τὸ δὲ ἀναλωσθαι τὰ παρατιθέμενα κατ' ἐνέργειαν θείαν φανερὸν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς· οὐ γὰρ ὁδοῦσι, καὶ μύλαις τὴν τροφὴν κατελείβειν, κατὰ νόμον τῶν φθορῶν σωμάτων. Οὐκίτι γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὰ τοῦ Κυρίου τοιαῦτα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἷα τὰ πρότερα. Τοῦτο δὲ δι' οὐδὲν ἕτερον ἔπραξεν, ἢ ἵνα δείξῃ σαφῶς, ὡς αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ὁ καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ παρὰ πάντα τὸν καιρὸν τῆς οἰκονομίας συνισθίων αὐτοῖς, καὶ συμπίων, καὶ συναναστροφόμενος ἀνθρώπων· σῶμα γὰρ τὸ ἀνθρώπινον δεῖτο ἂν τῆς τοιαύτης τροφῆς, πνεῦμα δὲ οὐκίτι.

⁴⁹ Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω. Ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς ἦν, τὸ βαπτισθῆναι αὐτοὺς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Τίς δὲ ὁ τῶρος τοῦ βαπτισμοῦ, παρίστησιν ὁ λόγος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων. Δύναμιν δὲ ἐξ ὕψους τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διάφορον ἐνέργειαν φησὶν, ἣν ὁ ἀπὸστολος διαιρῶν διαμνημονεῖ λέγων· Ὡς γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ ἐνέργημα δυνάμεως, ἄλλω προφητεία, ἄλλω διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν, πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Αναγκαῖον δὲ ἦν τοὺς μέλλοντας εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων τὸ σωτήριον κηρύσσειν εὐαγγέλιον περιμένειν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ μὴ πρότερον ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος ὁρᾶν, ἢ τὰς δυνάμεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ χάρισματα καταδέξασθαι, καὶ μάλιστα τὸ τῶν γλωσσῶν, δι' οὗ ἐμειλλον ἀλλοφώνοις, καὶ ἀλλογλώσσοις ἐθνεσι προσδιαλέγεσθαι.

⁵⁰ Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς. Τοῦτο ἐποίησεν τῇ τρισαρακοστῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐν ταῖς πράξεσι ἱστορημένον. Εὐλογήσας δὲ καὶ βραγὲς προελθὼν ἀνεγέρτο εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα συνεδρῶς ἢ τῷ Πατρὶ, καὶ μετὰ τῆς ἐνοχέσεως αὐτοῦ σαρκός. Οὐκὼν ἀναφοίτησις καὶ ὑποστροφὴ γέγονε τῷ νόῳ τὸ ἐν δόξῃ γενέσθαι τῇ πρώτῃ, καὶ ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἐν ὑπαρχούσῃ διὰ παντὸς ἡ ἐκ γῆς ἀνάληψις, καὶ ταῦτην ἡμῖν ἐνεκαίνισεν τὴν ὁδόν, ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ γενοῦς ὁ λόγος· ἥξει δὲ πάλιν κατὰ καιροῦς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων,

nem a romlandó testek természete szerint következett az emésztés; miszerint minden, a mi a hasba megy, az árnyékszékbe gyűl össze: hanem isteni erővel történt, állításunk szerint, az emésztés. Az isteni erővel tett emésztést azonban evésnek mondta az evangelista; noha nem fogakkal történt az étel megrágása a halandó testek szokása szerint. Hisz a föltámadott föl halottaiból, ki a kereszthalál előtt emberségének egész idejében velök evett, ivott és emberileg társalkodott; mert az emberi testnek van ugyan efféle eledelre szüksége, de a szelleminek nem.

⁴⁹ És ime én elküldöm. Az Atya ígérete abban állott, miszerint megkereszteltetnek Szentlélekkel és tűzzel. Minő volt pedig a keresztelés, előadja az Apostolok cselekedeteinek elbeszélése. A magasságbeli erő által jelenti a Szentlélek különféle működését, melyről az apostol külön emlékezik, mondván: Egynek a Lélek által a bölcsesség beszéde adatik, másnak a csodatények véghezvitele, némelynek a nyelvek nemei, másnak a nyelvek értelmezése; mindezeket pedig ugyan azon Lélek műveli külön osztván mindenkinek a mint akarja. Szükséges vala továbbá, hogy a kik az emberek minden fájának az üdvösséges evangéliumot hirdetendők valának, maradjanak Jeruzsalem-ben, és ne fogjanak előbb a hirdetés munkájához, míg a Szentlélek erejét és adományait el nem veszik, főleg a nyelvek adományát, melynek segélyével az idegen szavu és idegen nyelvű nemzeteket tanítani fogták.

⁵⁰ Kivezeté őket. Ezt föltámadásának negyvenedik napján cselekedte, mikép az Apostolok Cselekedeteiben foglaltatik. Megáldván őket, és kissé előbbremenvén fölvetett mennyebe, hogy az Atyával együtt uralkodjék az általa fölvetett testben is. A fiu tehát csak visszatért előbbi dicsőségébe, melyben kezdettől és mindenkor vala; melyben mennybemenetele által nekük megkészíté az utat az emberi alakba öltözött Ige; eljő azonban annak idején Atyja dicsőségében szent angyalaival, és fölvesz bennünket

λόγησεν αὐτούς. ⁵¹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. ⁵² Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης. ⁵³ Καὶ ἦσαν διαπαντός ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Ἀμήν.

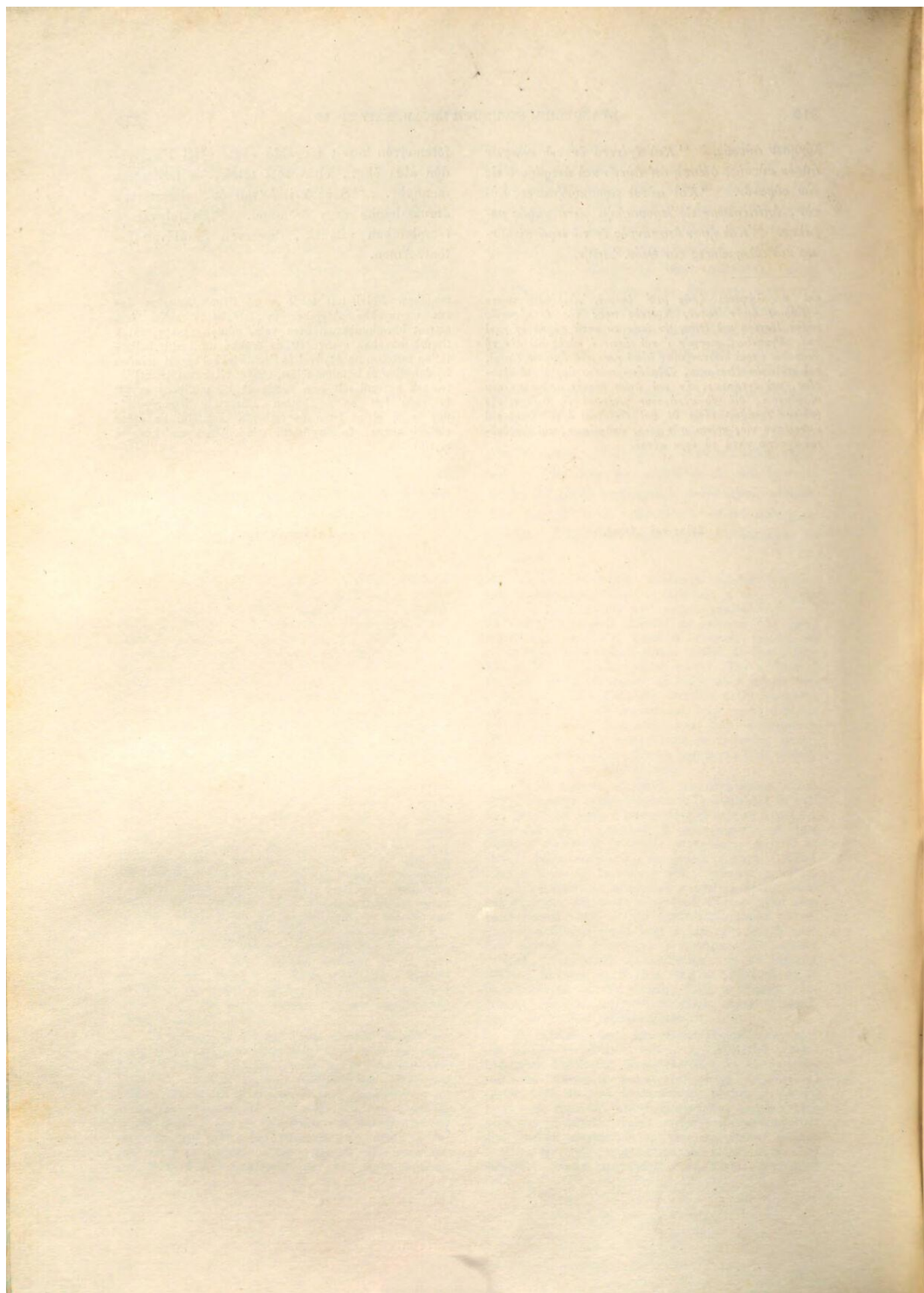
καὶ παραλήψεται ἡμᾶς μεθ' ἑαυτοῦ. Ἀνελήφθη τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς αὐτοῦ Πατέρα καὶ Θεόν, ὃν ἐτῶν τὸ κατὰ σάρκα λγ' μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους πασχῶν ἰ' καὶ ἔστιν ὁ αὐτὸς αἰὶ σὶν τῇ ἀκηράτῳ σαρκὶ διαιωνιζούσῃ αὐτῷ μονογενεὶ ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὑπὲρ ἅνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, ἣν καὶ θείαν λοιπὸν ἀποκαλεῖν οὐκ αἰδοῦμεθα, διὰ τὸ σύνθρονον γενέσθαι τῇ θεότητι τῆς αἰδίου Τριάδος· οὕτω δὲ καὶ ἐλείσεται ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου νῖδος κρίναι πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τέλος τοῦ Λουκᾶ.

fölemelvén kezeit megáldá őket. ⁵¹ S lön, midön áldá őket, eltávozott tőlük, és fölvetetett mennybe. ⁵² S azok imádván őt, visszatértek Jeruzsalembe nagy örömmel. ⁵³ És folyvást a templomban valának, dicsérvén és áldván Istent. Amen.

magához. Fölvetetett tehát a mi Urunk Krisztus Jezus mennyekbe Atyjához és Istenhez, midön test szerint harminczhárom éves vala, miután az egyiptusiak tizedik havában szenvedett, és örökké uralkodik halhatatlan testében az Atyával és Szentlélekkel együtt minden fejedelemség és hatalom fölött, melyet (Krisztus testét) isteninek nevezni mit sem kételkedünk, minthogy együtt uralkodó lett az oszthatlan Háromság istenségével; ugy is jó el az Isten és emberfia megítélni az egész emberi nemet, és megfizetni mindenkinek cselekvényei szerint.

Lukácsnak vége.

EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

CAPUT I.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. ²Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. ³Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ

Οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς πατρίδος μὲν ἦν ἦτοι κόμης ἐντελοῦς ἀπὸ Βηθσαιᾶ τῆς Γαλιλαίας, πατρὸς δὲ ἀλίως καὶ πένητος· παιδείας δὲ τῆς ἑξωθεν οὐδ' ὅτι οὐκ μετῆν. Οὗτος ὁ ἀλίως καὶ ἰδιώτης ἰδιωτὴν τὴν ἐσάτην, ὁ γραμματεὺς μὴ εἰδὼς· μήτε πρότερον, μὴ δ' (sic) ὕστερον μετὰ τὸ συγγενέσθαι Χριστῷ, ταύτην φθέρηται τὴν συγγραφήν, τὸν αἰδίων τοῦ Θεοῦ λόγον συναἰδιον εἶναι λέγων τῷ γενηνηκότι.

¹) Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. Ὅσον δύναται τοῦ ἐν ἀρχῇ τὸ ἦν εἰ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν, πότε οὐκ ἦν; διὰ τοῦτο δὲ φησιν, ὁ λόγος, καὶ οὐκ ὁ υἱός, ἵνα μὴ τῇ προσηγορίᾳ τοῦ υἱοῦ ἐπεισέλθοι τισὶν ἢ τοῦ πάθους ἐννοία, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἡμῶν γεννῶντα ἐμπαθῶς γεννᾷ· λόγος δὲ ἐκλήθη, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προήχθη, καὶ ὅτι ἐκ τῶν τοῦ γενησαντος, ὥσπερ καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ὅλην ἀπεικονίζει τὴν τοῦ νοῦ γῶσιν.

Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Πάλιν τὸ ἦν διὰ τοὺς βλασφημοῦντας, ὅτι οὐκ ἦν ἐν ἀρχῇ. Ποῦ δὲ ἦν ὁ λόγος; οὐκ ἐν τόπῳ φησιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν· ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς ὑποστάσεως παραστήσῃ. Οὐ πρότερον δὲ εἶπεν, ὅτι ἦν Θεός, πρὶν εἰπεῖν, ὅτι ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Εἰπὼν δὲ, ὅτι πρὸς τὸν Θεόν ἦν, τότε ἐπήγαγε καὶ, ὅτι Θεὸς ἦν, μορονουχὶ τοῦτο λέγων, ὅτι ἦν ἕτερον οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τοῦτο ὅπερ ἦν ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἦν.

²) Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ. Ἀνακεφαλαιοῦται ἐν ὀλίγοις ἡμῶσι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν θεολογίαν. Οὗτος γὰρ φησι. Τίς οὗτος; ὁ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν, ὁ πρὸς τὸν Θεόν ὢν, ὁ Θεός. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ, τουτέστιν αἰεὶ πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. Ὅσπερ γὰρ τὸ ἐν ἀρχῇ τὸ αἰδιον δηλοῖ, οὕτως τὸ Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, τὸ συναἰδιον. Τοῦτο δὲ φησιν, οὐκ ὡς ἀνάτιον δεῖξαι βουλόμενος τὸν νῦν, ἀλλ' ὡς αἰδιῶς συνόντα τῷ αἰτίῳ· διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, ὅσα (αἰ. ἐν τι) καὶ ὑπεστηκός αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸν νῦν ἐπιδείκνυσιν.

³) Πάντα δι' αὐτοῦ. Εἰπὼν τὸ Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, προσέθηκε τὸ Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἀντιδιαστειλάς αὐτὸ, διὰ τοῦ οὗτος δεικτικῷ προσρρήματος τὰ πάντα, καὶ τοῦ ἦν ἐν ἀρχῇ τὸ ἐγένετο· ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἐγένετο, ἐπειδὴ ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεόν· τὸ δ' ἐγένετο, ἐπειδὴ οὐκ ὄντα τὸ εἶναι εἰλαβον. Εἰ οὖν πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἕτερος ἂν εἴη τῶν πάντων αὐτός· ἐν γὰρ τῷ παντί

Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala, és Isten vala az Ige. ²Ez kezdetben Istennél vala. ³Mindenek általa lettek, s nél-

Ezen evangelistának hazája Betsaida nevű csekély helység volt Galileában, Atyja pedig szegény halász; ki külső tanításban nem részesült. Ez a tudatlan halász, ki legnagyobb együgyűségében a tudományokba sem az előtt nem avatott, sem a Krisztussal folytatott társalgás után, írja e munkát, Istennek örök Igéjét a szülővel együtt örökösnek lenni mondván.

¹) Kezdetben vala az Ige. Mily jelentékeny az a kezdetben vala! mert ha kezdetben vala, mikor nem vala? Azért mondja pedig „Ige“ és nem „Fiú“ hogy a fiu-nevezet által valaki ne gondoljon a szenvedésre, mert a mi nálunk születik, szenvedésre születik. Igének mondatott, hogy ki-tünjék, miszerint elméből született és a szülőnek képmása, valamint a mi beszédünk az elmének egész ismeretét képviseli.

És az Ige Istennél vala. Ismét vala, a káromlók miatt, kik szerint kezdetben nem vala. Hol vala pedig az Ige, nem helyben, ugymond. hanem Istennél hogy megbizonyítsa személyének sajátját. Nem mondá pedig, előbb, hogy Isten vala, mielőtt előrebocsátá: Istennél vala; hanem ezt, Istennél vala, elmondván, azután azt is hozzátevé, hogy Isten vala, mintegy jelentvén, hogy semmi más nem vala, hanem ugyan az, a mi volt. Az, ki-nél ő vala.

²) Ez vala kezdetben. Ismétli kevés szóval egész tanát Istenről. Ez, ugymond. De ki az? az Ige, a ki kezdetben vala, és Istennél, az Isten. Ez vala kezdetben az az örökké Istennél, az ő Atyjánál. Mert valamint e szó: kezdetben, örökkévalóságot jelent, ugy ez is: Ez kezdetben Istennél vala, a vele közös öröklétet fejezi ki. Ezt pedig nem úgy mondja, mintha a fiut eredeti okfő nélkül lenni állítaná, hanem hogy megmutassa őt egyenlő öröklétűnek az okfővel; mert ama mondattal: Ez kezdetben Istennél vala, kijelenté, miszerint a fiu egy vele, és külön álló is.

³) Minden általa (lett). Mintán elmondá: Ez vala kezdetben Istennél, folytatja: Minden általa lett, megkülönböztetvén őt a mutató Ez által a mindentől, és a „kezdetben vala“ által a „lett“-től. Ő t. i. nem lett, mert kezdetben vala Istennél; egyebek pedig lettek, mert a nemléből létet nyertek. Ha tehát minden általa lett, ő szükségképen különbözik a mindentől; miután mi sincs, a mi a min-

χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν, ὁ γέγονεν. ⁴ Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ⁵ Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ⁶ Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. ⁷ Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. ⁸ Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ⁹ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ¹⁰ Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. ¹¹ Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ¹² Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ¹³ Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ

οὐδὲν ἐστὶ, ὁ μὴ ἐν τοῖς πᾶσιν ὁράται. Τὸ δὲ δι' αὐτοῦ, οὐ διακονίας ἔκκεν καίται, ἀλλὰ συνεργίας, καὶ τοῦ μηδὲν ἐπεξαίρεισθαι τῆς αὐτοῦ ποιήσεως τῶν γεγονότων. Αὐτὸ ἐπάγει· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ὁ γέγονεν.

⁴) Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. Πάλιν τὸ ἦν ἐπὶ τῆς ζωῆς τίθεται, ἵνα παταχῇ τὸ αἰδιῶς νοῦται. Εἰπὼν δὲ περὶ τῆς δημιουργίας πρῶτον, ἐπάγει καὶ τὸν τῆς προνοίας λόγον. Τὸ γὰρ τῆς ζωῆς ἐνταῦθα τῆς προνοίας ἐστὶ τῆς κατὰ διαμονήν, ὅπερ δὲ τρόπον ὁ λόγος ἐν πᾶσι τοῖς γεγονόσιν ἐστὶ ζωὴ, ζωοποιῶν δηλονότι τὰ τῆς ζωῆς δεκτικά, τοῦτο δεικνύων ὅπερ εἰσὶ, πάντα γὰρ ἐν πᾶσιν ἐστὶν ὁ Θεὸς δι' τοῦ ἐν Πνεύματι.

⁵) Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ. Ἐπειδὴ τὸν νῦν ὠνόμασεν φῶς, ἐτέραν οὖσαν τὴν ἐπιθετὰ δεικνύων, εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέψει τοῦ σημειομένου τὴν δύναμιν φαίνει γὰρ ἐν αὐτῇ καθάπερ ἐν σκοτίᾳ τὸ φῶς ὁ νῦν, εἰ καὶ οὐκ οἶδε πάντως ἡ σκοτία τὸ φῶς. Ἡ γὰρ ἐπὶ γῆς τυγχάνουσα λογικὴ φύσις, τοῦτοστιν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔγνω τὸν δημιουργόν, καὶ ἐλάττωσε τὴν κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

⁹) Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ἀληθινὸν φῶς οὐ πρὸς ἀντιδιαστολήν ψευδὸς εἰρηται, ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν εἰκοτικοῦ. Εἰκοτικὸν δὲ φῶς τὸ αἰσθητὸν τὸ γὰρ τυπικὸν φῶς εἰ καὶ μὴ ἀληθινόν, ἀλλ' οὐ ψευδές. Τὸ οὖν φῶς τὸ ἀληθινόν αἰετὶ πᾶν λογικὸν ἐνεργετοῦν φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐπὶ δὲ τὸ ἐρχόμενον ἀμφιβολῶς εἰρηται, δυνάμειον σημαίνει, ὅτε μὲν τὸ φῶς, ὅτε δὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐκατέρω αὐτὸ ἐρηνηνέτω;

¹⁰) Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν. Ἰνα λοιπὸν τὸ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῆς, ὃ καὶ μᾶλλον τῆς φωτισμένης φύσεως, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι καλούμενον, ἀναγκαῶς ἡμῖν ἐκκαλεῖται τὴν δύναμιν λέγων ἐνθὺς περὶ τοῦ φωτός, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν. Εἰ δὲ τὸ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρηται, καλῶς ἐπήγαγεν, τὸ, ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, ὥστε δεῖξαι, ὅτι τὸ ἐρχόμενον πρὸς τὴν διὰ σαρκὸς εἰπὴν φανέρωσιν τῇ γὰρ υποστάσει φησι, καὶ φύσει ὡς Θεὸς ἦν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ πρὸ τούτων.

¹¹) Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν. Ἰδίους ἢ τοὺς ἰουδαίους λέγει, ἢ πάντας ἀνθρώπους, ὡς ἐπ' αὐτοῦ γενομένους· ἐπὶ μὴ πάντες ἀπεστράφησαν αὐτόν. Αὐτὸ καὶ ἐπιφέρει· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔσχον ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τότε γενησόμενοι τοῦτο οὐ τέως τὴν ἐξουσίαν ἐλήφασιν, ὅταν τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ πίστει. Τὴν δὲ αἰτίαν δηλῶν, δι' ἣν ἔσχον ταύτην τὴν ἐξουσίαν, ἔφη, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Πᾶς γὰρ φησιν ὁ πιστῶν ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.

¹³) Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων. Οἱ διὰ πίστεως φησι τῆς εἰς Χριστὸν ἀξιοθέτης νοθεσίας, κεκλημένοι νιοὶ Θεοῦ, τῆς

κῦλε semmi se lett, a mi lett. ⁴ Ὁ benne vala az élet, s az élet az emberek világossága vala.

⁵ S a világosság sötétben világít, de a sötétség azt föl nem fogta. ⁶ Volt egy ember, ki Istentől küldetett, s kinek neve János vala. ⁷ Ez tanubizonyságul jött, hogy tanúságot tegyen a világosságról, hogy általa mindnyájan higyenek. ⁸ Nem vala ő a világosság, hanem hogy tanúságot tegyen a világosságról. ⁹ Ez vala az igaz világosság, mely minden e világra jövő embert megvilágít. ¹⁰ E világon vala, s a világ általa lett: de a világ őt meg nem ismerte. ¹¹ Tulajdonába jött, de övéi őt be nem fogadták. ¹² Valahányan pedig befogadták, hatalmat adott nekik, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak (tudnillik), kik az ő nevében hisznek; ¹³ kik

denben nem foglaltatnék. „Általa“ pedig nem szolgálati értelemben vette, hanem a közremunkálás miatt, és mert a teremtményekből semmi sincs kivéve az ő alkotása alól. Azért teszi hozzá: És nélküle mi sem lett, a mi lett.

⁴) Benne élet vala. Ismét vala adatik az élethez, hogy csakugyan „öröktől fogva“ értsék. Miután pedig előbb a teremtről szólt, azután a gondviselésre is átmegy. Mert az élet itten a gondviselést jelenti kiválólag, a mennyire az Ige minden teremtményeknek élete, azaz éltetője az életrevalóknak, úgy mutatván ki a dolgot, a mint van, hogy mindenben minden az Isten, Fiu által, a Szentlélekben.

⁵) A világosság sötétben (világít). Miután a fiut világosságnak nevezé, a másik részt (az embereket) homályosnak jelentvén, most ezen ellentétre fordítja a jelzettnek erejét. Ugyanis világít a fiu mintegy sötétségben, jóllehet nem ismerte el teljesen a sötétség e világosságot. Mert a földön levő eszes természet t. i. az ember nem ismerte meg az Alkotót, és a Teremtő mellőzésével a teremtménynek szolgál.

⁹) Ez volt az igazi világosság. Igaz világosságnak mondja, hogy megkülönböztesse nem az álvilágosságtól hanem a képletestől. Képletes pedig a látható világosság; mert a jelképes világosság, habár nem valódi, de nem is színlett. Az igaz világosság tehát minden embert, ki jót cselekszik, mindig megvilágít. Mivel *ἐρχόμενον* (jövő) kétesen mondatik, s jelentheti mind a világosságot, mind az embert, melyikről kell érteni?

¹⁰) A világon vala. Hogy e szavakat: „a világra jövő“ (*ἐρχόμενον*) az emberről értsük, és a megvilágított (emberi) természetéről, mely a nemléből létezésre hivatik, szükségképen kijelenti nekünk szavainak erejét, mondván azonnal a világosságról, hogy a világon vala. Ha pedig „a világra jövő Krisztusról“ mondatik, jól folytatja: A világon vala, annak megmutatásaul, miszerint a jövőt a testben lett megjelenéséről vette; mert ugymond személyében, és természetében mint Isten ezelőtt is a világon vala.

¹¹) Tulajdonába jött. Tulajdonaul vagy a zsidókat veszi, vagy az embereket mind, kik általa lettek; hisz nem mindnyájan vetették meg. Azért folytatja: a kik pedig befogadták őt, hatalmuk volt Isten fiaivá lenni, de csak ugy lesznek azzá a mire hatalmuk volt, ha hitben és erényben tökéletesek. Okát adandó azután, melynélfogva ilyen hatalmuk lett, mondá: azoknak, kik hittek nevében. Mert minden, ugymond, a ki hiszi, hogy Jezus a Krisztus, Istentől született.

¹³) A kik nem vérből. A kik ugymond, a Krisztus hite által méltók lettek a füsítésre, és Istenfiainak hivat-

ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.
¹⁴ Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν
 ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς
 μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀλη-
 θείας. ¹⁵ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέ-
 κραγε λέγων· Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρ-
 χόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος μου
 ἦν. ¹⁶ Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάν-
 τες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. ¹⁷ Ὅτι ὁ
 νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια
 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. ¹⁸ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε
 πώποτε, ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ

μὲν οἰκίας φέσας τὴν ἐντέλειαν ἀπεδύσαντο· οὐ γὰρ ἐτι
 χρηματίζουσι τέκνα σαρκὸς, οὐδὲ ὑπόκειται τῇ ἐξ αἱμάτων
 γενέσει, ἀλλὰ θεία δυνάμει διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος
 τε καὶ συναφείας γενέσιν δεχόμενοι, Θεοῦ μᾶλλον κατὰ
 θεσιν γενήματα κέκληται.

¹⁴) Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Εἰπὼν, ἐκ Θεοῦ ἐγε-
 νήθησαν οἱ λαβόντες αὐτὸν, τὴν τίθησι τὴν αἰτίαν τῆς
 τοιαύτης τιμῆς. Ἀπὸ τοῦ ἐστὶ τὸ γενέσθαι σάρκα τὸν λόγον,
 καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἀναλαβεῖν τὸν δεσπότην. Ἐγέ-
 νετο γὰρ υἱὸς ἀνθρώπου γνήσιος ὢν υἱὸς Θεοῦ, ἵνα τοὺς
 τῶν ἀνθρώπων υἱὸς τέκνα ποιῇ Θεοῦ. Εἰτα πιστοῦται
 τὸ ἐισρημεῖον διὰ τὸ ἐπαγαγεῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν
 αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς. Αἱ ὧν γὰρ οὐ μόνος ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ
 οἱ σὺν ἐμοὶ εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς ὁμοουσιον τοῦ
 Πατρὸς, καὶ γηοῖον, καὶ μόνον, ἐπέστημεν, ὅτι Θεὸς
 ἦν ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας, οὐκ
 ἄλλος ὢν τούτων ὃν λέγεται πλήρης εἶναι, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν
 ἡ χάρις, καὶ ἡ ἀλήθεια. Ἀδιανόητον δὲ τὸ λέγειν, τὴν ἀλή-
 θειαν πληροῦσθαι ὑπὸ ἄλλης ἀληθείας. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ
 περὶ τῆς χάριτος ἠρθεῖν.

¹⁵) Ἰωάννης μαρτυρεῖ. Κεκραγένας φησι τὸν Ἰωάννην
 οὐ κατὰ τὴν προφορὰν, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς τοῦ Ἰωάννου ἐπιτε-
 ταμένον καὶ τελειον, καὶ τὸ τῶν δογματικῶν ὑψηλόν. Ὅπως
 δὲ αὐτοῦ ἐρχεσθαι τὸν Ἰωάννην (I. Ἰησοῦν) φησι κατὰ τὸν
 χρόνον τῆς ἀποτάξεως (I. ἀποτέξεως)· τούτω γὰρ τῷ τρόπῳ
 ὁπίσω αὐτοῦ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν
 ἀναδεικνύς Θεός. Τὸ δὲ πρῶτος, ἀντὶ τοῦ πρότερος λη-
 πτόν. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Πρὸ ἐμοῦ, καὶ ἔμ-
 προσθέν μου τυγχάνον, ὁπίσω μου, καὶ μετ' ἐμὲ ἦλθεν, οὐκ
 ἐπὶ τὸ ὁπίσω μου μῖναι (αἱ εἶναι), ἀλλὰ πρὸ ἐμοῦ γε-
 νέσθαι. Καλῶς δὲ γήσας τὸ ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ἐπὶ-
 γαγεν, ὅτι πρῶτος μου ἦν, ὡς τὴν ὑπαρξιν προτέραν εἶναι
 τοῦ γιγνέναι αὐτόν.

¹⁶) Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος. Αἰτίαν ἀποδιδόνς τοῦ
 ἔμπροσθεν αὐτοῦ γιγνέναι, ὅτι αὐτοῦ πρῶτον, ἐπήγαγεν
 τὸ ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμπροσθεν
 καὶ πρῶτος τῶν πληρουμένων ὁ πληρὸς; πληρῶμα δὲ
 αὐτοῦ φησὶ τὸ ἐμφύσημα τὸ ἐν Ἀδὰμ, ὃ καὶ δίδωκεν τοῖς
 μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ
 Χριστὸς διὰ λουτροῦ δέδωκεν ἡμῖν Πνεύματος ἁγίου ἐνοί-
 κησιν, καὶ τοῦτο φησὶν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, ἥτοι ἀντὶ
 τῆς νομικῆς προπαιδευτικῆς ἐδεξάμεθα τὸ ἐναργέλιον. Ἀπο-
 δεικνύει δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου μεζόνα
 εἶναι ἀπὸ τῆς τῶν διακορησάντων ἀξίας· ὁ μὲν γὰρ νόμος
 φησὶ διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις διὰ Χριστοῦ. Ἀλή-
 θεια δὲ ἐστὶν, ἐπὶ ὑπερβαίνει τὰς σκιὰς, καὶ τοὺς τύπους.
 Ἄλλως. Ἐκ τοῦ πληρώματος· ὅτι οὐ μεθεκτὴν ἔχει τὴν
 δωρεάν, ἀλλ' αὐτοπηγῇ, καὶ αὐτορρίζα, ὥστε ἀντὶ τοῦ ὑπερ-
 τελείου βούλεται λέγειν τὸ ὅμοιον τοῦ πληρώματος, εἰς τὸν
 ἐκ τοῦ πλήθους αὐτοῦ.

¹⁸) Θεὸν οὐδεὶς ὥρᾳ φησι προσβαλὼν τοῦ ἰσχυ-
 τοῦ. Ὁρᾶται δὲ Θεὸς οἷς ἐπικρίνει ὁραθῆναι, ἀποκαλύπτων
 ἑαυτὸν· αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν δεικνύει ὅσον οἷον τὸ ἐστὶ τοῖς
 γεννητοῖς ὥρᾳ παρέχων ἑαυτὸν εἰς κατὰ νόμους, δεικνύς

νὴν ἐκ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.
¹⁴ Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν
 ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς
 μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀλη-
 θείας. ¹⁵ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέ-
 κραγε λέγων· Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρ-
 χόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος μου
 ἦν. ¹⁶ Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάν-
 τες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. ¹⁷ Ὅτι ὁ
 νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια
 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. ¹⁸ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε
 πώποτε, ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ

μὲν οἰκίας φέσας τὴν ἐντέλειαν ἀπεδύσαντο· οὐ γὰρ ἐτι
 χρηματίζουσι τέκνα σαρκὸς, οὐδὲ ὑπόκειται τῇ ἐξ αἱμάτων
 γενέσει, ἀλλὰ θεία δυνάμει διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος
 τε καὶ συναφείας γενέσιν δεχόμενοι, Θεοῦ μᾶλλον κατὰ
 θεσιν γενήματα κέκληται.

¹⁴) Ἐς αὐτὸν ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Μιután elmonda, hogy a kik
 befogadták őt, Istentől születtek: most okát adja e nagy
 megtisztelésnek. Ez abból áll, mert az ige testté lőn, és
 az Ur szolgái alakot vett föl. Ugyanis ember fia lett, a ki
 valóságos Isten fia volt, hogy az emberek fiait Isten fiaivá
 tegye. Azután megbizonyítja a mondottat, így folytatván:
 és láttuk dicsőségét és a többi. Minthogy t. i. nem csak én,
 hanem társaim is látták az ő dicsőségét, hogy az Atyával
 egy természetű és annak kedves, és egyetlen fia: meggyő-
 zöttünk, mikép Krisztus valóban Isten vala, tele kegye-
 lemmel és igazsággal. Nem más pedig az, a mivel tele
 mondatik lenni, hanem ő maga, a kegyelem és igazság.
 Fonákság volna mondani, hogy az igazság megteklik
 más igazsággal. S ugyan azt mondhatni a kegyelem-
 ről is.

¹⁵) János tanuságot tőn. Kiáltónak mondta Já-
 nos nem szava miatt, hanem az értelem fűségét,
 és a tanok magasztosságát tekintve. Utána jött Je-
 zus, ugymond, a születés idejére nézve; mert ezen
 módon Jezus utóbb jövé, mégis előtte lett mint
 Isten. Πρῶτος szót πρότερος helyett kell venni. A mon-
 dottak tehát ezt jelentik: A ki előttem volt, utánam
 jött, nem mintha utánam volna, hanem mert előttem
 volt. Továbbá, ama szavakhoz: előttem lett, helyesen
 csatolta ezt: mert előttem volt, minthogy léte előbb
 volt mint születése.

¹⁶) Ἐς αὐτὸν ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Okát adván, miért lett Jezus
 előtte, habár ő előbbi vala, hozzáveté: Annak teljéből.
 Hogy is ne volna a betöltő azoknál, kiket betölt, előbb-
 való? telje alatt pedig érti az Adamba eresztett lehelletet,
 melyet tanítványainak adott föltámadása után, t. i. a
 Szentlelket, kit a Krisztus nekünk fűrdő (kereszttség) által
 adott, hogy bennünk lakjék. És ezt érti mondván kegyelmet
 kegyelemért, vagyis: a törvény szerinti nevelés helyett nyer-
 tük az evangéliumot. Megmutatja pedig, hogy a kegyelem
 és igazság nagyobb a törvénynél, a kiosztók méltóságához
 képest; a törvény, ugymond, Moyses által adatott, a ke-
 gyelem pedig Krisztus által. Igazság, mert fölülhaladja az
 árnyékokat, és a jelképeket.

Másképp. Teljéből; mert nem közlésből bírja az ado-
 mányt, hanem ő a forrás, ő a gyökér, ugy hogy a legtel-
 jesebb helyett akarja értetni e szót: teljéből, vagyis az ő
 bőségéből.

¹⁸) Istent senki se látta ugymond, odaértvén, saját
 szemléléséből. Láttatik Isten azoktól, kiknek magát kijel-
 lentvén látást enged; mert ő maga mutatja meg magát a
 mennyire láthatót, midőn önmagát közli az értelemmel.

Πατρός, εκείνος εξηγήσατο. ¹⁹ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευῖτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτὸν, σὺ τίς εἶ; ²⁰ Καὶ ὁμολόγησεν, καὶ οὐκ ἠρνήσατο καὶ ὁμολόγησεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός. ²¹ Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· Τί οὖν; Ἠλίας εἶ σὺ; καὶ λέγει· Οὐκ εἰμὶ. Ὁ προφήτης εἶ σὺ; καὶ ἀπεκρίθη, Οὐ. ²² Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τίς εἶ; ἵνα ἀποκρισὶν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς, τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; ²³ Ἐφη· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνετε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. ²⁴ Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι, ἦσαν ἐκ τῶν φαρισαίων. ²⁵ Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶπον· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, οὔτε Ἠλίας, οὔτε ὁ προφήτης; ²⁶ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων· Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος δὲ ὑμῶν ἐστὶν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ²⁷ Αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· οὐ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ

δὲ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα οἰκίον τε, καὶ ὁμοούσιον τοῦ νιού, ὁ μονογενὴς, γησιν, ὁ ὢν ἐς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Ὁ γὰρ κόλπος σημαίνει τὸ πρὸς τὸν Πατέρα οἰκίον τε, καὶ γνήσιον, καὶ ὅτι ἀχώριστος αὐτοῦ ἐστίν, καὶ αὐτὸς μόνος οἶδε τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ οὐσίαν διὰ τοῦτον τοῦ ἀξιοπίστου προσώπου τοῦ ὑψηλὸν τοῦτ' ὁρᾶν συνιστᾷ τὸ μηδένα πώποτε τῶν κτιστῶν τὸν Θεὸν δύνασθαι κατ' οὐσίαν ὁρᾶν.

¹⁹) Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία. Εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἀναμειγμένην τῇ παρ' ἐαυτοῦ, τὴν ἤδη διέξισιν αὐτὴν ὑφ' ἐαυτοῦ, ὥσπερ ἐπαναλαμβάνων ἐν τῷ λέγειν καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία Ἰωάννου, ἥν ἄρτι ἔλεγε μαρτυρεῖν αὐτὸν περὶ αὐτοῦ, καὶ κεκαρμέναι ἄνωθεν ἐρχόμενον. Ταῦτα δὲ ἐλάλησε, γησι, μαρτυρῶν, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός. Εἰτα ἐρωτῶσιν αὐτὸν αὐτοὶ, εἰ αὐτός ἐστιν Ἠλίας; καὶ λέγει· Οὐκ εἰμὶ. Εἰτα ἐρωτῶσιν αὐτοὺς. Τοῦτο ἐρωτῶντες ὅπερ καὶ πρῶτον ἐρωτῶν, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ προφήτης; ἔπειτα τινὰ παρὰ τὸν προφήτην οἰόμενοι τὸν Χριστόν. Ὁ δὲ βαπτιστὴς ἀπεκρίνατο μὴ εἶναι ὁ προφήτης, τὰντὸ λέγων, ὁ καὶ πρῶτον ἀπεκρίνατο λέγων, οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός. Εἰ καὶ σαφὲς οὐκ ἐδίδασκεν αὐτοὺς, ὅτι ταυτὸν εἶναι ὁ Χριστός, καὶ ὁ προφήτης· οἱτοὶ γὰρ ἑτερόν τινα προσεδόκων προφήτην ἐξαίρετον ἤξιν παρὰ τὸν Χριστόν, διὰ τὸ λέγειν Μωσῆς· Προφήτην ἡμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός.

²³) Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος. Ἡρῆμα λύων αὐτῶν τὴν ὑποψίαν τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστόν, ἐπὶ τὸν προφήτην αὐτοὺς ἄγει, ἀξιοπίστον τὸν λόγον ποίῶν. Φωνὴν οὖν λέγει ἐαυτοῦ, βοῶντα, καὶ τὸν λόγον, ἔρημον δὲ τὴν πρὸς τὴν θείαν διδασκαλίαν ἄγνωστον ψυχὴν. Προσάσσει οὖν ἡ φωνὴ τῇ ἐρήμῳ τοῦ λόγου ψυχῇ, ἐνθείαν ποιῆσαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐρχομένων πρὸς τὴν τοῦ λόγου διδασκαλίαν.

²⁴) Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι. Κοινωνικῶς λέγουσι τῷ Ἰωάννῃ τὸ τί οὖν βαπτίζεις, εἰ μὴ τὰδε τυγχάνεις, οὐκ εἰδότες, ὅτι οὔτε ὁ Χριστός αὐτός ὢν ὁ προφήτης ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἠλίας τὲ ἐπὶ τοῦ Ἀγαᾶβ οὐδὲ τὰ τοῦ Ὀνσιαστηρίου ξύλα δεόμενα λουτροῦ ἐβάπτισεν, τοῖς δὲ ἱερεῖσι τοῦτο ποιεῖν προσέταξεν.

²⁶) Ἀπεκρίθη αὐτοῖς. Πρὸς μὲν οὖν τὸ, τί οὖν βαπτίζεις, παρίστησιν ὁ Ἰωάννης τὸ ἴδιον βάπτισμα σωματικόν· πρὸς δὲ τὸ εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, δοξολογίας τῆς προηγουμένης οὐσίας Χριστοῦ λέγει, ὅτι ἀόρατός ἐστι τῷ θεώτετι παρὼν παντὶ κόσμῳ, ἐλέγχει τε αὐτῶν τὴν ἐν-

λάττα; az egyszülött Fiu, a ki az Atya kebelében vala, az beszélt el. ¹⁹ S ez a János tanúsága, mikor a zsidók Jeruzsalem-ből papokat és levitákat küldöttek őt kérdezni. Te ki vagy? ²⁰ És megvallá, s nem tagadá, és megvallá: én nem vagyok a Krisztus. ²¹ És kérdezek őt: Mi tehát? Illyés vagy-e te? ki monda: Nem vagyok. Proféta, vagy? és felele: Nem. ²² Mondának azért neki: Ki vagy? hogy választ adhassunk a mi küldöinknek. Mit mondasz tenmagadról? ²³ Felele: Én a pusztában kiáltónak szava vagyok: Egyenesítsétek meg az Ur utját, mikép mondotta Izajás proféta. ²⁴ És a küldöttek a farizeusok közül valának. ²⁵ Kik kérdék őt és mondának: Miért keresztesz tehát, ha te nem vagy a Krisztus, se Illyés, se proféta? ²⁶ Felele nekik János mondván: Én vízzel keresztelek, köztetek állott pedig, kit ti nem ismertek. ²⁷ Ő az, ki utánam jő,

Jelentendő továbbá a fiúnak igaz egyenlő valóságát az Atyával, Az egyszülött, ugymond, a ki az Atya kebelében van, az beszélt el. Tudniillik a kebel jelentí az Atyával való egyenlőségét, s attól származását, s hogy tőle elválhatlan, s ő egyedül látja, s ismeri annak kimondhatlan valóságát; azért saját leghitelesb személyében erősíti meg azt a fenséges hitet, miszerint senki a halandók közül nem láthatja Istent a maga valóságában.

¹⁹) S ez a tanúság. Miután az evangelista elmondá János tanúságát vegyest a magáéval: most már kifejti azt önmagából, mintegy újra felfogván a fonalat, eképen: S ez a János tanúsága, (t. i. melyet Jezusról tett, kiáltván miszerint felülről jött). Ezeket, ugymond, tanúságul szólá, miszerint Jezus a Krisztus. Azután kérdezek őt újra valljon ő e az Illyés? És monda: Nem vagyok. Azután megint azt kérdezik, a mit már előbb is kérdeztek, valljon ő proféta-e, azt vélvén, hogy a Krisztus különbözik a profétától. A kereszteselő pedig felele, hogy nem proféta, ugyanazt mondván, a mit már előbb is felelt: Nem vagyok a Krisztus; jöllehet bölcsen meg nem tanította őket arra, hogy az egye megy: Krisztus és proféta. Ezek ugyanis más valami profétát véltek jöni, ki különbözik a Krisztustól; minthogy Moyzes monda: Profétát támaszt nektek az Ur Isten feleitekből, hozzám hasonlót. Ez pedig maga a Krisztus vala.

²³) En vagyok a kiáltó szava. Lassankint eloszlatván gyanujokat, hogy ne talán ő volna a Krisztus, a profétához utasítja őket, állítását azzal meghitelesítendő. Szónak tehát önmagát mondja, mint kiáltót, és az igét; pusztának pedig az isteni tanban tudatlan lelket. Parancsolja tehát a szó az ige nélkül pusztán levő léleknek, hogy egyenesítse utját, ha az ige tanítására jő.

²⁴) Es a küldöttek, Tiltólag mondják Jánosnak: Miért keresztesz tehát, ha az nem vagy? de nem tudják, miszerint a Krisztus sem kereszteszt, jöllehet maga volt a proféta, hanem tanítványai. Sőt Illyés Akhab alatt még az oltárra szükséges fát sem öntötte meg vízzel, hanem a papoknak parancsolá azt megtenni.

²⁶) Felele nekik. Arra, miért keresztesz tehát? János az ő testi keresztségét hozza föl: arra pedig, ha te nem vagy a Krisztus, magasztos lényegét dicsőítve említi, hogy t. i. láthatlan, istenséggel fölül mulván az egész világot. Egyszersmind rosszalja csekély véleményüket a Krisztus-

τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτὸν, ³³ καὶ οὐκ ἦδεν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνος μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ³⁴ Καὶ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ³⁵ Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστίκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. ³⁶ Καὶ ἔμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει Ἰδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. ³⁷ Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. ³⁸ Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ θαυμάζοντας αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ῥαββί, ὁ λέγεται ἐρμηνευόμενος, διδάσκαλε, ποῦ μένεις; ³⁹ Λέγει αὐτοῖς· Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε. Ἦλθον καὶ εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν

Θεὸν καὶ Πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, βολόμενος αὐτὴν καὶ ἀξιοπιστοτέραν δεῖξαι· μόνον δὲ τῷ Ἰωάννῃ κατὰ τινα πνευματικὴν θεωρίαν ὥπται τὸ πνεῦμα ἐν εἰδῇ περιστερᾷ κατιόν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καθὼς ἔθος ἦν τοῖς προφήταις ἐν μέσῳ πολλῶν τὰ πᾶσιν ἀθεωρητὰ βλέπειν. Οἰκονομικῶς δὲ κατέβη ἐπὶ τὸν νιὸν τὸ πνεῦμα γενόμενον ἄνθρωπον ὡς ἐν εἰδῇ περιστερᾷ· μεμένηκεν δὲ ὡς Θεὸς ἐν Θεῷ, ἀχώριστον αὐτοῦ ὃν ὡς καὶ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἵνα καθάρῃ κατῆλθεν ἐπ' αὐτόν, ἀλλ' ἵνα ἄλλον ποιῇ τῷ βαπτιστῇ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ. Αὐτὸ ἐπαύριον· Καὶ οὐκ ἦδεν αὐτόν, ἵνα μὴ αὐτόμολος τῇ μαρτυρίᾳ φαίνεται δραμών· ἀλλὰ θείας οἰκονομίας ἐργατὴς οὐ κατὰ κοινὴν γῆσι ἀνθρώπων ἐννοίαν, ταῦτα περὶ αὐτοῦ εἶπον· οὐ γὰρ ἦδεν αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ Πατρὸς φανερώσαντός μοι τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας. Ὅτε γὰρ εἶδεν μέναι ἐπ' αὐτόν τὸ πνεῦμα, τότε, φησι, καὶ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· εἰμὶ γὰρ ἦν οὐσιωδῶς ἔχων τὸ πνεῦμα, οὐκ ἂν ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.

³⁵ Τῇ ἐπαύριον πάλιν. Τῇ τρίτῃ αὐτὴ ἐνρίσκειται ἡμέρα ἐφ' ᾗ ἐποιήσαντο οἱ φαρισαῖοι τὴν πρὸς Ἰωάννην ἐρώτησιν. Αὐτὸν οὖν τὸ σκληρὸν τῶν ἀκροατῶν τὰ αὐτὰ πάλιν φθέγγεται. Ἀμνὸν δὲ αὐτόν τοῦ Θεοῦ καλεῖ, ὅπερ ἦν τοῦ πάθους σημαντικόν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν Ἡσαΐαν φωνὴν εἶδει πάντας προσδοκᾶν αὐτόν ὡς ἐλεύσεται τις, ὃς ὑπὲρ πάντων παθῶν λύσει τὰς ἀπάντων ἀμαρτίας. Εἰκότως οὖν φησι τὸ ἴδε, τοντέστιν, οὗτος ἐκεῖνος, περὶ οὗ προείρηκεν Ἡσαΐας. Αὐτὸ τοῖνον τοῦ ἀμνοῦ τὴν οἰκονομίαν ἐδήλωσεν διὰ δὲ ἐπιφερόμενον τὸ ἴδιον τῆς θεότητος, ὅπερ ἤρριψε τὸ ἀμνὸς διὰ τὸ εἶναι, καὶ τὸν αὐτόν τοῦτο τε κακεῖνο διὰ τὴν ἀφραστον ἐνωσιν.

³⁸ Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς. Ἐρωτᾷ αὐτοὺς οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐκκαλούμενος αὐτοὺς εἰς ὁμιλίαν, οἱ δὲ διδάσκαλον ἦδη καλοῦσι, διὰ τούτων δηλοῦντες σαφῶς τὸ βούλεσθαί τι μαθεῖν, καὶ τὴν οἰκίαν ἀξιούσι μαθεῖν· οὐ γὰρ δὴ πονεῖν τὸ εἰδὼς τὸν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαῖοις λόγον ὁδοῦ παρέχον ποιῆσθαι δεῖν ἐδόκουν. Αὐτὸ τοῦτο καὶ αὐτοὺς οὐ σημαίνει τὴν οἰκίαν, καίτοι τοῦτο ποιεῖν ἐξαυτοῦμενος, ἵνα δὲ μᾶλλον εἰς αὐτὴν παραγοῖμα κλεῖν. Αὐτοῖς οὐδὲ ἀνέβαλλοντο, ἀλλὰ τὴν πολλὴν, ἣν εἶχον περὶ τὴν ἀκρόασιν ἐφιστὶν ἐπιδείκνυνται τὸ μὴ δὲ ὑπὸ τῆς ὥρας ἀνατραπῆναι· καὶ γὰρ ἐτιγεν πρὸς δνμας ὁ ἥλιος ὡν, ὥρα γὰρ φησιν ἦν ὥστε δεκάτῃ. Ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐδήλωσεν, ὡς ἡμέρας ἐπιλαβούσης ἀνεώρησεν. Εἶτα ὁ μὲν εὐαγγελιστὴς τοῦ ἐνὸς τέθεικεν τὸ ὄρομα, τοῦ δὲ ἑτέρου οὐκ ἐννοῶμεν, ἦ ὡς διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι τὸν γραφοντα, ἦ ὅτι ἐκεῖνος οὐ τῶν ἐπισήμων ἦν.

ugymond, a Lelket leszállani az égből mint egy galambot, és rajta maradt. ³³ S én nem ismerém őt, hanem a ki engem küldött vízzel kereszteni, az monda nekem: A kire látod leszállani a Lelket és rajta maradni, ő az, ki Szentlélekben keresztel. ³⁴ És én láttam, és megbizonyítottam, hogy ez az Isten fia. ³⁵ Másodnapra ismét állá János, és tanítványai közül kettő. ³⁶ És látván Jezust ott jární, monda: Ime az Isten báránya. ³⁷ És a két tanítvány hallá e szavait, és követé Jezust. ³⁸ Megfordulván pedig Jezus, és látván, hogy őt követik, monda nekik: Mit kerestek? Kik kérdék őt: Rabbi (a mi megmagyarázva annyi mint: Tanító!) hol van szállásod? ³⁹ Felele nekik: Jertek és lássátok. Eljöttek, és lát-

föl, egyszersmind hitelesebbnek akarván azt fölláítani. Csak egyedül Jánosnak jelent meg szellemi látványul a Szentlélek galambalakban szállván Jezusra; mikép a proféták szoktak mások között látni olyanokat, melyek valamennyinek láthatlanok valának. Alkalmazásképen szállott pedig a Szentlélek az emberré lett flura galambalakban, és maradt mint Isten Isten fölött, elválaszthatlan levén tőle, valamint az Atyától is. Tudnillik nem azért szállott Jezusra, hogy megtisztítsa őt; hanem hogy a keresztlő Jánosnak, és az egész népnek kinyilatkoztassa. Azért hozzáteszi: És én nem ismertem őt, hogy ne gondolká, mintha a tanúságon önként kapott volna: hanem mint isteni végzésnek teljesítője nem az emberek köz gondolkozása szerint mondja ezeket, midőn róla efféléket mond; hisz nem ismertem őt, ugymond, hanem a Szentlélek és az Atya jelenté ki nekem e tanúságot fölé. Mert midőn látta rajta megállani a Lelket, akkor monda: És én láttam, és megbizonyítottam, hogy ez az Isten fia. Ha ugyanis lényegileg nem lett volna vele egy a Lélek, bizonyára nem maradt volna rajta.

³⁵ Másodnapra ismét. Ez harmadnapra esik, mióta a farizeusok ama kérdést intézék Jánoshoz. A hallgatók keménysége miatt tehát ugyanazokat ismétli. Isten bárányának nevezi (a mi a szenvedést jelenté,) mert Izajás jóvendőlése szerint mindenneknek válni kell vala azt, miszerint jőni fog valaki, a ki mindnyájunkért szenvedvén mindnyájunk bűneit feloldja. Helyesen mondja tehát: „Ime“ a mi annyi, mint: ez az, kiről Izajás jóvendőlt. Ennél fogva a bárány által a megtestesülést jelenté: az utánvalók által pedig annak istenségét, a mit össze foglalt a bárányval, mert egy vala és ugyanaz mindez mindamaz, a kimondhatlan egyesülés miatt.

³⁸ Megfordulván pedig Jezus. Kérdezi őket, nem mintha nem tudná, hanem hogy beszédbe ereszkedjék velők. Azok pedig már Tanítónak nevezik, s ugy világosan nyilvánítják, hogy akarnak valamit tanulni tőle. Azután lakát tudatja velők; mert szükség esetében méltán nem tartották helyesnek ok nélkül körüljárkalni. Azért ő sem mutatja meg a házat, jöllehet erre volt megkérve: hanem inkább oda parancsol menniek. Azok pedig nem késnek, hanem a tanítás iránt nagy vágyot mutatnak, úgy hogy a késő óra miatt sem távoznak el; tudnillik lenyugvásra hajlott már a nap, mert, ugymond, mintegy tíz óra volt. Továbbá azon megjegyzés által, miszerint nála maradtak az nap, kijelenté, hogy a nap kezdetével visszatért. Azután az evangelista egyiknek ugyan kitette nevét, de a másikat nem tudatta, mert vagy maga volt az író, vagy a másik nem volt a jelesbek közül.

ták hol lakik, s nála maradtak az nap. Mintegy tíz óra volt. ⁴⁰Egyik András volt, Simon Péternek testvére a kettő közül, kik Jánostól azt hallák, és követék őt. ⁴¹Ez megtalálá először testvérét Simont, és monda neki: Megtáltuk a Messiást, a mi megmagyarázza: a Krisztus. ⁴²És elvezeté őt Jezushoz. Rátékitvén pedig Jezus, monda: Te Simon vagy, Jónás fia, te Kéfnak fogsz hivatni, a mi megmagyarázza: Péter. ⁴³Másodnapon ki akara menni Galileába, s találja Fülöpöt, s monda neki: Kövess engem. ⁴⁴Fülöp pedig Bethszaidából való volt, András és Péter városából. ⁴⁵Fülöp találkozik Nathanaellel, és mond neki:

4*) Fülöp megtalálja (Nathánaelt). Minthogy Nathánael szorgalmas, és a törvényben jártas vala, helyesen utasítja őt Moyseshez, és a profétákhoz annak elfogadása végett, a kit azok hirdettek. József fiának nevezi Jezust, mert József gyermekének gondolták lenni. Mindazáltal nem mondja: mivel úgy van ott megírva, miszerint Jezus Józsefnek fia Názaretből, ezt ugyanannak találtuk, kiről Moyses a törvényben szóltott, és a proféták. Mit mond rá Nathánael? Azt vélvén, hogy Fülöp tán a hely iránt tévedett, (mert a zsidóknál Názaret egészen megvettetik) vagy kételkedvén, vajjon Názaretből származhatik-e oly nagy jó: kérdést tesz: Názaretből lehet valami jó? mintha az a vidék soha jót nem szülhetne. Vagy erőstie mondja: Názaretből való a ki megtaláltattott: bizonyára jó! Mit mond tehát ezekre Fülöp? jer, és lásd; inkább látásból akarván őt meggyőzni, mint hallásból. Tudta kétségteljes, hogy el nem hagyja többé, ha egyszer tanítását megizelte.

καὶ οἱ προφηταὶ, εὐρήκαμεν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. ⁴⁶ Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναὴλ· Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἔρχου καὶ ἴδε. ⁴⁷ Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἰδὲ ἀληθῶς Ἰσραηλῆτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. ⁴⁸ Λέγει αὐτῷ Ναθαναὴλ· Πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὅτα ὑπὸ τὴν σκῆν, εἶδον σε. ⁴⁹ Ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. ⁵⁰ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐ-

⁴⁷) Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ. Πρὸ τοῦ πλησιάζειν τὸν Φίλιππον, ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς πόρρωθεν, ὥς τε μὴ ὑποπτεῖν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν, λέγει περὶ αὐτοῦ τὸ εἰρημένον. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁρατε τοῦτον τὸν ἐρχόμενον; οὐ μόνον αἰσθητῶς καὶ κατὰ σάρκα ἐστὶν Ἰσραηλῆτης, ἀλλὰ καὶ κατὰ πνεῦμα· τοῦ γὰρ ἔχει θεογονῶντα Θεόν, ἐστὶ γὰρ Ἰσραηλῆτης ἀληθῶς ἀλλ' οὐ ψευδώνυμος, οὐδὲν πρὸς γὰρ οὐδὲ πρὸς ἀπέχθειαν φέρεται, ἀλλὰ παντὸς δόλον καθαρῶν, ἀληθείας ἐστὶ φίλος. Τί οὖν ὁ Ναθαναὴλ; οὐκ ἐγνωσθὲν τοῖς ἐπαίνοις, ἀλλ' ἐπιμένει ζητῶν, ἀκριβέστερόν τι βουλόμενος μαθεῖν. Τότε φησὶ ὁ σωτὴρ οὐ βουλόμενος αὐτὸν ἐπὶ πλείω ἐκπλήξαι. Οὐκ εἶπεν, τί αὐτῷ ὁ Φίλιππος διελέχθη, καὶ τί οὗτος Φίλιππος, ἀλλ' ὅτι πρὶν αὐτὸν φωνῆσαι Φίλιππον ὑπὸ τὴν σκῆν ὅτα τεθέεται· οὐδεὶς γὰρ τότε παρῆν ἐκεῖ, εἰμὴ αὐτὸς καὶ Ναθαναὴλ.

Ἡ καὶ οὕτως. Οὐ γὰρ σε τεθέεται, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὅτε ὑπὸ τὴν σκῆν τοῦ νόμου διήγες, σκῆν γὰρ ἐστὶ τοῦ νόμου ἡ σκιά, φύλλα μόνον ἔχονσα. Εἰπόντος γὰρ αὐτοῦ, ἀληθῶς Ἰσραηλῆτην, τοῦτο δὲ πόθεν αὐτὸ τοῦτο εἶναι γνωσκῶν ἐπαπορρῶντος, ψησί, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ σὲ γενέσθαι ἀληθῶς Ἰσραηλῆτην ὅτα σε ὑπὸ τὴν σκῆν τοῦ νόμου ἐγίνωσκον. Ἐπεὶ οὖν τεκμήριον ἀναμνησθῆναι ἐλαβεν τῆς προφητείας ὁ Ναθαναὴλ, ἦλθεν ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν, καὶ φησὶ· Σὺ εἶ ἐκεῖνος ὁ προσδοκώμενος καὶ ζητούμενος, ὁ τοῦ διορατικοῦ γένους βασιλεὺς, ὑπάρχων καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ τὰς καρδίας βλέπων, υἱὸς Θεοῦ ὑπάρχει μοιγενοῦς, βασιλεὺς ὅτος τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους Ἰσραὴλ.

⁵⁰) Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐκ ἐκ τοῦ προσεῖναι μέσε μόνον ὅτα ὑπὸ τὴν σκῆν Θεοῦ υἱὸς κατὰ φῆσιν διεχθήσομαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ διακονεῖν μοι τοὺς ἀγγέλους ἀναβαίνοντας, καὶ καταβαίνοντας· Θεὸς γὰρ δουλεύονσαι αἱ οὐράνια δυνάμεις· ἀναβαίνουνσι γὰρ, καὶ καταβαίνουνσιν οἱ ἀγγελοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερορτοῦντες, καὶ διακονοῦμενοι τοῖς αὐτοῦ προστάγμασιν. Τὸ δὲ, ἀμὴν ὅτε μὲν ἀπλῶς, ὅτε δὲ διπλάσιαζομένῳ κέχρηται ὁ σωτὴρ, τὸ βέβαιον τῶν λεγομένων παριστῶν, ἐστὶ δὲ ἡ λέξις ἐβραϊστὶ δηλοῦσα τὸ γένοιτο.

Καὶ ἄλλως. Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον. Τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅτε ἐν τῇ σκῇ οὐδεὶς παρόντος μόνος ὁ Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ διελέγετο, πρὸ τοῦ πλησιάζειν δὲ εἶπεν ἴδε ἀνὴρ Ἰσραηλῆτης, ὥστε μὴ ὑποπτεῖν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν, ὥς τοῦ Φίλιππον προδιαλεγθέντος τῷ Χριστῷ περὶ τῆς σκῆς, περὶ ᾧ τὸν ἐλάλησαν, ὅθεν ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τοῦ τοῦ τόπου, ἀπὸ τοῦ δένδρου, ἀπὸ τοῦ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐξετάσαι μετὰ ἀκριβείας συνιδὼν τίς ἐστιν, ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ταῦτα δὲ ἀπὸ πολλῆς μαρᾶς ἐφθόγγετο, τοῦτέστι, σὺ εἶ φησιν, ἐκεῖνος ὁ προσδοκώμενος, ὁ ζητούμενος. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι τίνας ἐκεῖν υἱὸν Θεοῦ εἰπὼν ὁ Ναθαναὴλ, καὶ πρὸ τῶν σημείων, καὶ πρὸ τῆς διδασκαλίας οὐκ ἐμακαρίσθη, καθάπερ καὶ ὁ Πέτρος, ὅτι οὐ μετὰ τῆς

Αἱ κίρὼι Μοϋσεϋς ἱρτὰ τὸν νόμῳν, ἐς ἀνὰ προφῆτᾶν, μετὰ τὸν Ἰησοῦν, Ἰωσήφ τὸν υἱὸν Ναζαρέτ.

⁴⁶) Ἐς μὲν δὲ Νάθαναελ· Νάζαρετ πόθεν ἔστιν ἰσραηλῆτης; λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἔρχου καὶ ἴδε.

⁴⁷) Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Νάθαναελ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἰδὲ ἀληθῶς ἰσραηλῆτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

⁴⁸) Λέγει αὐτῷ Νάθαναελ· Πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὅτα ὑπὸ τὴν σκῆν, εἶδον σε.

⁴⁹) Ἀπεκρίθη Νάθαναελ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

⁵⁰) Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐ-

⁴⁷) Λάττα Ἰησοῦς Νάθαναελ. Μιὰ πρὸ τοῦ πλησιάζειν τὸν Φίλιππον, ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς πόρρωθεν, ὥς τε μὴ ὑποπτεῖν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν, λέγει περὶ αὐτοῦ τὸ εἰρημένον. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁρατε τοῦτον τὸν ἐρχόμενον; οὐ μόνον αἰσθητῶς καὶ κατὰ σάρκα ἐστὶν ἰσραηλῆτης, ἀλλὰ καὶ κατὰ πνεῦμα· τοῦ γὰρ ἔχει θεογονῶντα Θεόν, ἐστὶ γὰρ ἰσραηλῆτης ἀληθῶς ἀλλ' οὐ ψευδώνυμος, οὐδὲν πρὸς γὰρ οὐδὲ πρὸς ἀπέχθειαν φέρεται, ἀλλὰ παντὸς δόλον καθαρῶν, ἀληθείας ἐστὶ φίλος. Τί οὖν ὁ Νάθαναελ; οὐκ ἐγνωσθὲν τοῖς ἐπαίνοις, ἀλλ' ἐπιμένει ζητῶν, ἀκριβέστερόν τι βουλόμενος μαθεῖν. Τότε φησὶ ὁ σωτὴρ οὐ βουλόμενος αὐτὸν ἐπὶ πλείω ἐκπλήξαι. Οὐκ εἶπεν, τί αὐτῷ ὁ Φίλιππος διελέχθη, καὶ τί οὗτος Φίλιππος, ἀλλ' ὅτι πρὶν αὐτὸν φωνῆσαι Φίλιππον ὑπὸ τὴν σκῆν ὅτα τεθέεται· οὐδεὶς γὰρ τότε παρῆν ἐκεῖ, εἰμὴ αὐτὸς καὶ Νάθαναελ.

Ἡ καὶ οὕτως. Οὐ γὰρ σε τεθέεται, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὅτε ὑπὸ τὴν σκῆν τοῦ νόμου διήγες, σκῆν γὰρ ἐστὶ τοῦ νόμου ἡ σκιά, φύλλα μόνον ἔχονσα. Εἰπόντος γὰρ αὐτοῦ, ἀληθῶς ἰσραηλῆτην, τοῦτο δὲ πόθεν αὐτὸ τοῦτο εἶναι γνωσκῶν ἐπαπορρῶντος, ψησί, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ σὲ γενέσθαι ἀληθῶς ἰσραηλῆτην ὅτα σε ὑπὸ τὴν σκῆν τοῦ νόμου ἐγίνωσκον. Ἐπεὶ οὖν τεκμήριον ἀναμνησθῆναι ἐλαβεν τῆς προφητείας ὁ Νάθαναελ, ἦλθεν ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν, καὶ φησὶ· Σὺ εἶ ἐκεῖνος ὁ προσδοκώμενος καὶ ζητούμενος, ὁ τοῦ διορατικοῦ γένους βασιλεὺς, ὑπάρχων καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ τὰς καρδίας βλέπων, υἱὸς Θεοῦ ὑπάρχει μοιγενοῦς, βασιλεὺς ὅτος τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους Ἰσραὴλ.

⁵⁰) Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐκ ἐκ τοῦ προσεῖναι μέσε μόνον ὅτα ὑπὸ τὴν σκῆν Θεοῦ υἱὸς κατὰ φῆσιν διεχθήσομαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ διακονεῖν μοι τοὺς ἀγγέλους ἀναβαίνοντας, καὶ καταβαίνοντας· Θεὸς γὰρ δουλεύονσαι αἱ οὐράνια δυνάμεις· ἀναβαίνουνσι γὰρ, καὶ καταβαίνουνσιν οἱ ἀγγελοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερορτοῦντες, καὶ διακονοῦμενοι τοῖς αὐτοῦ προστάγμασιν. Τὸ δὲ, ἀμὴν ὅτε μὲν ἀπλῶς, ὅτε δὲ διπλάσιαζομένῳ κέχρηται ὁ σωτὴρ, τὸ βέβαιον τῶν λεγομένων παριστῶν, ἐστὶ δὲ ἡ λέξις ἐβραϊστὶ δηλοῦσα τὸ γένοιτο.

Καὶ ἄλλως. Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον. Τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅτε ἐν τῇ σκῇ οὐδεὶς παρόντος μόνος ὁ Φίλιππος τὸν Νάθαναελ κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ διελέγετο, πρὸ τοῦ πλησιάζειν δὲ εἶπεν ἴδε ἀνὴρ ἰσραηλῆτης, ὥστε μὴ ὑποπτεῖν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν, ὥς τοῦ Φίλιππον προδιαλεγθέντος τῷ Χριστῷ περὶ τῆς σκῆς, περὶ ᾧ τὸν ἐλάλησαν, ὅθεν ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τοῦ τοῦ τόπου, ἀπὸ τοῦ δένδρου, ἀπὸ τοῦ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐξετάσαι μετὰ ἀκριβείας συνιδὼν τίς ἐστιν, ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ταῦτα δὲ ἀπὸ πολλῆς μαρᾶς ἐφθόγγετο, τοῦτέστι, σὺ εἶ φησιν, ἐκεῖνος ὁ προσδοκώμενος, ὁ ζητούμενος. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι τίνας ἐκεῖν υἱὸν Θεοῦ εἰπὼν ὁ Νάθαναελ, καὶ πρὸ τῶν σημείων, καὶ πρὸ τῆς διδασκαλίας οὐκ ἐμακαρίσθη, καθάπερ καὶ ὁ Πέτρος, ὅτι οὐ μετὰ τῆς

τῷ "Οτι εἶπον σοι, εἶδον σε ὑποκάτω τῆς σκῆης, πιστεύεις, μείζω τούτων ὄψει. ⁵¹ Καὶ λέγει αὐτῷ Ἀμὴν Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνεωρότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας, καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

CAPUT II.

Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. ² Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. ³ Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν· Οἶνον οὐκ ἔχουσι. ⁴ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;

αὐτῆς διαβολῆς ἐκάτερος τὰ αὐτὰ ἐρθέξατο ῥήματα. Ὁ μὲν γὰρ Πέτρος ὁμολόγησεν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν ἀληθῆ, ὁ δὲ Ναθαναὴλ ὡς ἄνθρωπον ψιλόν, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν, σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ υἱὸς οὐ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ἀπ' αὐτοῦ ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωρότα καὶ τὰ ἐξῆς, ἀπὸ τῆς γῆς αὐτὸν κατὰ μικρὸν ἀνάγει, καὶ ποιεῖ μὴκέτι φαντάζεσθαι αὐτὸν ἄνθρωπον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων δεσπότην αὐτὸν ὁμολογῆσαι.

¹) Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ γ'. Τρίτῃ μὲν ἐστὶν ἡμέρα ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐξόδου τοῦ Κυρίου· ἐκεῖ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου πρώτης μαρτυρίας, καὶ τάχα τῇ ἐπαύριον τοῦ εὐρεῖσθαι ὑπὸ Ἀνδρόν Πέτρον. Ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἵνα τῇ δευτέρᾳ τὰ περὶ Φίλιππον καὶ Ναθαναὴλ οἰκονομήσας τῇ τρίτῃ ἐνοικήσῃ τοὺς πρότερον ὄντας δεκτικούς τῆς τοιαύτης ἐστίας. Οὐκ ἀπὸ τῶν θαυμάτων δὲ, ἐνδ' ὡς μέγαν αὐτὸν ἐκάλουν· ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς γνωρίμων, ὅθεν τοῦτο σημαίνει ὁ ἐναγγελιστὴς γρησιν· Ἦν δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν ἰσῶρα τὴν ἰαντοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐνεργείαν τὴν ἡμετέραν. Ὁ γὰρ μὴ ἀπαξιώσας γενέσθαι δοῦλος, πολλοὺ μᾶλλον οὐκ ἂν ἀπηξίωσεν εἰς γάμον ἐλθεῖν; Ὑστερήσαντος οὖν γρησιν οἶνον, λέγει ἡ μήτηρ πρὸς αὐτόν· Οἶνον οὐκ ἔχουσι. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἐμοὶ καὶ σοί γύναι; ἐπειδὴ τρόπον τινὰ ἐπιδεικνύσασα τοῖς ἐν γάμῳ ὑβούλιτο φανῆναι τίνος, καὶ τηλικούτου μήτηρ τυγχάνει, ἐντρέπει αὐτὴν ὀνομάσας γυναικα, μονοτονίᾳ λέγων· γυναικὶν ἢ ἐπιδείξας αὐτῇ φιλοδοξουσῶν· οὐ γὰρ ὑβούλιτον τὴν γενήσασαν τοῦτο γρησιν, ἀλλ' ὡφελήσων τὰ μέγιστα. Οὐ γὰρ παρὰ τῆς μητρὸς παρακληθῆναι ἐχρῆν, ἀλλὰ παρὰ τῶν δεομένων· ἡ γὰρ παρὰ τῶν οἰκίαν γινομένην παρακλήσιν σκάνδαλον τίκει τοῖς ὁρώσι, καὶ μετὰ τὴν ἡμετέραν, ὅταν οἱ χρεῖαν ἔχοντες αὐτοὶ δέωται, ἀνύποπτον τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι, καὶ καθαρόν ὁ ἐπαινος. Τὸ δὲ οὕτω ἦκει ἡ ὥρα μου, εἰς γεν, οὐκ ἀνάγκη καιρῶν ὑποκείμενος, οὐδὲ ὥρας παρατηροῦμενος. Πῶς γὰρ ὁ τῶν καιρῶν ποιητὴς, καὶ χρόνων, καὶ αἰῶνων δημιουργός; ἀλλ' οὐ πάντα μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος ἐργάζεται. Καὶ πῶς τῆς προσήκουσας ὥρας μὴ παραγομένης ἐπράξεν; τιμῶν τὴν μητέρα, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ ἐπὶ πολὺ ἀντιλέγειν, καὶ καταισχύνειν αὐτήν, καὶ ἵνα μὴ ἀσθενείας λάβῃ ὑπόνοιαν καὶ δόξαν, λέγει τοῖνυν μὴ παρῆναι τὴν ὥραν αὐτοῦ, τοντεύειν τὸν καιρὸν εἰς τὰ σημεῖα, καθ' ὃν ἐπιδεικνύται τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον δεῖ ὡς Θεόν.

mondván neki: Mivel azt mondtam: láttalak a fűgefá alatt, hiszesz; ezeknél nagyobbakat fogsz látni. ⁵¹ És monda neki: Bizony bizony mondom neked: Mostantól látni fogjátok az eget megnyilni, és az Isten angyalait föl- és lejárni az ember fia fölött.

Harmadnapon menyegző tartott a galileai Kánában, és Jezusnak anyja is ott volt. ² Meghivatott pedig Jezus is tanítványaival együtt a menyegzőre. ³ És elfogyván a bor monda Jezus anyja neki: Nincs boruk. ⁴ Monda neki Jezus: Mi közöm nekem és neked asz-

ugyan azon értelemben ejté e szavakat mindkettő. Péter ugyanis Isten fiának vallotta, mint igaz Istent: Nathanael pedig mint csupa embert; a mi abból világos, mert monda: te Izrael királya vagy. Már pedig Isten fia, nem egyedül Izrael királya, hanem az egész világé. Továbbá a Krisztus ama mondatával: mostantól látni fogjátok megnyilni az eget stb. Nathanaelt mintegy a földön fölül emeli, s arra indítja, hogy ne képzelje őt egyszerű embernek, hanem vallja meg az angyalok Urának.

¹) És harmadnapon. A harmadnap az Urnak Galileába való indulásától vétetik, mely hatodik volt János első tanúságától, és talán második, mióta András előtárlta Pétert. Elment Jezus Galileába, hogy miután másodnap Fülöpöt és Nathanaelt magához vevé: harmadnap megvendégelje azokat, kik először befogadtak ilyen családot. Továbbá, őt nem csodái miatt, se azért, mintha kitűnőnek tartott volna, hívták meg, hanem egyszerűen mint ismerőst; a mit jelentvén az evangélista, Ott volt, ugymond, Jezus anyja és tanítványai. (Megjelent hát Jezus,) mert nem saját méltóságát tekinté, hanem inkább velünk akart jót tenni. A ki tudnillik nem tartá méltatlannak szolgálává lenni; mennyivel kevésbé vélte magához illetlennek menyegzőbe menni? Elfogyván tehát a bor, anyja monda neki: Nincs boruk. Monda neki Jezus: Mi közöm nekem és neked asszony? Mivelhogy a lakodalmi vendégek előtt némi mutogatással akarta kitüntetni, mily fenséges fiúnak anyja ő (?) — azért rá pirit (?) asszonynak nevezvén őt, s majdnem azt mondván: hogy ez dicsvágó asszonyok mutogatása. Azonban nem szülője megszegyenítésére mondja ezt, hanem nagyon is jötevő szándokból. Hisz nem anyjára tartozott ezt kérni, hanem a szűkölködőkre; mert övének kérelme a jelenlevőknek botrányára szolgálhatott, bármily nagyok lennének is a tények: ellenben, ha a szükségben levők maguk kériki, a dolog gyanu alá nem esik, és a dicséret tiszta. „Nem jött el még az én óráim” nem ugy monda, mintha az idő kényszerének alá volna vetve, vagy mintha az órához szabná magát; mikép függne az időtől az, ki az időnek, éveknél, és századoknak szerzője? hanem azért, mert mindent alkalmas időben cselekedett. Miért tette meg hát még is az illető óra eljövetele előtt? Anyja iránti tiszteltetből, hogy ne láttassék vele nagyon ellenkezni, s őt megszegyeníteni, s hogy ne támadjon benne a gyengesége felőli vélemény. Monda tehát, hogy nincs itt még ideje, az az alkalom a csodamivelésre, melyben az ember fölötti tényeknek őt mint Istent kell kimutatni.

οὕτω ἦκει ἡ ὥρα μου. ⁵ Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις: "Ὁ τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε. ⁶ Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαὶ λίθιναι ἕξ, κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρῆτας δύο ἢ τρεῖς. ⁷ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος, καὶ ἐγείμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω. ⁸ Καὶ λέγει αὐτοῖς: Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ, καὶ ἤνεγκαν. ⁹ Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστὶν οἱ δὲ διακονοὶ ᾔδεισαν οἱ ἡντληκότες τὸ ὕδωρ, φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος, ¹⁰ καὶ λέγει αὐτῷ: Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθεισι, καὶ ὅταν μνησθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσον· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι. ¹¹ Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐφάνεργωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ¹² Μετὰ τοῦτο κατέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναούμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ

⁵) Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἦδει γὰρ, ὅτι οὐκ ἀσθενείας ἦν ἡ παραίτησις, ἀλλὰ τοῦ δοῦναι ἐπιβόησιν ἐαυτὸν ταῖς θανάτου ῥύταις. Οὐκ ἀπλῶς δὲ εἶπεν κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἵνα μὴ τινες τῶν ἀπίστων ὑποπτεύσωσιν, ὅτι τρυφία τις ἐναπομείνασα, εἴτα τοῦ ὕδατος ἐπιβληθέντος, καὶ κραθέντος οἶνος λεπτότατος γέγονεν, δείκνυσιν, ὅτι οὐδέποτε ἐκεῖνα γέγονεν οἶνον δοξαί. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνδρὸς ἐστὶν ἡ Παλαιστίνη, καὶ οὐκ πολλοῦ κρήνης εὐρίσκων, ἐπλήρουν αἱ τὰς ὑδρίας ὕδατος, ὥστε μὴ τρέχειν εἰς ποταμοὺς, εἰ ποτε ἀκάθαρτοι γένοιτο, ἀλλ' ἐγγύθεν ἔχων τοῦ καθαρισμοῦ τὸν τρόπον. Οὐκ ἐποίησε δὲ τὸ τοῦτον παραδοξότερον πρὶν γεμισθῆναι τὰς ὑδρίας ὕδατος οὐκ ἔξ οὐκ ὄντων οἶνον δημιουργήσας, ὅπως ἐπαράδεικτον μᾶλλον τὸ θαῦμα γένηται. Οὐ παρήγαγεν δὲ αὐτὸς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ τοῖς διακόνοις συνεχώρησεν τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τοὺς μάρτυρας ἔχῃ τοῦ γινόμενου θαύματος.

Αὐτὰ δὲ τὸ μὴ εἶπεν τινὰς, ὅτι μεθύνων ἀνθρώπων ὁ σύλλογος ἦν, καὶ ἡ αἰσθησις αὐτῶν διεσθαιμένη, καὶ οὐκ ἱκανὴ διακρίναι, πότερον ὕδωρ ὁ οἶνος εἴη τὸ ποτὸν, διὰ τοῦτο κελνεῖ τῷ ἀρχιτρικλίνῳ δοῦναι τὸ τῆφοντι. Καὶ γὰρ οἱ τὴν τοιαύτην διακρίαν ὡς ἐπίστασθε πιστευμένοι, μάλιστα εἰσὶν οἱ τῆφοντες, ὥστε ἐν κόσμῳ, καὶ τάξει πάντα διατίθεσθαι αὐτοῖς. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν τὸν νυμφίον ἀκούσαντα διαπορῆσαι, εἰδὼτα, ὅς οὐκ ἐνὶ αὐτῷ οἶνος ἔτερος, καὶ ἐρωτῆσαι μὲν ὅθεν ὁ οἶνος, καὶ μαθεῖν τὸ γεγονός, ἀλλ' οὐδὲν τούτων προστίθησιν ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ τοῦτον μόνον ἐμνημόνευσεν, ὅτι οὐ μόνον τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετεποίησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς θανάστῃν τινα φῶσιν οἶνον, τὰ μέντοι λοιπὰ ὡς περιττὰ παρητήσατο.

¹¹) Ταύτην ἐποίησεν. Τινὲς καὶ ἀρχὴν ταύτην εἶναι φασί, εἰ καὶ πρόσκειται τὸ ἐν Κανᾷ. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τούτων μὲν οὐδὲν ἂν ἀκριβολογῶμαι, ἀλλ' ὅτι μὲν μετὰ τὸ βάπτισμα τῶν σημείων ἤρξατο, καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὐδὲν ἐθανματούργησεν, καὶ ἐμπροσθεν ἐδηλώσαμεν εἶτε δὲ τοῦτο, εἶτε ἕτερον πρότερον σημεῖον ἐγένετο, οὐ σφόδρα δις γινώσκοντες ἀναγκαῖον εἶναι μοι δοκεῖ.

¹²) Μετὰ τοῦτο κατέβη ὁ Ἰησοῦς. Μετὰ τῆς μητρὸς εἰς Καπερναοὺμ ὁ σωτὴρ κατέβη, διὰ τὴν εἰς τὴν μητέρα τιμὴν, ὅπως ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα μὴ παταγοῦ αὐτοὺς τὴν καὶ αὐτὴν ἐπισύρηται, καὶ οὕτω λαῖν ἐπικάβηται τῶν θανάτων. Ἀδελφοὺς δὲ αὐτοὺς

szony, nem jött még el az én óráim. ⁵ Anyja a szolgálknak monda: Valamit parancsol nektek, tegyétek meg. ⁶ Volt pedig ott hat köveder helyezve a zsidók tisztulására, két vagy három méretű. ⁷ Monda nekik Jezus: Töltsétek meg a vedreket vízzel; s megtöltötték azokat szíinig. ⁸ S monda nekik: Merítsetek most és vigyétek el a násznagnak. És elvitték. ⁹ Ki midőn megízlelte a borra vált vizet, nem tudá, honnét való, de a szolgálak tudták, kik merítették a vizet: előhíja a násznag a vőlegényt, ¹⁰ s így szól hozzá: Minden ember előbb jó bort tesz föl, s miután megrészegedtek, akkor az alábbvalót: te pedig a jó bort egész mostanig tartogattad. ¹¹ Ez volt Jezus csodatételeinek kezdete a galileai Kánában, hol kitünteté dicsőségét, s tanítványai hittek benne. ¹² Ez után Jezus lement Kafarnaumba, ő, anyja,

⁵) Monda neki anyja. Tudta ugyanis, mikép a megtágadás nem gyengeségből eredett, hanem hogy ne láttassék a csodamivelésre mohón rohanni. Nem ok nélkül monda az evangelista: a zsidók tisztulására: hanem hogy némelyek a hitetlenek közül ne gyanítsák, mintha a benmaradt seprűre viz töltetett, és összekeverés által gyenge bor készítettet volna, megmutatja, hogy azok soha bortartó edények nem voltak. Palesztina vizetlen tartomány lévén, hol kutakat nem mindenütt lehet találni, mindig töltve tarták vízzel a vedreket, hogy ne kellessék a folyóvízhez szaladni, ha valamikor tisztátalanok lennének, hanem legyen közel módjok, és eszközök a megtisztulásra. Továbbá nem a vedrek megtöltése előtt szerezte a bort, a mi még csodálatosabb lett volna, ha t. i. a bort semmiből teremti elő; amugy t. i. a csodát könnyebben hihetővé, s elfogadhatóvá akarta tenni. Nem is ő hozta a vizet személyesen, hanem a szolgálknak engedé ezt tenni, hogy a történet csodának tanúi legyenek.

Egyszersmind meghiusítandó azok mondását, kik a jelenlevőket részeg emberek gyülekezetének állítanak, melynek megromlott az ízlése, nem lévén képes már megkülönböztetni, vajjon az ital viz-e vagy bor: e végre a násznagnak parancsolta adatni, ki mindenesetre józan volt. Mert az efféle foglalkozással megbizottak, a mint tudjotok, leginkább józanok szoktak lenni, hogy mindent diszrendben intézhessenek el. Valószínűleg a vőlegény ennek hallatára kételkedett, tudván, hogy más bora nem volt neki, tán kérdező is, honnét való e bor, s úgy a történetet megtudta: de az evangelista ezekből semmit nem adott hozzá, csak azt az egyet említé, miszerint nem csak a vizet borra változtatá, hanem egyszersmind valami föltűnő minőségű borra; a többi mint fölöslegest elmellőzé.

¹¹) Ezt művelte. Némelyek ezt csakugyan első kezdetre magyarázták, habár hozzá tétetik: Kánában. Én azonban ezek fölött különösen nem vizsgálódom, hanem hogy a keresztség után kezdé a csodamivelést, és a keresztség előtt mit sem mivelt a csodákból, azt már azelőtt nyilatkoztattam. Akár ez volt pedig, akár más csoda az első, azt nem tartom szükségesnek nagyon vitatni.

¹²) Ezután lement Jezus. Anyjával együtt ment az Űdvözítő Kafarnaumba anyja iránti tiszteletből, őt és rokonait hazavezetendő, hogy ne hordozza körül őket és anyját mindenhol, és úgy ismét a csodákhoz fogjon. Atyafiainak nevezi őket, mint József fiait, az

ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ²¹ Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ²² Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν. Καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. ²³ Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. ²⁴ Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας. ²⁵ Καὶ ὅτι οὐ χροίαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

CAPUT III.

Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. ² Οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐληλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν ἃ

αὐτὸν Καμβύσης ἐπὶ εἴτα οἱ μάγοι ἔν, καὶ Λαοῖς β' καὶ ἔβδωμο ἐπὶ Λαοῖς τοῦ Ὑστάτου ἐτελειώθη ὁ ναός. Οὐκ ἔλπει δὲ τὸ αἶνιγμα, καὶ ἀπεκάλυψε εἰπὼν· οὐ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου λέγω, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐμῆς σαρκός. Οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν λόγον ἐδέξατο. Εἰ γὰρ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ ἱκανοὶ πως ἦσαν συνίεναι τὸ λεγόμενον, πολλῶ μᾶλλον οἱ ὄχλοι; Ταῦτα δὲ οὐκ ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον, οὐπω γὰρ ἦσαν ἀξιωθέντες τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος.

²³ Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις. Ἐδίξε διὰ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, ὡς καὶ θαύματα παρ' αὐτῷ ἐγένετο πολλά, ἀφ' ὧν πολλοὶ πρὸς τὴν πίστιν αὐτοῦ συνηλάνθανον· ταῦτα δὲ παρέλειψεν, ἐπειδὴ πάντα γεγονότα αὐτῷ λέγειν προέκειτο, ἀλλὰ μόνον, ὅσα διδασκαλικόν, ἢ δογματικόν συνημνόν εἶχον. Οὐ τελείαν δὲ πίστιν εἶχον περὶ αὐτοῦ, ὅθεν φησιν, ὅτι πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἰς αὐτόν. Ὅθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ εἰδέναι αὐτὸν οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ πάθους τῆς διανοίας πάντας. Τὸ γὰρ ἐκ πράξεων καὶ λόγων ἐπίστασθαι τινὰς καὶ ἀνθρώπων δυνατόν· ἀλλ' Ἰησοῦς οὐ ψιλλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ Θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος πάντα οἶδεν, τὰ κρυπτά τοῦ ναοῦ καταλαμβάνων.

¹) Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων. Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Νικόδημος. Ὁ καὶ ἐν μέσῳ τοῦ εὐαγγελίου φαινόμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ λαλῶν οὕτως· Ὁ νόμος ἡμῶν οὐ κρίνει οὐδένα, ἂν μὴ πρότερον ἀκούσῃ. Καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν δὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τῆς τοῦ δεσποτικοῦ σώματος φαινεται κηδείας ποιούμενος. Λέγειτο μὲν οὖν περὶ τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐχρην, ἐπὶ γὰρ τῆς ἰουδαϊκῆς εἰχτο ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ νυκτὸς ἦλθε δεδοικὼς ἐν ἡμέρᾳ τοῦτο ποιῆσαι. Ἀλλ' ὁ φιλόανθρωπος Χριστὸς οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἀπώσατο, οὐδὲ εἰπόντι, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐληλυθας διδάσκαλος διήλεγξεν αὐτὸν λέγων· Τί σὺ νύκτωρ ἐρχῇ πρὸς τὸν τὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντα, καὶ ἐκείθεν ἤκουσας; Λέκνυνσι δὲ καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Νικόδημον, ὅτι οὐδεὶς δύναται τὰ σημεῖα ταῦτα ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς ἢ μετ' αὐτοῦ, ὅτι ἀνθρωπίνην εἶχε περὶ αὐτοῦ διάνοιαν, καὶ ὡς περὶ προσήτου διαλέγεται.

god föllállitani? ²¹ Ὁ pedig ezt testének templomáról mondá. ²² Mikor tehát föltámadott halottaiból, megemlékeztek tanítványai, hogy azt mondá, és hittek az írásnak, és a beszédnek, melyet mondott Jezus. ²³ Midőn pedig Jeruzsálemben vala a husvét ünnepén, sokan hittek nevében, látván a csodajeleket, melyeket véghezvitt. ²⁴ De Jezus magát nem közlé velök, mert ő ismeré mindnyájokat; ²⁵ s mert nem vala szüksége, hogy valaki tanuskodjék az emberről, mert ő tudta, mi van az emberben.

Volt a farizeusok között egy Nikodemus nevű és a zsidóknál förendű ember. ² Ez éjjel jött Jezushoz, és monda neki: Mester, tudjuk hogy Istentől jöttél tanítóul; mert senki nem cselekedheti e jeleket, melyeket te cse-

a Mágok egyig, végre a Hysztaszpes Dárius hetedik évó ben végeztetett be a templom. Nem fejté meg továbbá a rejtélyt, se nem nyilatkozott ekképen: Nem erről a templomról szólok, hanem saját testemről, mert szavainak hitelt nem adtak volna. Mert ha még a tanítványok sem voltak képesek megérteni a mondatot: mennyivel kevésbé a népsereg? Ugyanis ezeket a tanítványok eleinte nem fogták föl, mert még a Szentlélek kegyeiben nem részesültek.

²³) Midőn Jeruzsálemben vala. Ezzel az evangelista megmutatá, miszerint Jezus által sok csoda történt, melyek miatt sokan hittek benne; de azokat az evangelista elmellőzé, mert nem minden történetet akart elbeszélni, hanem egyedül olyanokat, melyek valami tanulságra vagy hitre céloztak. Nem volt pedig felőle tökéletes hitük, azért mondja: sokan hittek nevében és nem benne. Azért Jezus sem nyilatkozatá ki magát nekik: mert ő ismerte mindnyájokat nem csak színre, hanem legbensőbb gondolataik után. Mert tényekből és beszédből valakit ismerni az embernek is lehet: Jezus azonban nem csupa ember volt, hanem mint emberré lett Isten mindent tudott, az elmék rejtekeibe is belátván.

¹) Volt egy ember a farizeusok közül. Kicsoda ez a Nikodemus? Az, kit az evangelium folytán is a Krisztus mellett látunk nyilatkozni ekképen: A mi törvényünk el nem ítél senkit, hacsak előbb (a vádlottat) meg nem hallgatja. Azután a kereszthalál után is ugyanazt látjuk az Úr testének eltemetése körül nagy gondnal eljárni. Ez tehát hajlott ugyan Krisztushoz, de nem úgy, mint kellett; mert még zsidó gyöngeségtől vala tartoztatva, azért éjjel jött, félvén ugyanazt nappal tenni. A kegyes Krisztus azonban még így sem utasítá el magától, se, mikor azt mondá: Istentől jöttél tanítóul, meg nem feddé őt mondván: Miért jössz tehát éjjel ahhoz, ki isteni dolgokat ad elő, és Istentől jó? Egyszermind Nikodemus eme mondatával: Senki nem viheti véghez ezeket a csodákat, melyeket te véghez viszesz, hacsak Isten nincs vele, azt jelenti, miszerint emberileg gondolkodik Jezusról, és mint próféta-ról beszél.

οὐ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἡ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ. ³ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ⁴ Λέγει πρὸς αὐτὸν Νικόδημος· Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέροντων; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτέρον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι; ⁵ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ⁶ Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμα ἐστὶ. ⁷ Μὴ θαυμάσῃς ὅτι εἶπον σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. ⁸ Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἐρχε-

³) Τί ἐστίν, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν μὴ μετὰ τὴν Πνεύματος ἁγίου τῆς διὰ λουτροῦ κατεργασίας, οὐ δύναται περὶ ἐμοῦ φρεσὶ δοῦναι τὴν προσήκονσαν λαβεῖν, ἣν γὰρ ἐγὼ νῦν δόξαν περὶ ἐμοῦ, οὐ πνευματικὴ ἐστίν, ἀλλὰ ψυχικὴ, καὶ οὐ μόνον οὐ, ἀλλὰ καὶ εἰ τις οὐν ἕτερος εἰ τοιαῦτα περὶ ἐμοῦ δοξάζων, ἔξω τῆς βασιλείας ἐστί. Τὸ δὲ ἄνωθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δηλοῖ.

⁴) Τίτος ἔκεν εἶπεν· πῶς δύναται γεννηθῆναι ἄνθρωπος γέροντων; ἀπὸ πολλῆς ἐκπλήξεως, ἀκούων μίζονα, ἢ παρὰ ἀνθρώπων. Τὸ δὲ πῶς τοῦτο τῶν σφόδρα μὴ πιστευόντων ἐστίν, ὅθεν καὶ καταγέλαιστα φέρεται ῥήματα· οὐδὲ γὰρ ἐνόησε γέννησιν πνευματικὴν ἀλλ' εἰς τὴν ταπεινότητα καθεῖλκετο τῆς σαρκὸς τὸ μέγα δόγμα, καὶ ὑψηλόν, εἰπὼν· Μὴ δύναται ἄνθρωπος εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἐξῆς. Αὐτὸ δὲ ἦν τὰ θεωροῦντα τοῦτον, ἢ γέννησις ἢ πνευματικὴ, ἥτε βασιλεία. Οὐδὲ γὰρ ὄνομα βασιλείας ἡκούσθη παρὰ Ἰουδαίοις ποτέ, ἀλλὰ τέως περὶ τῆς γεννήσεως διαλέγεται. Αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς σαφέστερον ἀποκαλύπτει νῦν τὸν τῆς γεννήσεως τρόπον εἰπὼν·

⁵) Ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ. Ὁ γὰρ μὴ πῶς φρεσὶ λαβὼν τὸ δεισιπτικὸν σίμβολον, τὸ τοῦ θανάτου φορεῖ ἔνδυμα, τὸ τῆς κατάρσεως, τὸ τῆς φθορᾶς. Εἰ γὰρ καὶ ἔδωκε ὑπόκειται, ἀλλὰ οὐκ ἐν αὐτῷ τελείται σῶμα, τάφος, καὶ νέκρωσις, καὶ ἀνάστασις, καὶ ζωή. Καὶ ταῦτα ὁμοῦ γίνεται πάντα. Ἐπὶ πλείον δὲ ἀπάρχων αὐτὸν τῶν αἰσθητῶν φρεσὶ· Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ· τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἐστὶ, τοιούτως πνευματικὸς ἐστὶ· γέννησιν γὰρ ἐνταῦθα τὴν κατὰ τιμὴν καὶ χάριν λέγει.

Διατί εἶπεν αὐτῷ· Μὴ θαυμάσῃς; διὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν εἶναι θεωροῦμενον, διὸ καὶ ἐπὶ αἰσθητὸν ἅγει παράδειγμα τὸν λόγον, μέσον σώματος τε, καὶ σώματος, λέγων δὲ τοῦ ἀέμενον τὴν φωνήν, εἰπὼν· Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. Τοῦτο δὲ φρεσὶ, οὐκ ὡς προαίρεσιν τινὰ τοῦ ἀέμενον ἔχοντος, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ φύσεως φωνὴν τὴν ἀκώλυτον, καὶ μετ' ἐξουσίας ἡγεμονίαν. Καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, τοιούτως τὸν πάταγον.

Τὸ δὲ οὐκ οἶδας, πόθεν ἐρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει, τὸ ἀκίθεκτον δηλοῖ τοῦ ἀέμενον, καὶ ὅτι διαχεῖται πανταχοῦ καὶ ὁ κολῶν οὐδεὶς τῆς κακίης φέρεισθαι.

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος, τὸ συμπέρασμα ἅπαν ἐδήλωσεν. Εἰ γὰρ τοῦτον φρεσὶ τοῦ πνεύματος, τοιούτως τοῦ ἀέμενον, οὐ τὴν αἰσθητὴν δέχηται τῇ ἀκοῇ, τὴν ὁρμὴν ἐξηγεῖσθαι οὐκ οἶδας, οὐδὲ τὴν ὁδὸν· πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θείου πνεύματος ἐνέργειαν περιεργάζη; καὶ εἰ ὅπου θέλει οὕτως ὁ ἀέμενος πνεῖ, πῶς μᾶλλον ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις οὐ δυνήσεται νόμοις φύσεως κατασχεθῆναι, οὐδὲ ὁμοίως σωματικῆς γεννήσεως;

λεξσελ, hacsak Isten nincs vele. ³ Felele Jezus, és monda neki: Bizony bizony mondom neked, ha csak valaki nem születik, nem láthatja Isten országát. ⁴ Monda neki Nikodemus: Mikép születhetik az ember, ha már vén, valljon bemehet-e ismét anyja méhében, hogy újra szülessék? ⁵ Felele Jezus: Bizony bizony mondom neked, hacsak valaki ujjalag nem születik vízből és Lélekből: nem juthat be Isten országába. ⁶ A mi testből született, az test, és a mi lélekből született, az lélek. ⁷ Ne csodálkozzál, hogy azt mondom neked: Ujra kell születnetek. ⁸ A szellő fúj, a hol akar; nesztét hallod, de nem tudod, honnan jó, vagy hová megy. Ugy van mind, a ki lélekből születék.

³) Mi az, ha valaki újra nem születik, nem láthatja Isten országát? Ha nem részesül a Szentlélekben, és a keresztesség általi újdonszületésben: nem jöhet illő véleményre felőlem; ugyanis a te véleményed, melyet most tartasz felőlem, nem szellemi, hanem érzéki; s nemcsak te, de ha más valaki volna is e véleményben felőlem, az Isten országán kívül van. Ἄνωθεν (felülről vagy ujjalag) annyi mint mennyből.

⁴) Miért mondá: Mikép születhetik az ember, ha már vén? Nagy álmélkodásból, miután nagyobbakat hallott, mint embertől (várt). Ez a kérdés, mikép? a nemhivők kételye szokott lenni; azért Nikodemus is neveltséges szavakat ejt; minthogy nem érté meg a szellemi újdonszületést, hanem a nagy és fenséges hittárgyat testi alacsony-ságra rántá le, mondván: Valljon bemehet-e az ember a méhbe stb. Két tárgy volt pedig, a mi őt megzavarta, a szellemi születés, és Isten országa; az ország neve soha a zsidóknál nem volt hallható, mindazáltal ő csak az újdonszületésről beszélt. Azért Krisztus is most világosabban kijelenti az újdonszületés módját, mondván:

⁵) Ha valaki nem születik. A ki, ugymond még nem vette el az Ur jelképét, az a halál öltönyét viseli, az átok és romlás martalékát. Mert ha külsőleg víz használtatik is: de benne isteni jelképek végeztenek, temetés és meghalás, azután feltámadás és élet. És ezek mind egyszerre történnek. Továbbá elvonván őt az érzékiektől, mond: A mi testből születik, az test: a mi pedig lélekből születik, az lélek, az az lelki; tudnillik itt a születést tisztelet- és kegyelemre nézve érti.

Miért mondá neki: Ne csodálkozzál? Mert még most is zavarodásban látta; azért érzéki példára viszi át a beszédet, mely testi és testnélküli között mintegy közép valami, értem a szél mozgását mondván: A szél, a hol akar, fúj. Ezt pedig nem úgy mondja, mintha a szélnek szabad akarata volna, hanem jelenti természetes, föl nem tartoztatott, és erős rohamát. És szavát hallod, az az sugását, süvöltését.

„Nem tudod honnan jó, és hová megy“ a szélnek akadálytalan lengését fejezi ki, mely mindenüvé szét-árad és senki nem gátolhatja, akár ide, akár oda rohanjon.

Ama mondatával: Így van mind a ki lélekből születik, jelenté teljes záradékát. Ha, ugymond, ezen szelletnek vagyis szélnek, melyet hallással érzesz, se rohamát se utját magyarázni nem bírod: mikép fűrkész az isteni szellemnek működését? És ha e szél, a hol akar ott fúj: mennyivel inkább nem korlátoztatik a Szentlélek kegyelme a természet törvényei, vagy a testi születés határai által.

ται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος. ⁹ Ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι; ¹⁰ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; ¹¹ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι οὐδαμὲν λαλοῦμεν, καὶ ὁ θεωροῦμεν μαρτυροῦμεν· καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. ¹² Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε; ¹³ Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. ¹⁴ Καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὕψοθηναὶ δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ¹⁵ ἵνα πᾶς ὁ

¹⁰) Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος. Ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν· Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; δείκνυσιν αὐτὸν ἀπὸ ἀρεσίας ταῦτα φησὶν ὁ μαθητής. Εἰ γὰρ ἀναμνησθεὶς φησὶ τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ παραδόξῃ ταῦτα γινόμενα, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, πῶς ἐπλάσθη ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἡ γυνή, τότε ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ (def.).

¹¹) Ὁ οὐδαμὲν, λαλοῦμεν. Οὐκ ὄφιν ἀσθητὴν ἐμφάνει βουλόμενος τοῦτο φησὶν· ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν. Τὸ δὲ οὐδαμὲν, ἥτοι περὶ ἑαυτοῦ καὶ Πατρὸς λέγει, ἢ περὶ αὐτοῦ μόνου.

¹²) Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν. Τοντέστι περὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῆς κατὰ χάριν γεννήσεως, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, τοντέστι περὶ τῆς ἀπορρήτου, καὶ ἀφράστου γεννήσεως πιστεύετε; Τὸ δὲ ἐπίγειον ἐνταῦθα τινὲς μὲν περὶ τοῦ ἀνέμου φασὶν εἰρησθαι, τοντέστιν, εἰ ἐπὶδείγμα ἀπὸ τῶν ἐπιγείων δέδωκεν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπεισθῆτε, πῶς δεικνύσθαι τὰ ὑψηλότερα μαθεῖν; Εἰ δὲ τὸ βάπτισμα ἐπίγειον ἐνταῦθα λέγει, ἢ διὰ τὸ ἐν τῇ γῇ τελείσθαι, ἢ πρὸς σύγκρισιν τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως τῆς φρικτοδυστάτης ὀνομάζων οὕτως αὐτὸ καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ αὕτη ἐπουράνιος ἐστὶν ἡ γέννησις, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην παραβαλλομένη τὴν ἀληθῆ, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας οὖσαν, ἐπίγειος ἐστὶν.

¹³) Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν. ἵνα τὸν Νικόδημον διορθώσῃται, τοῦτο εἶπεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἐκεῖνος, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, τοῦτον χάριν ταῦτο φησιν, ὅτι μὴ νόμιζέ με διδάσκαλον ὥς τοὺς πολλοὺς τῶν προφητῶν ἀπὸ γῆς ὄντας· ἐξ οὐρανοῦ γὰρ πάριμι νῦν καὶ γὰρ οὐδεὶς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ἐγὼ ἐκείθεν κατέλθω. Εἰ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ἀναβαίνοντες εἰς τὸν οὐρανόν καὶ καταβαίνοντες ὡφθησαν διὰ κλίμακος τῷ Ἰακώβ, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ τοιοῦτου οὐρανοῦ ἡ ὁπτασία λέγεται τῇ γραφῇ. Ἵδὼν δὲ ἀνθρώπου ἐνταῦθα οὐ τὴν σάρκα ἐκάλει, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐλάττωτος οὐσίας ἑαυτὸν, ἢ οὕτως εἶπω, τῆς ἀνθρωπότητος ὀνόματι νῦν καὶ γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτοῦ, πολλάκις μὲν ἀπὸ τῆς Θεότητος, πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ πᾶν καλεῖν.

¹⁴) Καὶ καθὼς Μωσῆς. Πρώτον μὲν ἵνα μάθωμεν, ὅτι συγγενὴ τὰ παλαιὰ τοῖς καιροῖς, καὶ οὐκ ἄλλοτρια τοῖς καιροῖς ἐκείνῃ ἐπιτελεῖται ἵνα γινώσκωμεν, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται πρὸς τοὺς τοῖς δὲ, ἵνα τοῦτο λογιζόμεθα ἅπαντες, ὅτι πολλῶ μάλλον εἰς τὸν ἑστανρωμένον πιστεύοντες μείζονος καταξιούμεθα σωτηρίας. Οὐκ εἶπεν δὲ κορυφαῖον δεῖ, ἀλλ' ὕψοθῆναι, ὅπερ ἐν-φρημότερον εἶναι δοκεῖ, καὶ περιδοξότερον, καὶ ἐγγὺς τοῦ τύπου.

¹⁵) ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων. Τὴν ἐκ τοῦ σταυροῦ σωτηρίαν δηλοῖ, ὅτι οἱ μὲν πρὸς τὸν τύπον ἤγον· τὸν γὰρ οὐκ ὄφιν τότε βλέποντες Ἰουδαῖοι, τὸν πρόσκαιρον διέφθον· θάνατον, οἱ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τοντέστι τὸν σταυρὸν

⁹ Felele Nikodemus, és monda neki: Mikép lehetnek ezek? ¹⁰ Felele Jezus, és monda neki: Te mester vagy Izraelben és ezeket nem tudod? ¹¹ Bizony bizony mondom neked: a mit tudunk, azt mondjuk, és a mit láttunk, arról tanuskodunk; még sem fogadjátok be tanuságtételünket. ¹² Ha földiekről szólottam nektek, és nem hiszitek, mikép fogjátok hinni, ha majd mennyieket mondok? ¹³ Senki sem megy föl az égbe, mint a ki leszállott az égből, az ember fia, ki mennyekben van. ¹⁴ És valaminek Moyzes felmagasztalta a kígyót a pusztában, úgy kell az ember fiának is felmagasztaltatnia; ¹⁵ hogy a ki hisz benne, el ne vesszen, ha-

¹⁰) Te mester vagy. Krisztus ama szavaival: Te mester vagy Izraelben, és ezeket nem tudod, jelenti, hogy Nikodemus azt együgyűségből mondá. Mert, ugymond ha visszaemlékezni a rendkívüli csodákra, melyek az ő szövetségben történtek, akár az első emberrel, t. i. mikép alakítottat ennek oldalából az asszony, akár Egyiptomban vagy a vörös tengeren, és a pusztában: (nem kételkedni!).

¹¹) A mit látunk azt beszéljük. Nem érzéki látást akar e szavakkal jelenteni, hanem a teljes tudást. „Látunk (tudunk) vagy magáról és az Atyáról érti, vagy csak egyedül magáról.

¹²) Ha földiekről szólottam nektek, az az keresztiségről és a kegyelem-szerinti születésről, és még sem hittetek; mikép hisztek majd, ha égiekről szólnak, azaz: ama titkos, és kimondhatlan születésről? A földit itt némelyek úgy veszik, mintha a szélről volna mondva, vagyis, ha a földiekről adtam példát, s még úgy sem győződtek meg; mikép értitek majd a fensőbbeket? A keresztiséget itt földinek nevezi, vagy mivel a földön végeztetik, vagy az ő saját szentséges születéséhez képest, ezen névvel nevezi azt. Mert habár ez mennyei születés, de az igaz és az Atya lényegéből való születéshez hasonlítva, csak földinek mondható.

¹³) Senki nem ment föl. Ezt azért mondta, hogy Nikodemus fölfogását megigazítsa. Miután az így nyilatkozott: Istentől jöttél tanítóul, erre vonatkozólag mondá ezt Jezus. Ne gondold engem, ugymond, olyanakk, mint a többi földi proféták voltak: ám én mennyből jöttem; mert senki nem ment föl mennybe, mint én, a ki onnét szálltam alá. Jákob ugyan angyalokat is látott a létrán fölmenni az égbe, s lejönni: ámde nem ilyen égről beszéli az írás azt a látványt. Ember fiának itt nem a testet veszi, hanem önmagát alsóbb lényegénél fogva, most emberi természetéről véven az elnevezést; mert az szokása, miszerint gyakran istenségétől nevezi magát egészen: gyakran pedig emberségétől.

¹⁴) Valaminek Moyzes. Ezt felhozta először ugyan jelekül, hogy az ő-szövetségi történetek az új-szövetséggel rokonok, nem pedig tőlük eltérők; azután nekünk tanuságul, miszerint a szenvedésre nem megy akarata ellen, végre hogy úgy érezzünk mindnyájan, miszerint, ha hiszünk a megfeszített Krisztusba, az annál inkább üdvösségünkre válik. Nem mondá, meg kell feszíttetnie, hanem fölmagasztaltatnia: a mi lágyabb hangzatnak látszik, ujdona, és a jelképhez közelebb áll.

¹⁵) Hogy minden, a ki hisz. A kereszt által szerzett üdvösséget jelenti. Tudnillik a szemléző zsidók akkor a rézkígyóhoz jelképesen járultak, az ideiglenes halált elkerülendő: a kik pedig most az igazságra, az az keresztre

πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. ¹⁶ Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. ¹⁷ Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. ¹⁸ Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. ¹⁹ Αὕτη δέ ἐστιν ἡ

ἡν ὁρῶντες πιστοὶ τὸν αἰώνιον διαφύγομεν θάνατον. Καὶ τότε μὲν δῆγματα ὄφειον ἰᾶτο ὁ κοιμώμενος ὄφιν· ἐνταῦθα δὲ τὸν τοῦ τοῦτο δράκοντος θεραπεύσει τὰς πληγὰς ἐκ τῶν πιστῶν σταυρωθεὶς ὁ Χριστός. Μὴ θανάσεως φησιν, εἰ ἐγὼ μέλλω ὑποσθῆναι, ἵνα σωθῇτε ὑμεῖς, καὶ γὰρ καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο δοκεῖ· οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὑμᾶς, ὥς καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δοῦναι ὑπὲρ ὑμῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν, ὑψωθῆναι δεῖ, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἠνέξατο, ἵνα μὴ τις ἀνυπαρξίαν εἶναι νομίσῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ, δι-
ορθοῦται αὐτὸ· υἱὸν γὰρ εἶναι τὸν διδόμενον λέγων καὶ ζωῆς αἰτίον. Καὶ ἐπειδὴ δύο εἰσὶν αἱ Χριστοῦ παρουσαί, ἡ ἴδῃ γενημένη, καὶ ἡ μέλλουσα περὶ τῆς προτέρας τὴν λέγει, ὅτι οὐκ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον ἐν γὰρ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐπὶ τῷ κρίναι παρῳήνεται, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

¹⁸ Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν. ἵνα μὴ ἀκούσας τίς, ὅτι οὐκ ἦλθεν κρίναι τὸν κόσμον ἀτιμωρητὶ νομίσῃ ἀμαρτάνειν, ἐπήγαγεν ἐφ' ἐξῆς τὰ εἰρημένα. Ἐντεῦθεν δὲ δηλονότι γ' τάγματα εἰσὶν ἐν ἀνθρώποις, οἱ μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, οἱ δὲ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ δὲ οὐ πιστεύουσιν ὅλως. Καὶ οἱ μὲν μηδαμῶς πιστεύοντες ἤδη εἰσὶ κοιμώμενοι, οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς αὐτὸν οὐδὲ ὅλως κρίνονται, μόνων τῶν πιστευόντων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ κριθησόμενοι. Τὸ δὲ ἤδη κριθῆσαι φησιν, ἡ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπιστεῖν κόλασις ἐστίν, ἡ τὸ μέλλον προαναφανεῖ, καθάπερ ὁ Ἀδάμ ἡ ἡμέρα ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀπέθανεν, καίτοι γε ἔζη, ἀλλὰ τῇ ἀπογασεί, καὶ τῇ τοῦ πράγματος φέσει τεθηκώς τῇ.

Καὶ ἄλλως. Τίς ἐστὶν ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, οὐ κρίνεται. Τί οὖν, ἐὰν ἀκάθαρτον βίον ἔχῃ ἡ πράξις οὐκ ἀγαθὴ; μάλιστα μὲν τοὺς τοιοῦτους οὐδὲ γρησίνος εἶναι πιστοὺς ὁ Παῦλος φησὶ Θεὸν γὰρ ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, πλὴν ἐνταῦθα ἐκείνο φησιν, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο οὐ κρίνεται, ἀλλὰ τῶν μὲν ποτηρῶν ἔργων χαλεπωτέραν δώσει διαγνῆν, ἀπιστίας δὲ ἐνεκεν οὐ κολάζεται διὰ τὸ πιστεῦσαι ἁπαλῶς. Ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται. Πῶς; ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπιστεῖν κόλασις ἐστίν. Τὸ γὰρ ἐκτός εἶναι τοῦ φωτός καὶ κατὰ τοῦτο μέγιστην ἔχει τὴν τιμωρίαν, ἡ τὸ μέλλον προαναφανεῖ. Καθάπερ γὰρ ὁ φονεύσας, καὶ μὴ τῇ ψήφῳ τοῦ κρίνοντος καταδικάσθῃ, τῇ τοῦ πράγματος καταδικασταὶ φέσει οὕτως καὶ ὁ ἀπιστος. Ἀποστερεῖ δὲ αὐτοὺς καὶ ἀπολογίας πάσης διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι ἦλθεν τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς. Τίς γὰρ ἂν ἐλεήσειν (cod. ἐδελήσκειν) τὸν μὴ βουλούμενον ἀπὸ τοῦ σκότους τῷ φωτὶ προσελθεῖν; ἵνα δὲ μὴ τις εἴπῃ, ὅτι οὐδεὶς ἂν τὸ σκότος προτιμήσειεν τοῦ φωτός, τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς τοῦτο ἐπαθον, λέγων ἦν γὰρ αὐτῶν φησι ποτηρὰ τὰ ἔργα, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ χριστιανισμὸς μετὰ τῆς τῶν δογματῶν ὁρθότητος καὶ πολιτείας ἐγαίνονσαν ἀπαιτεῖ, αὐτοὶ δὲ βουλόμενοι αἱ ἐγκαλινθεῖσθαι τῷ τῆς ἀμαρτίας βορβόρῳ, διὰ τοῦτο οὐκ ἐθέλουν οἱ τὰ φανῆλα πράττοντες μεταθέσθαι πρὸς τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τοῖς νόμοις φησιν ἐκτοὺς ὑποβαλεῖν τοῖς ἑμοῖς.

nem örök élete legyen. ¹⁶ Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adá, hogy a ki hisz benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. ¹⁷ Mert Isten nem azért küldte fiát a világra, hogy ítélje a világot, hanem hogy a világ általa üdvözüljön. ¹⁸ A ki hisz benne, nem ítéltetik: a ki pedig nem hisz, már elíteltetett, mert nem hitt az Isten egyszülött fia nevében. ¹⁹ Ez pedig az ítélet: mert eljött a világosság a világra, de az em-

néznek, hittel az örök haláltól menekülnek meg. S egykor ugyan a felfüggesztett kigyó a kigyók marásait orvoslá meg: jelenleg pedig a fölfeszített Krisztus a szellemi kigyónak sebeit gyógyítja meg a hívőknél. Ne csodálkozzál ugyan, ha én fölmagasztaltatom, hogy ti üdvözüljétek; mert az Atyának is így tetszik. Hisz ő annyira szeretett benneteket, hogy egyszülött fiát adá értetek. Miután pedig fölmagasztaltatásáról, melynek következnie kell, szó-lott, s úgy halálára czélzott: nehogy valaki halálát úgy értse, mintha azután nem léteznék, ezt helyreigazítja, mondván, hogy a ki átadatik, fiú, és egyszersmind az élet szerzője. Továbbá, a Krisztusnak két eljövetele van tudva, t. i. a mely már megtörtént, és a mely ezután lesz. Most az előbbiről szól, mondván, miszerint Isten nem küldte fiát, hogy ítélje a világot, hanem, hogy üdvet szerezzen a világnak. Azonban második eljövetelekor ítélni jó, és megfizetni kinek-kinek az ő cselekedetei szerint.

¹⁸ A ki hisz benne. Hogy valaki, midőn azt hallja, miszerint Krisztus nem jött ítélni a világot, ne gondolja, hogy büntetlenül vétkezhetik, hozzáadá a következő mondatokat is. Ebből világos, hogy az emberek közt háromféle rend van; némelyek ő benne hisznek, mások az ő nevében, végre mások épen nem hisznek. A kik sehogysem hisznek, már el vannak ítéelve: a kik benne hisznek, épen nem ítéltethetnek, csak azok esnek tehát ítélet alá, a kik az ő nevében hisznek. „Már elvannak ítéelve,” vagy úgy veszi, miszerint már nem hinni is büntetés, vagy a jövődőt jelenti előre; mikép Ádám is a mely nap evett a tiltott fáról, meghalt, noha még élt, de már ítéletnél és a dolog természeténél fogva holt vala.

Másképp. A ki a fiuba hisz, az nem ítéltetik. Hát ha tisztátalanul él, vagy rossz cselekszik? Am az ilyeneket sz. Pál nem tartja igaz hívőkné, mondván: Isten ismeretét vallják, de cselekvényeikkel tagadják. Azonban itt az mondatik, miszerint a miatt ugyan nem ítéltetik, de gonosz tettei miatt súlyosabban fog lákolni; csak hitetlenség miatt nem bűnhődik, mert már egyszer hitt. A ki pedig nem hisz, már elíteltetett. Hogyan? mert nem hinni is már büntetés. Hisz a világosságon kívül lenni már magában is nagy bűnhődés; vagy a jövőt jelenti. Valamint a gyilkos, habár a bíró szava által még nincs elítelve, a dolog természetéből már elíteltetett: úgy a hitetlen is. Egyszersmind elvesz tőlük minden mentséget ama mondatával: eljött a világosság e világra: de az emberek inkább szerették a sötétséget mint a világosságot. Ki is szánakodjék azon, a ki a sötétségből nem akar világosságra jönni? Nehogy pedig valaki azt állítsa, miszerint senki sem becsüli a sötétséget többre a világosságnál, kiteszi az okát, melynél fogva e bajba estek, mondván: mert cselekedeteik ugymond, gonoszak voltak, és a többi. Mivelhogy t. i. a keresztény hit az igaz tanczikkek mellett egyszersmind jobb életet kíván: ők pedig inkább akartak mindig a bűn sarában fetregni: azért mint gonosztevők, nem akartak általtérni a keresztény hit világosságára, és magukat a törvényeknek, t. i. az én törvényeimnek alávetni.

κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. ²⁰ Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ²¹ Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἔστιν ἐργασμένα. ²² Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. ²³ Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο. ²⁴ Οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης. ²⁵ Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ. ²⁶ Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον αὐτῷ Ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ἰδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ²⁷ Ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶ-

²²) Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, δείκνυσιν, ὅτι ἐν μὲν ταῖς ἱστορίαις εἰς τὴν πόλιν ἀνέμει, ὥστε ἐν μέσσοις αὐτοῖς προτιθέναι τὰ δόγματα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν θανάτων ὠφέλειαν· μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὰς ἱστορίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἤρχετο, ἐπειδὴ καὶ ἐνταῦθα πολλοὶ συνέτρεχον, τοὺς δὲ ποινολοῦντας αἰὶ κατελάμβανε τόπους, οὐκ ἐπιδικνούμενος, οὐδὲ φιλοτιμούμενος, ἀλλὰ πλείοσι τὴν παρ' αὐτοῦ ὠφέλειαν παρέχειν σπουδάζων.

Εἰ δὲ καὶ λέγει ὁ ἐναγγελιστὴς ἐνταῦθα περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐβάπτιζεν, οὐχ ὡς αὐτοῦ βαπτίζοντος τοὺς φησιν, ἀλλὰ τὸ τῶν μαθητῶν ἔργον εἰς τὸν διδάσκαλον ἀνέχεσθαι· καὶ γὰρ προὖν φησιν, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλὰ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅθιν δῆλον, ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοῦτο φησιν, ὅτι αὐτοὶ ἐβάπτισον μόνον· τίτος δὲ ἔκκεν αὐτοὺς οὐκ ἐβάπτιζεν; προλαβὼν ὁ Ἰωάννης εἶπεν· Αὐτοὺς ἡμεῖς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, Πνεῦμα δὲ οὐπω ἦν δεδοκός. Ἐποίουν δὲ τοῦτο οἱ μαθηταὶ, βουλόμενοι πολλοὺς προσαγαγεῖν τῇ σωτηρίῳ διδασκαλίᾳ.

Καὶ τί δήποτε τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ βαπτίζοντων οὐκ ἐπαύσατο ὁ Ἰωάννης τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ μεμύνηκε καὶ αὐτοὺς βαπτίζων; καὶ γὰρ φησιν ὁ ἐναγγελιστὴς, ἦν δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Ἐνὼν καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μέχρι τῆς εἰς τὸ δεσμωτήριον εισαγωγῆς τοῦτο ἐποίει. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, οὐπω ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης, δηλοῦντος ἦν, ὅτι ἕως τότε οὐκ ἐπαύσατο βαπτίζων.

²⁵) Ἐγένετο οὖν ζήτησις. Οἰκονομικῶς δὲ γέγονεν ἡ ζήτησις ἐπὶ ζῶντος Ἰωάννου, ἵνα διὰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἡ τῶν βαπτισμάτων διαφορά φανῇ. Τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου βάπτισμα τῶν ἱκανῶν ἀμαρτημάτων παρῆεν ἄριστον· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀκανόνων καὶ Πνεῦμα ἅγιον παρῆεν, καὶ νιοθεσίας ἄξιον. Ἐνταῦθεν δὲ δηλονότι ζηλοτύπος ἐλθον, εἰ καὶ ὁ ἐναγγελιστὴς ζήτησιν λέγει γενεῖσθαι ἀπλῶς· τοῦτο γὰρ αἰνέσσεται λέγοντες· Ὁ σὺ μεμαρτύρηκας, τοντεύεις, ὃν σὺ λαμπρὸν ἔδειξας καὶ περιβλεπόντων, τὰ αὐτὰ σοὶ τολμᾷ· δόντο γὰρ παρακλίνειν αὐτὸν εἰς ὁργὴν τῷ τὰ αὐτῷ παρενδοκίμεισθαι· πάντες γὰρ φησιν ἔρχονται πρὸς αὐτόν. Τὸ δὲ πάντες φασιν ἀντὶ τοῦ πολλοί.

Εἰπόντων δὲ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου· ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ὅτι ὥντο προβλεσθαι εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ καθάρσει, εἰς αὐτοὺς αὐτὸ περιέτριψεν, πρότερον δείξας,

βerek inkább szerették a sötétséget, mint a világosságot; mert cselekedeteik gonoszak voltak. ²⁰ Mind, a ki rosztat cselekszik, gyűlöli a világosságot; és nem jó világosságra, hogy cselekedetei meg ne feddessenek. ²¹ A ki pedig igazságot cselekszik, világosságra jő, hogy nyilvánosak legyenek cselekedetei, mert Istenben végezvők. ²² Ezek után Jezus Judea földjére ment tanítványaival, és ott tartzkodék velök és keresztele. ²³ Azonban János is keresztelt Enonban, Szálím mellett, mert ott sok víz volt, s hozzájővének és megkereszteltetének. ²⁴ Mert János még nem vettetett börtönbe. ²⁵ Vetekedés támadt tehát János tanítványai és a zsidó között a keresztségről. ²⁶ S eljöttek Jánoshoz, és mondanak neki: Mester! a ki veled volt Jordánon túl, a kiről te tanúságot tettél, ime az keresztel és mindnyájan hozzá mennek. ²⁷ Felele János, mondván: Az em-

²²) Amaz észrevételével, miszerint Jezus ezekután kiment, jelenti az evangelista, hogy Jezus az ünnepeken ugyan a városba ment föl, közöttük hirdetendő a hit és élet szabályait, s javukra csodákat mivelendő: az ünnepek lefolyása után pedig Jordánhoz ment, miután ide is sokan sereglettek össze, ő pedig a népes helyeket keresé mindig, nem mutogatásból, se nem tiszteltvágyból; hanem arra törekedvén, hogy soknak legyen javára.

Ha az evangelista itt Krisztusról azt írja, miszerint keresztelt, nem úgy érti ezt, mintha ő maga keresztelt volna, hanem a mit a tanítványok cselekedtek, azt a tanítónak tulajdonítá. Hisz az előbbiekben állítá, miszerint Jezus nem keresztelt, hanem tanítványai; miből világos, hogy itt is ugyanazt mondja, miszerint csak azok keresztelték. Miért nem keresztelt tehát ő maga? megelőzőleg mondá János: Ő titeket Szentlelkben fog keresztelni; már pedig a Szentlelket még nem adta. A tanítványok azért foglalkoztak evvel, hogy sokat térítsenek az üdvös tanításra.

De miután már a Krisztus tanítványai kereszteltek, miért nem hagyott föl János a kereszttel, hanem folytatta ő is a keresztelést? hisz az evangelista mondja: János Ennonban keresztel vala stb. Sőt ezt addig cselekedte, míg fogságra nem jutott. Mert amaz észrevétel: János nem vettetett még börtönbe, nyilvánítani akarta, miszerint addig nem szűnt meg keresztelni.

²⁵) Kérdés támadt tehát. Czélszerűleg támadt e kérdés még János éltében, hogy a keresztségek különbsége az ő szava által jelentessék ki. Ugyanis János keresztsége a szándékos bűnöknek szerzé bocsánatát: a Krisztusé pedig a nemszándékosokét is; azonfölül megszerzé a Szentlelket és a fúsitás érdemét. Azért némi irigykedéssel tették a jelentést, habár az evangelista egyszerűen mondja, hogy „kérdés támadt“. Azt (az irigykedést) látszanak elárulni, mondván: A kiről te tanúságot tettél, az az, kit te mint dicsőt és jelest kitüntettél, az ugyanazt tulajdonítja magának, a mit te teszesz. Azt vélték hogy majd haragra gerjesztik, ha tekintélye csökkenését tudatják vele; mondanak tehát: mindnyájan hozzá tódulnak. Ezt „mindnyájan“ e helyett mondják: „sokan“.

Midőn János tanítványai azt mondanak: „a kiről te tanúságot tettél“ jelentésüket, melyet ők Krisztus ártalmára vélték váladónak, János ellenük fordítá, miután megmu-

πεν· Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ²⁸ Αὐτοὶ ἡμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀποσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου. ²⁹ Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. ³⁰ Ἐκείνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. ³¹ Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστί, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ· Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. ³² Καὶ ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. ³³ Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν. ³⁴ Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεός τὸ πνεῦμα. ³⁵ Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάν-

ὅτι οὐ παρὰ τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας τὸ λαμβρὼν αὐτὸν γε-
νέσθαι πᾶσι γέγονεν. Εἰ γὰρ ὅλος φησὶν ἔχουσιν τῆς ἐμῆς
μαρτυρίας, μάθετε, ὅτι διὰ ταύτην μάλιστα οὐκ ἐμὲ ἐκεί-
νον, ἀλλ' ἐκείνον ἐμοῦ προτιμᾶσθαι χρή.

²⁹ Ὁ ἔχων τὴν νύμφην. Οὐκ ἐπαίρων τὰ καθ' ἑαν-
τόν, οὐδὲ ὁμώτιμον ἐάντων δεικνὺς φίλον ἐάντων φησὶ τοῦ
νυμφίου, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός· ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς ἡδονῆς
παραστήσαι βουλομένος καὶ δῖξαι θέλων, ὅτι καὶ αὐτὸς
τοῦτο μάλιστα σπένδει· οὐ γὰρ οὕτως οἱ διάκονοι τοῦ
νυμφίου, ὡς οἱ φίλοι χαίρουσιν. Ἐπειδὴ δὲ νυμφίος, καὶ
νύμφης ἐμνημόνευσεν, δείκνυσιν, πῶς ἡ νυμφαγωγία γίνεται,
διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὁ ἐστηκὼς, καὶ ἀκούων αὐτοῦ, τούτῳτι,
διὰ φωνῆς καὶ διδασκαλίας· οὕτως γὰρ ἡ ἐκκλησία ἀρμύ-
ζεται τῷ Χριστῷ, ἡ γὰρ πνευματικὴ σὺνῆγη διὰ λόγον
συνάπτεται. Ἀπὸ ταύτην δὲ τὴν φωνὴν καὶ ἐγὼ χαίρω φησὶ.
Τὸ δὲ ἐστηκὼς οὐχ ἀπλῶς τίθειεν δεικνὺς δὲ ὅτι αὐτὸν
ἐστάναι χρή καὶ ἀκούειν ἐκείνου παραδόντα τὴν νύμφην,
διὰ τοῦτο οὖν φησὶν αὕτη οὖν ἡ ἐμὴ χαρὰ πεπλήρωται·
ἦνυσται γὰρ ἐμοῦ τὸ ἔργον, λοιπὸν δεῖ τὰ ἡμέτερα ἐλατ-
τοῦσθαι, αὖτε δὲ τὰ ἐκείνου, οὐ τῇ οὐσίᾳ ἀλλὰ τῇ εἰς
αὐτὸν πίπτει.

³¹ Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν.
Οὐκ ἰσομέτῳς ἐνεργήσῃ εἰς τὸ δύναισθαι πείθειν Θεός,
καὶ γηγενὴς ἄνθρωπος. Αἰσθῆται μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὡς
ἄνθρωπος ἀπὸ γῆς, ὁ δὲ ἄνωθεν ἐρχόμενος ὡς Θεός
θεῖα τινὶ χάριτι τὸν λόγον ταῖς τῶν προσκύνων ἐνέχουσιν ἀ-
κοαῖς. Τοῦτο δὲ φησὶν αἰνισσόμενος τὴν αὐτοῦ διδασκα-
λίαν πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐλάττωσιν εἶναι. Τὸ δὲ ὁ ἑώ-
ρακεν, καὶ ἤκουσεν τῇ οἰκονομίᾳ ἐφαρμόζει· περὶ γὰρ τῆς
θεότητος ταῦτα ἀνακολονθῶν ἐστὶν ἐλαμβάνειν. Τὸ δὲ καὶ
τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει, ἀπὸ τοῦ ὀλίγοι φη-
σιν. Αἰνιτίζεται γὰρ τινὰς λαβεῖν αὐτὸν εἰπὼν· Ὁ λαβὼν
αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν. Ὁ ἐκ τοῦ εἰληφέναι αὐτὴν, σφρα-
γίζοντι καταθέσει βεβαίᾳ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθῆ εἶναι, μα-
θόντες ὅτι ὁ παρ' αὐτοῦ ἀποσταλὴς τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα
λαλεῖ. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλος ἀπιστήσῃς τούτῳ, εἰμὶ ψεύδης
καταγορεύῃ τὸν πῦρκατος αὐτὸν Θεοῦ Πατρός. Εἰτα ἐπεξ-
έρεται τῷ λόγῳ· οὐδὲ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσι φησὶν ὁ
Θεός τὸ πνεῦμα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ πάντες μέτρον τὴν τοῦ
Πνεύματος ἐνεργίαν ἐλάβομεν· πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν
ἐνεργίαν φησὶν· οὕτως δὲ πᾶσαν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνερ-
γίαν ἀμέτρον ἔχει, καὶ ὁλόκληρον, τεργάνων αὐτοῦ πηγῇ.

³⁵ Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν. Τὸ ἀγαπᾷ ἄνθρωπι-
νότερον ἀκουστέον. Παρατατικὸν γὰρ ἐστὶ τὸ ῥῆμα οἰκειό-
τετος τοῦ Πατρός πρὸς υἱόν. Τὸ δὲ πάντα δέδωκεν ἐν

ber nem tulajdoníthat magának semmit, ha-
csak mennyből nem adatik neki. ²⁸ Ti maga-
tok tanúsíjtátok nekem, hogy mondtam: Nem
vagyok én a Krisztus, hanem hogy előtte va-
gyok küldve. ²⁹ A kinek jegyese van, az vö-
legény; a völegény barátja pedig, ki áll és
hallgatja őt, örvendve örül a völegény szava
miatt. Ezen örömem tehát teljesült. ³⁰ An-
nak nevekedni kell, nekem pedig kisebbülni.
³¹ A ki fölülről jó, mindenek föltt van; a ki
a földről való, az földi, és a földiekről beszél.
A ki mennyből jó, mindenek föltt van; ³² És
a mit látott, és hallott, arról tanuskodik, de
tanuságát senki nem fogadja el. ³³ A ki elfo-
gadja tanuságát, megbizonyítja, hogy igaz az
Isten. ³⁴ Mert a kit Isten küldött, Isten ígét
hirdeti, mivel nem mérték szerint adja Isten
a szellemet. ³⁵ Az Atya szereti a Fiút, és min-

tatá, hogy nem az ő tanuságát lett az általában tekinté-
lyes és dicső; ha, ugymond, az én tanuságomat csakugyan
elfogadjátok, tudjátok meg, hogy annak alapján nem en-
gem kell Krisztus elé, hanem őt kell én elem tenni.

²⁹ A kinek jegyese van. Nem önmagasztalásból, vagy
hasontiszelet követeléséből mondja magát a völegény- az
az Krisztus barátjának: hanem hogy nagy örömet fejez-
ze ki, és megmutassa, miszerint ő is ép arra törekszik: hisz a
völegény szolgálai nem örülnek annyira, mint barátjai. Mi-
után továbbá a völegényről és az aráról tett említést, elő-
adja, mikép történik a menyegzés, ama szavaival: A ki
áll, és hallja őt; vagyis szózat és tanítás által. Ugy je-
gyeztetik el Krisztusnak az egyház, mert a szellemi
társulat ige által foglaltatik össze. Ezen szózat miatt,
ugymond, én is örülök. Azt, hogy „áll“ nem ok nélkül
mondta, hanem megmutatandó, hogy neki állani kell, és
hallgatni, midőn annak az arát általadja. Azért így szól: Ez
az örömem beteljesedett. Én a munkát befejeztem;
ezentúl nekem kisebbülni, annak pedig nevekedni kell,
nem lényegében vagy személyében, hanem az őt illető
hitben.

³¹ A ki fölülről jó. A mit mond, ez a veleje. Nem
egyenlő mértékkel fog Isten munkálni a hit-terjesztésben,
mint a földi ember. Mert az ember úgy fog szólni, mint
egy földi ember: a ki pedig fölülről jó, az ígét, mint Isten,
isteni kegyelemmel fogja a hallgatókba hinteni. Ezt annak
jelentésül mondá, miszerint az ő tanítása a Krisztusénál
csekélyebb hatású. „A mit látott, és hallott“ az emberi ter-
mészetére alkalmazza; mert istenségeről ezt fonákság
volna venni. Azt, miszerint tanuságát senki el nem fogadja,
„kevés“ helyett állítja. Hisz maga jelenti némelyek elfoga-
dását, mondván: A ki elfogadja tanuságát. A kik azt el-
fogadják, megerősítik erős vallomással, hogy igazmondó
az Isten, minthogy megismerik, hogy a ki tőle küldetik,
Isten ígét adja elő. Hisz másképp nem vonná meg tőle a
hitet, hacsak hazugságról nem vádolná az Atya-Istent, ki
őt küldé. Azután ismét folytatja e szavakkal: Nem mér-
ték szerint adja, ugymond Isten a lelket. Mi ugyan mind-
nyáján mértékkel vettük a Szentlélek működését: t. i. itt
a Lélek a működést jelenti: de ő a Léleknek egész
müködését határtalanul bírja, és örökösen, mert az ő kut-
forása.

³⁵ Az Atya szereti a Fiút. Ezen ige „szereti“ a
Krisztus emberi természetére vonatkozik, és jelenti az
Atyának szoros viszonyát a Fiúhoz. Az pedig, miszerint

τα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ³⁶ Ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν.

dent kezébe adott. ³⁶ A ki hisz a Fiuba, örök élete van: a ki pedig a Fiunak nem hisz, nem látja az életet, hanem Isten haragja marad rajta.

CAPUT IV.

Ὡς οὖν ἔργον ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης· ² καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτοὺς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ³ ἀφῆκε τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ⁴ Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. ⁵ Ἐρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Σιχαρ, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ⁶ Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ· Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. Ὡρα ἦν ὥσει ἔκρη. ⁷ Ἐρ-

A mint tehát Jezus megtudta, hogy a farizeusok hallottak a felől, miszerint Jezus több tanítványt szerez és kereszttel, mint János: ² jöllehet maga Jezus nem keresztelt, hanem tanítványai: ³ elhagyta Judeát és elment Galileába. ⁴ Át kellett pedig mennie Szamarián. ⁵ Eljött tehát Szamariának Szikhar nevű városába, közel a majorhoz, melyet Jákob az ő fiának Józsefnek adott. ⁶ Ott vala Jákob kutja is. Jezus tehát fáradt lévén az utból oda ült a kut fölé. Mintegy hat óra vala. ⁷ El-

τῇ χειρὶ αὐτοῦ, οὐ τῷ υἱῷ προσθήκη χάριζόμενος, πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ τὰ πάντα τελεῖται, κατὰ τὸν τῆς προνοίας καὶ δημιουργίας λόγον, ὥστε μὴ ἀπιστεῖσθαι τῆς σαρκὸς τὴν οἰκονομίαν, πολλὰ ἀνθρωπινώτερον οἰκονομεῖ. Ὡς γὰρ ἐβούλετο πιστευσθῆναι, ὅτι Θεὸς ἦν, οὕτως ὅτι Θεὸς ὢν σώζα ἐγόρευσε, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἐνηργεῖ. Ὅτε τοίνυν αὐτὸν ἀπῆλυσαν οἱ Ἰουδαῖοι, τότε ἐπὶ τὰ ἔθνη ἤρκετο, ὥς ἐν τούτῳ πάλιν ἡμῖν δι' αἰνιγμάτων δεικνύς, ὅτι καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ εὐαγγελικὸν ἐκφοιτήσιον κήρυγμα, καὶ εἰς τὰ ἔθνη λοιπὸν ὁ θεὸς ἐκδράμει λόγος, οὐ συναποβληθήσεται τῷ Ἰσραὴλ ἢ εἰς τοὺς πατέρας ἀράπη, ἀλλὰ πάλιν αὐτῶν ἀνθέξεται ὁ Χριστὸς, καὶ ἐπαναπαύσεται.

mindent kezébe adott, nem új adományként mondatik a fiúról: hisz minden általa lett, és minden keze alatt van, a gondviselés és alkotás tekintetében: hanem, hogy a megtestesülés hitét ne gyengítse, többször emberileg beszél. Valamint t. i. meg akarta bizonyítani, hogy Isten vala, úgy azt is, miszerint Isten lévén, testet viselt, és testi dolgokat végzett. Miután tehát a zsidók őt elutasíták, akkor a pogányokhoz ment, mintegy képletben és rejtélyek által akarván nekünk megmutatni, hogy habár Jeruzsaleméből elköltözött az evangéliumi tanítmány, és a pogányokhoz ment ki az isteni ige: nem fog még is az izraelitáktól elvonatni az Atyák iránti szeretet: hanem ismét felfogadja őket a Krisztus, és újra megnyugszik bennök.

⁵) Ἐρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν. Οὕτως καλεῖται ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ ὀρους τοῦ Σομάρ. Τοῦτο δὲ οὕτω καλεῖται ἀπὸ τοῦ πηγαμένου ὡς Ἰσραὴλ φησὶν· ἀλλ' οἰκοῦντες οὐ σαμαρείται, ἀλλ' Ἰσραελῖται ἐλέγοντο. Χρόνον δὲ προϊόντος προσέκυρσαν τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιστρατεύσας, καὶ ἀνελὼν αὐτοὺς ὁ Ἀσσύριος, οὐκ ἐπὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖ μένειν εἰσεν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἤγαγεν, ἐκεῖθεν δὲ ἔθνη ἐκ διαφόρων τόπων ἀγαγὼν κατώκησεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ. Τούτων δὲ γενομένων ἐπαγίνετο ὁ Θεὸς λέοντας τοῖς βαβυλῶσι καὶ ἀπηγγέλλετο ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ πέμπει ἱερεῖα τινα τῶν Ἰουδαίων παραδῶσόντα αὐτοῖς τοὺς Θεοῦ νόμους· ἀλλ' ὁμως οὐδὲ οὕτως ἐξολοκλήρῳ τῆς ἀσεβείας ἀπέστησαν· ἀλλὰ τὸν μὲν Θεὸν ἐσέβοντο τὰ δὲ εἰδῶλα προσεκύνην. Χρόνον δὲ προϊόντος παῖ τῶν εἰδῶλων ἀπίστησαν, ἐσέβοντο δὲ καὶ τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Καὶ αὐτῶν ἐν τούτοις ὄντων ἐπανελθόντες οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ζηλοτύπως πρὸς αὐτοὺς εἶχον, αἶτε πρὸς ἄλλοθι τοὺς καὶ πολέμους, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀρους, σαμαρείτας αὐτοὺς ἐκάλουν. Οὐδὲ γὰρ ταῖς γραφαῖς πάσαις ἐκέρχοντο, ἀλλὰ τὰ Μωσέως μόνα δεγόμενοι, τῶν προφητῶν οὐ πολλὴν ἐποιούντο λόγον.

⁵) Eljött tehát Jezus egy szamariai városba. Így nevezetik a város S z o m o r hegyétől; ez pedig birtokosától vette nevét, mikép Izajás mondja. A lakosok azonban nem szamaritanokul, hanem izraelitákul nevezettek. Idővel azután Istent megbántották: azért az assyriai király megtámadván, és fogságba ejtvén őket, nem hagyta többé ezt a népet ott lakni, hanem Babyloniába vitte, onnan pedig különféle helyekről más nemzetbelieket küldött, kik Szamariában laktak. Ezek megtörténvén, Isten oroszlyányokat küldött az idegenekre, miről a király értesítettvén, egy zsidó papot küldött nekik, a ki őket Isten törvényeire tanítaná. De azok így sem állottak el egészen az istentelenségtől: hanem Istent ugyan tisztelték, de bálványokat imádtak. Idő folytával azonban a bálványoktól elállottak, és a mindenek Istent tisztelték. Ezek így lévén, a zsidók visszatértek, és ezekre neheztek, mint idegenek- és ellenségekre; és a hegytől szamaritanoknak neveztek őket. Nem éltek az egész szentírással, hanem csak Moyses könyveit fogadván be, a prófétákra nem sokat ügyeltek.

⁷) Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Λός μοι. Οὐ διψῶν ἔστι τὴν σαμαρείτιν πιεῖν τὸ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ ἀντιλούμενον αἰσθητὸν ὕδωρ, ἀλλὰ τὴν τοῦ νόμου σκιάν, ἵνα δῶ τὸ ζῶν ὕδωρ, ὡς καὶ παρὰ παντὸς αἰεὶ πίστιν, ἵνα χαρίσῃται τὰ ὑπὲρ λόγον. Δεικνύς δὲ τὸ ἄνθρωπον αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐκ εἶπε· κεκοπιακῶς ἀνεπαύσατο ἐπὶ τῇ πηγῇ, ἀλλ' ἐκαθέζετο οὕτως ἥτοι ὡς ἐτεχεν ἐπ' ἐδά-

⁷) Monda neki Jezus: Adj nekem (innom.) Nem szomjúság miatt kért a szamaritán-nőtől látható vizet, mely Jákob kútjából merített: hanem a törvény árnyékáról tesz kérdést, hogy élő vizet adjon; valamint mindenütt hitet kíván, hogy azért minden mértéken fölül megfizessen. Az evangélista ki akarván emelni szerénységét, nem mondá: fáradtan pihent a kut föltt: hanem úgy ült, tud-

χεται γυνή ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὅς μοι πιεῖν. ⁸Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. ⁹Λέγει οὖν αὐτῇ ἡ γυνή ἢ σαμαρεῖτις· Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὗσης γυναικὸς σαμαρεῖτιδος; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι σαμαρεῖταις. ¹⁰Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν. ¹¹Λέγει αὐτῇ ἡ γυνή· Κύριε, οὐτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; ¹²Μὴ σὺ μείζων εἰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν

φους ἀπλῶς. ⁸Λεὶκνὸς δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς τροφὰς ἡμελημένον, ἐπαίρει· οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν, οὐ γὰρ ἐπήγοτο ἐφόδια.

⁹Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν. Ἰουδαῖον αὐτὸν φησὶν ἡ γυνή, ἴσως ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἢ ἀπὸ τῆς λέξεως, καίπερ αὕτη τῆς ἀμαρτίας ἀπηλλαγμένη· ἐπειδὴ ἐνόμισεν τοῦτον αὐτῇ περιπίπτειν, οὐδ' οὕτως ἐσίγησεν, ἀλλ' ὡς οἰεῖται δι-ορθοῦνται τὸ μὴ κατὰ νόμον γινόμενον. Τὴν δὲ αἰτεῖν, δι' ἣν οἱ Ἰουδαῖοι οὐ συγχρῶνται τοῖς σαμαρεῖταις εἰρεῖν ἐστιν ἐν τῇ γ' καὶ τετάρτῃ τῶν βασιλείων ἱστορία, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν παραλυσιζομένων. Τοῦ γὰρ νόμου κληρονομία ἀκαθάρτου μὴ ἄψευθε, οὐδὲ τῆς σαρκὸς τῶν ἀλλογενῶν ἐτόλμων ἀφασθαι, ρομίζοντες ἐκ τούτου μολύνεσθαι. Τί οὖν ὁ Χριστός; πρῶτον δεικνύειν αὐτὴν ἀξίαν οὐσαν ἀκοῦσαι, καὶ τότε ἑαυτὸν ἐκκαλεῖται· καὶ γὰρ ἐμμελὲς εὐθέως μαθεῖναι ὅστις ἐστὶν ὑπακούσαι, καὶ προσεγγεῖν αὐτῷ καὶ ἄλλους. Δωρεὰν δὲ Θεοῦ καλεῖ τὴν εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν τοῦ Λόγου χάριτι Πατρὸς γενομένην· ἥτις ποτίζει ψυχὴν, διδῶσιν θεογνωσίαν, ὕδωρ ζῶν, ποτὶν ἀθανασίας τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν, διῆς ἀναξῶσιν οἱ ἄνθρωποι ποτιζόμενοι μυστικῶς τὰ τοῦ Κυρίου λόγια· ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις ποτὶ μὲν καλεῖται πῦρ, ἄλλοτε δὲ ὕδωρ, τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα οὐκ οὐσίας ἐστὶ παραστατικά, ἀλλ' ἐνεργεῖας.

¹¹Λέγει αὐτῇ ἡ γυνή· Κύριε. Ἄλλο μὲν ὁ Χριστός· ἔλεγεν ἄλλο δὲ ἡ γυνή ὑπόπτευεν, οὐδὲν πλὴν ἀκούονσα τῶν ῥημάτων, οὐδὲ ἐννοήσαι τι τέως ἐψηλὸν δυναμένη· εἰσῶν δὲ ἑαυτὴν εἰς τὴν εὐγένειαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, καὶ ἐννοίαν ἔσχεν μείζονος ὕδατος τέως, καὶ φησὶν· Ἰακώβ ταύτην ἡμῖν δέδωκεν τὴν πηγὴν, καὶ βελτίονα οὐκ ἔσχε· ἀλλὰ καὶ αὐτός, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς ἐπιον· οὐδ' ἂν σὺ βελτίονα ταύτης ἐνείησιν δοῦναι, εἰμὶ καὶ τοῦ Ἰακώβ μείζων εἰ. Ἐπεφύμιον δὲ ἑαυτοῦς σαμαρεῖται τοῦ Ἰακώβ καὶ πατέρα αὐτὸν ἐπεγράφοντο, ὡς γέγονα τὴν Ἰουδαϊαν οἰκοῦντες χώραν καίπερ ἐκ γένους ὄντες τῶν Μήδων καὶ Περσῶν, ἢ ἐπειδὴ ἀληθῶς τῆς ἐξ Ἰακώβ ἐξέγεν-σαν ὁῦσης, τῶν τὴν Σαμαρείαν οἰκούντων οἱ πλείους, ὡς ἀπὸ τῶν ἱ φυλῶν τῶν συναποστασῶν τῷ Ἰεροβοάμ ὄντες.

¹²Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος. Επειδὴ πρὸς τοῦτον ἤκουσεν ὕδωρ ζῶν, λέγεται δὲ ὕδωρ ζῶν τὸ αἶμα καὶ διαπαντὸς ἀναβλίζον τῶν χρόνων μὴ διακοπόμενον, ὃ δὲ Κύριος τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖαν φησὶ διὰ τὸν καθαρισμόν τὸν ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν πολλὴν παραφυρρὴν τῆς ὑποδεχομένης αὐτὸ διανοίας. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐνόησεν ἡ γυνή, διὰ τοῦτο αὐτῇ σαφέστεροι δεικνύσι, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Τοῦτο τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ πρὸς ὄλγον ἱασάμενον τὴν δίψαν, οὐ διηνεῖ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς δίψης παρέχεται· τὸ δὲ ἀόρατον καθάπερ ἀπαλλάττει τοῦ διψᾶν, οὕτω καὶ τῆς ζωῆς ἐν-δεῖς οὐκ εἰ καταλαμβάνει τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε τὸν αὐ-

jött egy samariai asszony vizet meríteni. Mon-
da neki Jezus: Adj innom; ⁸mert tanítvá-
nyai a városba mentek étkeket venni. ⁹Monda
tehát neki az a samaritánno: Hogyan kér-
hetsz te zsidó létedre tőlem samariai asszony-
tól italt? mert a zsidók nem társalognak a
samaritánokkal. ¹⁰Felele Jezus, és monda
neki: Ha tudnád Isten ajándokát, és ki az,
a ki neked mondja, adj innom: bizonynal te
kértél volna tőle, s az neked élő vizet adott
volna. ¹¹Monda neki az asszony: Uram, nines
is mivel meritened, és a kut mély: honnét
veszed tehát az élő vizet? ¹²Valljon te na-

niülk, a mint jött, egyszerűen a földön. Egyszersmind
oktat bennünket az ételekkel nem törődni, így folytatván:
mert tanítványai a városba mentek, hogy étkeket szerez-
zenek, jelöl, miszerint nem hordtak magukkal utatvalót.

⁹Mikép (kérhetsz te) zsidó létedre? Zsidónak nevezni
az asszonyt vagy külsejéről, vagy kiejtése miatt. Noha ő a
hibától ment vala; azt gondolván, hogy Jezus véletlenül
találkozott vele: még sem hallgat, hanem a mint érti, jóvá
teszi azt a mi törvény ellen történt. Az okot, melynél-
fogva a zsidók nem társalognak a samaritánokkal, fölta-
lálni a királyok harmadik és negyedik könyvében, és a
krónika második könyvében. Ugyanis, miután a törvény
azt rendelé: A tisztátalant ne illessék: az idegenek testét
sem merték illetni azon véleményben, hogy attól magukat
megfertőztetik. Mikép nyilatkozik hát Krisztus? Előbb az
asszonyt méltónak nyilatkoztatja arra, hogy meghallgat-
tassék, és azután magát neki kijelenti; mert a mint az
asszony megtudandó vala, ki legyen, engedelmeskedni
fogott és másokat is hozzá vezetni. Isten ajándokának
mondja az Igének eljövételét az emberekhez, mely az Atya
kegyéből történt, s a lelket, mely Isten ismeretét szom-
jazza, élő vízzel itatja, mint a halhatatlanság éltető italá-
val, és Léleknek adományával, melylyel fölvetnek az em-
berek az Ur igéinek titkos élvezetére. Tudniük a Szentlélek
kegyelme majd tűznek mondatik majd víznek; mely nevek
azonban nem a lényeket fejezik ki, hanem a működést.

¹¹Monda neki az asszony. Mászt mondott Krisztus,
és mászt gyanított az asszony; mert nem ügyelt másra,
mint a szavakra, se valami fűnséget gondolni nem birt.
Beszövi aztán magát a zsidó nemes-származásba, és mivel
jobb vizre gondolt, monda: Nekünk e kutat Jákob hagyta,
s ennél jobbat nem birt, mert mind ő, mind fia, és barmai
ebből ittak: te sem adhatsz hát ennél jobbat hacsak Jákob-
nál nagyobb nem vagy. A samaritánok magukat Jákob-
ról nevezék, s őt atyjuknak tartották, mint a Judeá-
val szomszéd tartomány lakosi, jóllehet Medusok és Per-
zsák nemzetségéből származtak; vagy mivel csakugyan
Jákob törzséből származott Samaria lakóinak nagyobb
része, mint utódai a Jeroboámmal együtt elpártolt tíz nem-
zetségnek.

¹²Minden, a ki e vízből iszik. Ezelőtt az asszony
már hallott az élő vízről. Élő víznek mondatik a mindig
folyó, és mindig fakadó víz, melynek forrása meg nem sza-
kad. Az Ur pedig az által a Szentlélek működését jelenti,
a belőle eredő tisztulás és nagy vigasztalás miatt, melyben
az őt befogadó elme részesül. De az asszony ezt nem érté,
azért a szellemi víz fűnsébségét világosabban megmutatja
neki az összehasonlításból is. Szavainak értelme tehát
efféle: Ez az érzéki (természetes) víz mely csak kevés időre
oltja el a szomjot, nem eszközli az örökös megszabadulást
a szomjúságtól: de a láthatlan víz, valamint a szomjúság-
tól megszabadít, úgy nem hagyja az embereket élet nélkül

Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; ¹³ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν. ¹⁴ Ὁς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. ¹⁵ Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἐρχομαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. ¹⁶ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπάγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθέ ἐνθάδε. ¹⁷ Ἀπεκρίθη ἡ γυνή, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω. ¹⁸ Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἰρηκας. ¹⁹ Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. ²⁰ Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ἡμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱερουσαλὺμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. ²¹ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι

τῆς χορηγὸν ἐτέρωθεν ζητεῖν ἐκτελέσασθαι, ἀλλὰ ζωῆς δύναμιν ἐνταῦθα θησαυρίζων πηγάζουσιν τὴν ἀφ' αὐτοῦ παρέχει. Οὐ μόνον δὲ ὕδατος πνευματικοῦ πρὸς ὕδωρ σωματικὸν ἀντεξέτασις ἐστὶ τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς πρὸς τὴν τοῦ νόμου διδασκαλίαν. Τινὲς δὲ φασὶ ὅτι συνήκεν τῶν λεγομένων τῷ σωτῆρι ἡ γυνή, εἰ καὶ μὴ τελῶς· πρῶτον μὲν γὰρ ἐνόμισεν περὶ αἰσθητοῦ ὕδατος αὐτὸν λέγειν, ὃ διηπόρει· ἕστερον δὲ μαθοῦσα, ὅτι πνευματικὸν ἦν ὕδωρ τὸ λεγόμενον, ἐπίστευσεν ὅτι δύναται τὸν ἕδωρ ἐκεῖνο ἀναιρεῖν τοῦ δίψου τὴν χρείαν, διὸ καὶ προετίμησεν αὐτὸν τοῦ Ἰακώβ, καὶ τοῦ ὕδατος αὐτοῦ ἦται.

¹⁶ Ὑπάγε, φώνησον τὸν ἄνδρα. Διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι αὐτὴν τοῦ λαβεῖν, ὥσπερ ἐνδικείμενος, ὅτι κακίον δὲ κοινοῦσαι τοῦτον ὢν σὺ ποθεῖς, ἐκείνη δὲ σπεύδουσα λαβεῖν, ἅμα δὲ καὶ κρύπτουσα τὸ τοῦ πράγματος αἰσχροὺν ἡσυχίαν. Ἄνδρα οὐκ ἔχω. Αὐτὸς δὲ διὰ προφητείας λοιπὸν ἀποκαλύπτων τὴν δύναμιν τῆς ἐαυτοῦ, ἀμφοτέρω μετὰ ἀκριβείας λέγει· τοὺς τε γὰρ προτέρους ἠρώτησε, καὶ τὸν νῦν κρυπτόμενον ἤλεξε. Οὐκ ἐδωκέναι δὲ ἐκείνη ταῦτα ἀκούσασα, οὐδὲ ἀρεῖσα ἐφύγεν, ἀλλὰ θαυμάσασα μᾶλλον καὶ προσκατερέχασα πλέον λέγει.

¹⁹ Κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ. Τὸ δὲ θεωρῶ ἀπὸ τοῦ φαινέ μοι εἶπεν, ὅθεν καὶ περὶ δογματικῶν αὐτὸν ἐνθὺς ἐρωτᾷ, οὐ περὶ βιωτικῶν, οὐδὲ περὶ σώματος ἰατρίας, οὐδὲ περὶ χρημάτων, ἀλλὰ τί; οἱ πατέρες ἡμῶν ἡρώτησαν, ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, περὶ τὸν Ἀβραάμ λέγοντα, καὶ γὰρ ἐκεῖ φασὶ τὸν νῦν αὐτοῦ ἐνηγορέαι. Εἶδες, πῶς ὑψηλότερα τῇ διανοίᾳ γέγονεν ἡ γὰρ μὴ ὑπὲρ τοῦ σκέλεσθαι διὰ τὸ διπεῖν πρὸ μικροῦ μεριμνῶσα, ὑπὲρ δογματικῶν ἐρωτᾷ λοιπὸν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦτο μὴ λύσας τὸ ζήτημα, οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ περισπούδαστον πολὺ μέγα δῶγμα αὐτῇ ἀπακλινεῖν, ὅπερ οὐδὲ Νικοδήμω, οὐδὲ Ναθαναὴλ ἐννόησε. Φησὶ γὰρ· Πίστευσόν μοι γύναι, ὅτι ἐρχεται ὥρα καὶ τὰ ἐξῆς. Αὕτη μὲν γὰρ ἐσπουδαζεν ἐντιμότερα τὰ αὐτῆς δαΐζει τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς δὲ οὐ πρὸς ταύτην ἀπήντησε τὴν ἐρώτησιν· ἀμφοτέρων δὲ τῶν τόπων τὰ προσβῆαι ἀνελὼν διανίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν, δεικνύς, ὅτι οὔτε Ἰουδαῖοι, οὔτε αὐτοὶ ἔχονσι τί πρὸς τὸ μέλλον δωρεῖσθαι· πλὴν καὶ οὕτως τοὺς Ἰουδαίους σεμνότερους ἀπέχρησεν εἰπὼν·

γιοββῶν ἢ Ἰακὼβ ἀτῶνκνᾶλ, κὶ νεκῦνκ e kutat hagyta, s ivott belőle ő, fiaí és barmai?

¹³ Felele Jezus, és monda neki: Mind, a ki e vízből iszik, ismét megszomjazik; ¹⁴ a ki pedig a vízből iszik, melyet én adok neki, soha sem fog szomjazni: hanem a víz, melyet én adok neki, benne szőkő víz kutfeje lesz az örök életre. ¹⁵ Monda neki az asszony: Uram adj nekem abból a vízből, hogy ne szomjazzam, és ne járjak ide meríteni. ¹⁶ Monda neki Jezus: Menj, hívd el férjedet, és jőj vissza. ¹⁷ Felele az asszony, mondván: Nincs férjem. Monda neki Jezus: Jól mondtad: nincs férjem; ¹⁸ mert őt férjed volt, s a ki most van nálad, nem férjed; azt igazán mondtad. ¹⁹ Monda neki az asszony: Uram, látom, te proféta vagy. ²⁰ A mi atyáink e hegyen imádtak: ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van a hely, hol imádni kell. ²¹ Jezus monda neki: Asszony, hidd el nekem,

szűkölködni, s annak szerzőjét más honnan keresni, hanem az életet magából kifejtve, megszerzi a fakadó romlatlanságot. A mondottakban továbbá nemcsak a szellemi viznek a természetivel egybevetése foglaltatik: hanem a Szentlélek adománya is hasonlítatik a törvény tanítmányához. Némelyek azonban azt vélik, hogy az asszony egyetértett az Üdvözítő állításaival, noha nem tökéletesen; mert először a látható vízből gondolta őt szólani, s akkor kételkedett: azután pedig belátván, miszerint az említett víz szellemi, elhitte, hogy az a víz a szomjúság szükségét csakugyan megszüntetheti. Azért többre is kezdte őt becsülni Jákobnál, és az ő vizét kérte.

¹⁶ Menj, hívd el férjedet. Minthogy az asszony sürgőseleg kívánta azt a vizet, az Ur értésére adá, miszerint férjének is részesülni kell abból a mit kíván: az azonban siettetni akarván az elnyerést, egyszersmind pedig a dolog rütségét eltakarni, monda: Nincs férjem. Jezus erre látnoki nyilatkozattal a maga hatalmát kijelentvén mind a kettőt pontosan előadja; tudnillik nem csak az előbbi férjeinek számát kimondja, hanem az eltűnt mostanit is leleplezi. Mindazáltal az asszony nem nehezelt ezek hallatára, se őt ott hagyva el nem távozott: hanem még inkább csodálkozván, és állhatatos maradván, így szól:

¹⁹ Uram, látom hogy te proféta vagy. „Látom“ e helyett mondá: nekem ugy látszik; azért tüstént hitczikkekről kérdező őt, nem pedig világi tárgyakról, se a test egésztségéről, vagy gazdagságról, hanem hogyan? A mi atyáink, ugymond, e hegyen stb. Abrahámot érté, kiről azt tartották, hogy oda vezette fiát. Lásd, mennyivel emelkedett fölebb elméjében! a ki kevéssel előbb arról gondoskodott, hogy ne kénytelenítségessé ide fáradni vízért, már most hitczikkék felől kérdezősködik. Azért a Krisztus e kérdést meg sem fejtve, mert effélékre nem volt fölösleges gondja, nagy hitczikket jelent ki neki, melyet se Nikodemusnak, se Nathanaelnek tudtára nem adott. Azt mondá t. i. Hígy nekem asszony, eljő az óra stb. Az asszony ugyan is saját imahelyüket tiszteletre méltóbbnak akarta megmutatni a zsidókénál; ő pedig e kérdésre nem is válaszol, hanem mind a két helynek előnyét mellőzve, főlemeli az asszony lelkét, s azt tanítja, miszerint se a zsidók, se ők (a samaritánok) valami nagyot előállítani nem bírnak jövőre. Így is azonban a zsidókat előbbvalóknak állítja mondván:

ἐρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱερουσαλήμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ. ²² Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. ²³ Ἀλλ' ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῇται προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. ²⁴ Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. ²⁵ Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· Οἶδα ὅτι Μεσίας ἐρχεται, ὃ λεγόμενος Χριστὸς· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. ²⁶ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι, ὃ λαλῶν σοι. ²⁷ Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἰμασθῆναι αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μὲντοι εἶπε, τί ζητεῖς; ἢ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; ²⁸ Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· ²⁹ Ἀεῦτε, ἴδετε ἀνθρώπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὐ-

hogy eljő az óra, mikor se e hegyen, se Jeruzsalembe nem imádjátok az Atyát. ²² Ti azt imádjátok, mit nem tudtok: mi imádjuk, a mit tudunk; mert az üdv a zsidóktól jő. ²³ De eljő az óra, és most van, midőn az igaz imádók az Atyát lélekben és igazságban imádják; mert az Atya is olyanokat keres, kik imádják őt. ²⁴ Lélek az Isten, s a kik őt imádják, lélekben, és igazságban kell imádniok. ²⁵ Monda neki az asszony: Tudom, hogy eljő a Messiás, ki Krisztusnak mondatik. Ha tehát az eljövend, megtanít minket mindenre. ²⁶ Jezus monda neki: Én vagyok az, ki veled szólok. ²⁷ Erre megérkeztek tanítványai, s csodálkozána, hogy asszonynyal beszélt; mindazáltal senki sem kérdezte: Mit tudakozódol; vagy miért beszélsz vele? ²⁸ Ott hagyta tehát vedrét az asszony, és a városba ment, s monda az embereknek: ²⁹ Jertek,

²²) Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε. Πῶς δὲ οὐκ ἦδεισαν οἱ σαμαρίται, ὃ προσκύνοντες; ὅτι τοιαύτων καὶ μερικῶν Θεὸν ἐνόμιζον εἶναι. Οὕτω γοῦν καὶ Πέρσαις πέμψαντες ἀπήγγελλαν, ὅτι ὁ τοῦ τόπου Θεὸς αὐτοὺς λαμβάνεται, οὐδὲν πλέον περὶ αὐτοῦ κατὰ τοῦ τοῦ ἐιδώλων φανταζόμενοι, διό καὶ ἐπέμενον καὶ δαίμονας θεραπεύοντες καὶ αὐτὸν Ἰουδαῖοι δὲ ταῦτης ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ὑποστάσεως, καὶ τῆς οἰκουμένης ἦδισαν αὐτὸν Θεὸν ὄντα, εἰ καὶ μὴ πάντες. Οὐ γὰρ δὲ θαυμάζουν, ὅτι μετὰ Ἰουδαίων ἐαυτὸν ἀριθμεῖ, πρὸς γὰρ τὴν ὑπόνοιαν τῆς γυναικὸς διαλέγεται ὡς προσφίτης, ὡς Ἰουδαῖος· διό καὶ τὸ προσκυνοῦμεν τέθεικε. Σωτηρίαν οὖν ἡ ταῦτα, ἢ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν καλεῖ, μάλιστ' ὅτι οὐκ ἂν τις ἀμάρτυρα ἀμφότερα ταῦτα σωτηρίαν καλῶν.

Τὸ δὲ, ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι εἰ καὶ πλεονεκτοῦμεν ἑμῶν ὃ γίνεαι φησι τῷ τρόπῳ τῆς προσκυνήσεως, πλην ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ τρόπος τέλος ἔξει λοιπὸν. Οὐ γὰρ τὰ τῶν τόπων ἀμειψήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας. Εἰπὼν δὲ ἀληθινῶς συνεξέβαλε σαμαρίταις Ἰουδαίους· εἰ γὰρ καὶ εἰκότως ἀμείρους οἶτοι, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἐλάττους πολλῶ.

Εἰπὼν, πνεῦμα ὁ Θεὸς, τὸ ἀσώματον λέγει. Εἰ τοίνυν οὐκ ἐστὶ σῶμα φησι, καὶ τὴν λατρίαν αὐτοῦ τοιαύτην εἶναι δεῖ, καὶ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν ἀσώματον προσεγγεσθαι, τοιούτως διὰ τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς τοῦ τοῦ καθαρότητος. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ, ὅτι τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

²⁵) Ἐρχεται Μεσίας ὃ λεγόμενος. Αὐτοὺς δὲ λοιπὸν ἐκακύνοντες ἐαυτὸν φησιν· Ἐγὼ εἰμι ὃ λαλῶν σοι, ὅπερ ἂν εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ζητήσῃς τῇ γυναικὶ εἶπεν, ἔδοξεν ἂν αὐτῇ ληρεῖν, νῦν δὲ κατὰ μικρὸν αὐτῇ ἐπὶ τὴν μνήμην ἀγαθῶν ἐκαίρως ἐαυτὸν ἀπεκαύλησε. Εἰκαίρως ἀπήγγελλαν καὶ ὃ μαθηταί, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. Τί ἐθαύμαζον; τὸ ἄνθρωπον, τὸ μὲθ' ὑπερβολῆς ταπεινόν, ὅτι οὕτω περιβλεπτός ὢν ἠνέχετο μετὰ τοσαύτης ταπεινοφροσύνης γυναικὶ διαλέγεσθαι πενήτην, καὶ σαμαρείτιδιν· ἀλλ' ὁμοῦς ἐκπλαγέντες οὐκ ἠρώτησαν τὴν αἰτίαν, οὕτως ἦσαν πεπαιδευμένοι τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν τηρεῖν, οὕτως αὐτὸν ἐδεδοκίμασαν, καὶ ἠδοῦντο. Τὸ δὲ μήτι οὕτως ἐστὶν ὁ Χριστὸς, εἶπεν βουλομένη οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας ἀποφάσεως μόνον παρεισαγαγεῖν αὐτόν, ἀλλὰ

²²) Ti nem tudjátok, mit imádtok. Mikép voltak a szamaritánok abban tudatlanok, hogy mit imádnak? Mert Istent helybelinek és mintegy eloszthatónak gondolták. Azért a perzsáknak azt izenték, hogy maga a helynek istene van veszedelmükre; így tehát semmi különbet nem képzeltek felőle, mint a bálványokról; azért megmaradtak mind az Isten, mind a daemonok tisztelőiben. Ellenben a zsidók e felfogástól mentek valának, s tudták, habár nem mindnyájan, hogy ő mindeneknek Istene. Azon nem kell megütközni, hogy magát Jezus a zsidókhoz számítja; mert az asszony gondolatjához képest beszél mint proféta, mint zsidó; miokból az „imádnunk“ kifejezést is használta. Üdvösségnek tehát vagy ezeket (a zsidóktól átvett hitcikkeket) nevezi, vagy az ő eljövételét; azonban nem fog tévedni, a ki mind a kettőt érti az üdvösség alatt.

Eljő az óra és most van stb. azt jelenti, hogy habár mi előbbvalók vagyunk mint ti, ő asszony, az imádás módjában, mindazáltal e mód is ezután véget ér. Mert nem csak a helyek meg fognak változni, hanem az istentisztelet módja is. „Igaz“ imádókat említve, kizárta mind a szamaritánokat mind a zsidókat; mert habár azoknál jobbak voltak a zsidók, de a jövendőknél sokkal alábbvalók.

Léleknek állítván Istent, jelenti, hogy nincs teste. Ha tehát, ugymond, nem test az Isten, az ő tisztelőének is olyannak kell lennie, és oly valami által neki bemutatattania, a mi test nélkül van, az az lélek által, és tiszta elmével. Ezt jelenti: az imádóknak lélekben és igazságban kell őt imádniok.

²⁵) Eljő a Messiás, ki (Krisztusnak) mondatik. Őnmagát kinyilatkoztatja már, mondván: Én vagyok, a ki veled szólok; a mit ha mindjárt kezdetben, a nem is kérdező asszonynak mondott volna, eszelősnek gondolta volna őt; most pedig azt egykevéssé visszaemlékeztetvén jőkor jelenti ki magát. Jőkor érkeztek meg a tanítványok is, s csodálkozána, hogy asszonynyal beszél. Min bámultak? szerénységén, s oly nagy alázatosságán, hogy t. i. tekintélyes létére oly nagy leereszkedéssel társalgására méltat egy szegény szamaritánnot. Jóllehet azonban álmétkodtak a dolgon, még sem kérdezték okát; elannyira megszokták, a tanítványok sorában maradni, elannyira tisztelték. Valljon ez-e a Krisztus? azért kérde az asszony, mert nem maga véleményéből akarta őt egyedül mint olyant

σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. ⁴⁰ Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. ⁴¹ Καὶ πολλοὶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. ⁴² Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν, ὅτι οὗτος ἐστὶν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός. ⁴³ Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ⁴⁴ Αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προσφῆτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. ⁴⁵ Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱερουσολέμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν. ⁴⁶ Ἦλθεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ

βίον, ἐμαρτύρει γὰρ λέγονσα, ὅτι εἶπε μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα, διὸ καὶ ἐβούλοτο διηγεῖσθαι κατέχειν αὐτόν. Τοῦτο γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐδήλωσεν εἰπὼν ὅτι ἐρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. Αὐτὸς δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐπίσθη ποιῆσαι, δύο δὲ μόνον ἡμέρας ἔμεινεν παρ' αὐτοῖς, ὅθεν καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

⁴³) Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας. Διὰ τοῦτο οὐκ εἰς Καπερναοὺμ ἀπῆλθεν, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καθεῖθεν εἰς τὴν Κανὰ, ὅτι οὐ προσεῖχον αὐτῷ, ὥστε μὴ μείζον αὐτοῖς γενέσθαι τὸ κοῖμα. Πατριδα δὲ αὐτοῦ τὴν Καπερναοὺμ λέγει· οὐ γὰρ ἀπῆλθεν ἐκεῖ τιμῆς, ἢ γὰρ συνθηθεὶς εὐκαταρροητότερος ποιεῖν εἰσθε τοὺς οἰκίους. Ἦτοι πατριδα τὴν Ἰουδαίαν φησί. Ἀμέλει γοῦν καὶ πάντες οἱ προσήται ἡτιμάσθησαν ἐν αὐτῇ. Ἀπὸ δὲ ἐστὶ γῆ, καὶ πατρίς αὐτῶν. Οἱ οὖν γαλιλαῖοι ὡς ὁμοιοὶ τῶν Ἰουδαίων ὄντες εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτάς τῶν Ἰουδαίων ἀνήσαν καὶ ἐν τοῖς Ἱερουσολέμοις, ἢ ὡς θέλοντες συνεορτάσαι αὐτοῖς καὶ μὴ ὄντες Ἰουδαῖοι· ἢ ὅτι καὶ Ἕλληνες ὄντες προσεκύνουν ἐν τῷ ἱερῷ· καθὼς πον ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστὴς. Καὶ ὁρῶντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει, ἐδεράνουν αὐτόν, ἐποδεξάμενοι αὐτόν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει.

⁴⁶) Ἦλθεν οὖν πάλιν ὁ (Ἰησοῦς). Ὅτι μὲν οὖν ἦλθεν ἐκεῖ εἰπεν ὁ εὐαγγελιστὴς, τὴν δὲ αἰτίαν, δι' ἣν ἦλθεν, οὐ προστίθησιν. Εἰκὸς δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ θαύματος πίστιν ἐγγινομένην ἰσχυροτέρην ποιεῖν διὰ τῆς παρουσίας, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκόμενος τὸ ἀντόκλητος παραγενέσθαι, καὶ τὴν ἰδίαν ἀφίειν πατριδα, καὶ ἐκείνους προτιμῆσαι. Ἦν τίς βασιλικός. Βασιλικὸς δὲ ἐλέγτο ἥτοι τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ ὢν ἢ ἀξιώματι ἄρχης οὕτω καλούμενον ἔχον, ἢ ἀπλῶς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ βασιλικοῦ ὁμοῦμετος, ἢ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦτο ἦν. Τοῦτον οἱ μὲν αὐτὸν ἐκείνον νομίζονσι τὸν παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐκατόνταχον, οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο δὲ δεικνύται οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ βουλούμενος τὸν Χριστὸν εἰσεῖν ἀξιοῖ μένειν, οὗτος δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἐπαγγυλάμενος εἰς τὴν οἰκίαν ἔλκει. Κακεῖνος μὲν φησιν· Οὐκ ἐμὶ ἄξιος, ἵνα μου ἐπὶ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· οὗτος δὲ καὶ ἐπάγει, κατὰβηθι, λέγων, πρὶν ἀποθανεῖν τὸν νῶν μου. Καὶ ἐκεῖ μὲν ἀπὸ τοῦ ὅρους καταβάς εἰς Καπερναοὺμ εἰσῆλ· ὁ δὲ ἀπὸ τῆς Σαμαρείας εἰς Κανὰ ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ παρεγένετο οὗτος. Κακεῖνον μὲν ὁ παῖς παρέειν κατέκειτο· ὁ δὲ τοῦτον νῶς προεῖπεν. Οὗτος τοίνυν ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ἦκει εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὰ ἔξῃς. Τί οὖν πρὸς αὐτόν ὁ σωτὴρ; Ἐὰν μὴ σημεῖα, φησί, καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε. Τοῦτο δὲ ἥτοι τῆς πόλεως αὐτοῦ καθυπακούμενος τῆς Καπερναοῦμ

tek benne a szamaritanok közül az asszony beszédje miatt, ki azt tanusítá: elmondott nekem mindent, a mit cselekedtem. ⁴⁰ Midőn tehát eljöttek hozzá a szamaritanok, kérték őt, hogy maradjon náluk, és ott maradt két napig. ⁴¹ És sokkal többen hittek benne az ő beszédje miatt; ⁴² az asszonynak pedig mondták: Már nem a te beszéded miatt hiszünk: mert magunk hallottuk, és tudjuk, hogy ez valóban a világ Üdvözítője, a Krisztus. ⁴³ Két nap mulva kiment onnét, és Galileába érkezett. ⁴⁴ Mert maga Jezus bizonyítá, hogy a proféta tulajdon hazájában nem tiszteltetik. ⁴⁵ Mikor tehát eljött Galileába, befogadták a galileaiak, kik mindent láttak, a mit az ünnepen Jeruzsalembe cselekedett, mert ők is elmentek az ünnepre. ⁴⁶ Jezus tehát ismét a galileai Kánába jött, hol

ezt bizonyítá: elmondott nekem mindent, a mit cselekedtem; azért őt állandóan maguknál akarták tartani. Ezt jelenté az evangelista, mondván, miszerint kérték őt, hogy náluk maradjon. Őt ugyan erre rá nem vehették: két napig még is náluk maradt; minek következtében sokkal többen hittek benne, beszéde miatt.

⁴³) Két nap után. Azért nem ment Kafarnaumba, hanem Galileába, s onnét Kánába, mert nem hallgatták őt; nem akarta tehát az ítéletet, mely rájuk nehezedik, súlyosbitani. Hazájának az evangelista Kafarnaumot mondja, hol egyébiránt nem becsültették; mert az együttélés könnyen megvethetőkké szokja tenni az otthoniakat. Vagy hazájának Judeát mondja, mert abban csakugyan a proféták tisztelet nélkül voltak, az volt pedig földjük és hazájuk. A galileaiak tehát, mint határosak a zsidókkal, a zsidók népünne peire fölmentek Jeruzsalembe, vagy azért mivel azokkal együtt akartak ünnepet ülni, habár nem voltak zsidók: vagy mivel pogánylétükre is a templomban istentiszteletet végeztek, mikép ezt ugyanev evangelista valahol érinti. Látván tehát a csodákat, melyeket véghez vitt Jezus, tisztelték őt, és tulajdon városukban (becsülettel) fogadták.

⁴⁶) Jezus tehát ismét (Kánába) jött. Odamenetelét ugyan jelenté az evangelista, de az okot, miért ment oda, nem tette hozzá. Alkalmasint a hitet, melyet az ott történt csoda keltett, jelenléte által meg akará erősíteni, és önkéntes jelenlétével őket még inkább magához vonni, elhagyván övéit, és azokat eléjük tevén.

Volt egy királyi ember. Királyi embernek mondatik vagy azért, mert királyi nemzetségu volt, vagy valami úgy czimzett méltóságot viselt, vagy csupán mivel a királyi házból származott, vagy hogy ez (Βασιλικός) volt neve. Ezt némelyek ugyanannak tartják ama századossal, kiről Máté ír; de nem áll. Kitészik ez nemcsak a czimből, hanem a hitből is. A százados ugyan is, jóllehet hívatta Krisztust, otthon maradt, ez pedig minden izenet nélkül házához vezeti őt. Amaz így szóla: Nem vagyok méltó, hogy hajlékom alá jőj: ez pedig így könyörög: Jőj le, ugymond, mielőtt fiam meghalna. Az első esetben Krisztus a hegyről jöven alá, Kafarnaumba ment, most pedig Szamariából Kánába jött: kor ment eléje a királyi ember. Végre a századosnak s z o l g á j a, feküdt betegen: ennek pedig f i a szenvedett lázban. Ez tehát, amint hallá Jezusnak Galileába érkezését, és a többi. Mit felel hát az Üdvözítő? Hacsak ugymond, csodákat és jeleket nem láttok, nem hisztek. Ezt vagy városára Kafarnaumra czél-

οἶνον· καὶ ἦν τις βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἰσθιένει ἐν Καπερναούμ. ⁴⁷ Οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἡμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν. ⁴⁸ Εἰπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε. ⁴⁹ Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός· Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. ⁵⁰ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ, καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐπορεύετο. ⁵¹ Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπῆντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ. ⁵² Ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ἣ κομψότερον ἔσχε· καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. ⁵³ Ἐγὼ οὖν ὁ πατήρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ἣ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ· καὶ ἐπίστευσεν αὐτός· καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. ⁵⁴ Τοῦτο πάλιν δευτέρον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

φησὶν, ὅτι οὐχ ὁλοκλήρως ἐπίστευσεν, οὐδὲ ὕμῳ, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ προσθεῖναι αὐτὸν, πρὶν ἀποθανεῖν τὸν υἱόν μου, καὶ ἐκ τοῦ πυνθάνεσθαι, ποῖαν ὥραν ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. Καὶ γὰρ καὶ τὸ εἰπεῖν αὐτόν· Κύριε, κατάβηθι, πρὶν ἀποθανεῖν τὸν υἱόν μου τὴν ἀσθενείαν αὐτοῦ ἐμφαίνει· ὥς μὴ πιστεύσαντος αὐτοῦ, ὅτι εἰ καὶ συμβῇ αὐτὸν ἀποθανεῖν, δυνατός ἐστιν ἀναστῆσαι αὐτόν. Ἐπὶ δὲ καὶ ὡς οὐκ εἰδότες τοῦ Χριστοῦ, ἐν ποίοις τὰ τῆς φύσεως τοῦ παιδίου ἐστὶ. Διὰ ταῦτα οὖν αὐτοῦ τὴν ἀτελεῖαν πίστιν καὶ τὴν πολλὴν ἐπίδειξιν, ἵνα δείξῃ αὐτῷ, ὅτι καὶ ἀπὸν θεραπεύει, φησὶ πρὸς αὐτόν· Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ· ὅθεν ἐκ τούτου τοῦ παιδὸς οὐχ ἦντο καὶ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἀσθενούσαν ἰάσατο. Ἀπῆντησαν δὲ αὐτῷ οἱ παῖδες αὐτοῦ τὰ τῆς ὑγίαιας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀπαγγέλλοντες, διὰ τὸ ἐκπληρῆσαι αὐτοὺς τὸ γενόμενον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀπελλάγη τῆς ἀσθενείας τὸ παιδίον, ἀλλ' ἀθρόον ὡς φαινεσθαι μὴ φύσεως ἀκολουθίαν εἶναι τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ἐκείνος τὴν ὥραν λοιπὴν πρὸς τὴν πίστιν τελείως διέκλυεν· ἐπίστευσεν δὲ καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη, διὰ τὸ μαθεῖν αὐτοὺς παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτῶν, ὅτι οὗτος ἦν ὁ καιρὸς τῆς ὑγίαιας τοῦ παιδός, ὅνπερ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστός, ἐκ τούτου λαβόντες ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Οὐχ ἀπλῶς τὸ δευτέρον προσέθηκεν· ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι καὶ δευτέρον σημεῖον γενομένου οὐδέπω πρὸς τὸ ὕψος τῶν σαμαριτῶν ἐφθασαν τῶν οὐδὲ ἐν σημεῖον ἐωρακότεων.

a vizet borrá változtatta. Volt egy királyi ember, kinek fia betegeskedék Kafarnaumban. ⁴⁷ Ez, a mint meghallá, hogy Jezus Judeából Galileába érkezik, hozzá ment, és kérte őt, hogy jöjjön le, és gyógyítsa meg fiát, ki haldoklott. ⁴⁸ Jezus tehát monda neki: Hacsak jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek. ⁴⁹ Monda neki a királyi ember: Uram jöj le, mielőtt fiam meghal. ⁵⁰ Monda neki Jezus: Menj, fiad él. Hitt az ember a szónak, melyet Jezus neki mondott, és elment. ⁵¹ Lementében pedig eléje jöttek a szolgák, s jelenték mondván: fiad él. ⁵² Kérdezé tehát tőlük az órát, melyben jobban lett. S mondanak neki, hogy tegnap hét órakor hagyta el őt a hidegláz. ⁵³ Megtudta tehát az atya, hogy ugyanazon óra volt, melyben Jezus monda neki: Fiad él. S hitt ő maga, és egész háza. ⁵⁴ Ezt a második csodát cselekedte Jezus, midőn Judeából Galileába jött.

zólág monda, vagy mivel nem hitt teljesen és helyesen. Ez kitűnik abból, mert hozzá teszi, mielőtt fiam meghal, és mert tudakolja, mely órában hagyta el őt a láz. Tudnillik ama mondata is: Uram jöj le, mielőtt fiam meghal, gyengeségét árulja el, mintha nem hinné azt, miszerint föltámaszthatja őt, habár meg találna is halni, vagy mintha Krisztus nem tudná, mily fokon áll a gyermek betegsége. Ezen tökéletlen hite miatt, és annak világos megmutatásaul, hogy távollétében is gyógyíthat, így szól hozzá: Menj, fiad él. E szerint hát a gyermek esetéből nem kevesbé meggyógyítá Jezus ennek gondolkozását is. Eléje jöttek azután a szolgák, jelentvén neki fia felgyógyulását, melynek történetén álmétkodtak, mert nem rendesen, se esetleg nem szabadult meg betegségétől a fiú, hanem rögtön, úgy hogy nem a történeti erőnek, hanem a Krisztus működésének következményeül tűnt fel a csoda. Miután pedig a királyi ember megtudta szolgáitól az órát: már azután tökéles hitre emelkedett. Hitt egyszersmind egész háza is, mert megtudták uruktól, hogy épen az volt a fiú felgyógyulásának ideje, melyben Krisztus szólott vele, s abból megismerték hatalmának bizonyítványát. Nem ok nélkül jelölte ezt „második“ csodának, hanem annak megmutatásaul, miszerint ezek még a második csoda után sem jutottak a szamaritánok magasb lelkiüetére, kik pedig egy csodát sem láttak.

CAPUT V.

Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. ² Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, ἣ ἐπιλεγομένη ἐβραϊστὶ Βηθεσδὰ, πέντε στοᾶς ἔχουσα. ³ Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολλὸν τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. ⁴ Ἀγγέλως γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὕγις ἐγίνετο, ὃς δὴποτε κατείχετο νοσήματι. ⁵ Ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὁκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ. ⁶ Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· Θέλεις ὕγις γενέσθαι; ⁷ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμ-

¹) Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτή. Ἑορτὴν τῶν Ἰουδαίων τὴν πεντεκοστήν λέγει. Συνεχῶς δὲ ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πόλει· τοῦτο μὲν, ἵνα δόξῃ μετ' αὐτῶν ἑορτάζειν, τοῦτο δὲ, ἵνα τὸ πλῆθος ἐπισπάσῃται τὸ ἄδολον· μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἑορταῖς ταύταις οἱ ἀφελέστερον διακείμενοι συνήσαν. Προβατικὴ δὲ ἐλέγχετο ἡ κολυμβήθρα ἀπὸ τοῦ τὰ πρὸς τὴν θυσίαν ἀρόμενα πρόβατα ταῖς ἑορταῖς ἐκεῖ συναθροίζεσθαι, ἀπὸ τούτων θνομένων προβάτων ἐν ἐκείνῳ πλύνεσθαι τὸ ὕδατι τὰ ἔγκατα. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὸν πλῆθος τῶν διαφόροις ἀρρωστήμασι κατεχομένων ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ συνελεγκτο ἐλπίδι θεραπείας. Τοῦτο οὖν τὸ ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ θαῦμα τελούμενον οὐχ ἀπλῶς ἐγίνετο, ἀλλὰ τύπος ἦν τοῦ μελλόντος διδοῦναι βαπτίσματος, καθάπερ ἐν ἑκόνι προδιαγράφων τὴν πολλὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ μεγίστην δωρεάν, ὡς ἀμαρτίας καθαιρῶν, καὶ ἀπὸ νεκρῶν ζωτὰς ἐργασάμενον. Εἰ γὰρ ἄγγελως καταβαίνειν καὶ τεράσσων τὸ ὕδωρ, ἱκανὴν αὐτῷ δύναμιν ἐνετίθει, πολλῷ μᾶλλον ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης πάντα τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἰάσασθαι δύναται; καὶ ὥστε οὐχ ἀπλῶς ἰατοὶ τότε τῶν ὕδατων ἡ γνῆσις, ἣ γὰρ ἂν διαπαντὸς τοῦτο ἐγίνετο, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀγγέλου ἐνέργεια· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐχ ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν τὴν τοῦ Πνεύματος δέξηται χάριν, τότε πάντα λέει τὰ ἀμαρτήματα, καὶ τότε μὲν ἡ ἀσθένεια κώλυμα τῷ βουλομένῳ θεραπευθῆναι ἐγίνετο, νῦν δὲ κύριος ἐστὶν ἕκαστος προσελθεῖν.

²) Πέντε στοᾶς ἔχουσα. Ἐκκλητικὸς ἡ καρτερία τοῦ παρελντικοῦ. Ἐπὶ λη' εἶρε, καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπαλλαγῆσθαι τοῦ νοσήματος προσδοκῶν ἐνηδρεύετο, καὶ οὐκ ἀφίστατο. Εἰ γὰρ τὰ μὴ παρελθόντα, τὰ γοῦν μελλόντα οὐχ ἱκανὰ ἦν αὐτὸν ἀπαγαγεῖν τοῦ τόπου; ἀλλ' ὁμοῦ οὐκ ἀνέπισεν οὐδὲ ἀπίγω.

Τίτος ἐνεκεν τοῦς ἄλλους ἀπαντας ἀφείκε ἐπὶ τοῦτον ἦλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐρωτᾷ, εἰ θέλει ὕγις γενέσθαι; Οὐχ ἵνα μάθῃ, τοῦτο γὰρ παρὲλκον ἦν· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ τοῦτον τὴν καρτερίαν. Διὸ χρη' σκοπῆσαι μεθ' ὅσης ἐπεικειας ἀποκρίνεται λέγων· Ναὶ Κύριε, ἄνθρωπον δὲ οὐκ ἔχω, καὶ τὰ ἔξῃς. Τί τοῦτων τῶν ὁμμάτων ἐλπιότερον γένοιτο ἂν; τί τῶν πραγμάτων περιπαθέστερον; οἷαν καρδίαν συντετριμμένην ἐκείχετο, οὐδὲ ἐπὶ τῆς μακρᾶς ἀρρωστίας συνεγόμενος ἐφ' ἐξῆς· τί βλάστημον, οἷα πολλοὺς ἀκούομεν λέγοντας τῶν ἀπαιδευτῶν καὶ ταλαιπωρῶν ἐν

Εzek után a zsidóknak ünnepnapjok vala, és Jezus fölment Jeruzsalembe. ² Van pedig Jeruzsalembe a juhkapunál egy fürdő, mely zsidóul Betheszdának neveztetik, s öt tornácza van. ³ Ezekben a betegeknek, vakoknak, sántáknak és száraztaguaknak nagy sokasága fekvék, kik a víznek megindítását várták. ⁴ Mert az Ur anyala időnkint alászálla a fürdőbe, és fölkeveré a vizet; és a ki első szállott le a fürdőbe a víz mozgása után, ép lett, akármily betegségben sinlődött. ⁵ Volt pedig ott egy ember, ki már harmincznyolcz évig betegeskedék. ⁶ Ezt Jezus fekünni látván, és tudván hogy már sok ideig szenved, monda neki: Akarsz-e meggyógyulni? ⁷ Felele neki a beteg: Uram, nincs emberem, ki, ha megkeveredik a

¹) Ezek után ünnep lön. A zsidók ünnepének a pünköstöt nevezi. Az ünnepeken gyakran tartozkodik a városban, részint, hogy velük együtt láttassék ünnepet ülni; részint pedig, hogy az egyeneslelkű népsereget magához vonja; mert ezen ünnepeken leginkább az egyeneslelkűek sereglettek össze. A juhoktól nevezetett ama fürdő, mert az ünnepek áldozataira hajtott juhok ott gyűjtettek össze, és ezen áldozati juhok belei ott mosattak. Ezért ugyanott olyanoknak nagy serege gyűlt össze meggyógyulás reményében, kik különféle bajokban sinlödtek. Ezen csoda tehát, mely a juhfürdőnél végbement, nem történt ok és czél nélkül, hanem jelképe volt az adandó keresztségnek, hogy mintegy képleg ábrázolja annak hathatós erejét, és nagy adományát, melynél fogva a bűnöket lemossa, és a holtakból élőket támaszt. Mert ha a leszálló és a vizet mozgásba hozó angyal nagy erőt közlött a vízzel: mennyivel inkább bírja az angyalok Ura meggyógyítani a szent keresztség által a léleknek minden betegségét? És valamint akkor nem csupán a víz természete gyógyított, mert különben mindig ugyanaz történt volna, hanem az angyal működése: úgy rajtunk is nem csupán a víz működik, hanem miután a Szentléleknek kegyelmét fölveszi, akkor oldja föl minden bűneinket. Hajdan ugyan a betegség akadályul volt a meggyógyulni akarónak: most pedig mindenkinek hatalmában van hozzájárulni.

²) Öt tornácza van. Bámulandó az inaszkodtnak kitarása. Harmincz nyolcz évig betegeskedék, és minden évben várván megszabadulását bajától, állhatatos maradt s nem távozott el. Mert ha a multak nem, nem voltak-e a jövődök képesek őt a helytől eltávolítani? Mindazáltal el nem csüggedett, se kétségbe nem esett.

Miért ment Krisztus épen ehhez, a többit elmellőzvé, s miért kérdezi, akarsz-e meggyógyulni? Nem azért, hogy tőle megtudja, hisz ez fölösleges lett volna: hanem hogy minket ennek kitarására tanítson. Azért figyelemre méltó, mily szerénységgel felel neki, mondván: Igen Uram! hanem nincs emberem és a többi. Mi lehet szájalomra méltóbb e szavaknál? mi sajnósabb e dolognál? Mennyire megtört volt és jöllehet hosszú betegség által meg vala nyomorítva, mégsem fakadt holmi káromlásra, mint sok tudatlan, és szerencsétlen embereknél hallani olyasmit ba-

τανε, ἵνα μὴ χεῖρον τί σοι γένηται. ¹⁵ Ἀπῆλ-
θεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις,
ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῇ. ¹⁶ Καὶ
διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ
ἐξήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν
σαββάτῳ. ¹⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς·
Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐρ-
γάζομαι. ¹⁸ Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐξήτουν αὐ-
τὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε
τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἰδὼν ἔλεγε τὸν
Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. ¹⁹ Ἀπεκρί-
νατο οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἅψ' ἑαυτοῦ
οὐδὲν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα·
ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως
ποιεῖ. ²⁰ Ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα
δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μὴ οὐκ αὐτῶν
δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαναμάζητε. ²¹ Ὡς περ

ἡ ἄλλως σοι οἶε με κεχηματικῆναι, ἡ ἵνα δίκαιος
ἀναφανῇ, ἐνία δὲ καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας γίνεται καὶ γὰρ καὶ
γαστριμαργία, καὶ μέθῃ τὰ τοιαῦτα τίκονται νοσήματα.

¹⁷ Πατὴρ φησὶν· Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται,
καὶ γὰρ ἐργάζομαι; Τὸ ὁμοίωμα τὸ πρὸς τὸν Πατέρα δι᾿ αὐ-
τοῦ βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ ἀναγκαζεῖν αὐτοῦς θέλων ἀπὸ τῆς
γῆς, ἵνα μὴ κτεῖν αὐτὸς ὡς ἄνθρωποι προσέχωσιν, ἀλλ' ὡς
Θεῷ, καὶ νομοθέτῃ. Καὶ ὥς περ φησὶν ἀπολύετε τὸν Θεὸν
ἐκκλημάτων, ἐφ' οἷς καὶ ὅτε διαπράττεται, οὕτως καὶ ἐμὲ.
Εἰ δὲ τις ἐπιθυμῇ τὸν τρόπον μαθεῖν, καθ' ὃν ἐργά-
ζεται ὁ Πατὴρ, ὁράτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τὴν
ταύτην πρόνοιαν, καὶ ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ σελήνην
τρέχονσαν, καὶ πηγὰς, καὶ ποταμούς, καὶ ὕδρους, καὶ
φύσεις δρόμον τὸν ἐν τοῖς σπέρμασι, τὸν ἐν τοῖς σώμασι
τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς τῶν ἀλλοτρῶν· τὰ ἅλλα πάντα δι-
ὧν τότε τὸ πᾶν συγκροτεῖται, ἅπερ καὶ ἐν σαββάτῳ γί-
νεται. Οἱ δὲ τῇ ποιηρῇ συνεχόμενοι μᾶλλον ἐξήτουν αὐτὸν
ἀποκτεῖναι.

¹⁹ Τὸ δὲ, Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἅψ' ἑαυ-
τοῦ οὐδὲν, τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον τῷ Πατρὶ,
οὐδὲν ἀλλότριον, οὐδὲν ξένον· καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὸν
Πατέρα δείκνυσιν ἰσότητά, καὶ τὸ ἀπαράλλακτον, καὶ
τὸ ὡσανεὶ ἀπὸ μιᾶς γνώμης καὶ ἐξουσίας καὶ δυνά-
μειος γινόμενον. Ἀλλοὶ δὲ τοῦτο καὶ τὸ ἐπαρόμενον· ἃ
γὰρ ἂν φησὶν ὁ Πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοί-
ως ποιεῖ ὅθεν, καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν ἐρημένων, καὶ ἐκ τῶν
μετὰ ταῦτα λεγόντων δείκνυται τῆς ἰσότητος ἡ ἀπόδειξις.

²⁰ Τί ἐστὶ τὸ, Καὶ μὴ οὐκ αὐτῶν δείξει αὐτῷ
ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαναμάζητε; Ἐπειδὴ τὸν παρὰ τὸν
ἑσφίγει, μέλλει δὲ νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο φησὶν·
εἰ θαναμάζητε, ὅτι παρὰ τὸν ὑγιῇ πεποίηκα, μὴ οὐκ
αὐτῶν ὅπως θεί. Ταπεινότερον δὲ αὐτὸ εἶπε, τουτέστι
τὸ δείξει, ἵνα τὴν μαρίαν αὐτῶν παραμυθήσεται.

²¹ Ὡς περ γὰρ ὁ Πατὴρ φησὶν ἐγείρει. Τὸ μὲν γὰρ,
ὥς περ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τῆς δυνάμειος δείκνυσιν τὸ ἀπαρά-
λλακτον· τὸ δὲ οὗς θέλει, τῆς ἐξουσίας τὴν ἰσότητα. Ἐπειδὴ
δὲ ἐνεργετοῦνται οἱ ἄνθρωποι οὐχ οὕτως αἰσθάνονται, διὰ
τοῦτο ἐπάγει· ὅτι τὴν κρίσιν πᾶσαν δίδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα
κἂν ὁ φόβος εἰς τὴν τιμὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦς ἐπιστάσῃται.
Πᾶσαν δὲ ἐκ τῶν τούτων ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ τοῦ κολάζειν καὶ
τοῦ τιμᾶν ἐστὶ κύριος ἅπας ὡς ἂν θελῇ.

Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει. Λικνὺς, ὅτι συμπλέκεται
ἡ τιμὴ τοῦ υἱοῦ τῇ τιμῇ τοῦ Πατρὸς· καὶ γὰρ ὁ μὴ τιμᾶν
τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾶ τὸν πέμψαντα αὐτόν. Τὸ

ροσζαββ ne történjék rajtad. ¹⁵ Elment az ember,
s megjelenté a zsidóknak: hogy Jezus az, ki őt
meggyógyította. ¹⁶ Ezért üldözték Jezust a zsi-
dók, és igyekeztek őt megölni, mert ezeket cse-
lekedte szombaton. ¹⁷ Jezus pedig felele nekik:
Az én atyám mostan is munkálkodik, én is mun-
kálkodom. ¹⁸ Ezért tehát még inkább élete ellen
törték a zsidók, mert nem csak a szombatot meg-
szegé, hanem Istent is tulajdon atyjának mondá,
egyenlőnek állítván magát Istennel. ¹⁹ Felele te-
hát Jezus, és monda nekik: Bizony bizony mon-
dom nektek, nem cselekedhetik a fiu magától va-
lamit, hacsak az Atyát nem látja azt cselekedni,
mert a mit az művel, azt a fiu is hasonlólag műveli.
²⁰ Mert az Atya szereti a Fiut, és mindent meg-
mutat neki a mit ő cselekszik: sőt ezeknél na-
gyobb műveket is fog neki mutatni, hogy ti cso-
dálkozzatok. ²¹ Mert valamint az Atya föltámaszt-

másért rendelkeztem így felőled, hanem hogy igaznak tűnjél
ki. Némelyek végre könnyelműség által okoztatnak, például
a torkosság és részegség szintén ilyen bajokat szülnek.

¹⁷ Miért mondja: Az én Atyám mostanig munkál-
kodik, és én is munkálkodom? Mert az atyával egyenlő
méltóságát akarja kimutatni, egyszersmind pedig őket a
földről fölemelni, hogy már ne mint emberre figyeljenek,
hanem mint Istenre és törvényhozóra. Valamint tehát
ugymond, Istent a vád alól fölmentetik azokra nézve, a
miket vagy mikor cselekszik: úgy engem is. Ha pedig va-
laki kívánja tudni, a módot, mely szerint az Atya munkál-
kodik, szemlélje az egész világot, s ennek gondviselését; a
fölkeltő napot, a forgó holdat; a forrásokat, folyókat és
esőket, a természet folyását, mely a magokban, és a mi
testeinkben, sőt az oktan állapotokban is látható; szóval
minden egyebet, melyek által e mindenség föntartatik,
holott mindazok szombaton is történnek. Mindazáltal a
gonoszágban megrögzöttek őt igyekeztek megölni.

¹⁹ „Nem művelhet a fiu önmagától semmit” annyit
jelent, hogy semmit nem cselekedhetik az Atyával ellenke-
zőt, tőle eltérőt és idegent. Ez is tehát az Atyával való
egyenlőséget mutatja és egyetértést, és azt, hogy mindent
egy akarattal és ugyanazon hatalommal és erővel visz vég-
hez. Szintén azt jelenti a következő mondat is: Valamit
cselekszik az Atya ugymond, azt a fiu is hasonlólag cselek-
szik; miből, valamint a fölebb mondottakból, és az ezek után
következőkből kitűnik az egyenlőség valósága.

²⁰ Mi az: Még ezeknél nagyobb tényeket is mutat
neki, hogy ti csodálkozzatok? Miután az inaszkadkat
meggyógyította, a holtat pedig ezután vala föltámasztandó,
azért szól ekképen: ha csodálkoztok azon, hogy az inasza-
kadkat meggyógyítottam, ennél nagyobbat is fogtok látni.
Szerényen mondá azt, t. i. hogy mutat neki, mert dühös-
ségüket akarta lecsillapítani.

²¹ Valamint, ugymond az Atya támaszt föl holtakat.
Az: valamint az Atya támaszt föl, az erő egyenlőségét bi-
zonyítja; az pedig a kiket akar, a hatalom azonosságát.
Mivel pedig a jótéteményekben részesült emberek nem úgy
éreznek: azért folytatja: Minden ítélet a Fiúnak adatott,
hogy legalább a félelem őket a Fiu tisztetére vonja,
„Minden”-t mondván, azt nyilatkoztatá, hogy mind bün-
tetni, mind jutalmazni hatalma van, a mint neki tetszik.

Mert az Atya nem ítél. Bizonyítja, hogy a Fiu tisz-
telete együtt jár az Atya tisztetével: mert a ki nem tisz-
teli a Fiút, az Atyát sem tiszteli, ki azt küldé. „Adott”

γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὕς θέλει ζωοποιεῖ. ²² Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ. ²³ ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα· ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. ²⁴ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. ²⁵ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. ²⁶ Ὡς περ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. ²⁷ Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν

ja és megeleveníti a holtakat, úgy a Fiu is, megeleveníti azokat, a kiket akar. ²² Ugyanis az Atya nem ítél senkit, hanem minden ítéletet átadott a Fiúnak; ²³ hogy mindnyájan tiszteljék a Fiut, mikép tisztelik az Atyát. A ki nem tiszteli a Fiut, nem tiszteli az Atyát, ki azt küldé. ²⁴ Bizony bizony mondom nektek: a ki beszédemet hallgatja, és hisz Annak, a ki engem küldött, örök élete van, és nem jő ítéletre, hanem a halálból átmegy az életre. ²⁵ Bizony bizony mondom nektek: eljő az óra, és most van, mikor a halottak hallani fogják Isten fiának szavát, és a kik hallják, élni fognak. ²⁶ Mert mikép az Atyának élete vagyon önmagában: úgy adta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában. ²⁷ és hatalmat

δὲ, δέδωκεν ἐνταῦθα εἰρηται. ἵνα μὴ ἐγέννητον αὐτὸν τὸ ἄποπτυσμα, ὅστε τὸ ἔδωκεν ἴσον ἐστὶ τῷ ἐγέννησεν, τὸν ἐστίν, κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησεν. Περὶ αὐτὸν λέγει παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα καταβέβηκεν τὸν λόγον, ἵνα καὶ τὸν αἰώνιον ἴδωμεν, ὥστε μὴ νομισθῆναι αὐτὸν ἀντίθεον. Ὡς περ δὲ τὸ, ἔδωκε ζωὴν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν, ἐστίν· οὕτως καὶ τὸ ἔδωκε κρίσιν, κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησεν, ἐμφαίνει.

²⁴) Ἀμὴν ἀμὴν λέγω, Ἐπὶ τῶν ἀκονόντων τὸν λόγον, καὶ πιστευνόντων ἐν πιστώσει διπλῇ προτάσσεται τὸ ἀμὴν. Τὸ δὲ, εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται φησι, τὸν ἐστίν, οὐ κατακρίνεται, ὁ ἐστίν, οὐ κολάζεται. Θάνατον δὲ οὐ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον φησι, ὥς περ καὶ ζωὴν.

²⁵) Καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε. Νεκροὶ νῦν οἱ ποτὲ ἀπὸστοι, καὶ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καλούμενοι εἰς ζωὴν. Ὡς περ γὰρ ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ νῦν ἐστὶ φησι· τοῦτο δὲ ἔλεγον περὶ ὧν ἐμῆλιν νεκρῶν ἀνίσταν, οἷον τὴν υἱὸν τῆς χήρας, καὶ τὸν Ἀδάμαν καὶ γὰρ τότε ἐν τῇ ἀναστάσει φωνῆς ἀκούσαντες ἐπιτατοῦσης ἐγείρονται πάντες ἐν κλεισματι Θεοῦ. Τὴν δὲ τοῦ ἔδωκεν ἐξουσίαν ἐνταῦθα τίθεικεν ἐπὶ τῷ δεῖξαι μόνον τῷ τὸν μὲν Πατέρα εἶναι, τὸν δὲ υἱόν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα τὸ ἴσον καὶ ἀπαράλλκτον ἐμφαίνει πρὸς τὸν Πατέρα.

²⁷) Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν. Οὕτως αὐτὸ στικτεόν, καὶ οὐκ ὡς τισὶ δοκεῖ, οἷον μετὰ τὸ ἐπαγαγεῖν τὸ καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν καὶ κρίσιν ποιεῖν, ἐπάγονσι τὸ ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. Οὐ καλῶς· Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο κριτὴς ἐστίν, ἀλλ' ὅτι υἱὸς Θεοῦ ἐστὶ καὶ κριτὴς. Τὸ δὲ, μὴ θαυμάζετε φησι, ἐπειδὴ ἔδοκε τοῖς ὁρώσι ψιλὸν ἀνθρώπον αὐτὸν εἶναι, τὰ δὲ λεγόμενα μεῖζονα ἢ κατὰ ἀνθρώπον ἦν, καὶ Θεοῦ μόνον ταῦτα ποιεῖν. Οὐκ εἶπεν δὲ, ὅτι υἱὸς Θεοῦ ἐστὶ, ἀλλ' ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ τοῦτο γὰρ ἀνωτέρω εἰρηκεν, ἵνα καὶ ἀνθρώπον αὐτὸν νοήσωσι καὶ Θεόν. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Μὴ θαυμάζετε, εἰ καθ' ὑμᾶς νῦν ὑπάρχω ἀνθρώπος, ἀναστήσειν ὑποσχόμεναι τοὺς νεκροὺς, καὶ εἰς κρίσιν ἀγαγεῖν ἀπειλῶ· δέδωκεν γὰρ μοι τὸ δύνασθαι ζωοποιεῖν ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ κρίνειν ἐπ' ἐξουσίας. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι Θεός ἐστι, κρίνει, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρώπος γεγὼς καὶ πειραθεὶς πάντων τῶν ἡμετέρων χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ὡς συμπαθεὶς τοῖς ἡμετέροις ἀσθενείαις, καὶ τὰ πολλὰ συγγινώσκων. Ἦτοι τοῦτο φησιν· Ἐὰν ἀναστήσω τὸν Ἀδάμαν, μὴ ἀπὸ τούτου θαυμάσητέ μου τὴν δύναμιν μελλῶ γὰρ ἀνίσταν πάντας τοὺς νεκροὺς. Τὸ γὰρ, πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἴσον σημαίνει τὸ πάντες οἱ τεθνηκότες· ἐπεὶ ὧν τὰ σώματα ὑπὸ θηρίων ἢ πνερὸς ἢ ἄλλως πῶς δαδασθῆνται, οὐ τίθεται ἐν μνημείοις, ἀλλ' ἀνίστανται. Ἐπειδὴ γὰρ πάντων ἀνθρώπων ἀνάστασις ἐστὶν, ἀριθμηθήσονται καὶ οὗτοι εἰς τοὺς ἐν τοῖς μνη-

szót itt azért használ, hogy ne gyanítsa valaki őt nem születettnek; következőleg az „adott“ egyértelmű evvel: szülte azt, bírónak szülte őt. Az Atyától mondja küldettnek, mert emberi természetéhez alkalmazza a beszédet, hogy az okfőt is lássuk, s ő ne gopdoltassék ellenkezni Istennel. Valamint pedig „életet adott“ annyit tesz, hogy mint élő szülte: úgy ez is: „ítéletet adott“ jelenti, hogy mint bírót szülte őt.

²⁴) Bizony bizony mondom. Az igének hallgatóihoz, és a hívőkhöz intézett bizonyítását kettős amen szóval kezdi. Ítéletre nem jő, ugymond, annyi mint: nem ítéltetik el, az az nem bűnhődik. A halál alatt nem a földet s ez időbelit érti, hanem az örököszt, valamint az életet is úgy veszi.

²⁵) Es most van, midőn. A holtak itt azok, kik egykor hitetlenek voltak, de a Krisztusnak adott hit által életre hivatvák. A mint a föltámadáskor lesz, ugymond, úgy van most is. Evvel azokra célzott, kiket halottaikból föl fogott támasztani, olyan például az özvegy fia és Lázár. Tudnillik akkor is a föltámadás napján, Isten parancsára hallván a felhívó szót, mindnyájan föltámadnak. Azt a kijelentést, hogy hatalmat adott, itt annak megbizonyítására tette csak; hogy más az Atya, más a Fiu: egyebiránt pedig mindenben egyenlőnek és nem különbözőnek állítja magát az Atyával.

²⁷) Es hatalmat adott. Így kell ezt pont által a következőktől elválasztani; s nem mint némelyek vélik, kik e mondat után: „és hatalmat adott neki ítéletet is tartani, folytatólag olvassák: mert az ember fia. Nem helyesen. Hisz nem, mint olyan, bíró ő, hanem mert Isten fia, azért bíró is. Ama szavakat: Ne csodálkozzatok, azért mondja, mert a kik látták, csak csupa embernek vélték, holott a mondottak nagyobbak, hogysen embert megilletnék, t. i: egyedül Isten cselekedheti azokat. Nem úgy mondá pedig: mert Isten fia, hanem mert ember fia; ugyanis amazt főlebb mondá; hogy embernek is gondolják és Istennek is. Szavainak tehát ez az értelme: Ne csodálkozzatok, ha hozzátok hasonló ember levén, a holtakat majd föltámaszthatom és ítéletre vonhatom: mert az Atya nekem hatalmat adott megeleveníteni és ítélni. Tudnillik nem csak mint Isten ítél, hanem mint olyan is, ki emberré lett, és minden gyarlóságainkat tapasztalta, a bűnön kívül, ki a mi bajaink iránt részvételt viseltetik, és sokat elenged. Vagy ezt mondja: Ha majd föltámasztom Lázárt, ne csodáljátok abból az én hatalmam: hisz föl fogom a holtakat mind támasztani. Tudnillik ama mondat, mind a kik a sirokban vannak, annyi, mint minden holtakat, mert a kiknek testeik a vadaktól, vagy másékból valahogy megelevenítették, nem tétetnek ugyan sírba, de mégis föltámadnak. Minthogy tehát valamennyi ember föltámad, ezek is a

ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ. ²⁸ Μὴ θανατάζετε τοῦτο, ὅτι ἐρχεται ὥρα ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ. ²⁹ Καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. ³⁰ Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν, καθὼς ἀκούω, κρίνω· καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός. ³¹ Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής. ³² Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. ³³ Τυεῖς ἀπεσταλάκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ. ³⁴ Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. ³⁵ Εκείνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καίόμενος καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθέλησατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν

μασιν· οἱ γὰρ πρῶσοιτες τὰ ἀγαθὰ καὶ φαῦλα οὐ τὰ σώματα ἐν τοῖς μνημείοις ἐστίν, ὥστε οὐδὲν κολλεῖ παραδέσθαι καὶ τὰ σώματα πυρὶ, ἢ ἄλλως ἀναλωθῆναι οὕτως παραδέσθαι.

³⁰) Οὐ δύναμαι ἐγὼ. Τοῦτο τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν, καὶ τὸ ἀπαράλλακτον δηλοῖ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν οὕτως κρίνω, ὡς αὐτὸς ὁ Πατήρ κρίνων, τοντέστιν, οὐδὲν ζῆλον, οὐδὲ ὁ μὴ βούλεται ὁ Πατήρ παρ' ἐμοῦ γίνεσθαι. Σφόδρα ἐκταῦθα συγκαταβαίνει τῷ λόγῳ, διὰ τὸ ἐρηκέναι αὐτὸν, ἑμαυτὸν κοιτῆν εἶναι, τῶν προσφθῶν τὸν Θεὸν εἶναι κοιτῆν ἐρηκόντων, ἵνα μὴ ἀντίθεον αὐτὸν ὑποπτεύσωσιν. ἦτοι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκροαμένων ὡς ἐπ' ἀνθρώπου προάγει τὸν λόγον.

³¹) Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μαρτυρῶ. Τὸ μὲν πρῶτον πρὸς τὸ μὴ ἀπιστοῦν εἶναι παρὰ ἀνθρώποις δοκεῖν τὸ περὶ ἑμαυτοῦ μαρτυρεῖν, οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν φθγγεῖται, τὴν γνώμην αὐτῶν ἐξελέγχειν, καὶ τὴν πολλοῦσαν αὐτῶν ἀντίθεσιν παρ' ἐκείνων ἐπάγεσθαι, τοντέστιν ἴσως ἐριτέ μοι ὅτι σοι οὐ πιστεύομεν· οὐδεὶς γὰρ μαρτυρῶν ἑαυτὸν ἀξιόπιστος ἐν ἀνθρώποις. Τὸ δεύτερον, ὡς πρὸς τὴν ὁρίαν τῶν λεγόντων. Τὸ δὲ τρίτον· ἀντὶ τοῦ καὶ τὰ ἐμὰ ὁρᾷτε σημεῖα, καὶ μαρτυρεῖ μοι ὁ Πατήρ διὰ σημείων, καὶ τεράτων, καὶ ποικίλων δυνάμεων.

³²) Εἰπὼν δὲ ὅτι ἄλλος ἐστὶ ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, ἵνα δείξῃ ὅτι παρὰ Ἰωάννην τοῦτο φησιν, ἐπήγαγεν· Τυεῖς ἀπεσταλάκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ. Εἰτα ἐκ τοῦ περιστότος αὐτοῖς ἐπιστομίζων, ἐπὶ πρὸς τὴν διάνοιαν αὐτῶν διαλεγόμενος μελλόντων λέγειν· εἰ παρὰ ἀνθρώπου μαρτυρίαν οὐ λαμβάνεις, τί τὴν Ἰωάννην μαρτυρίαν εἰς μέσον ἄγεις; εἰδείξεν, ὅτι οὐδὲ ἡ Ἰωάννην μαρτυρία ἦν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· παρὰ γὰρ ἐκείνου μαθὼν ἔλεγεν, ἅπαιρ ἔλεγεν. Διὸ ἐπήγαγεν· Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω. Εἰτα φασὶ Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν· ἐγὼ μὲν οὐκ ἔδεόμην τῆς τούτου μαρτυρίας Θεοῦ ὧν ἐπιδοῖ δὲ μάλλον αὐτὸς προσέχετε, καὶ ὡς προφήτῃ προσεδράμετε, τὰ περὶ ἐμοῦ πενσόμενοι, διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἀναμνησάτω τῆς μαρτυρίας (cod. manias) ἐκείνης, πάντα γὰρ ποιοῦ, ὥστε ὑμᾶς σωθῆναι.

³³) Λύχνον δὲ ἐκάλεσε τὸν Ἰωάννην καὶ φαίνοντα, διὰ τὸ μὴ οἰκοθεῖν ἔχειν τὸ φῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος· δεικνύς, ὅτι ὡς περὶ λύχνον τὰς ἐπιείχεν, ὁ γὰρ λύχνος οὐ παρότος τοῦ ἡλίου τοῖς ἐν σκότῳ τὴν χρείαν παρέχεται, παραγεγομένον δὲ ἐκείνου περιττός ἐστιν. Εἰτα

adott neki itéletet is tartani, mert az embernek fia.

²⁸ Ne csodáljátok ezt; mert eljő az óra, melyben mindnyájan, kik a sirokban vannak hallani fogják szavát; ²⁹ és előjönnek, a kik jót műveltek, az élet föltámadására: a kik pedig gonosz cselekedtek: az itéletnek föltámadására. ³⁰ Nem művelhetek én enmagamtól semmit; a mint hallok, úgy itélek, és az én itéletem igazságos; mert nem keresem az én akaratomat, hanem az Atya akaratát, a ki engem küldött. ³¹ Ha én enmagamról teszek tanuságot, az én tanuságom nem igaz. ³² Más tesz felőlem tanuságot, és tudom, hogy igaz a tanuság, melyet felőlem tesz. ³³ Ti Jánoshoz küldtetek, és ő tanuságot tett az igazságnak. ³⁴ Én pedig nem embertől veszem a tanuságot hanem ezeket mondom, hogy ti üdvözüljétek. ³⁵ Az égő és fénylő szövétnék vala: ti pedig egy

sióban levőkhez számíttatnak. Valamint pedig a jó és gonosz cselekedetek szerzői nem a testek, melyek a sirokban vannak, úgy semmi se akadályoz az tartanunk. miszerint a tüzzel vagy másképp megemésztettek is fölveszik testeiket.

³⁰) Nem művelhetek én. Ez jelenti egyértelműségét, és meg nem hasonlítását az Atyával; mintha mondaná: Ugy itélek, mikép az Atya itél, az az semmi ellenkező, se olyan valami, a mit az Atya nem akar, általam nem történik. Itt a beszédben nagyon leereszkedik, miután előbb állítá: hogy ő bíró, holott a próféták Istent hirdették bíról. Teszi azt, hogy ne gondolják őt Istennel ellenkezni; vagy pedig a hallgatók fölfogásához képest, mint emberre szállítja le a beszédet.

³¹) Mert ha én teszek tanuságot. Először, minthogy az embereknek nem látszik hitelesnek az őnmagáról való tanuskodás, nem a maga méltóságához képest, hanem hallgatóinak fölfogása szerint szól, czáfolja azoknak érzetét, és ellenvetését, melyet teendők valának, ekképen; alkalmasint mondták majd nekem: nem hiszünk neked, mert senki nem talál hitet az embereknek, a ki őnmagáról tanuskodik. Másodszor a mondottak természetére szerint: és harmadszor e helyett: hisz látjátok a csodatényeket, s tanuságot tesz mellettem az Atya, csodák, és különféle hatalomjelek által.

³²) Van más, ugymond, a ki tanuságot tesz felőlem. Hogy ezt Jánosra czélzólag monda, jelenti következő szavaival: Ti Jánoshoz küldtetek, s az tanuságot tett az igazságnak. Továbbá nagyon betömi szájukat, és véleményüket ostromolja azon esetre, ha mondanák; Miért hozod föl tehát János tanuságát, ha embertől nem fogadsz el tanuságot? mert megmutatja, hogy az nem János tanusága vala, hanem Istené, kitől vette és mondta mind azt, a mit mondt. Azért így szól tovább: En embertől nem veszek tanuságot. Azután: Ezeket mondom, hogy ti üdvözüljétek; mintha mondaná: nekem ugyan, mint Istennek nincs szükségem János tanuságára; de miután arra jobban figyelték, s hozzá, mint prófétához gyülekeztek, rólam tudakozódni; azért juttatom eszetekbe azt a tanuságot, mert mindent azért cselekszem, hogy ti üdvözüljétek.

³³) Egő szövétnéknek nevezte Jánost, mert nem magából volt világossága, hanem a Szentlélek kegyelmétől. Jelenté tehát, hogy szövétnék helyett szolgált, csakugyan a szövétnék nem akkor tesz hasznát a sötétségben levőknek, midőn a nap fénvén; mert annak jelenlétében fölösleges.

⁴⁴ Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε; ⁴⁵ Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα; ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπικατε. ⁴⁶ Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. ⁴⁷ Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;

CAPUT VI.

Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας πρὸς Τιβεριάδος. ² Καὶ ἤκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. ³ Ἀπῆλθεν οὖν εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ⁴ Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. ⁵ Ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς

ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε, εἶπεν δεικνὺς, ὅτι οὐ δι' ἀγάπην Θεοῦ αὐτὸν ἐδίωκον, καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι προσεσφίζοντο.

⁴³ Περί τίνος λέγει, ὅτι ἐὰν ἄλλος εἴδῃ ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ ἰδίου, ἐκεῖνον λήψεται; περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ὅστις ἐκ τῶν μέλλει ἀποδεικνύειν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς ἡλθόν καὶ οὐ δέχσθαι με. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ὑμῖν, διὰ τὸ μὴ ζητεῖν ὑμᾶς (cod. ἡμᾶς) τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἀλλὰ μάλλον τὴν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες. Ἐπειδὴ δὲ λέγετε Μωσῇ πιστεῖν, δείκνυμι δὲ ὅν κατ' ἐμοῦ τολμᾶτε, ὅτι μάλιστα ἀπιστεῖτε τῷ Μωσῇ, διὸ καὶ ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ κατηγορῶν ὑμᾶς πρὸς τὸν Πατέρα, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπικατε· εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, καὶ τὰ ἐξ ἑ. Πῶς δὲ Μωσῆς περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν, ἀκούσωμεν· Ἐάν τις εἴδῃ ἡσυχίαν σημεῖα ποιῶν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἄγων καὶ προλέγων τὰ μέλλοντα μετὰ ἀληθείας, ὑπακούσατε αὐτῷ μετὰ πάσης σπουδῆς. Ὁ Χριστὸς οὖν ταῦτα πάντα πεποίηκεν. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν ἀπὸ τῶν λόγων τούτων τεθῆναι φθόρον καὶ θυμὸν τοῖς Ἰουδαίοις, καταπαύων αὐτοὺς ὁ Κύριος διὰ τῆς ἀναχωρήσεως,

¹) Ἀπῆλθε πέραν τῆς θαλάσσης. Ὅπου οὐ σφόδρα φιλοσόφον γράμης ἦν. Ἐδὲ γὰρ αὐτοὺς μάλλον διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦτο ποιῆσαι· τὰ γὰρ σημεῖα φησὶν ὁ ἀπόστολος τοῖς ἀπίστοις. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ ὄχλος ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ τοιοῦτος, ἀλλὰ πῶς; ἐξεπλήττοτο γὰρ φησὶ πάντες ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων.

²) Ἀπῆλθε δὲ νῦν εἰς τὸ ὄρος. Ἀπὸ τὸ μέλλον γίνεσθαι σημεῖον, ἃ καὶ παιδεύων ἡμᾶς φέρειν τοὺς ἐν μέσῳ θεωροῦμεν· χρῆσιμον γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἡσυχία. Οὐκ ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸ πάσχα νῦν, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖθεν εἰς Καπερναοὺν, ἡρέμα λοιπὸν ὑπεκλίνων τὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς ποιηρίας.

³) Τὸ δὲ, ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς δείκνυσιν, ὅτι οὐδέποτε ἀπλῶς ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἀκριβολογούμενος τί πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπιστρέφων αὐτοὺς πρὸς ἑαυτὸν, ὁ μάλιστα αὐτοῦ τὴν κηρυκτικὴν ἐνδείκνυται, καὶ

vében, azt befogadjátok. ⁴⁴ Mikép hihetnétek ti, kik egymástól veszitek a dicsőséget, azt a dicsőséget pedig, mely egyedül Istentől való, nem keresitek? ⁴⁵ Ne gondoljátok, hogy én foglak vádolni titeket az Atyánál: van a ki vádol benneteket, Moyzes, a kiben ti bíztok. ⁴⁶ Mert ha hinnétek Moyzesnek, bizonyára nekem is hinnétek, minthogy az irt felőlem. ⁴⁷ Ha pedig az ő iratainak nem hisztetek, mikép hisztetek majd az én szavaimnak?

Ezek után átment Jezus a galileai tengernek, mely Tiberiásztól is nevezetik, tulsó részére. ² És sok nép követé őt, mert látták a jeleket, melyeket a betegek fölött cselekedett. ³ Fölment tehát Jezus a hegyre, és ott ült tanítványaival. ⁴ Közel volt pedig a husvét, a zsidók ünnepe. ⁵ Fölemelvén tehát Jezus

mond, titeket, hogy nincs bennetek Isten szeretete; a mivel azt jelenté, miszerint nem Isten szeretetéből üldözik őt, habár azok ezt adták ürügyül.

⁴³ Kiről mondja: Ha más jó saját nevében, azt befogadjátok? Az anti-krisztusról, ki úgy mutatja be magát, mintha Isten volna. Ezt jelenti: Atyám nevében jöttem, s nem fogadtatok be. Megesik pedig ez rajtatok, mert nem keresitek Isten dicsőségét, hanem inkább az emberektől származó dicsőséget kaptok. Ha pedig azt vetitek föl, hogy hisztetek Moyzesnek: megmutatom azokból, miket ellenem elkövettek, hogy épen nem hisztetek Moyzesnek. Azért az fog titeket vádolni az Atyánál, a kiben ti bíztok. Ugyanis ha hinnétek Moyzesnek, bizonyára nekem is hinnétek és a többi, Halljuk már, mikép irt felőle Moyzes: Ha ugymond, valaki jó, a ki csodákat cselekszik, az Istenhez ve-benneteket, azonfölül a jövőket igazán megmondja: egész készséggel engedelmeskedjete nek. A Krisztus pedig mind ezeket cselekedte. Mivel azután valószínű volt, hogy e beszédre irigység támad, és harag; az Ur lecsillapítandó őket eltávoztása által,

¹) Átment a tenger tulsó részére. A sereg nem nagy bölcsészeti érzületet tanúsított; mert ezt inkább tanítása végett kell vala cselekednie; a csodák, ugymond az apostol, a hitetlenekért vannak. Máténál nem is úgy érzett a népsereg, mint ez. Hogyan hát? Álmélkodtak, ugymond, mindnyájan tanítása fölött, mert úgy tanítá őket, mint a kinek hatalma van.

²) Fölment most a hegyre; részint a történendő csoda miatt, részint a mi tanulságunkra, hogy kerüljük a nyilvános zajt, mert az istenes életre nagyon hasznos a csend. Jelenleg nem ment föl a husvétel, hanem Galileába és onnan Kafarnaumba, lassankint a törvényt fölbontván, mire a zsidók gonosztsága nyújtott alkalmat.

³) Ama megjegyzés: megtekinté szemeivel, mutatja, hogy soha ok nélkül nem ült tanítványaival, hanem hogy valamiről szóba ereszkedjék velők és őket magához fűzze, a mi leginkább irántuk való gondviselését bizonyítja, va-

τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεασάμενος ὅτι πολλὸς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον: *Πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;* ⁶ *Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλε ποιεῖν.* ⁷ *Ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἄρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχὺ τι λάβῃ.* ⁸ *Λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου·* ⁹ *Ἔστι παιδάριον ὧδε ἐν, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους χριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους;* ¹⁰ *Ἐπε δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν· ἦν δὲ χόρτος πολλὸς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον οὖν ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὥσπερ πεντακισχιλιοί.* ¹¹ *Ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.* ¹² *Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μα-*

τὸ ταπεινόν, καὶ συγκαταβατικόν τὸ πρὸς ἐκείνους, συνεκάθητο γὰρ αὐτῷ.

Οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τοὺς μαθητὰς φασὶ προσελθόντας ἐρωτᾶν, καὶ παρακαλεῖν, ὥστε μὴ ἀπολῦσαι τοὺς ὄχλους νύκτις· οὗτος δὲ φησὶ τὸν Φίλιππον ἐρωτῆσαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Δόκει οὖν μοι ἀμφότερα εἶναι ἀληθῆ, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν αὐτῶν γεγόμενα καιρῶν. Ἐρωτᾷ δὲ τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ ᾔδει τῶν μαθητῶν τοὺς μάλιστα δεομένους πλείους διδασκαλίας. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ μετὰ ταῦτα λέγων· *Λέξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἄρκει ἡμῖν.* Διὰ τοῦτο ἄνωθεν αὐτὸν ἐνόημιζε. Καὶ εἰ μὲν ἀπλῶς τὸ σημεῖον ἐγένετο, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἐφάνη τὸ θαῦμα νῦν δὲ πρότερον ἀναγκάζει αὐτὸν ὁμολογεῖν τὴν σπᾶνιν, ἵνα ἀκριβέστερον καταμάθῃ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι θαύματος τὸ μέγεθος, ὅπως τῆς ἐκπλήξεως γενομένης τὴν μνήμην τῶν ὁμολογηθέντων μὴ δινηθῇ λοιπὸν ἐμβαλεῖν. Ὡς μὲν δὲ ὑψηλὸν ἐνοήσαντος τοῦ Φιλίππου, καὶ εἰπόντος, ὅτι διακοσίων δηναρίων καὶ τὰ ἑξῆς, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου ὑψηλότερον μὲν τοῦ Φιλίππου ἐνόησεν εἰπών· *οὗ ἐστιν ὧδε παιδάριον, καὶ τὰ ἑξῆς, οὐ μὴν οὐδὲ οὗτος εἰς τὸ πᾶν ἐβόησεν τὸ ἐπαγαγεῖν· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους;* ἐπὶ οὖν ἀπέγνωσαν ἀμφότεροι οἱ μαθηταί, τότε θαυματουργεῖ.

Πρὸ δὲ τοῦ φανῆναι τοὺς ἄρτους προσέταξεν ἀναπεσεῖν τοὺς ὄχλους, ὅπως καὶ τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν ἀναστήσῃ, καὶ τὸ θαῦμα ὑψηλότερον ἀποδείξῃ, ὥς γὰρ εἰσὶ καὶ παρασκευασμένης τῆς τραπέζης τοῦτο γενέσθαι παρεκλεύσατο.

¹¹) Τίτος ἔτεκεν τὸν μὲν παραλντικὸν μέλλον ὀρθοῦν οὐκ ἤγγετο, οὐδὲ τὴν θάλατταν γαλινῶν ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τῶν ἄρτων τοιοῦτο ποιεῖ; θείων ἡμᾶς παιδεύσαι, ὅτι τοὺς τροφῆς ἀρχομένους εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ. Συνεχώρησε δὲ περισσεύσαι τοσαῦτα κλάσματα, οὐ δὲ ἐπιδείξιν, ἀπαρῆ· ἀλλ' ὥστε φαντασίαν μὴ νομισθῆναι τὸ πρᾶγμα. Οὐκ ἔδωκε δὲ τοῖς ὄχλοις βαστάζειν, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς, ἐπειδὴ μάλιστα τοὺς παιδεύσαι ἐβόη· *λετο, τοὺς μέλλοντας εἶσεσθαι διδασκάλους τῆς οἰκονομίας.*

¹²) Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν. Λεικνὸς, ὅτι οὐκ ἐπιδείξιν τις ἦν περιττὴ τοῦτο, οὐδὲ φαντασία, ἐξ ὑποκειμένης ὕλης δημιουργεῖ, καὶ τοὺς μαθητὰς ἐποίησε βαστάσαι, ἵνα καὶ ἄλλοι ὁρῶντες τὰ περισσεύσαντα, ἐρωτῶντες ὀφειλῇσιν, διὸ καὶ ἰσαριθμοῦν τῶν μαθητῶν τοὺς κοφίνους τῶν λίθων παρασκευάσαν. Κελεύσας οὖν συναγαγεῖν τὰ περισσεύσαντα προστίθῃσιν ἵνα μή τι ἀπόληται, οὐχὶ τὸ μηδὲν ἀπολέσθαι φροντίζων, ἀλλ' εἰς τὸ ἐνπροσώπῳ τοῖς κείνοις τὴν τῶν κλασμάτων ποιήσασθαι συλλογὴν·

szemeit, s látván, hogy nagy népsereg jő hozzá, így szól Fülöphöz: Honnan veszünk kenyeret, hogy ezek egyenek? ⁶ Ezt pedig őt kísértőleg mondá; mert ő tudta, mit vala teendő. ⁷ Felele neki Fülöp: Kétszáz tizes ára kenyér nem elég nekik, hogy kinek-kinek valami kevés jusson. ⁸ Monda neki egy tanítványai közül, András Simon Péternek testvére: ⁹ Van itt egy gyermek, kinek két árpa-kenyere van és két hala, de mi ez annyinak? ¹⁰ Jezus erre monda: Telepítsétek le az embereket. A helyen pedig sok széna volt. Letelepedett tehát számra mintegy öt ezer férfi. ¹¹ Jezus pedig vevé a kenyereket, és hálát adván, a tanítványoknak nyujtá, a tanítványok pedig a letelepülteknek. Hasonlag a halakból is, a mennyit akartak. ¹² Miután pedig jóllaktak, monda tanítványai-

lamint az ő leereszkedését, és hozzájuk alkalmazkodását; mert együtt ültek vele.

Más evangelisták előadása szerint a tanítványok járultak Jezushoz, és kérék őt, hogy ne bocsássa el a népet étlenül: ez pedig azt írja, miszerint Fülöp kérdezett a Krisztustól. Ugy tartom mind a kettő igaz, de nem ugyanazon időben történt. Fülöp tehát kérdezett, mert tudta Jezus, kiknek van tanítványai közül leginkább szükségük bővebb tanításra; ez volt t. i. a ki későbbben így szóla: Mutasd meg nekünk az Atyát, és elég nekünk; azért őt előbb oktató. Mert ha minden előzmény nélkül történt volna a jel: nem tűnt volna föl oly nagy csodának. Így pedig ráveszi őt a szűkölködés bevallására, hogy annál vizsgáiban vegye észre a történetű csodának nagyságát, s úgy bámulattal eltelvén a megvallottakat ki ne vethesse többé emlékezetéből. Miután pedig Fülöp semmi magasb gondolatra nem emelkedett, s így szóla: kétszáz tizes ára kenyér stb. András Simon Péternek testvére Fülöpnél ugyan fölebbvalót gondolt mondván: Van itt egy gyermek, stb. mindazáltal ez sem érte föl teljesen a dolgot, így folytatván: de mi ez annyinak? Miután tehát mind a két tanítvány reményét veszté, akkor fogott a csodatételhez.

Mielőtt azonban a kenyerek láttatnának, parancsolt a seregeknek letelepedni, hogy a tanítványok elméjét is fölemelje, és magasztosabb csodát mutasson. Tudnillik, mintha kész és fölszerelve lett volna az asztal, úgy intézkedett e dologban.

¹¹) Miért nem imádkozott; sem mikor az inaszkadkat akarta helyreállítani, sem a holtat föltámasztandó, sem a tengert megfűkezendő, itt pedig a kenyér szaporítása előtt cselekszi azt? Minket akart oktatni, hogy az étkezés kezdetén Istennek hálát kell adnunk. Megengedé pedig a morzsákat annyira nevekedni, nem mutogatásból, ez távol legyen; hanem hogy a dolog ne gondoltassék ábrándnak. Továbbá nem a nép közül valókát bizta meg a hordással, hanem tanítványait, mert ezeket akarta leginkább oktatni, kiket t. i. a világ tanítóiu készített.

¹²) Midőn jóllaktak. Annak jeléül, miszerint ez nem volt valami fölös mutogatás, sem ábránd: a jelenlevő anyagból teremt; és tanítványaira bizta a hordást, hogy egyebek is látván a bő maradékot kérdezés által hitre segittessenek; azért úgy intézte, hogy a tanítványokkal egyenlő számu kosárral legyen a hulladék. Miután tehát parancsolá összeszedni a maradékot, hozzáteszi: hogy valami el ne vesszen, nem mintha arra lett volna gondja, hogy valami el ne vesszen, hanem hogy nekik jó szerrel

θηταῖς αὐτοῦ, συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα τῶν κλασμάτων, ἵνα μὴ τι ἀπολήται. ¹³ Συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγένισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσειε τοῖς βεβρωκόσιν. ¹⁴ Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. ¹⁵ Ἰησοῦς οὖν γινούς ὅτι μέλλουσιν ἐρχεσθαι, καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος. ¹⁶ Ὡς δὲ ὁψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ¹⁷ Καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναούμ· καὶ σκοτία ἦδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἔληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, ¹⁸ ἥτε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγεῖτο. ¹⁹ Ἐληθακοῦτες οὖν ὡς σταδίους εικοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν. ²⁰ Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. ²¹ Ἦθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον. ²² Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐσθηκῶς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν ὅτι

ἐκεῖνο δὲ οἰκονομούμενος ὅπερ ἐξ αὐτοῦ παρηκολούθει τοῦ πράγματος, τὸ ἐπὶ πλεόν ἀπολαύοντας, μᾶλλον τοῦ γεγονότος μνησθῆναι θαύματος.

¹⁴) Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες. Μηδὲν ὑψηλὸν ἐννοοῦντες περὶ Χριστοῦ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι τε Θεὸς ἐστὶ καὶ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς, τὰ γῆνα φρονοῦντες, καὶ τῆς ἐπὶ γῇ δόξης ὀρεγόμενοι ἐπίγειον βασιλεία ἐσσεσθαι αὐτοῖς προσδοκῶσι τὸν Χριστόν, ἀποκαθιστῶντα αὐτοῖς τὴν αὐτονομίαν, καὶ τὸ κυριεῖν τῆς παλαιοῦ ὑπ' αὐτὸν δεσποζομένης γῆς· διὸ τὴν ἐσφαλμένην αὐτῶν ὑπόνοιαν εἰδὼς ὡς Θεός, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος, δεικνύς αὐτοῖς, ὅτι πλανῶνται περὶ τὴν τῶν γραφῶν νόσον. Πρὸς τοῖς δὲ καὶ ἡμᾶς παιδεύων τῶν κοσμικῶν καταφροσίνων ἀξιώματων. Ὁ δὲ ἀντίχριστος θελὼν αὐτοὺς ἀπολέσαι βασιλεία τε αὐτὸν ἀναγορεύει ἐκείνους καὶ Χριστόν, καὶ δίδωσι αὐτοῖς τὴν γῆν, ἥς ἐξέπασαν, ὅπως ὀλοτελῶς ἐκπίσωσι τῶν ἐπουρανίων.

¹⁶) Ὡς δὲ ὁψία ἐγένετο. Εἵσατε μὲν οὖν ὁ Ἰησοῦς τὸν χειμῶνα ἐν τῇ θαλάσῃ γενέσθαι, ἵνα αὐτὸν ἐπιζητήσωσιν, ἐπανσεν δὲ, ἵνα τὴν δύναμιν αὐτοῦ γινώσκῃ. Οὐκ ἐνέβη δὲ εἰς τὸ πλοῖον, ἵνα τὸ θαῦμα μῆλλον ἐγείνηται, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ἐκκαλύψῃ γυνώτερον. Τῷ ὄχλῳ δὲ οὐκ ἐπέδειξεν ἐκείνους ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντας· μῆλλον (cod. μειζόνων) γὰρ ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν τὸ σημεῖον ἦν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς μαθηταῖς ὥφθη ἐπὶ πολὺ τοῦτο ποιῶν, ἀλλ' αἶμα τὸ ὥφθη, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑπῆγον. Ἀκριβολογεῖται δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦτο, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι τοῖς ὄχλοις εἰ καὶ μὴ οὕτως φανερώσ, ἔδωκε γοῦν λαθραῶντως ὑπονοῆσαι τὸ γενημένον.

²⁰) Ἐπέστη δὲ αὐτοῖς χεῖμαζομένοις λέγων. Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε, καὶ μετὰ τοῦ ῥήματος καὶ τὴν δειλίαν ἐξέβαλεν ἀπὸ τῆς ἐκείνων ψυχῆς, καὶ μετὰ τῆς φωνῆς γαλήνην ἔρχοντο.

²²) Εἶδον γὰρ φησι, ὅτι πλοῖα ἄλλα οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ἦν αὐτοῖς ὑποπεῖσαι, ὅτι τὴν θάλασσαν πεζῶν παρεγένετο. Αὐτὸ καὶ τῶν ὄχλων κολακεύοντων αὐτὸν καὶ λεγόντων· Ῥαββί, πότε ὁδε γέγονας, τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐκκαλύψαι βουλόμενος, καὶ δεικνύς, ὅτι τῆς περὶ

νακ: Σzedjétek össze a fönmaradt hulladékot, hogy semmi el ne vesszen. ¹³ Fölszedték tehát, és megtöltöttek tizenkét kosarat avval, a mi az öt árpa-kenyérből fönmaradt az evők után. ¹⁴ Látván tehát az emberek a csodajelt, melyet Jezus cselekedett, mondanak: Ez valóban az a proféta, ki a világra jő. ¹⁵ Jezus tehát tudván, hogy majd eljönnek, s őt elviszik, hogy királylyá tegyék, fölment ismét a hegyre egyedül maga. ¹⁶ A mint pedig este lett, leszálltak tanítványai a tengerre. ¹⁷ És bemenvén a hajóba, átindultak a tengeren Kafarnaumba; azonban már sötétség lőn, és Jezus nem jött hozzájuk. ¹⁸ A tenger pedig a nagy szél fuvalma miatt fölháborodék. ¹⁹ Miután tehát mintegy huszonöt vagy harmincz futamatnyira eveztek, meglátták Jezust a tengeren jární, és a hajóhoz közeledni, és megfélemlettek. ²⁰ Ő pedig monda nekik: Én vagyok, ne féljétek. ²¹ Be akarták tehát venni a hajóba; és a hajó tüstént a földhez ért, melyhez indultak. ²² Másnap a népsereg, mely a tengeren tul állott, látván, hogy más hajócska nem vala ott, hat-

meghagyja a hulladék összeszedését, oda célzott azonban, a mi a dologból folyt, hogy a bő élvezet folytán a történet csodára jobban emlékezzenek.

¹⁴) Az emberek tehát látván. A zsidók semmi magasztost nem gondolván Krisztusról, miszerint t. i. Isten, és mindenek királya, csak földiek után vágyakodtak, és földi dicsőségre törekedvén, a Krisztust mint földi királyt várták, ki majd visszaállítja függetlenségüket, és uralkodni fog az általuk régen birt földön. Azért tudván mint Isten hibás véleményüket, fölment a hegyre megmutatván nekik tévelygésüket az iratok értelme körül. Azonfölül minket is oktatni akart a világi méltóságok megvetésére. Ellenben az antikrisztus őket elvesztendő önmagát királynak nevezi és Krisztusnak, és nekik adja a földet, melyet elvesztettek, hogy a mennyieiktől is teljesen elessenek.

¹⁶) Midőn este lőn. Megengedte a szélvész támadni a tengeren, hogy őt keressék: késett pedig, hogy hatalmát megismerjék. Nem szállott a hajóba, hogy nagyobb csodát műveljen, és istenségét világosabban nyilvánlatkoztassa. A népnek azonban nem mutatta meg magát, midőn a tengeren járt, mert nagyobb vala a csoda, mintsem azok gyengesége elviselheté. De a tanítványoknak sem mutatta magát sokáig ezen tényben. hanem a mint nekik megjelent, azonnal a hajó is a parthoz ért, hová indultak. Körülményesen leírja ezt az evangelista, meg akarván mutatni, miszerint a népnek is, habár nem oly nyilvánosan, mégis titkon értésére adá a történetet.

²⁰) Hozzájuk érkezett, midőn hánytattának, mondván: Én vagyok, ne féljétek; s e mondattal a félelmet is kiveté lelkéből, s szavára csendesség lőn.

²²) Látták, ugymond, hogy más hajócska nem volna ott azonkívül, melybe tanítványai beszálltak, sat. Így tehát gyanították, miszerint a tengeren gyalog jött át. Azért midőn a sereg hizelegve kérdé őt: Mester, mikor értél ide? gondolatjokat föl akarván tární, s azt megmutatni, mikép az emberek tisztelétét nem

πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἐν, ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον· ²³ ἄλλα δὲ ἦλθε πλοίαρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ Κυρίου. ²⁴ Ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. ²⁵ Καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ· Ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας; ²⁶ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε. ²⁷ Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός. ²⁸ Εἰπον οὖν πρὸς αὐτόν· Τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; ²⁹ Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν

τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐφίεται τιμῆς, οὐδὲ φιλοκόμους ἐπιζητεῖ διαζῆν, ἐπιπληκτικῶς αὐτοῖς ἀποκρίνεται·

²⁶) Ζητεῖτε γὰρ με ἡμεῖς, οὐχ ὅτι τὸ θαῦμα τὸ ἐπὶ τοῖς ἄρτοις ἐξέπληξεν ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ ἐμπλησθῆναι τῶν ἄρτων. Τοῦτον γὰρ χάριν καὶ ἦλθον πάλιν, ὥς μέλλοντες τῶν αὐτῶν ἀπολαύσεσθαι· διὸ φασιν, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Εἰτα πάλιν ἐπάγει· μὴ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ λέγων οὐκ ἀναίρει τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὸ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικαῖς πράγμασι, καὶ ποιῆσθαι φροντίδα τῆς εἰς αἰῶνα ἀναπαύσεως· ἐπεὶ γὰρ ἐργαζόμενον μηδὲν εἰς τὴν αἰῶνα θησανρίζει. Εἰ δέ τις ἀργῶν τροφῶν, οὗτος τὴν βρωσιν ἐργάζεται τὴν ἀπολλυμένην· εἰ δὲ τρέφει Χριστὸν ἐργαζόμενος, καὶ ἐνδύει, οὗτος τὴν βρωσιν ἐργάζεται τὴν μένουσαν τῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν. Ἀξιοπιστοὶ δὲ ποιῶν τὸν λόγον, ἐπὶ τὸν Πατέρα τὴν χορηγίαν ἀνάγει, εἰπὼν· Τοῦτον (cod. τοῦτο) γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν καὶ Θεός, τοῦτέστιν ἐπὶ τοῦτο ἐπιμύησεν ταύτην κομίζοντα τὴν τροφήν. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ εἰς αὐτὸν πίστις, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐργασία, ἥτοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἡ μετουσία.

²⁵) Εἰπον οὖν πρὸς αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; Τοῦτο δὲ εἶπον οὐκ ἐκ φιλομαθοῦς προαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ πολλῆς ἀλαζονείας· ἔλεγον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς· ἴσως ἐρεῖ ἡμῖν τὰ διὰ Μωσέως. Συνεῖς δὲ ὁ Κύριος, ὅτι πλείστοι αὐτῶν ὑπερβαίνει τὴν ἀκοὴν ὁ περὶ τοῦ μυστηρίου λόγος, τοῦτο γὰρ ἡ πνευματικὴ τροφή, οὐκ εὐθὺς συνεπιτρέχει τῇ διηγήσει, ἀλλ' ὁδῶ κέχρηται τῇ προεπιστάσει πρὸς τὸν λόγον· ἡ γὰρ πίστις φησιν, ἡ εἰς ἐμὲ ὁδὸς ὑμῖν ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς αὐτόν, ἔργον τὴν πίστιν ἀποκαίνων. Εἰτα πάλιν ἐπὶ τὴν τῆς τροφῆς χορηγίαν ἀναγαγεῖν βουλόμενοι εἶπον πρὸς αὐτόν·

³⁰) Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν, καὶ πιστεύσωμεν σοι; διὸ ἐπιήγαγον· Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον, εἰς ἀνάγκην αὐτὸν οἰόμενοι καθιστᾶν τοῦ μηδὲν ἔτερον ποιῆσαι ἀλλ' ἢ τοιοῦτον, οἷον ἐπὶ τῶν προγόνων

nem csak az az egy, melybe tanítványai léptek, és hogy Jezus nem ment a hajócskába tanítványaival, hanem csak a tanítványok indultak el. ²³ De más hajócskák jöttek Tiberiászból közel a helyhez, hol kenyeret ettek az Ur áldása mellett. ²⁴ Midőn tehát látta a sereg, hogy Jezus nincs ott, se tanítványai, ők is bementek a hajókba, és Kafarnaumba jöttek Jezust keresvén. ²⁵ És miután megtalálták a tengeren tul, kérdék őt: Mester, mikor értél ide? ²⁶ Felele nekik Jezus, és monda: Bizony bizony mondom nektek, kerestek engem, nem azért mert a jeleket láttátok, hanem mivel a kenyérből ettetek és jóllaktatok. ²⁷ Ne munkáljátok a veszendő ételt, hanem azt az ételt, mely fönmarad az örök életre, melyet az ember fia adand nektek, mert az Atya Isten ezt jelölte meg. ²⁸ Mondának tehát neki: Mit cselekedjünk, hogy Isten műveit munkáljuk? ²⁹ Felele Jezus, és monda nekik: Az

kivánja, se dicsvágyért nem él: dorgálóképen felel nekik.

²⁶) Kerestek engem, ugymond, nem azért mert a kenyérszaporítás csodája megdöbbenett benneteket, hanem hogy kenyérrel jóllaktok. Ezért is jöttek ismét, hasonló élvezetben részesülendők. Azért mondják: Atyáink mannát ettek a pusztában. Azután ismét folytatja: Ne a veszendő étket szereztétek, hanem azt, mely örök életre vezet. E mondatával pedig nem a munkát szünteti meg, hanem int, hogy a világi dolgokba ne merüljünk, se ne aggódjunk a holnapi nyugalomról; mert lehet a munkálkodónak semmit nem gyűjteni holnapra. Ha tehát valaki henylve kéjeleg, az veszendő étket művel (szerez); a ki pedig a Krisztust táplálja és ruhazza munkája által, az maradandó étket művel, és boldogságot szerez. Megbizonyítandó azután a tant, az Atyának tulajdonítja az ajándokot, mondván: Ezt az Atya jegyezte meg s Isten, az az: ezért küldötte azt, ki ezt az ételt hozta; a mi nem más, mint a benne vetett hit, és a jók művelése, vagy: a jövő boldogságban való részesülés.

²⁵) Mondának tehát neki a zsidók: Mit tegyünk, hogy Isten műveit munkáljuk? Ezt nem tanulni szerető szándokból kérdezik, hanem nagy nyegleségből. Magukban t. i. azt gondolák: alkalmasint Moyzes törvényeire fog hivatkozni. Tudván pedig az Ur, miszerint a titokról való tan (ezt jelenti a szellemi éték) nagyon fölfülhaladja fölfogásukat, nem ereszkedik rögtön a megfajtásba: hanem illő előkészítéssel jár el az előadásban; mert, ugymond, a bennem való hit ut gyanánt vezet titeket a többiek értésére és megismerésére. Ugyanis a hívőknek nem szabad bármit is a mondottakból kétségbe hozni, a hitetlenek pedig mit sem foghatnak föl a mondottakból, minthogy magasak, és a mi tehetségünket igen fölfülmulják. Isten munkájának tehát itt azt nevezi a mi Istenhez emel, s ez a benne való hit, a hitet munkának (ténynek) nevezvén. Azután újból az étel adományára akarván őt birni, mondának neki:

³⁰) Minő jelt cselekszel tehát, hogy azt látván higgyünk neked? Azért adák hozzá: Atyáink mannát ettek, gondolván, hogy így ama kénytelenségbe helyezik, nem mást cselekedni, mint a mi az elődökkel történt. Evvel őt

αὐτοῖς· Τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεῦσθε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. ³⁰ Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τί οὖν ποιεῖς οὗ σημείον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; ³¹ Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν. ³² Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οἱ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. ³³ Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. ³⁴ Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. ³⁵ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. ³⁶ Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε. ³⁷ Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμέ ἥξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. ³⁸ Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέ-

έλετο. Διὰ τούτου νομίζοντες αὐτὸν ἐρεθίζειν, ὥστε τοιοῦτον ποιῆσαι σημεῖον, ὅπερ αὐτοῖς θρῆναι ἡδύνατο σαρκικῶς, ἥτοι κατὰ σύγκρισιν τῆς τοῦ μάννα δόσεως, ἐλάττωσαι τοῦ ἄρτον τὴν βρώσιν ἡβουλήθησαν, ἵνα δόξωσι καὶ ὡς ἀξιοπιστότερον αὐτοῦ Μωσῆα νομίζειν, καὶ τοιγὲς τουναντίον ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐφαίνεται· χορηγοῦμένον γὰρ αὐτοῖς τοῦ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔλεγον πρὸς Θεόν· ἐπεὶ ἐπάταξεν πέτραι καὶ ἐρρύησαν ὕδατα, μὴ ἄρτον δύναιται δοῦναι; Ἐκείνοι μὲν γὰρ ὡς μελίζονα ἦσαν τὸν ἄρτον, οἱτοὶ δὲ τοῦ πατρὸς ἐκείνου μεγίστον νομίζοντες δοθέντος αὐτοῖς τὴν τοῦ μάννα δόσιν προτίμων.

³²) Οὐρανὸν δὲ ἐνταῦθα τὸν ἀέρα καλεῖ. Ἀληθινὸν δὲ φησὶ τὸν ἄρτον, οὐκ ἐπειδὴ ψευδὲς ἦν τὸ ἐπὶ τοῦ μάννα θαῦμα, ἀλλ' ἐπειδὴ τύπος αὐτοῦ τοῦτο· ὁ γὰρ ἀληθινὸς ἄρτος ἐστὶ τὸ κυρίως μάννα, αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὃ ἐκ τῆς οὐσίας ἐρχόμενος τοῦ Πατρὸς· ὅπερ δὲ ὁ ἐκ γῆς ἄρτος εἰσθῆναι ποιεῖν τὴν ἀσθενῆ φύσιν τῆς σαρκὸς ζωογονῶν, τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ποιεῖ τὸ πνεῦμα ζωοποιῶν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα συνέχων εἰς ἀφθαρσίαν, ἀφθαρτον ἀληθινὴν τὴν ἐάντου σώματος μεταφορικῶς ὡς ἐσθιομένην μελλόντος ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦτο παραδίδοσθαι ἄρτος γὰρ τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δοθὲν τοῖς μαθηταῖς εἰς ἀντίτινον τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ καὶ προτιθέντες ἀγρὶ τῆς δεῖρο ὡς σῶμα διεγόμεθα. Οὐκ ἰουδαίοις δὲ μόνον παρέχειν ζωὴν φησιν, ἀλλὰ παντὶ τῷ κόσμῳ. Τί οὖν οἱ ἰουδαῖοι; ἐπὶ αἰσθητὸν τὸ πρᾶγμα νομίζοντες εἶναι, καὶ γαστρὸς ἀπόλαυσιν, ταχέως ἐπιδραμον λέγοντες· Δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. Ὁ δὲ Ἰησοῦς τὴν τοῦ μυστηρίου αὐτοῖς παραδόσιν διατρανοί καὶ φησὶν· Ἐγὼ εἰμι ὁ πάλαι μὲν ὑμῖν ὡς ἐν τύπῳ δηλούμενος παρῶν δὲ νυνὶ καὶ χρεωστούμενος. Εἰμὶ δὲ οὐκ ἄρτος σωματικὸς μόνον τὰ ἐκ λιμοῦ περικόπτων πάθη, ἀλλ' ὅλον τὸ ζῶον εἰς ζωὴν ἀναπλάττων τὴν αἰώνιον. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα αἰσθητῶ τρεφόμενον ἄρτω ἐνθὺς πάλιν διὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀρχεται πεινῆν, ἡ δὲ γε νοερά καὶ ἀσώματος ψυχὴ ζώοντων λόγων τοῦ Κυρίου μεταλαβοῦσα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ ἄρτω πνευματικῶς τραφεῖσα πρὸς πάντα τὸν ἐφ' ἔξῃ χρόνον ἀνεκδεῖς διαμένει.

³⁶) Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐωράκατέ με. Καθάπτεται τῆς ἀπιστίας αὐτῶν δεικνύς, ὅτι ὁ μὴ πιστεύων αὐτῷ, τὸ θέλημα παραβαίνει τοῦ Πατρὸς. οὐ γὰρ τὸ τυχερὸν πρᾶγμα ἢ εἰς ἐμέ πίστις, ἀλλὰ τῆς ἀνωθεν δέεται

az Isten munkája, hogy higyetek abban, kit Az küldött. ³⁰ Mondának tehát neki: Miféle jelt művelsz tehát, hogy azt lássuk, és neked higyük, mit cselekszel? ³¹ Atyáink mannat ettek a pnsztában, mikép irva van: Mennyből adott nekik kenyeret enni. ³² Monda tehát nekik Jezus: Bizony bizony mondom nektek, nem Moyses adott nektek kenyeret a mennyből, hanem az én Atyám ad nektek igaz kenyeret a Mennyből. ³³ Mert Isten kenyere az, mely leszállott az égből és életet ad a világnak. ³⁴ Mondának erre neki: Uram! Mindig add nekünk ezt a kenyeret. ³⁵ Jezus pedig monda nekik: Én vagyok az élet kenyere; a ki hozzám jő, nem éhezik, és a ki hisz bennem, nem fog soha szomjazni. ³⁶ De mondtam nektek: noha láttatok engem még sem hisztek. ³⁷ Minden, a mit az Atya nekem ad, hozzám jő, és a hozzám jövőt ki nem vetem. ³⁸ Mert leszálltam a mennyből, nem hogy az

rávehetni vélték, hogy olyan jelt vigyen véghez, mely őket testileg táplálható; vagy mert a manna adományhoz hasonlítva a kenyér táplálást kisebbiteni akarták, hogy Moyszt nála nagyobb hitelességűnek láttassanak gondolni; holott az iratokból az ellenkező tűnt ki; mert miután mannat szerzett nekik a pusztában, így szóltak Istenhez: miután a kősziklát megütö, s viz folyt belőle, vajjon adhat e kenyeret is? Azok tehát a kenyeret mint nagyobb jótétéményt kérték, ezek pedig, miután az adatott nekik, a mit elődeik legnagyobbak tartottak, a manna-adományt többre becsülek.

³²) Mennynek itt a levegőjeget mondja. Igaz kenyérnek állítja, nem azért, mintha a manna csodája hamis lett volna: hanem mert ez jelkép vala. Ugyanis az igaz kenyér, a valódi manna, maga az Istennek egyszülött Igéje, ki az Atya lényegéből eredett. Valamint pedig a földi kenyér a testnek gyenge természetét élteni, úgy amaz is a Szentlélek működése által a lelket élteni, sőt magát a testet is romlatlanságra készíti, mert (az Ur) saját testét közli vele étek gyanánt ezen titokban. Kenyér vala tudnillik (színre) a mi az Ur által a tanítványoknak adatott valóságos testeül, s azt midőn élénk tétetik, mostanig is mint testét veszszük. Nem csak a zsidóknak ad életet, ugymond, hanem az egész világnak. Mit szólnak erre a zsidók? Még most is érzéki dolognak vélvén lenni, és has-élvezetnek, azonnal előállnak mondván: Add nekünk ezt a kenyeret. Jezus azonban a titok hagyományát jelenti ki, és mond: Én vagyok, a ki hajdan ugyan képletben nyilatkoztam, de most jelen vagyok és az ígéretet teljesítem. Nem vagyok pedig testi kenyér, mely egyedül az éhség bajain segít: hanem az egész állatot is az örök életre átváltoztatja. Mert a test, mely érzéki kenyérrel tápláltatik, természeténél fogva ismét éhezni kezd: de a szellemi, és test nélküli lélek, az Ur élő beszédeiben részesülvén, és mennyei kenyérrel szellemileg tápláltatván minden utóbbi időre, kielégítve marad.

³⁶) Mondottam azonban nektek: hogy habár láttatok. Hitetlenségüket feddi, megmutatván, hogy a ki nem hisz benne, az Atya akaratát szegi meg; hisz nem közönséges dolog a bennem való hit, hanem a fölülről való kegyelemre

λημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.
³⁹ Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πα-
 τρός, ἵνα πᾶν ὁ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ,
 ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ⁴⁰ Τοῦτο
 δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ
 θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν, ἔχη
 ζωὴν αἰώνιον καὶ ἀναστήσῃ αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ
 ἡμέρᾳ. ⁴¹ Ἐγγιζόν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ,
 ὅτι εἶπεν, ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ. ⁴² Καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ
 υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν
 μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ

ῥοπῆς, καὶ ψυχῆς ἐνθρώπου; τὸν γὰρ ἐρχόμενον πρὸς με
 φησὶν οὐ μὴ ἀποβάλλομαι. Ἀποδείξιν δὲ ἐναργῆ τούτου
 ποιούμενος ἐπάγει λέγων, ταύτης γὰρ ἔνεκα φησὶ τῆς αἰ-
 τίας κατέβην ἐξ οὐρανοῦ, τοιέστιν ἄνθρωπος γέγονα
 κατὰ τὴν ἐνδοκίαν τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἄλλο πρᾶξω ἢ ἴλ-
 θον, ἢ τοῦτο, ὅπερ καὶ ὁ Πατὴρ βούλεται, ὃ ἐστὶ πάντα
 τὸν ἰλθόντα πρὸς με μὴ ἀπολέσθαι ἀλλὰ τὴν αἰώνιον
 ζωὴν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν παρασχεῖν. Ἐδόκουν δὲ
 ἀνακατεῖν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ λέγειν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
 καταβεβηκέναι, οὐ συνιέντες τὸ τοῦ Κυρίου αἶνιγμα, τὸ δ'
 ἀληθὲς γογγύζοντες, ἐπεὶ μὴ προσδόκουν ἐστίασεως ἀπο-
 λαύσεσθαι σαρκικῆς.

⁴¹) Ἐγγιζόν οὖν. Ἐπεὶ οὐ προσεδόκουν οἱ Ἰουδαῖοι
 ἐστίασεως ἀπολαύσεσθαι σαρκικῆς, διὰ τούτου οὐδὲ ἐτα-
 ράτεοντο, ὥς ὅτι ἀπέρριψαν τῆς ἐλπίδος· τότε γὰρ πρὸς
 οὐδὲν τούτων ἀποβλέψαντες ὡς σαρκικοὶ, καὶ μηδὲν νοούν-
 τες πνευματικῶν, οὐ συνιέντες τὰ περὶ Χριστοῦ προφητε-
 ύντα, ὅτι ὁ ἄνωθεν Θεὸς λόγος, εἰ καὶ σῶμα οὐ κατή-
 γαγεν ἐξ οὐρανοῦ ἀλλ' οὐκ ἄσαρκος ἦξει, ἀλλ' ὡς εἰς ἐξ
 ἡμῶν ἄνθρωπος, Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος ὢν τὸν πα-
 τέρα, καὶ τὴν μητέρα προσεβάλλοντο, οὐκ ἐνδεχόμενον εἶ-
 ναι φάσκοντες τὸν ἐξ ἀνθρώπων τεχθέντα ἐξ οὐρανοῦ κα-
 τεβηκέναι. Τῶν δὲ Ἰωσήφ λέγουσιν ἀνοούντες τὴν ἐκ
 παρθένου παράδοξον αὐτοῦ γέννησιν, καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ
 Πατρὸς αἰδιον αὐτοῦ ὑπαρξίν· καὶ γὰρ προσάγει μὲν ὁ
 Πατὴρ διὰ γνώσεως τοῦ υἱοῦ, ζωοποιεῖ δὲ λαβὼν ὁ υἱὸς,
 καὶ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τὴν ζωοποιὸν τοῦ πνεύματος δύνα-
 μιν τούτοις ἐνέηκεν. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ αἶνε, ὃ δὲ υἱὸς ἐνί-
 ραι καὶ ζωοποιεῖ τῇ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅλης
 τῆς Τριᾶδος ἐστὶν ἡ καθ' ἡμᾶς σωτηρία. Ἐξιοπίστοι οὖν
 πῶς τὸν λόγον, εἰς τοὺς προφήτας αὐτοὺς παρέπεμψε.
 Τὸ δὲ πάντες περὶ τῶν πλειόνων εἰρηται, ἥτοι πάντα
 τοὺς βουλομένους φησιν. Εἰ οὖν διὰ τῆς τῶν προφητῶν
 διδασκαλίας εἴκει πάντα ὁ Πατὴρ, οὐ γὰρ δι' οἰκίας ἡ-
 ρῆς λαλεῖ ὁ Θεός, πᾶς ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ Πατρὸς, τοι-
 ἐστιν διὰ τῶν προφητῶν, καὶ μαθὼν, ἐρχεται πρὸς με τὸ
 ἀκοῦσαι μὲν γὰρ κοινόν, τὸ δὲ μαθεῖν μόνον τῶν ἐπιδι-
 δόντων ἑαυτοὺς τῇ χάριτι, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐρημένον
 διὰ τοῦ προφήτου, ὅτι ἐσονται πάντες διδασκτοὶ Θεοῦ.
 Εἰπὼν τοίνυν τὸ προφητικόν, ἵνα μὴ εἰπωσι, καὶ τί τὸ
 ἐξαίρετον τὸν, ἐπεὶ καὶ οἱ πάλαι ἦσαν διδασκτοὶ Θεοῦ,
 ἐπήγαγεν· Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τίς ἐώρακεν. εἰ μὴ ὁ ὢν
 παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοιέστι, τότε μὲν διὰ ἀνθρώπων ἐμάνθα-
 νον τὰ τοῦ Θεοῦ, νῦν δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ
 τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ταῦτα γὰρ λέγω φησιν,
 οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα δυνατόν ἰδεῖν ἡμᾶς, οὗτος γὰρ τὸν
 Πατέρα οἶδεν ὁ μόνος ὁ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὢν, καὶ πάντοτε τῆς
 αὐτοῦ θεᾶς ἀπολαύων. Τὸ γὰρ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐ
 κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον φησιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς
 γενήσεως τρόπον, ἢ τὸν τῆς οὐσίας. Ἔοικε δὲ καὶ αὐτὸν
 αἰνέσθαι τὸν Μωσῆν, ὡς οὗτοι γὰρ οὗτοι διὰ τὸ εἰσελ-
 θεῖν αὐτὸν εἰς τὸν γρόφον αὐτὴν τεθεῖσθαι τὴν ἄρρητον
 τοῦ Θεοῦ γένην τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς.

ἐν ἀκαρτοματ cselekedjem, hanem annak aka-
 ratát, a ki engem küldött. ³⁹ Ez pedig az
 Atyám akaratá, a ki engem küldött, hogy ab-
 ből a mit adott nekem, semmit el ne veszi-
 tsek, hanem azt föltámaszszam a végső napon.
⁴⁰ Ez annak akaratá, a ki engem küldött, hogy
 mind annak, a ki látja a Fiut és hisz benne,
 örök élete legyen, s én azt föltámaszszam a
 vég-napon. ⁴¹ Zugolódtak tehát a zsidók ellene
 azon mondataért: Én vagyok a mennyből le-
 szállott kenyér, ⁴² és mondanak: Nem ez-e
 Jezus, a József fia, kinek mi ismerjük atyját

van szüksége, és jó indulatu lélekre; mert, ugymond, a
 hozzám jövőt el nem utasítom. Ennek világos megmu-
 tatásául hozzászól mondván: ezen okból szállottam le
 ugymond az égből, az az, emberré lettem az atya tet-
 szése szerint. Hisz nem mást jöttem cselekedni mint azt,
 mit az Atya akar, a mi abból áll, hogy senki el ne
 veszzen, a ki hozzám jő, hanem örök élete legyen és a
 holtakból újra föltámadjon. A zsidók boszorkodni látszo-
 tak azon mondata miatt, miszerint az égből szállott alá,
 nem értvén az Ur rejtelmét: valóban pedig azért zugo-
 lódnak, mert nem reméltek testi étkezésben részesül-
 hetni.

⁴¹) Zugolódtak tehát. Minthogy a zsidók nem
 várhatták a testi étkezés élvezetét, azért nem is há-
 borodtak meg, míg réményöket nem veszítették; akkor
 pedig semmire sem nézván, mint testi érzések, kik
 semmi szellemi nem gondolnak, se nem értik a Krisz-
 tus felől megjövendőlt dolgokat, miszerint t. i. a meny-
 ből való Isten - Ige, noha testet nem az égből hoz,
 nem jő még is test nélkül, hanem mint egy közö-
 lünk való ember, Isten és ember egyszersmind: az atyát
 és anyát vetik föl, fonákságnak állítván, hogy az, ki em-
 berektől született, az égből szállott légyen alá. József
 fiának mondják, nem tudván a Szűztől lett rendkívüli
 születését, és az Atya-Istentől való öröklését. Az Atya
 t. i. vezet a Fiúnak ismeretére, a fiu pedig átveszi és
 élteti, és saját jóságát, a Szentléleknek éltet, erejét
 közli velök. Mert ha az atya vezet, a fiu föltámaszt és
 éltet a Szentléleknek közre munkálásával: tehát az egész
 Szentháromság műve a mi üdvösségünk. Azután szá-
 val meghitelesítése végett a profétákhoz utasítja őket.
 „Mindnyájan” sokakról értetik; vagy azokat jelenti,
 kik akarnak. Ha azért a proféták tanítása által vonz
 mindenkit az Atya, mert hisz Isten nem tulajdon szó-
 val beszél: mind, a ki az Atyától hallja, az az proféták
 által, és megismeri: hozzám jő; a hallás tehát közönsé-
 ges, de a felfogás csak azoké, kik magukat a kegyelem-
 nek átadják. És ez van a profétától mondva, miszerint
 mindnyájan Istentől lesznek tanítva. Miután tehát a
 profétai mondatot felhozta, nehogy azt gördíték ellene:
 mi különös tehát most, ha máh hajdan is voltak Isten
 által oktatottak? így folytatja: Nem mintha az Atyát
 valaki látta volna, azon kívül, a ki Istentől van; az az:
 akkor ugyan emberek által tudták meg Isten akaratát:
 de most Istennek egyszülött fia-, és a Szentlélek által. Eze-
 ket úgy jelentem, ugymond, nem mintha ti láthatnátok
 az Atyát, mert csak az maga ismeri az Atyát, ki tőle van,
 és szemlélését mindig élvezi. „A ki tőle van” ez nem az
 okfőt jelenti, hanem a születésre vagy lényegre nézve érte-
 tik. Valószínűleg pedig magára Moysesre is vonatkozik;
 mert azt vélték fölé, mintha a ködfellegbe menetele által
 testi szemével látta volna Istennek kimondhatlan ter-
 mészetét.

καταβέβηκα ; ⁴³ Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. ⁴⁴ Οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με ἐκλύσῃ αὐτόν, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ⁴⁵ Ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφῆταις· Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ· πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρὸς με. ⁴⁶ Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τίς ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ· οὗτος ἐώρακε τὸν πατέρα. ⁴⁷ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ⁴⁸ Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. ⁴⁹ Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον. ⁵⁰ Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ⁵¹ Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ⁵² Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν ; ⁵³ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνετε

ἐς αὐτὴν ; ⁴³ mikép mondja tehát ez : A mennyből szállottam alá ? ⁴⁴ Felele Jezus és monda nekik : Ne zúgolódjatok magatok között. ⁴⁵ Senki nem jöhet hozzám, hacsak Atyám, a ki engem küldött, nem vonja őt, és én föltámasztom őt a vég-napon. ⁴⁶ Irva van a proféták-nál : Mindnyájan Istentől lesznek megtanítva. Mind az tehát, ki az atyától hallotta, és megtanulta, hozzám jő. ⁴⁷ Nem mintha az Atyát valaki látta volna, azon kívül, ki az Atyától van, ez látta az Atyát. ⁴⁸ Bizony bizony mondom nektek : A ki hisz bennem, annak örök élete van. ⁴⁹ Én vagyok az élet kenyere. ⁵⁰ Atyáitok mannát ettek a pusztában, és meghaltak. ⁵¹ Ez a kenyér, mely a mennyből száll alá, hogy valaki egyék belőle, és meg ne haljon. ⁵² Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szálltam alá ; ha valaki e kenyérből eszik, örökre él, és a kenyér, melyet én adok, az én testem, melyet én a világ életeért adok. ⁵³ Versengtek tehát maguk közt a zsidók, mondván : Mikép fogja ez nekünk testét eledelül adni ? ⁵³ Monda tehát nekik Jezus : Bizony

⁴⁸) Ἄρτον τῆς ζωῆς ἐάν τις φάγῃ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ⁴⁹) Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ⁵⁰) Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὃ ἐστὶ λόγος Θεοῦ θρησκευτικὸς ψυχῆς, ἥτοι τὴν σάρκα ἐάν τις φάγῃ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, τὴν μυστικὴν βρῶσιν καὶ πόσιν τοῦ σώματος, καὶ αἵματος αὐτοῦ αἰνιγματώδους. Τὸ δ' ἐφ' ἐξῆς φησί, παραπέμπων αὐτοὺς εἰς τὸν τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καιρὸν. Φύσει γὰρ ζωὴ ὢν ὁ λόγος, ἐποίησε καὶ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ σάρκα ζωοποιόν, ἣν καὶ δώσειν ἐπαγγελίᾳ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ζωὴν δὲ φησὶ τὴν ἐν ἀγιασμῷ καὶ μακαριότητι.

⁵³) Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα. Συνεχῶς στρέφει τὸν τῶν μυστηρίων λόγον, δεικνύς τὸ τοῦ πράγματος ἀναγκαῖον καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῖς τὴν σάρκα δώσει (cod. δώσειν) φαγεῖν οὐδαμῶθεν ποιεῖν ἰσχύουσιν, οὕτω διδάσκει, οἷον αὐτοῖς ἀγαθὸν ἐκ τοῦ φαγεῖν συμβήσεται, παραδεικνύοντες χρησίμους. Ἐπεὶ δὲ ἐνένοον, ὅτι ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου ἀποθάνεται, λῶν τὸ ζήτοῦμενον, καὶ δηλῶν, ὅτι οὐκ ἀποθάνεται εἰς τέλος, τὴν ἀνάστασιν τίθει. Πιστώσασθαι δὲ περὶ τῶν εἰρημίων βουλόμενος, ὥστε μὴ νομίζαν αἰνίγμα εἶναι τὸ εἰρημίων, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι πάντως δεῖ φαγεῖν τὸ σῶμα, φησὶν, ὅτι ἡ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ

⁴⁸) Az élet kenyérének önmagát nevezi. Hisz természeténél fogva élet ő, minthogy mindig él, és örök életet ad ; mert ő az, ki mind a jelen, mind a jövő életünket fenntartja s erősíti. Azután ama különbség kimutatásául, mely e kenyér, és a manna közt áll, mind a két ételnek czéljáról kezd az előadást, és mond : Atyáitok mannát ettek, és meghaltak. Azt akarja ugyanis kihozni, s velők leginkább elhíttetni, miszerint ők atyáiknál sokkal nagyobbakra voltak méltatva. Am azok, ugymond, a kik mannát ettek, meghaltak : ellenben, így szól tovább, a ki e kenyéret eszi, meg nem hal. Nem azt mondá : nem izleli meg a halált, tudnillik a természetet, hanem így ejté a szót, mert bizonyos vala, hogy feloszlik ; azonban ha valaki a halált megizleli is, nem marad állandóan úgy, a föltámadás reménye miatt ; vagy ama szavakkal talán a második halált érti, mely a jövő világnak örök büntetése. Azután ismét hozzáadja : En vagyok az élő kenyér, ki az égből szálltam alá, a mi Isten igéje, mely a lelket táplálja ; vagy saját testét mondja kenyérnek, mert a titkokban eledelül szolgál. Azért így szól tovább : És a kenyér, melyet én fogok adni, az én testem, melyet odaadok a világ élteért : mely szavakkal a testnek titkos eledelére és a vér italára czéloz. S ezt jövőről mondja, az ő szenvedésének és föltámadásának idejére utasítván őket. Mert az Ige természeténél fogva élet levén, az ő emberi testét is életadóná tette, melyet a világ élteért ígér adandónak. Az életet pedig a megszentelésről és boldogságról érti.

⁵³) Ha nem eszitek testemet. Gyakran rátér a titokról való beszédre, jelentvén a dolog szükségességét ; s azt ugyan még nem fejt meg, mi módon fogja nekik testét eledelül adni, mert ők sehogyan sem érthették volna : de mily nagy jó vár rájuk az evésből, azt hasznosan megmutatja. Mivel pedig azt gondolák, miszerint, a ki e kenyérből eszik szintén meghal, a kérdés megoldásául, s annak kijelentésül, mikép nem hal meg végképen : a föltámadást adta elő. Továbbá a mondottakat meg akarván bizonyítani, s hogy ne véljék az állítást rejtélynek, hanem lássák, hogy csakugyan enni kell a testet, így

αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ⁵⁴ Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ⁵⁵ Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις. ⁵⁶ Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. ⁵⁷ Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ· καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, καὶ ἐκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. ⁵⁸ Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ⁵⁹ Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν Καπερναούμ. ⁶⁰ Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον, σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκοῦειν; ⁶¹ Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐ-

βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις. Τοῦτο δὲ βούλεται εἰπεῖν· αὕτη ἐστὶν ἀληθὴς βρώσις ἢ ψυχὴν ζωῶσα, ἢ μὴ τῆς προσωρινῆς ζωῆς ἐπίκουρος, ἀλλὰ τῆς αἰωνίου. Αὕτη καὶ πόσις ἀληθινή, ὡς ἂν μὴ πρὸς ὀλίγον ἐπαρκέσῃ τῷ δίνῃ, ἀλλ' εἰς αἰετὶ παρεχομένη τὸν ἐμφορηθέντα αὐτῆς ἀνέπιδεῖ. Εἶτα τὸ παρηλαγμένον καὶ ἐξαίρετον τῆς βρώσεως ταύτης παριστῶν γίνεσθαι, ὅτι καὶ οἱ ἐσθιόντες, καὶ πίνοντες ἀνακρίνονται αὐτῷ.

⁵⁹ Οὐχ ἀπλῶς δὲ ταῦτα προστίθηναι ὁ ἐναγγελιστὴς ἀλλὰ δεῖξαι θέλων, ὅτι οὐκ ἐν κρυφῇ, ἀλλ' ἐν συναγωγῇ ἦν ταῦτα διδάσκων, ὁμοῦ μὲν τὸ πλῆθος αὐτῶν θηρῶσαι θέλων, ὁμοῦ δὲ δεῖξαι βουλούμενος, ὅτι οὐκ ἐναντίας ἐστὶ τῷ Πατρὶ. Ἐπειδὴ δὲ ἀνθρωπινώτερον ἦκουσαν τὸν λόγον, μὴ νοούντες τὰ λεγόμενα, σκληρὸν εἶναι τὸν λόγον αὐτοῦ ἔλεγον· ἐνόμιζον γὰρ αὐτὸν μελῶνα τῆς οἰκίας ἀξίας φθέγγεσθαι, καὶ τὸ σαρκωφάγους δὲ καὶ αἰμοβόρους τοῖς ἀκούουσιν αὐτοῦ γενέσθαι, σκληρὸν τοῖς πολλοῖς ἵσχυρι τὸν λόγον.

⁶¹ Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Εἰ διὰ τοῦτο σκανδαλίζεσθε, ὅτι εἶπον τὴν σάρκα μου ζωοποιόν, τί ἔχετε εἰπεῖν, ὅταν ἴδῃτε αὐτὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνιπαμένην; ὁ γὰρ οὐράνιον δεικνὺς τὸ ἀπὸ τῆς γῆς σῶμα, καὶ ζωοποιόν ἀποδείξει· ἵνα δὲ δεῖξῃ τὸν ἐν οὐρανῷ πρότερον ὄντα, νῦν ἀνθρώπου ὀνομαζόμενον, τὸν νῦν τοῦ ἀνθρώπου γίνεσθαι ἀναβαίνειν ὅπου ἦν τὸ πρότερον· καίτοι τοῦ σώματος οὐκ ὅπως ἀνω πρὸς τοῦτον, μόνον δὲ τοῦ λόγον πρὸ συνδρομῆς τῆς εἰς τὴν σάρκα καθ' ἑαυτὸν ὄντος, ὅπως μὴ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὁ ἀνεληγὸς τὸ σῶμα νῦν ἀνθρώπου γινώσκων πιστεύεται· ὁ γὰρ σαρκωθεὶς Θεὸς αὐτός ἐστιν ὁ νῦν τοῦ ἀνθρώπου, οὐ μὴν τὸ σῶμα οὕτω καλεῖται. Εἰ γὰρ καὶ ἀσθενὴς ἢ τῆς σαρκὸς φύσις εἰς τὸ δύνασθαι ζωοποιεῖν, ἀλλ' οὐν ἐνεργήσει τοῦτο τὸν ζωοποιόν ἔχοντα λόγον· πνεῦμα γὰρ φησὶν ἐαυτὸν. Ὡς γὰρ νῦν ἀνθρώπου ἐαυτὸν φησὶν ἐπειδὴ γίνεσθαι ἀνθρώπου· οὕτω πάλιν ἀπὸ τοῦ ἰδίου πνεύματος πνεῦμα ἐαυτὸν ὀνομάζει διὰ τὴν ἄκραν ἔνωσησιν, ἐπειδὴ οἰκεῖ ἐν τῇ σαρκὶ ὁ λόγος, ὅς ἐστι πνεῦμα, ποιεῖ αὐτὴν ζωοποιόν. Οὐ γὰρ ἡ σὰρξ φησὶν ἅψ' ἑαυτῆς τὴν ὁφέλειαν παρέχειν, ἀλλ' ἡ θεία καὶ ἀσώματος φύσις ἢ ἐνωθεῖσα τῇ σαρκὶ διὰ τῆς σαρκὸς τὴν ζωὴν δωρεῖται. Ταῦτα δὲ φησὶν τὰ ῥήματα, περὶ ὧν διηλέσθη πνευματικά ἐστι, τούτεστιν, ἡ βρώσις περὶ ἧς διηλέσθη πνευματικὴ ἐστὶ καὶ ζωοποιός· μὴ οὖν τοῖς σαρκείοις ὁφθαλμοῖς ὁρᾶτε τὰς δεδομένας παρ' ἐμοῦ τροφάς, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς. Ἡ γὰρ σὰρξ τοῦ λόγον ὑπερπεδᾷ πάντα νοῦν καὶ λόγον. Εἶτα τὸ ἐκούσιον ἐπαυθῆαι τῆς οἰκονομίας τὸ ἀνε-

βιζονύ mondom nektek, ha nem eszitek az ember fia testét, és nem iszszátok vérét, nincs élet bennetek. ⁵⁴ A ki eszi testemet, és iszsa véretem, annak örök élete van, és én föltámasztom őt a végső napon. ⁵⁵ Mert az én testem valóban étel, és az én vérem valóban ital. ⁵⁶ A ki eszi testemet és iszsa véretem, bennem marad, és én ő benne. ⁵⁷ A mint engem az élő Atya küldött, s én élek az Atyáért: úgy a ki engem eszik, az is élni fog én érettem. ⁵⁸ Ez a kenyér, mely a mennyből szállott alá. Nem mint atyáitok ették a manna, és meghaltak: a ki e kenyeret eszi, élni fog örökké. ⁵⁹ Ezeket mondá, midőn az imaházban tanított Kafarnaumban. ⁶⁰ Sokan tehát tanítványai közül hallván ezeket, mondanak: Kemény ez a beszéd, ki hallgathatja azt? ⁶¹ Tud-

szól: Az én testem valóságos étel, és az én vérem valóban ital. Ezt akarja pedig mondani: Ez az igaz étel, mely a lelket éltet, s nem az ideiglenes, hanem az örök életet biztosítja. Ez az igaz ital is, mely nem csak rövid időre oltja el a szomjat, hanem örökös és teljes kielégítést nyújt. Azután ezen ételnek különös és kitűnő természetét jelentvén mond: hogy az evők és ivók egyesülnek vele (az Urral).

⁵⁹ Nem ok nélkül jegyezte ezt meg az evangelista, hanem arra figyelmeztetvén, miszerint nem rejtekben hanem az imaházban tanította ezeket, részint a sokaságot megakarván téríteni, részint megmutatni, hogy nem ellenkezik az Atyával. Miután pedig nagyon emberileg fogadták a tanítást, s nem érték a mondottakat: keménynek látszott nekik az a tan; mert azt vélték, miszerint saját állásánál fölebbvalókat beszél; azért soknál kemény vala az az előadás, melynél fogva testevölké, és vérivökké lesznek hallgatói.

⁶¹ Ez botránkoztat titeket? Szavainak ez az értelme. Ha azon ütköztök meg, mert testemet életadónak mondtam: mit mondatok majd, ha látjátok azt mennybe fölrepülni? hisz, ki a földből való testet menyneivé teheti, az majd életadóvá is változtatja. Annak megbizonyításul pedig, miszerint az már előbb menynekben volt, ki emberfiának nevezetik, az ember fiát fölmenendőnek állítja oda, hol azelőtt vala, jóllehet a test nem vala fönn ezelőtt, hanem csak az Ige vala külön, mielőtt a testtel egyesült volna; úgy hogy nem a test, hanem a ki a testet fölvette, bizonyítatik emberfiának, az az: a megtestesült Isten maga az ember fia, nem pedig a test nevezeték úgy. Habár a test természete erőtlen is arra, hogy életet adhasson, de eszközleni fogja azt az éltető Ige egyesüléseivel; azért szellemnek monda önmagát. Valamint t. i. az ember fiának nevezé magát, mert emberré lett: hasonlóan ismét saját szelleméről önmagát szellemnek nevezi, legfensőbb egyesülése miatt, minthogy a testben lakik az Ige, ki a testet éltetővé változtató szellem. A test, ugymond, magától nem szerez segílyt, hanem az isteni, és testnélküli természet, mely a testtel egyesült, szerzi meg test által az életet. Ezen szavak, ugymond, melyekről szólott, szellemiek, az az: Amaz étel, melyről szólottam, szellemi és életadó; ennélfogva ne nézzétek testi szemekkel az általam adott ételeket, hanem szellemiekkel; mert az Ige teste fölülhalad minden értelmet és ész. Azután az evangelista jelenteni akarván, hogy szabad akaratából tűré embersé-

⁷¹ Ἐλεγε δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἰς ὧν ἐκ τῶν δώδεκα.

⁷¹ Érté pedig az iskarioti Judást Simon (fiát), mert ez fogta őt elárulni, ki egy vala a tizenkettő közül.

CAPUT VII.

Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ᾗθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐξήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνειν. ² Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία. ³ Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· Μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα ἃ σὺ ποιεῖς. ⁴ Οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τί ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι· εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανερώσωον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ. ⁵ Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. ⁶ Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πάρεστιν· ὁ δὲ και-

És ezek után Jezus Galileában járt; mert nem akart Judeában járni, minthogy a zsidók igyekeztek őt megölni. ² Közel vala pedig a zsidók ünnepe, a sátorok ünnepe. ³ Mondának tehát neki atyjafiai: Eredj el innét, és menj Judeába, hogy tanítványaid is lássák tetteidet, melyeket cselekszel. ⁴ Mert senki se cselekszik valamit titokban ha maga nyilvános akar lenni. Ha ezeket cselekszed, jelentsd ki magadat a világnak. ⁵ Tudnillik még atyjafiai sem hittek benne. ⁶ Monda tehát Jezus: Az én időm még nincs itt; a ti időtök pedig

¹) Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς. Ἐνταῦθα δεικνύσιν αὐτὸν τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιδεικνύμενον· οὐ γὰρ δουλίας ἕνεκα ἢ ἀσθενείας τὴν ἀναγώρην ἐποίησας, ἀλλὰ τὸν τῆς οἰκονομίας τρόπον βεβαιῶν, καὶ δεικνύς, ὅτι οὐ πρόωρον, ἀλλ' ἐν καιρῷ τῷ ἰδίῳ τὸν ὑπὲρ πάντων ὑπομείναι δεῖ σταυρῶν. Οἱ οὖν ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τούτῳ, οἱ τοῦ Ἰωσήφ υἱοὶ ἀνθρωπινώτερον κινούμενοι, καὶ βουλόμενοι αὐτὸν διὰ τῶν θανάτων ἅπασι γενέσθαι καταφανῆ, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ τῆς δόξης μεθέξοντες, ἦτοι ὡς οὐ τελείαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην ἔχοντες, νομίσαντες αὐτὸν δουλῶν ὡς ἂν παρασκευάσειαν αὐτῷ τὸ ἀδεῖς, καὶ τὸ πρὸς πάντας ἀντιβουλεντὸν, ἔλεγον αὐτῷ· Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὰ ἐξῆς, δουλίας, καὶ φιλοδοξίας ἐγκλήμασι σκώπτοντες αὐτόν. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν· οὐδεὶς ἐν κρυπτῷ τί ποιεῖ δουλῶν ἐγκαλούντων ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐποπτευόντων τὰ γεγόμενα, ὡς οὐκ ἀληθῶς γεγόμενα. Τὸ δὲ ζητεῖν ἐν φανερῷ εἶναι, φιλοδοξίας. Τοῦτο δὲ αὐτοῖς προσετέθη ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ· τὸ γὰρ συγγενὲς εἰσθεὶς πῶς διαφθορεῖσθαι παρὰ τῶν πλησίων. Μαθητὰς δὲ φησὶ τὸν ὄχλον τὸν ἐπόμενον.

⁶) Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω. Ὁ νῦν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ὁ καιρὸς ὁ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ θανάτου οὕτω πάρεστιν, τί προκαιροῦ κατεπερίγεσθε ἀνελθεῖν με; ἴσως γὰρ καὶ προσδοῦναι ἐβούλοντο τοῖς Ἰουδαίοις. Ἀναβήσομαι δὲ ἐν τῷ δεόντι καιρῷ. Καλῶς οὖν ἡσφαλήσατο τὸ οὕτω ἀναβαίνειν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην εἰπὼν, δεικνύς, ὅτι ἀναβήσεται μὲν, οὐ μὴν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς ἑορτῆς. Τίτις οὖν φησιν ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἐπειδὴ οὐδένα ἐλέγχετε, καὶ οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς. Κόσμος δὲ φησιν ὡς τοὺς τοῦ κόσμου φρονοῦντας Ἰουδαίους. Ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι οὐ παύομαι ἐλέγχων αὐτοὺς, καὶ μισοῦμενος ὑπ' αὐτῶν. Τίτις οὖν φησιν ἀνάβητε ἐν τῇ ἑορτῇ, ἐγὼ δὲ νῦν οὐκ ἀνέρχομαι διὰ τὴν ὁργὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πεπληρωται. Ἐάντου δὲ καλεῖ καιρὸν τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως· αὐτὴ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς σκηνοπηγία· τὸ γοῦν εἰπεῖν τὸν εὐαγγελιστὴν, ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐμφαίνοντος ἦν, ὅτι οὐκ ἐβούλετο μετ' ἐκείνων ἀνελθεῖν; καὶ διὰ τοῦτο πεπλημένον. Τὸ δὲ εἰπεῖν, οὐ φανερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ παιδεύων ἡμᾶς τὰ πράγματα οἰκονομεῖν. Εἰτα ἐξήτουν αὐτόν ἐν τῇ ἑορτῇ φησιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔλεγον· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος; ἐξήτουν δὲ αὐτὸν θέλοντες ἀκοῦσαι λόγον ἢ ἰδεῖν σημεῖον παρ' αὐτοῦ, ὅπως διαβάλλωσιν, ἀπὸ δὲ τοῦ πολλοῦ

¹) És járt Jezus. Itt az evangelista mint embert tünteti elő az Urat; mert nem félelemből, se nem gyengeségből távozott el, hanem az emberi természet megbizonyítására, és jelül, miszerint nem idő előtt, hanem maga idején kell mindenkiért a kereszthalált szenvednie. Atyafiai tehát, az az József fiai emberi érzéstől indítatva, minthogy csodák által mindnyájoknak nyilvánossá akarták őt tenni, s ugy dicsőségében ők is osztozni, vagy mivel nem volt tökéletes hajlamuk iránta, őt megijesztendő, s mintegy neki bátorságot, s mindenki irányában biztosságot szerzendők, mondának neki: Költözzél el innen, és menj Judeába stb. félénkség és dicsvágy vádjával terhelvén őt. Mert ama mondattal: Senki nem cselekszik rejtekben ilyent, a félénkség vádjára mutat, egyszersmind pedig ama gyanúra, mintha a történt csodák nem igazán történtek volna. Az pedig: nyilvános kíván lenni, a dicsvágy szemrehányása. Mind ez bennök irigységből támadott; mert a rokon, irigység tárgya szokott lenni az atyafiaknál. Tanítványai alatt érti a követő népsereget.

⁶) Az én időm még nem (érkezett el). Mondata ilyen értelmű: A keresztség és halál ideje még nincs itt; miért kívántok engem idő előtt elveszteni? valószínűleg őt is el akarták árulni a zsidóknak. Fölmegek azonban a köteles időben. Jól megkülönböztette tehát, midőn mondá; Nem megyek még föl az ünnepre; akarván jelenteni, hogy fölmegegyen ugyan, de nem mindjárt az ünnep kezdetén. Ti tehát, ugymond, menjetek föl erre az ünnepre, miután senkit nem feddetek, és a világ titeket nem gyűlölhét. Világ által itt a zsidókat jelenti, kik világi érzületiek voltak. Engem pedig gyűlöl, mert szünet nélkül korholom őket, habár gyűlöltem tőlök. Ti tehát, ugymond, menjetek föl az ünnepre, én pedig most nem megyek a zsidók haragja miatt, mivel az én időm nem telt még be. Az ő ideje alatt érti föltámadásának idejét, mert az valódi sátor ünnep. Midőn azért az evangelista megjegyzi, hogy amint atyjafiai fölmentek, azután ő is fölment az ünnepre: avval jelenté: miszerint nem akart velök fölmenni, s azért maradt el. Amaz észrevétel pedig: „nem nyilván, hanem titkon“ figyelmeztet bennünket az ügyeket okosan intézni. Azután, ugymond, keresték őt a zsidók az ünnepben, mondván: Hol van amaz? keresték pedig, mert tanítását akarták hallani, vagy jelt látni tőle, hogy rágalmazhassák.

ρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐστὶν ἔτοιμος. ⁷ Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐγὼ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἐστίν. ⁸ Ὅτι ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτήν· ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτήν ταύτην, ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐκ ἔστιν πεπληρωμένος. ⁹ Ταῦτα εἰπὼν αὐτοῖς ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. ¹⁰ Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτήν, οὐ φανερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ. ¹¹ Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζητοῦν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἔλεγον· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος; ¹² Καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀγαθὸς ἐστίν· ἄλλοι ἔλεγον, οὐ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. ¹³ Οὐδεὶς μὲν τοι παρηγορία ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. ¹⁴ Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκε. ¹⁵ Καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς; ¹⁶ Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ

μίσους οὐδὲ ὀνόμασι αὐτὸν καλεῖν ἠβούλοντο· ὡς ἀπορούμενοι γὰρ ἔλεγον, ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος; παρωξύνοντο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου ἔσθαι τὸ σημεῖον ἐγένετο τοῦ παραλύτου. ἐδεδούκεισαν γὰρ, μὴ πάλιν ἐργασθῆται τι τοιοῦτον, καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθὸν αὐτὸν ἔλεγον ἀπὸ τῶν σημείων, οἱ δὲ πονηρὸν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν δογμάτων, μὴ νοοῦντες τὰ ἐπ' αὐτοῦ λεγόμενα.

¹⁴) Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης. Οὐκ εἶπεν δὲ, τί ἐδίδασκεν, ἀλλ' ὅτι τοσαύτη τῶν λεγομένων ἡ δύναμις ἦν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοὺς καὶ λέγειν· Πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς; ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον εἶδε αὐτοὺς γινώσκειν, ὅτι Θεὸς ἐστὶ, καὶ ὡς φέσει Θεός, καὶ σοφία οἰκοθεῖν ἔχει πάντα, καὶ οὐκ ἐκ μαθήσεως· αὐτὸς γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν εὐρεσιν τῶν γραμμάτων ἐχαρίσατο. Πάντα γὰρ τὰ ἡμέτερα οἰκονομώμενος διχα ἀμαρτίας, ὡς οἰκοθεῖν τοῦτο ἔχον οὐκ ἔρχεν τὴν ἐκ διδαχῆς παιδείαν. ἵνα ἡμᾶς ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν τοῦ Ἀδάμ κατάστασιν, ὅς προ τῆς παραβάσεως τῆς τοῦ νόμου βοηθείας οὐκ ἔχοντες. Τί οὖν φησὶν ὁ σωτὴρ; ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἐστὶν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με· εἰ γὰρ καὶ γράμματα μὴ εἰδὼς λαλῶ, οὐκ ἐναντία τῷ Πατρὶ λαλῶ, ἀλλ' ἴσως ὥν τῷ Πατρὶ τὸ τὰ πάντα εἰδόντι, καὶ μὴ μαθόντι, τὰ ἴσα αὐτῷ φθέγγομαι. Ἐαυτοῦ δὲ λέγων εἶναι, καὶ μὴ εἶναι τὴν διδαχὴν, οὐκ ἐναντία φησὶν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτὴ οὐκ ἐστὶν ἐμὴ, ἀλλὰ πρότερον εἰπὼν ὅτι ἐμὴ ἐστίν, τότε ἐπήγαγεν, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐμὴ· Καὶ αὐτοῦ μὲν λέγει τὴν διδασκαλίαν εἶναι, ὅτι οὐ διδασκόμενος ἔλεγε· οὐκ αὐτοῦ δὲ, ὅτι τοῦ Πατρὸς ἦν. Τοῦτο οὖν δηλοῖ τὸ οὐκ ἐμὴ, τὸ σφόδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς μίαν εἶναι τὴν διδαχὴν διὰ τὴν ἄκραν ἐξομοίωσιν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ ἡ τοῦ Πατρὸς σοφία, εἰ καὶ ὡς ἄνθρωπος οἰκονομικῶς ἀνατίθησι τῷ Πατρὶ τὴν διδασκαλίαν διὰ τὸ ἀπιστοῦν τῶν Ἰουδαίων, δικαίως ἑαυτὸν μὴ εἶναι ἀντίθεον. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ ἑορτῇ ἐγκαλοῦντες ἦσαν αὐτῷ τοῦ νόμου τὴν παράβασιν ἐπὶ τοῦ παραλύτου, τὴν δοκοῦσαν ἀπολογίαν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν ἀνελὼν, τὸν περὶ ἐκεῖνον πάλιν ἀναλαμβάνει λόγον, καὶ φησὶ· Μωσὴς μὲν νομοθετῶν μισθωτοῦ ἀπέχουσαι κελεύει, ὑμεῖς δὲ τοῦτο οὐ ποιεῖτε, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐμῆς ἀνακρίσεως τὸν νόμον μὴ φυλάσσοντες βουλεύεσθε, εἵπατε τοῖνυν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀνελκὼν με βουλεύεσθε, ὁ πάντων ἀνοσιώτατος τῷ νόμῳ νενομισται.

mindig készen van. ⁷ Nem gyűlölhet titeket a világ, engem pedig gyűlöl; mert én megbizonysítom felőle, hogy cselekedetei gonoszak. ⁸ Ti menjetek föl az ünnepre, én még nem megyek föl ezen ünnepre, mert az én időm nem telt még be. ⁹ Ezeket mondván nekik, Galileában maradt. ¹⁰ A mint pedig fölmentek atyjafiai, akkor ő is fölment az ünnepre, nem nyilván, hanem mintegy titkon. ¹¹ A zsidók tehát keresték őt az ünnepen, és kérdezkedének: hol van amaz? ¹² És sok szóváltás lőn felőle a nép között. Némelyek ugyan állíták, hogy jó (ember); mások pedig mondták: nem, hanem ámitja a népet. ¹³ Senki azonban nem beszélt nyilván felőle, a zsidóktól félelem miatt. ¹⁴ Az ünnep folytán pedig fölment Jezus a templomba és tanita. ¹⁵ És csodálkoznak a zsidók mondván: Mikép tud ez írást, miután nem tanult? ¹⁶ Felele tehát nekik Jezus és monda: Az én tanítmányom

Nagy gyűlölségből nem is akarták őt nevének említeni, hanem mint bűszültek kérdék: hol van amaz? Boszorkodtak pedig a hely miatt, melyen a csoda történt az inaszkodattal. Ugyanis attól féltek, nehogy ismét valami olyanfélét cselekedjék. És nagy vitatkozás vala felőle. Némelyek ugyan jónak mondták őt a csodatények miatt, mások pedig gonoszaknak, a hitczikkek előadása miatt, mert nem érték az általa mondottakat.

¹⁴) Midőn már az ünnep folyna. Nem monda el, mit tanított az Ur, hanem hogy az előadottaknak oly nagy volt hatalma és ereje, miszerint a hallgatók csodálkoznak s kérdék: Mikép tud ez írást, holott nem tanult? Pedig éppen ebből azt kellett volna megismerni, hogy ő Isten, és mint természeténél fogva Isten és Bölcsesség, magától tud mindent, nem tanulásból; hisz ő adta másoknak is az írás föltalálását. Mindenünk ugyanis sajátja volt, a bűnön kívül. Következéleg mint ennek tulajdon birtokosa, nem vett tanításból tudományt, hogy minket visszaállítson Ádám helyzetébe, ki a törvényszegés előtt nem szorult a törvény segélyére. Mit mond tehát az Üdvözítő? Az én tanítmányom, nem enyém, hanem azé, a ki engem küldött. Mert ha írásismeret nélkül szölok is, nem tanítok ellenkezőket az Atyával, hanem vele egyértelmű levén, a ki mindeneke tud, és nem tanul, hozzá hasonlókak beszéltek. Midőn pedig majd övének, majd nem övének mondja a tanítmányt, nem mond ellenkezőt. Hisz nem így szólott: Ez a tanítmány nem enyém, hanem miután előrebocsátá, hogy enyém, azután veté utána: nem enyém. Övének mondja pedig a tanítmányt, mert nem volt rá tanítva; nem övének pedig, mert az atyáé vala. Ez tehát: „nem enyém” annyit jelent, miszerint az ő tanítmánya és az atyáé teljesen egy a tökéletes hasonlatosság miatt. Mert ő az atyának Bölcsesége, habár mint ember alkalmazásból az atyának tulajdonítja a tanítmányt, a zsidók hitetlensége miatt, megbizonyítván, hogy Istennel nem ellenkezik. Miután pedig az előbbi ünnepen törvényszegésről vádolák az inaszkodattal meggyógyítása alkalmával: hitetlenségüknek ezen álménteséget megszüntetendő, ismét arra vezeti a beszédet, és így szól: A törvényhozásban Moyses a gyilkosságtól tartozkodni parancsol: ám ti ezt nem cselekszitek, hanem a törvény megvetésével az én megöletésemről tanácskoztok. Adjátok elő tehát az okot, melynél fogva engem megölni szándékoztok, a mi a törvényben mindenek fölött leggonoszabb.

ἐστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με. ¹⁷ Ἐάν τις θῇ τὸ θῆλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. ¹⁸ Ὁ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, οὗτος ἀληθὴς ἐστί, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν. ¹⁹ Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον; ²⁰ Τί με ζητεῖτε ἀποκτείνει; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε· Λαμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτείνει; ²¹ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε. ²² Διὰ τοῦτο Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. ²³ Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ χολᾷτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; ²⁴ Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε. ²⁵ Ἐλεγον οὖν τινὲς ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτείνει; ²⁶ Καὶ ἴδε παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι· μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι

nem enyém; hanem Azé, a ki engem küldött. ¹⁷ Ha valaki akarja annak akaratát teljesíteni, megismeri tanítmányáról, valljon Istentől való-e, vagy én magamtól szólok. ¹⁸ A ki magától szól, saját dicsőségét keresi: a ki pedig Annak dicsőségét keresi, a ki őt küldte: az igazmondó, és hamisság nincs benne. ¹⁹ Nem adott-e nektek Moyses törvényt, és senki közzöletek nem tartja meg a törvényt? ²⁰ Miért kívántok engem megölni? Felele neki a népsereg és monda: Ördögöd van, ki kíván téged megölni? ²¹ Felele Jezus és monda nekik: Egy ténny cselekedtem, és mindnyájan nehezeltetek. ²² Azért adta nektek Moyses a körülmetélést, nem mivel Mozystól való, hanem az atyáktól. És szombat az embert körülmetéltet. ²³ Ha a körülmetélést fölveszi az ember szombaton, hogy nem bontatik föl Moyses törvénye: rám boszonkoddok, hogy az egész embernek épségét visszaadtam szombaton! ²⁴ Ne ítéljétek a külszin szerint, hanem igaz ítéletet hozzátok. ²⁵ Mondának tehát némelyek a jeruzsalembeliekből; Nemde ez az, kit meg akarnak ölni? ²⁶ és ime szabadon

²¹) Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες. Τὴν τοῦ σαββάτου καταβῆσαι φησὶ· Τὸ δὲ θαυμάζετε, ἀπὸ τοῦ ταράσσεσθε καὶ θορυβεῖσθε φησὶν· Εἰ οὖν Μωσῆς διὰ τῆς περιτομῆς ἔλκεν τὸ σάββατον, καίτοι οὐκ ἐκ τοῦ Μωσέως ἦν τὸ τῆς περιτομῆς, ἀλλ' ἀνωθεν, καὶ ἐκ τῶν πατέρων· καὶ γὰρ πατρῶον ἔθος πληροῦ, καὶ οὐ δεῖ ὑμᾶς θαυμάζειν, ὡς ξένον τί μιν ποιήσαντος. Εἰ τοίνυν ἕνεκα περιτομῆς ὡς θεῖον ἔργον τὸ σάββατον οὐ διατελοῦν ἄργον ἄγεται, ἀλλ' ἐστίν ὅτε καὶ ἐνεργεῖν, πῶς τὸ πολὺ μᾶλλον τῆς περιτομῆς τὴν ὅλον ἀνθρωπίνου σώματος ἵασις αἰτιασθε, ὡς οὐκ ὀφείλουσαν ἐν σαββάτῳ πράττεσθαι; Ὅλοι οὖν ἐκ περιουσίας δεῖξαι, ὅτι τότε μάλιστα ἴσταιται ὁ νόμος, ὅταν αὐτὸ λῆν· ἢ γὰρ λύσις τοῦ σαββάτου τηρησίς ἐστι τοῦ νόμου, ὡς εἰ μὴ λυθῇ τὸ σάββατον, ἀνάγκη τὸν νόμον λυθῆναι· Μὴ τοίνυν ἀπὸ τούτων προσώπων ἀξιώματος κρίνετε τὴν ψήφον φησὶ· ἐπειδὴ παρ' ὑμῖν μείζονα ἔχει δῶξαν Μωσῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἰστορίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶ δικαίως κρίναι, μὴ πέρα τοῦ νομοθέτου ἐκδικεῖν τὸν νόμον.

²⁵) Ἐλεγον οὖν τινὲς τῶν ἱεροσολυμιτῶν. Τοῦτο εἰπὼν, ἐπειδὴ ἐθαύμαζον ὁρῶντες ἡρμουντὰς τοὺς φρονεῖν, ἡρέμα δὲ αὐτῶν κατεβῶν ζητούντων αὐτὸν ἀποκτείνειν, καὶ ἄρρητους μὲν ψευδομένους δὲ ἡδισαν γὰρ ὡς συμπολίται τῶν ἰδίων ἀρχόντων τὸν δόλον· ἵς ἀποδείξιν δὲ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς τὸ παρρησία αὐτὸν λαλεῖν δέχονται, καὶ μηδὲν αὐτῷ ἀντιλέγειν καὶ καταβῶσι τῶν ἀρχόντων ὡς ἐγνωκότων, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς· μὴ διαγρελλόντων δὲ τοῦτο τῷ πλήθει, αὐτοὶ δὲ τὸ ἐναντίον δοξάζοντες ἔλεγον· ὅτι τοῦτον οἶδαμεν, ὅτι ἐκ γῆς ἐστί, καὶ νῖός ἐστι τοῦ τέκτονος· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἐλθῇ, οὐδεὶς γνώσκει, πόθεν ἐστί. Τοῦτο δὲ ἐκ τῶν τοῦ Ἰσραὴλ λόγων πληρωμένοι ἔλεγον, λέγοντες· Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται, ὅπερ δηλοῖ τὴν ἐκ Πατρὸς ἄρρητον γέννησιν· καθὼς γὰρ ἐστὶ Θεός, οὐδεὶς οἶδεν τί περὶ αὐτοῦ εἰπῇ. Καθὼς δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἐκ τῶν προφητῶν ἠκούσαμεν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ κώμης ὁ Χριστὸς ἔρχεται. Διὸ ἀνέν-

²¹) Egy ténny vittem véghez, és mindnyájan. A szombat megszegését érti. „Csodálkoztok” e helyett monadtik: háborgotok, zajogtok. Ha tehát Moyses a körülmetélés miatt bontá meg a szombatot, jóllehet nem Mozystól való a körülmetélés törvénye, hanem fölülről és az atyáktól: én is az ősi szokást teljesítem, s nem kell csodálkoznótok, mintha holmi szokatlant cselekedném. Ha tehát a körülmetélés mint istenes mű végett a szombat nem foly le egészen munkátlannul, hanem néha cselekedni is lehet azon: mikép vádolhatjátok az egész emberi test meggyógyítását, mely a körülmetélésnél sokkal nagyobb, hogy szombaton nem volna szabad véghezvitetnie? Meg akarja tehát a körülményből mutatni, hogy akkor áll leginkább a törvény mikor a szombat felbontatik; mert a szombat emulasztása, a törvény megtartása; úgy hogy ha nem szünik meg a szombat, a törvénynek kell felbomlania. Ne hozzátok tehát, ugymond, ítéletet a személyek méltóságából, miután Moyses tekintélye nagyobb nálatok: hanem a dolgok természetéből. Ezt tesz; igazán ítélni, nem a törvényhozón túl sürgetni a törvényt.

²⁵) Némelyek tehát a jeruzsalembeliek közül mondták. Ezt azért mondták, mert csodálkoznak, midőn láták halálos ellenségeit nyugodni; egyszersmind titkon szemükre hányták, hogy őt halálra keresik, s noha ezt tagadják, de hazudnak. Mint polgártársaik belátták saját főnökeik ravaszságát. Annak megmutatására pedig, hogy ő a Krisztus, a szabadszólást emelik ki benne, a nélkül, hogy valaki ellenmondana neki, és vádolják az előkelőket, mert megismerték, miszerint ő a Krisztus, de ezt a népnek nem jelentették. Maguk azonban ellenkező véleményben levén mondták: Ezt tudjuk, hogy a földről való, és ácsnak fia: a Krisztus pedig, mikor jó, senki sem tudja, honnét való. Ezt azért mondták, mert Izajás beszédeit félreértették, ki igyszól: Az ő nemzetségét ki beszéli el, a mi azonban az ő kimondhatlan születését az Atyától jelenti. Ugyanis, a mennyire Isten ő, senki nem szólhat fölöle valamit. A mennyire pedig emberré lett, hallottuk a profétáktól, hogy Bethlehem

οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; ²⁷ Ἀλλὰ τοῦτον οἶδα-
μεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται
οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. ²⁸ Ἐκραξεν οὖν
ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων·
Καμὲ οἰδατε, καὶ οἰδατε πόθεν εἰμὶ· καὶ ἀπ'
ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ
πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἰδατε. ²⁹ Ἐγὼ δὲ
οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι, κακεῖνός με
ἀπέστειλεν. ³⁰ Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ
οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω
ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. ³¹ Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ
ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ
Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει
ὢν οὗτος ἐποίησεν; ³² ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι
τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα· καὶ
ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ ἄρ-
χιερεῖς, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. ³³ Εἶπεν οὖν ὁ
Ἰησοῦς· Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι,

τὼς τοῦτο λέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι μὴ εἰδότες, ὅτι διπλοῦς
ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγος.

²⁸) Καὶ οἰδατε, πόθεν εἰμὶ. Τὸ πόθεν ὧδε οὐ τὸν
τόπον δηλοῖ ἀλλ' ὅτι δυνάμενοι μαθεῖν οὐκ ἠρώτων. Τὸ
γὰρ πόθεν εἶπεν θέλων αὐτοὺς εἰς οὐρανοὺς ἀναγαγεῖν,
ὅθεν ἦν ὁ πέμψας αὐτὸν πατήρ· ὁ καὶ ἤδεσεν, εἰ καὶ μὴ
ἐμολόγουν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα,
τοῦτο αἰνέται, ἥτοι ἐλέγχει αὐτοὺς ψευδομένους λέγον-
τας τὸν Χριστὸν μὴ εἰδέναι πόθεν ἐστίν, καὶ αὐτὸν
φρῖν εἶναι τὸν ἀληθῆ Χριστόν· διὸ εὐκρίτως ἐπάγει.
Καμὲ οἰδατε, καὶ οἰδατε πόθεν εἰμὶ· οὐδὲν τοῖνυν
ἀπεικὸς ἀρροῦντέ με, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστὸς, οὐκ
εἰδότες τὸν ἐξ οὗ εἰμὶ. ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν, ἐπεὶ περ Θεὸς
εἰμι κατὰ φύσιν, καὶ νῦν αὐτοῦ. Μόνος γὰρ ἀληθῶς ὁ
νῦν τὸν πατέρα οἶδεν, ὡς ἐστὶ πατήρ, ὡς ὢν αὐτῷ ὁμο-
ούσιος, κακεῖνός με ἀπέστειλεν. Πλὴν εἰ ἀληθὴς ἐστὶν ὁ
πέμψας με, καὶ τὸν ἀπεσταλμένον ἀκολουθεῖν ἀληθῆ εἶναι,
ἂν γὰρ διὰ τῶν προφητῶν περὶ ἐμοῦ ἔφη, νῦν ἐπλήρωσεν.

³⁰) Ἐζήτουν οὖν αὐτόν πιάσαι. Ἐπειδὴ ἰσχυρὸν ὡφε-
λουμένους τοὺς ὄχλους, ἐζήτουν ἀποκτείνειν αὐτόν, ἀλλ'
ἐκωλύοντο ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὁρῶμενοι, θέλοντες
αὐτὸν ἀποκτείνειν, οὐ μὲν ἰσχυρόντες. Ἐκ τούτου δὲ μαρτά-
ρομεν, ὅτι ἐκὼν ἔπαθεν· ὥραν δὲ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους
λέγει, καὶ στανροῦ, καὶ γὰρ λόγος ἐκράτει παρὰ Ἰουδαίοις,
ὡς ἐπὶ μεγάλοις τισὶν ἡ Χριστοῦ γενήσεται παρυσία, καὶ
τερατονοργησὶ μὲν ὑπὲρ λόγον· τῆς δὲ νομικῆς παιδείσεως
ἀμείνω τὴν διδασκαλίαν εἰσοίσει. Καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας
οἱ φαρισαῖοι. Ἐντεῖθεν δέκνεται ὁ τῶν φαρισαίων σκοπός,
ὅτι οὐ διὰ τὸ σάββατον ἤθελον αὐτόν ἀποκτείνειν, ἀλλ'
ἵνα μὴ πιστεῦσωσιν εἰς αὐτόν τὰ πλήθη. Καὶ οὗτοι μὲν
οὐκ ἐτόλμων πιάσαι αὐτόν, τὸν κίνδυνον ὑφορώμενοι, τοὺς
δὲ διακόνους ἀπέστειλλον ἐκδότους ἀπλῶς τὸν θυμὸν αὐτόν
(αἱ αὐτῶν) διαναπαύοντες. Δι' ὧν δὲ ἐγόγγυζον οἱ ὄχλοι,
φαίνονται ἀποδεχόμενοι τὸν Χριστόν, καὶ θέλοντες τῶν
ἡγουμένων ἀποσχίσαι, ὅπερ αἰσθόμενοι οἱ ἡγούμενοι ἐπι-
ψαν συλλαβεῖσθαι αὐτόν.

³³) Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν. Ὁ λέγει τοι-
οῦτον ἐστίν. Σπουδαίετε ἀνελεῖν καὶ διώξαι με· μικρὸν ἀνα-
μείνατε, καὶ οὐδὲ σπουδαζόντων με κατέχειν ἀνέξομαι.
Τὸ δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, δεικνύοντος ἐστὶ
μὴ δὲ μίαν αὐτῷ γινωμὴν βλάβην, ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς
αὐτῶν καὶ τὸ πάθος ἐκούσιον. Ἐπειδὴ δὲ ἐμελλον αὐτὸν
ζητεῖν τῆς πόλεως αὐτῶν ἀλικομένης, καὶ μεμνησθαι
αὐτοῦ τῶν θανάτων, φησὶ· Ἐὰν οὖν ἀπέλθω, καὶ μετα-
μεληθῇτε ἐφ' οἷς ἐπράξατε καὶ ζητήσετε ἰδεῖν με, οὐ δύ-

σζόλ, ἐς μετ' ἐμὴν ἔλθω. Valljon iga-
zán megismerték-e a főnökök, hogy ez a Krisz-
tus? ²⁷ De ezt tudjuk, honnan való; a Krisz-
tust pedig, mikor eljő, senki se tudja, honnan
való. ²⁸ Jezus tehát kiálta a templomban, ta-
nitván, és mondván: Ismertek is engem, és
tudjátok is, honnan való vagyok. S én magamtól
nem jöttem, hanem van igazmondó, a ki engem
küldött, kit ti nem ismertek. ²⁹ Én pedig isme-
rem őt, mert tőle vagyok, s az küldött engem.
³⁰ Akarták tehát őt megfogni, de senki nem veté rá
kezét, mert még nem érkezett el órája. ³¹ A nép
közül azonban sokan hittek benne, és mondanak:
Valljon a Krisztus, ha eljő, több jelt fog-e csele-
kedni, mint ez cselekszik? ³² Hallották tehát a
farizeusok, hogy a sereg ezeket suttogja felőle,
és poroszlókat küldtek a farizeusok és főpapok,
hogy megfogják őt. ³³ Monda tehát Jezus: Még

városból származik a Krisztus. Azért okatlanul mondják ezt
a zsidók, nem tudván, hogy kétféle a Krisztusról való beszéd.

²⁸) Tudjátok, honnét vagyok. „Honnét“ itt nem a
helyet jelenti, hanem azt, miszerint megtudhaták ugyan, de
nem kérdezők. Tudnillik azt mondá „honnét“ mennybe
akarván őket fölvezetni honnét van az Atya, ki őt küldé,
a mit ő is tudtak, noha nem vallották meg. Ama szavak t. i.
Magamtól nem jöttem, ide czéloznak; vagy feddi őket,
hogy hazudnak, mintha nem tudnák honnét van a Krisz-
tus, s mégis őt mondják az igaz Krisztusnak. Azért helyesen
folytatja: Ismertek is engem, s tudjátok is honnét vagyok,
de nem ismeritek el, hogy én vagyok a Krisztus, mert nem
tudjátok azt, kitől én vagyok: én pedig tudom; mert Isten
vagyok természet szerint, és annak fia. Csakis az igaz fiu is-
meri az atyát, a mennyire atya, mert vele egylényegű, és
az küldött engem. Mindazáltal, ha az a ki engem küldött,
igazmondó: következőleg a küldöttnek is igazmondónak kell
lenni; mert a mit a proféták által rólam mondtok, beteljesíté.

³⁰) Igyekeztek tehát őt megfogni. Mivel látták, hogy
a nép okul, és kész hinni: meg akarták őt ölni, de hatalma
által tartoztatva valának, úgy hogy akarták ugyan meg-
ölni, de nem tehettek. Ebből azt tanuljuk, miszerint kész-
akarva szenvedett. Órának a szenvedés és fölfeszítettetés
idejét mondja; mert köz-hír volt a zsidóknál, hogy a
Krisztus eljövetele nagyszerű dolgokkal fog járni, és szer-
fölötti csodákat fog véghez vinni, az ő törvény helyett pedig
jobb tanítást fog behozni. És küldtek a farizeusok porosz-
lókat. Ebből kitűnik a farizeusok czélja, t. i. nem a szom-
bat miatt akarták őt megölni, hanem hogy a sokaság ne
higgyen benne. Ők azonban nem merték őt megfogni,
veszélyt gyanítván: hanem szolgálakat biztak meg e ki-
sérlettel, könnyen akarván haragjokat kielégíteni. A
közép versengése arra látszott mutatni, mintha őt
Krisztusnak elismerte, és vezéreitől elszakadni akart
volna; azt a vezérek megérezvén, megfogására szolgálakat
küldöttek.

³³) Monda tehát Jezus. Még egy kevesse. A mit
mond, ez a veleje. Ti igyekeztek engem üldözni és elvesz-
teni; kissé várakoztatok, s akkor, ha nem iparkodtok is
engem hatalmatokba ejteni: megengedem. Azt mondván:
Ahhoz megyek, a ki engem küldött, megmutatja, miszerint
incselkedéseik neki mit sem árthatnak, és szenvedése sza-
bad akaratától függ. Mivel pedig városuk bevételé után
keresni fogták őt, és csodáira emlékezni, így szól: Ha te-
hát elmegyek, és ti megbánjátok a miket cselekedtetek, és

καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. ³⁴ Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ ἐνρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν. ³⁵ Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ ἐνρήσομεν αὐτόν; καὶ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἑλλήνας; ³⁶ Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, ζητήσετέ με, καὶ οὐχ ἐνρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν; ³⁷ Ἐν δὲ τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἰστέθεικε ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω. ³⁸ Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεῖουσιν ὕδατος ζῶντος. ³⁹ Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος ὃ ἡμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐ-

τὴν ἡμέραν· ἀνεκδοκτοῦ μου πρὸς τὸν πατέρα, ὅπου ὅντα με, οὐκέτι ἐνρήσετε. Διασπορὰν δὲ ἐκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἔθνη διὰ τὸ πανταχοῦ διασπάρδειν, καὶ ἀδελφῶς ἀλλήλοις ἐπιμύνησθαι. Τὸ γὰρ παλαιὸν ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος εἰς ἓνα συνέλεκτο τόπον, καὶ οὐκ ἦν ἀλλαγῆναι, ἀλλ' οὐδὲ ἐν Παλαιστίνῃ μόνῃ. Οὐκ ἂν δὲ εἰς τὴν διασπορὰν εἰ ἔμελλε πορεύεσθαι, ἔλεγε τὸ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν· τότε γὰρ πᾶσιν ἐμυμνήσθη καὶ ἐκεῖνοι, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπαρέντες.

Διὰ τὴν ἐπιστημὴν αὐτοῦ τοῦ ἐναγγελιστοῦ, ὅτι ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ; Διὰ τὸ τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν μεγάλην εἶναι τὰς γὰρ μεταξὺ μᾶλλον εἰς τροπὴν ἀνέλθον. Ἐν τῇ ἑσχάτῃ δὲ ὁ Χριστὸς διαλέγεται, ὅτι ἐν αὐτῇ πάντες ἦσαν συγκροτημένοι· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ οὐ παρεγένετο, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ, οὐδὲ ἐν τῇ τρίτῃ, ὥστε μὴ εἰς λήθην ἀπελθεῖν τὰ λεγόμενα, μελλόντων αὐτῶν τροπῶν. Ἐν δὲ τῇ ἑσχάτῃ, ὅτε ἀνεχώρουν οἰκαδε, ἐφόδια αὐτοῖς δίδωσιν εἰς σωτηρίαν. Τὸ δὲ εἰ τις διψᾷ, τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐδένα ἀνάγκη καὶ βία ἐξέλκεται, ἀλλ' εἰ τις προθυμίαν πολλὴν ἔχει, εἰ τις ἐκκαίεται τῷ πόθῳ, τοῦτον ἐγὼ καλῶ.

³⁸) Τί οὖν ἐστίν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ καθὼς εἶπεν ἡ γραφή; Ἐνταῦθα ἐπιστήζει διὰ, ἵνα ἡ τὸ ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεῖουσιν, τοντήσῃ τῆς καρδίας, τῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ γραφή μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς Θεοῦ ἐστὶ καὶ δημιουργὸς πάσης κτίσεως, καὶ συνάρχων τῷ πατρὶ, καὶ ὅτι μέλλει ἄνθρωπος γίνεσθαι, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐκ πλάτης λυτροῦσθαι, διὰ τοῦτο τῆς γραφῆς ἐμυμνήσθη, ὅτι οὕτως, ὡς αὐτὴ λέγει, πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεῖουσιν, τὸ δαψυλὲς καὶ ἀφθονον τῆς χάριτος αἰνιττόμενος. Ζῶντος δὲ λέγει διὰ τὸ ἐνεργεῖν αἰὲ τοιαύτη γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις· ἥτις ἐπειδ' ἂν εἰς διάνοιαν ἔλθῃ, καὶ ἰδρυνθῇ, πάσης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύζει, καὶ οὐ διαλιμπάνει οὐδὲ ἴσταιται, οὐδὲ κενεοῦται. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οὐχ ἓνα ποταμὸν ἐκκαίει, ἀλλὰ ποταμούς· ἀγάτους, τὸ ἀνελιπὲς τῆς χορηγίας δηλῶν, καὶ τὸ ἀνεκδιήγητον τῆς ἐνεργείας τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὡς σημαίνει τὸ ἐπαγόμενον.

³⁹) Ἐλεγε δὲ τοῦτο, φησὶ, περὶ τοῦ πνεύματος, καὶ τὰ ἑξῆς. Τί ἐστίν, ὅπερ εἶπεν, οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον δεδομένον; ὅτι μὲν ἐπὶ τῶν προφητῶν Πνεύματος ἁγίου δόσεις ἦν, παρὰ πάντων ὁμολόγηται. Πῶς γὰρ ἂν προεκήτευσαν, καὶ τὰ μυστὰ ἐργάσαντο θαύματα ἄνευ τῆς αὐτοῦ χάριτος; Οἱ δὲ ἦν αὕτη ἡ χάρις ἀνσταλείσα, διὰ τοῦτο εἶπεν· οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον δεδομένον· οὐκέτι γὰρ προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπόπτευεν αὐτῶν τὰ ἄγια ἡ χάρις. Ἐπειδὴ οὖν ἀνέσταλτο μὲν τότε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔμελλε δὲ λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαψυλῶς ἡ χάρις,

kevéis ideig veletek vagyok, azután Ahhoz megyek, ki engem küldött. ³⁴ Keresni fogtok, de nem találtok; és a hol én vagyok ti oda nem jöhettek. ³⁵ Mondának tehát a zsidók maguk között: Hová fog ez menni, hogy mi meg nem találjuk őt; valljon a szétterjedt pogányokhoz fog-e menni, és a pogányokat tanítani? ³⁶ Miféle beszéd ez, melyet mondott: Kerestek majd engem, de nem találtok, és a hol én vagyok, oda ti nem jöhettek? ³⁷ Az utolsó napon pedig, az ünnepnek nagy napján álla Jezus, és kiálta mondván. Ha valaki szomjazik, jöjön hozzám és igyék. ³⁸ A ki hisz bennem, mikép az írás monda, az élő viznek patakjai folynak majd belőle. ³⁹ Ezt

ha majd látni akartok engem: nem láhattok, mert fölmegek az Atyához s midőn ott leszek, már többé nem találhattok. Szétterjedésnek a zsidók a pogány nemzeteket hívták, mert mindenütt el voltak terjedve, és egymással összekeverve. Ugyanis a zsidók régi népe egy helyre gyűlékezett össze, s nem lehetett mindenütt zsidót találni, hanem csak egyedül Palesztinában. Am ha a szétterjedtek közé fogott volna menni, nem mondta volna: A hová én megyek, ti oda nem mehettek, mert akkor a zsidókkal mindenütt össze vegyültek a világon szétszórt pogányok.

Miért jelölte meg az evangelista, hogy az utolsó nagy napon stb. Mert az első és az utolsó volt nagy, a közbe esőket pedig inkább élvezetben töltötték. Az utolsón szónokolt Krisztus, mert azon mindnyájan egybegyűltek; az elsőn t. i. nem volt jelen, de a másodikon sem, se a harmadikon, hogy feledékenységbe ne menjenek a mondottak, midőn kéjelegnek. Az utolsón pedig, midőn haza készültek; utaválót ad nekik üdvösségükre. „Ha valaki szomjazik” azt jelenti, hogy senki erőszakkal nem kényszerítették; hanem ha valaki nagy hajlammal bír, s ha valaki ég a kívánságtól: azt meghívom.

³⁸) Mit jelent: A ki bennem hisz mikép az írás mondja. Itt kell elválasztani, úgy hogy e szavak: Belőle, t. i. szívéből patakok fognak folyni, Krisztusnak szavai legyenek. Mivel t. i. az írás tanúsítja felőle, miszerint ő Isten fia, minden teremtménynek alkotója, az Atyával együtt öröktől való, s hogy emberré lesz, és a világot tévelygéséből megváltja: azért említé az írást, hogy t. i. a ki úgy hisz bennem, a mint az írás mondja, folyók fognak belőle eredni, mi által a kegyelem bőségét és gazdagságát jelenté. Előnek nevezi, mert mindig munkálkodik, hisz olyan a Szentlélek kegyelme, mely ha az elmébe száll s ott helyet foglal: minden forrásnál bővebben áradoz, meg nem szűnik se meg nem állapodik, se ki nem fogy. Azért nem is egy folyót mondott, hanem kimondhatlan folyókat jelenteni akarván a segély kifogyhatlanságát, és a Szentléleknek leirhatlan munkásságát, mint mutatja a következő.

³⁹) Ezt pedig, ugymond, a lélekről monda s úgy tovább. Mit jelent az, a mit mondott; mert még a Szentlélek nem adatott? Hogy a profétáknál a Szentlélek adománya vala: mindnyájan bevallják; hogyan is jövedélhettek, és számtalan csodákat vihettek volna véghez az ő kegyelme nélkül? Mivel pedig ez a kegyelem visszatartott: azért monda: még nem vala a Szentlélek adva. Hisz már nem volt nálok proféta, se a kegyelem nem tekintett szent dolgokra, áldozataikra. Miután tehát elvétetett a Szentlélek, jövőben pedig a kegyelem bővebben ki fogott

τόν οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. ⁴⁰ Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τούτων ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης. ⁴¹ Ἄλλοι ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. Ἄλλοι ἔλεγον· Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; ⁴² Οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται; ⁴³ Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. ⁴⁴ Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας. ⁴⁵ Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· Διατί οὐκ ἡγάγετε αὐτόν; ⁴⁶ Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ⁴⁷ Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι· Μὴ καὶ ὑμεῖς

τῆς δὲ τοιαύτης διανομῆς ἡ ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο· διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ὅτι Ἰησοῦς ἐνδέπω ἐδοξάσθη. Δόξαν δὲ τὸν σταυρὸν καλεῖ.

Χρὶ δὲ γινώσκουν ὅτι οἱ ἀπόστολοι πρὸ τοῦ πάθους οὐ πνεύματι ἁγίῳ τὰς λύσεις ἐποίουν, ἀλλὰ τῇ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐξουσίᾳ· ὅτι γὰρ αὐτοὺς ἐμύλην εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐπέμπειν, τότε λέγει· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· Καὶ πάλιν τῇ πεντηκοστῇ ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

⁴⁰ Πολλοὶ δὲ ᾤοντο ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐκ γὰρ τῆς ταπεινοφροσύνης τῶν ὁμμάτων αὐτοῦ ἐπίστευσαν οὗτοι· οἱ δὲ τῇ ἀπιστίᾳ ἐναπομένοντες κακοῦργον ἅπαντα φερόμενοι. ἔλεγον γάρ· Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται, καὶ τὰ ἐξῆς· ἔστω γὰρ τὸν τόπον ἡγρόν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ, διὰ τὴν ἀναστροφὴν τὴν ἐν Ναζαρέτ· ἄρα καὶ τὸ γένος ἡγρόν, ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς ἦν Δαυὶδ; ὅθεν καὶ σχίσμα ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο, δι' αὐτόν. Δισχίσθησαν δὲ καὶ οὐ κατενόησαν, καθὼς ᾤοντο ὁ προφήτης. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ποτηρία, οὐδεὶς βούλεται εἶναι, ἀλλὰ πρὸς ἐν βλέπει μόνον, ὥστε τὸν ἐπιβουλεύοντα ἀνελθεῖν. Διὸ καὶ τινες ᾤοντο ἐξ αὐτῶν ἤθελον πιάσαι αὐτόν καὶ τὰ ἐξῆς, βουλόμενοι αὐτόν ἀνελθεῖν ὡς δὴ ἀβενύτης ἐν τούτῳ τῷ κρημνῷ, ἀλλὰ τίως ἐπείχοντο, καὶ τῆς ὁμῆς ἀνεστέλλοντο, τῆς θείας αὐτοὺς κατεχούσης δυνάμεως.

⁴⁶ Χρὶ δὲ θανατῶσαι τῶν ὑπηρέτων τὴν σύνεσιν, τῶν δὲ ἀρχιερέων καὶ φαρισαίων τὴν ἀνοίαν. Οἱ μὲν γὰρ καίπερ δοκούντες εἶναι σοφώτεροι, καὶ θαύματα ὁρῶντες, καὶ γραφὰς ἀναγινώσκοντες· οὐδὲν ἀπώσαντο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐβλάβησαν· ἔλεγον γάρ· Διατί οὐκ ἡγάγετε αὐτόν; Οἱ δὲ καὶ χωρὶς σημείων ἀπὸ διδασκαλίας μόνης ἐπέισθησαν. Οὐ γὰρ ἔμπορ· οὐδέποτε ἐθανματούργησεν οὕτως ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος.

Διατί αὐτοῖς οὐ μετὰ ὁρῆς κέχρηται, ἀλλὰ κολακτικῶς λέγοντες· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; διειδοκότες, μὴ τέλειον ἀποσχισθῶσι. Συνλογίζονται δὲ αὐτοὺς ἀπὸ τεκμηρίων σφόδρα ἀνοήτων. Μὴ γὰρ ᾤοντο ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσε τις εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων; Τοῦτο δὲ αὐτοῖς μὴ πιστεύσαν ἐστὶν ἐγκλημα οὐ τῷ Χριστῷ. Τὸν ὄχλον δὲ τὸν εἰς αὐτόν πιστεύσαντα ἐπάρατον εἰπόντες εἶναι, μᾶλλον αὐτοὶ κατὰρας ἐπέθενται γεγονόσιν ἀπιστοὶ διαμεινάντες· ἐπιστημύνατο δὲ ὁ ἐναγγελιστὴς τὸ τοῦ Νικοδήμου ὄνομα, δεῖξαι θέλων, ὅτι οὐχ ὡς αὐτοὶ ἐπεύσαντο οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, ὧν εἰς ὑπέρχον ὁ Νικόδημος· παρησίαν μὲν γὰρ οὐδέπω τὴν προσήκονσαν ἐπεδείκνυτο, πλην ὥκισαν τῷ Χριστῷ.

pedig a lélekről monda, kit a benne hívők venni fogtak, mert még nem jelent meg a Szentlélek, minthogy Jezus még nem dicsőített meg. ⁴⁰ Sokan tehát a népseregéből hallván ezen beszédek, mondanak: Ez valóban a proféta. ⁴¹ Mások mondanak: Ez a Krisztus. Mások így szólának: Valljon Galileából jő-e a Krisztus? ⁴² Nemde az írás monda, hogy Dávid magvából, és Bethlehem helységéből, honnét Dávid vala, jő a Krisztus. ⁴³ Szakadás lőn tehát miatta a nép között. ⁴⁴ Némelyek azonban közölük meg akarák őt fogni; de senki sem vetette rá kezeit. ⁴⁵ Eljöttek tehát a poroszlók a főpapokhoz és farizeusokhoz, és azok kérdék őket: Miért nem vezettétek őt ide? ⁴⁶ Felelének a poroszlók: Soha ugy nem beszélt egy ember, mikép ez az ember. ⁴⁷ Ismét kérdék őket a farizeusok:

öntetni, mely adománynak kezdete a kereszthalál után lőn: azért folytatja: hogy Jezus még nem dicsőített meg. Dicsőségnak a keresztet nevezi.

Tudni való, hogy az apostolok a szenvedés előtt nem a Szentlélek erejével végeztek gyógyításokat, hanem a Krisztustól nyert hatalommal. Ugyanis mikor őket az egész világra akarta küldeni, akkor monda: Vegyétek a Szentleket. És azután pünkösztör jött rájuk a Szentlélek.

⁴⁰ Sokan, ugymond, a seregből, hallván e tanítást, mondanak: Ez valóban a proféta stb. Szavainak szerénysége miatt hittek ezek; a kik pedig hitlenségükben megmaradtak, ravaszul beszélnek mindent. Mert így szóltak: Valljon Galileából jő-e a Krisztus? és a többi. A helyet ugyan, lehet nem tudták, t. i. hogy Bethlehemből való, mert Názaretben nevelkedett: de valljon nemzetségét se tudták, miszerint Dávid nemzetségéből és családjából származott? azért szakadás is történt a nép között miatta. Meghasonlottak, és nem illetődtek meg, mikép a proféta szól. Olyan a gonoszság; senkinek nem akar engedni, hanem csak azon egyre néz, hogy az üldözöttet elveszítse. Azért, ugymond, némelyek közölük meg akarták őt fogni stb. hogy elveszítsék, és a tanítást elolthassák: azonban erről letiltattak, és dühökből kiűtettek, minthogy isteni erő tartoztatta őket.

⁴⁶ Csodálnunk kell a szolgálk okosságát, és a főpapok meg farizeusok esztelenségét. Ezek ugyanis, jóllehet bölcsesbnek látszottak, s a csodákat látták, és a szentírásokat ismerték, még sem vettek hasznot belőle, sőt inkább ez ártalmukra vált. Mert így szóltak: Miért nem vezettétek őt ide? Amazok pedig csodák nélkül, egyedül tanítására hittek. Nem mondták: soha senki így nem művelt csodákat; hanem mit? Soha senki így nem beszélt.

Miért nem bánnak velők haragosan, hanem nyájasan, mondván: hát ti is el vagytok csábítva? mert félték, hogy végre el ne hagyassanak. Azután nagyon ostobán okoskodnak ellenük, mondván: Hitt-e valaki benne a főbbek közül, vagy a farizeusokból? Holott ugyanez a hitleneket terbeli, nem a Krisztust. A benne hívő népet pedig átkozottnak lenni állítják, noha inkább ők estek átok alá hitlenek maradván. Továbbá az evangelista följegyzé Nikodemus nevét, megmutatni akarván, miszerint nem áll, az, a mit ők hazudva állítottak, hogy senki a főbbek közül nem hitt benne; mert Nikodemus is azok közül volt. Még eddig ugyan nyilvánosságot nem tanusítottak: mindazáltal ragaszkodtak Krisztushoz.

πεπλάνησθε; ⁴⁸ Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπί-
στευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων; ⁴⁹ Ἀλλ'
ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατά-
ρατοί εἰσιν. ⁵⁰ Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτοὺς, ὁ
ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν, εἰς ὧν ἐξ αὐτῶν. ⁵¹ Μή
ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ
παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γινῶ τί ποιεῖ; ⁵² Ἀπε-
κρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Μή καὶ σὺ ἐκ τῆς Γα-
λιλαίας εἶ; ἐρευνήσον καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ
τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγγίγεται. ⁵³ Καὶ ἐπορεύθη
ἐκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Valljon ti is el vagytok-e csábítva? ⁴⁸ Valljon va-
laki a főbbek közül hitt-e benne, vagy a fari-
zeusokból? ⁴⁹ Hanem ez a sereg, mely nem is-
meri a törvényt, átkozottak. ⁵⁰ Monda Nikode-
mus nekik, a ki éjjel jött hozzá, s egy vala
közölük: ⁵¹ Valljon a mi törvényünk elítéli-e
az embert, ha előbb tőle nem hallja és megtudja,
mit követett el? ⁵² Felelének és mondanak
neki: Te is Galileából való vagy-e? Vizsgáld az
iratokat és lásd, hogy Galileából proféta nem
támadt. ⁵³ És elment kiki a maga házába.

CAPUT VIII.

Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
² Ὁρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ
πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.
³ Ἄνθρωποι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς
αὐτὸν γυναῖκα, ἐπὶ μοιχεία καταληφθεῖσαν καὶ
στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ, ⁴ λέγουσιν αὐτῷ πειρά-
ζοντες· Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατελείφθη ἐπαυ-
τοφώρῳ μοιχευομένη. ⁵ Ἐν δὲ τῷ νόμῳ Μωσῆς
ἡμῖν ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι· σὺ
οὖν τί λέγεις; ⁶ Τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐ-
τόν, ἵνα ἔχωσι κατηγορεῖν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς
κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν μὴ
προσποιούμενος. ⁷ Ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐ-
τόν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὁ ἀναμάρτητος
ὑμῶν, πρῶτος βαλλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν. ⁸ Καὶ
πάλιν κάτω κύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. ⁹ Οἱ δὲ
ἀκούσαντες καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι,
ἐξήρχοντο εἰς καθέως, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρε-
σβυτέρων καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡ
γυνὴ ἐν μέσῳ οὖσα. ¹⁰ Ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς,
καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶ-

Jezus pedig az olajfák hegyére ment. ² Vir-
radatkor azonban ismét a templomba jött, és
az egész nép hozzá gyülekezett, és ő ülven
tanítá őket. ³ Hozzá vezettek pedig az írás-
tudók és farizeusok egy házasságtörésen kapott
asszonyt, s középre állítván őt ⁴ mondanak
neki kísértőleg: Mester ezen asszony most ka-
patott házasságtörésen; ⁵ a törvényben pedig
Mozses az effélélt megkövezni parancsolá ne-
künk: te tehát mit mondasz? ⁶ Ezt pedig
mondák, megkísértendők őt, hogy legyen vád-
jok ellene. Jezus azonban lehajolván ujjával irt a
földre nem figyelvén (kérdésükre). ⁷ Minthogy
pedig nem szüntek kérdezni őt, újra lehajolván
monda nekik: A ki nem bűnös közöleték, először
dobjon rá követ. ⁸ És ismét lehajolván irt a
földre. ⁹ Azok tehát hallván, és a lelkiismerettől
furdaltatván egyenkint kimentek, elkezdve a vé-
nektől, úgy hogy Jezus maga maradt, és a közé-
pen levő asszony. ¹⁰ Fölemelkedvén tehát Jezus,
és senkit se látván az asszonyon kívül, monda

⁵⁰ Εἰπὼν δὲ ὁ Νικόδημος. Λέγουσιν αὐτοὺς μὴ
ἀναγινώσκοντας τὸν νόμον, μηδὲ ποιούντας τὰ τοῦ
νόμου. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος μὲν μηδένα κελύει ἀποκρινέ-
ναι ἄνθρωπον μὴ πρότερον ἀκούσαντα, οὗτοι δὲ πρὶν
ἀκοῦσαι ἐπὶ τοῦτο ὥρμησαν, παραβάται εἰσὶ τοῦ
νόμου. Τὸ δὲ γινῶ τί ποιεῖ, τοῦτο ἐστίν, ὅτι οὐδὲ
ἀκροάσεις δεῖ ψιφῆς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀκριβοῦς. Ἀπο-
ρηθέντες δὲ ἐκεῖνοι ἀγροικότερον, καὶ θυμικώτερον κέ-
χρηται τῇ ἀντιρρήσει λέγοντες· Μή καὶ σὺ ἐκ τῆς
Γαλιλαίας εἶ. Ποῖαν γὰρ ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο πρὸς
ὅπερ εἶπεν ἐκεῖνος; δέον γὰρ ἦν δεῖξαι αὐτοῖς, ὅτι οὐκ
ἀκρίτως ἐπεμψαν αὐτὸν καλέσαντες, ἐπὶ δὲ καὶ ὀβριστικῶς
οὐκ εἰδότες περὶ τῶν γραφῶν οὐδὲν λέγουσι πρὸς αὐτόν·
Ἐρωτήσον καὶ ἴδε ἂν, ὡς εἶποι τις ὕπαρξαι, μάθε, ὅτι ἐκ
τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐγγίγεται. Τί γὰρ εἶπεν ὁ
ἄνθρωπος, ὅτι προφήτης ἐστίν; εἶπεν, ὅτι ἀκριτον ἀναιρε-
θῆναι οὐ δεῖ.

⁵⁰ Mondván Nikodemus. Megmutatja, hogy a tör-
vényt nem olvassák, se nem teszik, azt, a mit a törvény
kíván. Mert ha törvény senkit nem enged megöletni, mi-
előtt kihallgattatnék: ezek pedig kihallgatás előtt törtek
rá: csakugyan törvénszegők. Ama mondat: (mielőtt)
megtudja mit csinált (roszat), annyit tesz, hogy nem cse-
kély kihallgatásra van szükség, hanem nagyon szorgalmasra.
Am azok, kik előbb kételkedve szóltak, most dur-
ván és boszúsan felelnek vissza mondván: Hát te is Gali-
leából való vagy? De mi köze ennek ahhoz, a mit Niko-
demus mondott? Azt kellett volna nekik megbizonyítani,
hogy nem ok nélkül (kihallgatlanul) küldtek szolgákat
megfogatására: azonban e helyett sértőleg, mint egészen
tudatlanhoz az írásban, így szólnak: Vizsgáld és lásd;
mintha valaki ezt mondaná: Menj tanuld meg, hogy Gali-
leából proféta nem származott. Mert mit mondott az em-
ber? azt e, hogy proféta? nem; hanem monda: hogy nem
szabad elítéletlenül valakit megölni.

πεν αὐτῇ· Ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου; οὐδεὶς σε κατέκρινεν; ¹¹ Ἡ δὲ εἶπεν· Οὐδεὶς Κύριε. Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· Οὐδὲ ἐγὼ σε κρίνω· πορεύου, καὶ μηκέτι ἀμάρτανε. ¹² Πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε λέγων· Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. ¹³ Εἰπον οὖν αὐτῶ οἱ φαρισαῖοι· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς; ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἐστὶν ἀληθής. ¹⁴ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἰδατε πόθεν ἐρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω. ¹⁵ Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. ¹⁶ Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν· ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. ¹⁷ Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέ-

¹² Τίτος ἔνεκεν ὁ Χριστὸς εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου; διὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω περὶ τῆς Γαλιλαίας λέγειν αὐτοῖς, καὶ προφητῶν ἀποκαλεῖν, ἀπαλλάττων πάντας ταύτης τῆς ὑποφίας, καὶ διακνῆς, ὅτι οὐχ εἰς τῶν προφητῶν ἐστὶν οὐδὲ Γαλιλαίας (Chrys. ἀλλὰ τοῦ κόσμου) δεσπότης, διὰ τοῦτο φησιν, ἐγὼ φῶς εἰμι, τοῦ κόσμου. Εἰπὼν δὲ, ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί καὶ τὰ ἔξῃς περὶ νοητοῦ φωτός καὶ σκότους λέγει, τοντέστιν, οὐ μένει ἐν τῇ πλάνῃ ὁ τοιοῦτος.

¹³ Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· Οὐδὲν ἐναντιούμενον τοῖς προτέροις, φῶς ἑαυτὸν τοῦ κόσμου διαμαρτυροῦμενος, φησὶ πρὸς αὐτοὺς· Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία μου. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰμὶ, καὶ νῦν φησὶ πάλιν, ἀξιόπιστος ἐμαυτοῦ μαρτυρῶ· ὁ γὰρ Θεὸς αὐτὸς ἐαυτὸν ἀξιόπιστος μαρτυρεῖ. Οὐκ εἶπεν δὲ, ὅτι Θεὸς εἰμι, ἀλλὰ πόθεν ἐρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω, τοντέστιν· εἰ καὶ ἄνθρωπος γέγονα, οὐκ ἀπόλεσα τὸ εἶναι Θεός, ἀλλὰ μένω, ὅπερ εἰμὶ φησὶ Θεός καὶ φῶς· ὑμεῖς σαρκικῶς, καὶ φανῶς κρίνετε πρὸς τὸ φαινόμενον σῶμα μου ἀπορροῦντες· Ἐπεὶ δὲ ὡς ἄνθρωπος φαίνομαι, καὶ ἐξουθενεῖτέ με· ἐγὼ δὲ οὐκ οὕτως. Οὐ γὰρ, ὅτι ἄνθρωποι ἐστὲ, ἐξουθενῶ ὑμᾶς· τὸ γὰρ κρίναι, ἀντὶ τοῦ κατακρίναι καὶ ἐξουθενεῖν, φησιν, ἥτοι ὡς ἄνθρωπον κρῖναι, εἰ καὶ ἐδίκως κρίνουν διὰ τὴν μὴ κολάζειν, ἐπάγει τὸ, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα, τοντέστιν, οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον· ἐπεὶ εἰ ἐβουλήθη κρίναι, ὑμεῖς ἂν καταδικασμένοι ἦτε. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν. Οὐχ ὡς ἄσθενων δὲ τοῦτο ποιῆσαι ἐπήγγεινεν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν· Ἦτοι διὰ τοῦτο ἐστὶν ἀληθής ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ, ὅτι οὐ μόνος ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ ὑμᾶς καταδικάζει, ὡς ἀπιστοῦντας τῷ ἀπειστανμένῳ ἐξ αὐτοῦ. Ἦτοι τοῦτο φησὶν· Ἡ ἐμὴ κρίσις τοῦ πατρὸς ἐστὶν, οὐ γὰρ ἄλλως ἐγὼ παρὰ τὸν Πατέρα κρίνω.

¹⁷ Ὅτι δύο ἄνθρωπων ἡ μαρτυρία. Οὐχ ἀπλῶς τοῦτο ἐκλάβομεν ὡς ἐπ' ἀνθρώπων εἰρησθαι· οὐ γὰρ ἐπειδὴ δύο εἰσι, διὰ τοῦτο ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἀληθής. Οὐ γὰρ δύο εἰσιν, ὅταν ὁ εἰς ἐαυτὸν μαρτυρῇ, ἀλλ' ἵνα δείξῃ, ἐαυτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, καὶ δι' ἐαυτοῦ δείξῃ πάλιν οὐ δεόμενον ἄλλης μαρτυρίας, καὶ ἵνα μὴ τομίσῃ τις, ὅτι ἀριθμοῦ ἔνεκεν παρελίσσεται, δείκνυσιν τὴν ἐξουσίαν. Εἰπὼν γὰρ, δύο ἄνθρωπων ἡ μαρτυρία ἐστὶν ἀληθής, ἐπήγγεινεν· ἐγὼ εἰμὶ ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ ὅπερ εἰμὶ τοῦτο λέγειν οὐ παραιτήσομαι· μαρτυρῶ γὰρ ὅτι φῶς εἰμὶ τοῦ κόσμου· εἰ δὲ ἀξιόχρεως εἶναι οὐ δοκῶ, ἵπταμαι εἰμὶ μόνος, καὶ ἐαυτὸν μεμαρτύρηκα, παραλήψομαι συνηγοροῦμενον τοῖς ἐμοῖς λόγοις τὸν πατέρα τοῖς πράγμασι· συνθανατολογεῖ γὰρ, ὡς ὁράτε, καὶ

neki: Hol vannak azok, kik vádoltak, senki se ítélte el? ¹¹ Az felele: Senki, Uram. Monda tehát Jezus: Én se ítéllek, menj, és már többé ne vétkezzél. ¹² Ismét tehát szóla nekik Jezus, mondván: Én vagyok a világ világossága, a ki engem követ, nem jár sötétben, hanem az élet világosságát bírja. ¹³ A farizeusok tehát mondanak neki: Te magadról teszesz tanúságot, a te tanúságod nem igaz. ¹⁴ Felele Jezus, és monda nekik: Habár én enmagamról teszek tanúságot, igaz az én tanúságom, mert tudom honnét jöttem, és hová megyek; ti pedig nem tudjátok, honnét jöttem, és hová megyek. ¹⁵ Ti test szerint ítélték: én nem ítélek senkit; ¹⁶ s ha ítélek is, az én ítéletem igaz; mert nem vagyok egyedül: hanem én, és a ki engem küldött, az atya. ¹⁷ És a ti törvénytek-

¹² Miért mondta Krisztus nekik: Én vagyok a világ világossága? Mert szüntelen Galileát hánytorgatták, és profétának nevezték; ezen hibás véleményt tehát mindnyájoktól elhárítani, és megmutatni akarván, miszerint ő nem a proféták közül való, se nem Galileának szülöttje, hanem a világnak ura; ezt mondá: Én vagyok a világ fényje. Midőn pedig így szól: A ki engem követ, sat.: szellemi világról és sötétségről szól; az az: nem marad az efféle, tévedésben.

¹³ Te tenmagadról tanusítasz. Nem mond nekik semmi ellenkezőt az előbbiekkal, ha magát a világ világosságának tanusítja. Ha én tanusítok is enmagamról, igaz az én tanúságom; mert miután Istentől vagyok, és tőle természet szerint mint fiú születtem, hitelesen bizonyíthatok magamról; mert Isten maga magának hiteles tanúja. Nem így ejté pedig a szót: Isten vagyok: hanem, honnét jöttem, és hová megyek; az az: habár emberré lettem, de maradok a mi természetemnél fogva vagyok, Isten, és világosság. Ti testileg és rosszul ítélték, hacsak a látható testemre néztek. S mivel embernek látszom, le is néztek; én pedig nem úgy. Mert azért, hogy emberek vagytok, meg nem vetlek titeket. Itélni e helyett mondatik, elítélni, és megvetni. Vagy mintha valaki ezt vetné ellene: ha igazságtalanul itélünk, miért nem büntetsz? így nyilatkozik: Én nem ítélek senkit, az az: nem azért jöttem, hogy itéljem a világot; mert ha itélni akarnék, ti bizonyára kárhoztatva lennétek. Ezt jelentik ama szavak: Az én ítéletem igaz. Nem gyengeségből hozta fel továbbá: mert nem vagyok magam egyedül: hanem amazoknak felfogásához képest. Vagy: azért igaz az én ítéletem, mert nem csak én hanem az atya is kárhoztat benneteket, mint olyanokat, kik az ő küldöttjének nem hiszték. Vagy ezt akarja mondani: Az én ítéletem az atyáé, mert én nem ítélek másképp mint az atya.

¹⁷ Mert két embernek tanúsága. Ezt nem úgy értjük, mintha csupán az emberek értelme szerint lenne mondva. Hisz azért, mivel ketten vannak, még nem mindjárt igaz a tanúság. De nincs is ott kettő, hol egy tanusít önmagáról. Hanem, hogy magát az atyával egylényegűnek bizonyítsa be, és újra megmutassa, miszerint önmagától másnak tanúságára nincs szüksége, végre, hogy ne gondolja valaki, mint ha ez csak szám végett állítottott volna, kimutatja hatalmát. Miután t. i. elmondá: hogy két embernek tanúsága igaz, így folytatja: én vagyok, a ki magamról tanúságot teszek, és a mi vagyok, azt megvallani nem kételkedem, bizonyítom t. i. hogy a világ világossága vagyok. Ha pedig nem látszom hitelesnek lenni, mivelhogy egyedül vagyok, és enmagamról bizonyítok: hozzáveszem az atyát, ki az én

γραφται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν. ¹⁸ Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ. ¹⁹ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Πού ἐστιν ὁ πατήρ σου; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὐτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου, εἰ ἐμὲ ἤδεите, καὶ τὸν πατέρα μου ἤδεите ἂν. ²⁰ Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίσταν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἔλθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. ²¹ Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. ²² Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; ²³ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμὶ· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. ²⁴ Εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε

συνεργάζεται. Τοῦτο δὲ μὴ συνιέντες οἱ τάλανες περὶ τοῦ κατὰ σάρκα νομισθέντος Πατρὸς εἰρησθαι ταῦτα ἐπέλαβον. Ἀπὸ ληροῦντες ἔλεγον· Πού ἐστιν ὁ πατήρ σου; εἰ γὰρ ἄνθρωπον φησιν ὑποπτεύετε τὸν πατέρα μου εἶναι, οὐκοῦν οὐδὲ ἐμὲ οἴδατε. Εἰ γὰρ ἐπίστασθε φησιν, ὅτι καὶ ὁ υἱός, εἰ καὶ σάρκα περιέκειται, οὐδὲν ἧτον ἐστὶν ὑπὲρ σαρκός, ἐπεγινώσκετε ἂν καὶ τὸν πατέρα μὴ τόπω κατεχόμενον, ἀλλὰ πάντα ἐν αὐτῷ γέροντα.

²⁰) Ταῦτα τὰ ῥήματα. Τοῦτο φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν παρησίαν αὐτοῦ ἐνεδεικνύμενος. Τὸ δὲ οὕτω ἐκλήθην ἡ ὥρα αὐτοῦ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ, οὐδέπω ἦν καιρὸς ἐπιτήδειος καθ' ὃν ἤθελεν σταυρωθῆναι. Ἦτοι ὁ καιρὸς οὐ παρῆν, ὅσοντι οὐκ ὥρισε ὁ Πατήρ, καθ' ὃν συνέφερε μῆναι αὐτόν, ἐπὶ γῆς. Ἐν τῷ ἱερῷ ἐδίδασκεν ὡς διδάσκαλος ὅπερ δὲ ἔδεικνεν αὐτοῦς. Θανατῶν τοίνυν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπὶ τοιαύτῃ παρησίᾳ, καὶ τοιοῦτοις ἐλέγχοις μηδὲν δεικνύσθαι κατασχέειν αὐτόν ταῦτα φησί.

²¹) Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἀπελθεῖν μὲν δεῖ προσῆκει, ὅπου γενομένο μοι ζητοῦντες πλησιᾶσαι οὐ δύνασθε· τοῖ δὲ εἰς ἐμὲ ἁμαρτήματος δώσετε δίκην· ζητήσουσι γὰρ αὐτὸν πεσόντες εἰς ἄδου, καὶ ταῖς τῶν κολαστηρίων ἐμπροσθέντες βασάνοις.

Εἰπόντος δὲ τοῦ Κυρίου, ὅτι ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. κακίαν ὑποπτευσάντων τοῦτο αὐτόν λέγειν βουλόμενοι (βουλόμενοι) ἑαυτὸν προχειρίσασθαι, δεικνύς τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ὑποψίας, καὶ ἀναιρῶν αὐτήν, ἐπάγει· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, τοῦτέστιν, οὐδὲν θανατοῦν τοιαῦτα ὑμᾶς ἐννοεῖν ἀνθρώπους σαρκικοὺς ὄντας, καὶ οὐδὲν πνευματικὸν λογισμένους· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ πράξω τί τοιοῦτον, ἀνοθεν γὰρ εἰμι, τοῦτέστι τῆς ἀνωτάτω καὶ ὑπερκειμένης τὰ πάντα φύσεως· τὸ γὰρ ἀνοθεν τὴν ἐκ Πατρὸς γέννησιν δηλοῖ. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμοὶ οὐκ ἀρμόζει ὡς ἀνοθεν ὅτι Θεὸς τὸ γενέσθαι, ἢ ἀποθνήσκειν, ὅπερ ὑμῖν τοῖς οὐσι κάτωθεν καὶ ὑπὸ φθορᾶν. Εἶτα, εἰπὼν ὑμῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, δείκνυσιν ἐντείνεσθαι, τί μὲν ἂν νοοῖτο τὸ ἀνω, τί δὲ τὸ κάτω. Οὐ τὸ μὴ σάρκα δὲ ἀνελθῆναι τὸ μὴ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου φησιν· ἀλλὰ τὸ πόρρω εἶναι τῆς ἐκείνων ποτηρίας· κόσμον γὰρ ἐνταῦθα τὰς σαρκικὰς ἐντολὰς φησί.

ben írva vagyon: hogy két ember tanúsága igaz. ¹⁸ Én vagyok, ki magamról tanusítok, tanúságot tesz rólam, a ki engem küldött az atya. ¹⁹ Mondának azért neki: Hol van a te atyád? Felele Jezus: Se engem nem ismeretek, se az én atyámat. Ha engem ismernének, valóban atyámat is ismernének. ²⁰ Ezen szavakat mondotta Jezus a kincstárnál, tanítván a templomban. És senki se fogta meg őt, mert még nem jött el órája. ²¹ Ismét monda tehát nekik Jezus: Én elmegyek, és ti majd kerestek engem, és a ti bűnötökben meghaltok. A hová én megyek, ti oda nem jöhettek. ²² Mondának erre a zsidók: Valljon megöli-e önmagát, mivel azt mondja: a hová én megyek, ti oda nem jöhettek? ²³ És monda nekik: Ti alulról vagytok, én fölülről vagyok. Ti e világból vagytok: én nem vagyok e világból. ²⁴ Azért mondtam nektek: hogy bűneitekben meghaltok; mert ha nem hiszitek, hogy

szavaimat tényekkel erősíti, mert csodákkal velem, mikép látjátok, közremunkál. De a nyomorultak ezt nem értvén úgy fogták föl, mintha a vélt testi atyjáról mondatott volna. Azért balgatagul kérdezék: Hol van a te atyád? Ha, ugymond, embert vélték atyámnak, úgy engem sem ismeretek. Mert ha meggyőződtek volna, ugymond, hogy a fiu, habár testet hordoz, semmivel sem kisebb, hanem a testen fölüll áll: úgy megismernének valóban, hogy az atya sincs hely által korlátozva, hanem mindent magában hord és foglal.

²⁰) Ezen szavakat. Ezt azért jegyzi meg az evangélista, hogy bátorságát kimutassa. „Nem jött el még órája“, e helyett mondatik: nem volt még itt a kellő idő, melyben meg akart feszítettetni. Vagy, az idő meg nem érkezett el, melyet az atya határozott s, meddig a földön kelle maradnia. A templomban tanított, mint tanár, a mi boszontá őket. Az evangélista tehát mintegy bámulván a fölött, miszerint olyan szabad-szólás és olyan feddés mellett senki nem birta őt megfogni, az előbbi észrevételt tevő.

²¹) Én elmegyek, és keresni fogtok engem. A mit mond, ez az értelme. El kell mennem oda, hol ha leszek, bármint akarjatok közelíteni hozzám, nem tehetitek; sőt az ellenem elkövetett bűnért lakolni fogtok. Keresni fogják t. i. ha majd a pokolba rohannak, és a büntető helyek kinjaira vettetnek.

Mivel az Urnak ama nyilatkozatára: a hová én megyek, ti nem jöhettek, azok azt gyaníták, hogy ezt öngyilkosságról mondta: ő megmutatván efféle gyanujok okát s azt megczáfolván, így szól tovább: Ti alulról vagytok, az az, nem csoda ha ti testi emberek levén, és semmi szellemi föl nem fogván efféléket gyanítatok: de én ilyen valamit el nem követek; mert fölülről vagyok, az az: fenső és mindent tulhaladó természetű; t. i. e kifejezés: „fölülről“, az atyától való születését jelenti. A mit tehát mond, ebben áll: Hozzám, mint fölülről való Istenhez nem illik futni, vagy meghalni, mint ti tennétek, kik alulról vagytok és romlásnak alávetve. Azután ama szavakkal: ti e világból vagytok, én nem vagyok e világból, megmutatja, mit értett legyen a „fölülről, és alulról való“ kifejezés által. Nem azt jelenti tehát, hogy nem vett föl testet, midőn mondja: nem e világból vagytok: hanem, miszerint távol van a zsidók gonoszságától; ugyanis világ szóval itt a világi s testi gondolatokat jelenti.

ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ. ³² Καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. ³³ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ εἶπον· Σπέρμα Ἀβραάμ ἐμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις, ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστί τῆς ἁμαρτίας. ³⁵ Ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ³⁶ Ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὅπως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. ³⁷ Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. ³⁸ Ἐγὼ δὲ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ μου, λαλῶ καὶ ὑμεῖς οὖν ὁ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε. ³⁹ Ἀπεκρί-

βησαν οἱ υἱοὶ, καὶ ἐτέρους πολλοῖς. Εἶτα δεικνύσι τὸ διάφορον δούλου, καὶ ἐλευθέρου· ὁ γὰρ μὴ μένων φησὶν εἰς τὸν αἰῶνα δούλος ἐστί τῇ φύσει, καὶ οὕτως ἐάντων, οὕτως ἄλλον δύναιται ἐλευθερώσαι, μένει δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ὁ υἱὸς ὡς φύσει Θεός, ὃς ἐὰν ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὅπως ἐλεύθεροι ἔσεσθε· τὸν μὲν γὰρ δούλον ἐκβάλλει τῆς οἰκίας κακογυμνουμένη πολλὰκις ὁ δεσπότης· ὁ δὲ υἱὸς ὡς δεσπότης οὐκ ἔχει τὸν ἐξουσία. Οὕτως ὁ μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ δεδουλωμένος ἔξω καθίσταται τῶν παρὰ Θεοῦ καλῶν, τῇ διηρηκῇ κολάσει παραδιδόμενος· ὁ δὲ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἀπολαύσας, καὶ ἐν νουὶ τῆς καταστάσεως, διηρηκῇ τῶν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν δέχεται τὴν ἀπόλαυσιν.

³⁹ Ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ. Πάλιν τοῦ Ἀβραάμ ἐάντων ἐπισημαίνονται. Τί οὖν ὁ Χριστός; βουλόμενος οὐκ ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦς συγγενείᾳ καλεῖσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ κατὰ προαίρεσιν ἀρετῇ, ἐπάγει· εἶδει ὑμᾶς, εἰ ἠθέλητε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ὀνομασθῆναι, τοὺς ἐκείνων μιμήσασθαι τρόπους. Εἶτα δεικνύς αὐτοῖς μὴ συνιέντας, ὅτι Πατέρα ἰδίον ἔλεγε τὸν Θεόν, οἰκονομῇ τὸν λόγον, καὶ οὐ λέγει ἐν τούτοις ἀκοῦσαι τὴν ἀλήθειαν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλήθειαν δὲ λαλῆσαι φησὶ, τούτῳστιν, οὐκ ἐν τύποις καὶ σχήμασι τὴν εὐσεβίαν ἐπιτηδεύει, ἀλλὰ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεύει. Εἶτα ἐν τῷ εἰπεῖν, ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν, πατέρα αὐτῶν τὸν διάβολον φησὶ, ὡς μιμουμένους τὴν αὐτοῦ ποτηρίαν, ἐκείνων παῖδα καλῶν ἔκαστον, οὐ τὰ ἐπιτηδεύματα σπουδάζει ποιεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωσαν, ὅτι τῆς ἐξ Ἀβραάμ συγγενείας ἐξωθεῖ αὐτοῖς, χαλεπαίνουσι σφόδρα, καὶ ἐκ πορείας αὐτοῖς οὐ γενεῖσθαι λέγουσι, καὶ τὸν Θεὸν πατέρα ἐκείνων ἐπιγοράφονται· ἡμεῖς τοίνυν φασιν ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν, οὐ μὴν ὡς σὺ δὶς, πλῆγίως τοῦτο εἰπόντες ὡς ἐκ πορείας λέγοντες συνεληφθῆναι τὴν ἁλίαν πατρίαν. Τί οὖν ὁ Κύριος; ἀπὸ τῆς αὐτῶν φωνῆς σφοδρότερον ποιεῖται τὸν ἐλεγχον, καὶ φησὶ· Εἰ ἠγαπάτε με, τοῦτο σημείον ἦν, ὅτι ἐκ Θεοῦ ἦτε· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω. Καὶ τὸ μὲν ἐξῆλθον, φησὶ, ἵνα τὴν ἀναρχον αὐτοῦ ἐκ πατρὸς σημαίνῃ γεννησιν. Τὸ δὲ ἤκω προστίθησι τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκὸς παρόδον δηλῶν. Αὐτὸ τοῦτο δὲ λέγει ἐάντων ἀπεσταλθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκὼν ἐνδοκία πατρὸς σαρκωθῇ· τὰ πρόποντα οὖν τῇ οἰκονομίᾳ λαλεῖ. Εἶτα δεικνύς τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ἀνηκολούθου ἐπάγει, διὰ τοῦτο φησὶν οὐκ οἴδατε τὴν ἐμὴν λαλίαν, ἐπειδὴ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ οὐδέχετε, ὅτι ἡ διάνοια ὑμῶν κατεινῇ ἐστί, καὶ ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν, ἐπειδὴ ὑψηλός ἐστιν. Εἰπὼν οὖν δύνασθε, ἦτοι τὸ οὐ δύνασθε, ἀπὸ τοῦ οὐ βουλεύσθε φησὶν, οὐ γὰρ ἐπὶ τὴν

νακ monda: Ha ti megmaradtok az én tanításomban, valóban tanítványaim vagytok, ³² és megismeritek az igazságot, és az igazság megszabadít benneteket. ³³ Felelének neki s mondanak: Ábrahám magva vagyunk, és soha senkinek nem szolgáltunk; mikép mondod te, hogy szabadok lesztok? ³⁴ Felele nekik Jezus: Bizony bizony mondom nektek: minden, a ki bűnt cselekszik, a bűnnek szolgája. ³⁵ A szolga pedig nem marad a házban örökké: de a fiu megmarad örökké. ³⁶ Ha tehát a fiu megszabadít titeket, valóban szabadok lesztok. ³⁷ Tudom, hogy Ábrahám magva vagytok; de meg akartok engem ölni, mert az én beszédem nem fog rajtatok. ³⁸ Én a mit atyámuál láttam, azt beszélem: ti is hát, a mit atyátoknál láttatok, cseleksztok. ³⁹ Felelének és

babyloniaknak, és sok másoknak. Azután megmutatja a különbséget a szolga és szabad között; a ki nem marad örökké, az, ugymond, természeté szerint szolga, és se magát, se mást meg nem szabadíthat; örökké pedig csak a fiu marad, mint természeténél fogva Isten, ki ha megszabadít benneteket, valóban szabadok lesztok. A szolgát ugyan, ki rossz indulatú, az ur sokszor kiveti a házból: de a fiúnak, mint urnak, nem kell kimennie. Ugy szintén, a ki a bűnnek szolgál, kizáratik az Isten által készített boldogságból, és örökkös büntetésre vettetik: a ki pedig ön bűneitől való mentességet élvez, az a fiu állapotjára jutván az Istentől rendelt boldogságot örökre élvezi.

³⁹ Felelének és mondanak neki: Ismét mint Ábrahám ivadéki dicsekednek. Mit felel hát Krisztus? Azt akarván, hogy ne a természeti rokonságban dicsekedjenek, hanem a szabad akaratú erőnyben: így folytatja a beszédet: ha Ábrahám fiainak akartok nevezetni, annak erkölcsét kell követnetek. Azután annak jeléül, hogy nem értették őt a zsidók, midőn az Istent tulajdon atyjának mondá, alkalmazza a beszédet, és nem mondja, hogy ezen igazságot az atyától hallotta, hanem hogy az Istentől. Igazságot beszélek, ugymond, az az, nem jelképekben és külső szertartásokban álló istentiszteletet tanítok, hanem azt, mely szellemben és igazságban áll. Továbbá ama mondatában: ti a ti atyátok műveit cseleksztok, atyjuknak az ördögöt állítja, mert követik annak gonoszságát; t. i. mindenkit annak gyermekeül hív, kinek irányát és igyekezetét siet követni. Midőn aztán észrevették, hogy Ábrahám rokonságából kizárja őket, hevesen föllázadtak, és állíták, hogy ők paráznaságból nem születtek, és maguknak Istent tulajdoníták atyul. Nekünk tehát, így szólnak — csak egy atyánk van az Isten, nem mint neked, kettő; a mit mellesken hozzá gondoltak, mintha a szent szűz paráznaságból fogant volna. Mit szól tehát az ur? Azoknak tulajdon szavaiból szövi a keményebb megfeddést, mondván: Ha szeretnétek engem, ez jel volna, hogy Istentől vagytok, mert én Istentől származtam, és jövk. „Származtam” azért mondja, hogy avval az ő öröktől való születését az atyától jelentse. „Jöttem” pedig hozzátesszi, jelentvén e világra való jövetelét testben. Azért állítja továbbá magát Istentől küldetettnek, mert az atya tetszése szerint önként vette föl a testet. Olyant mond tehát, a mi a megtestesülést illeti. Azután az ő makacsságuknak okát kijelentvén, így folytatja: Azért nem ismeritek tanításomat, mert Isten igéjét be nem fogadjátok, minthogy felfogástok s elmétek alacsony; az én szavam pedig nem fog rajtatok, mert magasztos. Midőn e szót használja nem hallgathatjátok, azt e

θησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν. ⁴⁰ Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἀνθρώπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. ⁴¹ Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. Εἰπον οὖν αὐτῷ· Ὑμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἐνὰ πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν. ⁴² Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἡγάπατε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἦκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαντοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. ⁴³ Διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκοῦναι τὸν λόγον τὸν ἐμόν. ⁴⁴ Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας, τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν, ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. ⁴⁵ Εἰ γὰρ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. ⁴⁶ Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; ⁴⁷ Ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ. ⁴⁸ Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ·

γίναν ἀναγέρει τοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μοθηρὰν αὐτῶν προαίρεισιν.

⁴⁴) Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ (διαβόλου ἐστέ). Πρεπωδέστερον ὁ διάβολος ὀνομάζεται ὑμῶν πατὴρ· τοῦτο δὲ φησιν, οὐχ ὅτι τοῦ εἶναι αὐτοῦς ὁ διάβολος αἴτιος, ἀλλὰ τὸ ποτηρὸν γενέσθαι. Τὸ δὲ, ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν φησιν, ἐπειδὴ συνεχῶς κατηγοροῦν αὐτοῦ, λέγοντες, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν· λέγει οὖν, ὅτι καὶ τοῦτο ἐκτείνον· ἐκτείνον γὰρ ἔκτεν τὸ ψεῦδος πρῶτον λέγων· Ἦ ἀνὴρ φάγησθε, διανοήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ αὐτοὺς αὐτῷ ἐχρήσατο ὡς ἰδίῳ, αὐτοὺς γὰρ ἐστὶν ὁ καὶ τοῦ ψεύδους πατὴρ, ὃς ἐπειδὴ περ αὐτὸ καὶ γεγέννηκεν, πρῶτος αὐτὸ προβαλὼν ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀδὰμ φωνῇ, ἑτερά τε ἀπ' ἐτέρων πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, τῷ ἰδίῳ κέχρηται ἔργῳ. Τὸ οὖν ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι καὶ ψεύστης ἐστὶ καὶ πατὴρ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους, δηλον, ὅτι πρῶτος αὐτῷ χρησάμενος· ἐγὼ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἀληθῆ λέγω ὑμῖν, διὰ τὸ οἰκίῳς ὑμᾶς ἔχειν πρὸς τὸ ψεῦδος, τὴν παρ' ἐμοῦ λεγομένην ἀλήθειαν οὐ προσέσθε· εἰ δὲ μὴ, εἶπατε τὸ ἔργημά μου· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὅπερ φησὶ τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας. Οὐ γὰρ ὡς ἐλέγχοντος τινός, ἢ ἐλέγχοντος προσδοκῶντος τοῦτο φησὶν· ἀναιροῦντος δὲ μάλλον καὶ ἀποφάσκοντος παντελῶς τὸ περιπεσεῖν ἁμαρτία δύνασθαι τὸν τοῦ Θεοῦ νόον. Εἰτα δείκνυσιν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ἀνηκολούθησιν ὡς πῶς τι συμπέρασμα ἀποδόντες πρὸς τὸ, διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐκ ἀκούετε, ὅτι οὐ δύνασθε ἀκοῦναι τὸν λόγον τὸν ἐμόν. Ὁ γὰρ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, φησὶν, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγον τὸν πιστεύοντα, καὶ πειθομένους αὐτῷ, οὐχ ὡς κατ' ὅσους ἐκ Θεοῦ γεγονότας, ἀλλ' ὡς ἐξ αἰτίου.

⁴⁸) Οὐ καλῶς λέγομεν. Σαμαρείταιν αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ὡς ἀδιαφοροῦντα περὶ τὰς νομικὰς ἐντολὰς· μέμνηται

mondának neki: A mi atyánk Ábráhám. Monda nekik Jezus: Ha Ábráhám fiai volnátok, úgy Ábráhám tetteit követnétek. ⁴⁰ Most pedig meg akartok ölni, az embert, a ki nektek igazságot beszéltem, melyet Istentől hallottam; ezt Ábráhám nem cselekedte. ⁴¹ Ti atyátok műveit cseleksztitek. Mondának azért neki: Mi nem születünk parázñaságból, egy atyánk van, Isten. ⁴² Monda nekik Jezus: Ha Isten volna atyátok, úgy szeretnétek engem, mert én Istentől származtam, és jövök, mert nem enmagamtól jöttem, hanem Az küldött engem. ⁴³ Miért nem ismeritek meg az én beszédemet? mert nem birjátok hallani tanításomat. ⁴⁴ Ti az ördög atyától vagytok, és a ti atyátok kívánságait akarjátok cselekedni. Az gyilkos volt kezdetől fogva, és az igazság mellett nem állott, mert igazság nincs benne. Mikor hazugságot szól, magából beszél; mert hazug, és atyja (a hazugságnak). ⁴⁵ Nekem pedig, mivel igazságot szólok, nem hisztek. ⁴⁶ Kicsoda közöletek vádolhat engem bűnről? ha igazságot szólok nektek, miért nem hisztek nekem? ⁴⁷ A ki Istentől van, Isten igéit hallgatja. Ti azért nem hallgátjátok, mert nem vagytok Istentől. ⁴⁸ Erre a zsidók felelének mondván: Nem jól mondjuk-e mi, hogy te samaritán vagy és ördögöd

helyett mondja, nem akarjátok hallani, hisz nem természetüket okozza hanem az ő gonosz akaratukat.

⁴⁴) Ti az ördög atyától vagytok. Leghelyesebben az ördög mondathatik a ti atyátoknak. Ezt nem úgy érti, mintha az ördög volna létező oka, hanem mert gonoszak. „Az nem állott az igazság mellett“ azért mondja, mert szüntelen vádolák őt mondván: nem Istentől való. Azt állítja tehát, hogy ez is az ördögtől való, mert az szülte az első hazugságot, mondván: A mely napon enni fogtok, felnyílnak szemeitek. Ő élt hazugsággal mint tulajdonával, mert ő a hazugságnak is atyja, mint a ki ezt szülte; midőn első használta azt Ádám megszólításában, mást mondván neki más helyett, tehát saját művét használta. E szavak tehát: mert hazug, és atyja, annyit jelentenek: hazug, és a hazugságnak is atyja; világos, mert ő élt vele legelőször. Ellenben, miután én igazakat beszélek nektek, ti pedig a hazugságot szerettétek meg, az általam előadott igazságot elmellőztétek. Vagy ha nem: adjátok elő bűnötmet. Ezt akarja mondani ezen szavakkal: kicsoda közöletek vet szememre bűnt? Nem mintha valaki őt feddené vagy ő szemrehányást várna, hanem lehetlennék állítja, és teljesen tagadja, hogy az Isten fia bűnbe eshetik. Azután kimutatja makacsságuknak okát, s mintegy megfaji azt, a mit mondott: miért nem akarjátok az én beszédemet hallani? mert nem hallgathatjátok tanításomat. Am a ki Istentől van, ugymond, Isten igéit hallgatja; Istentől valóknak mondván a hívőket, és engedelmeseket, nem mintha lényökre nézve Istentől születtek volna, hanem mert ő az alkotó.

⁴⁸) Nem jól mondjuk-e. Samaritának nevezik, mert a törvény parancsolatait nem tartá becsben; valamint a

Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις; ⁴⁹ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με. ⁵⁰ Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ⁵¹ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ⁵² Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Νῦν ἐγνωσκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις, ἐὰν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. ⁵³ Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραὰμ, ὅστις ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; ⁵⁴ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, ἢ δόξα μου οὐδὲν ἔστιν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι Θεὸς ἡμῶν ἐστι. ⁵⁵ Καὶ οὐκ ἐγνωσκατε αὐτόν· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. ⁵⁶ Ἀβραὰμ ὁ πατήρ ὑμῶν

γὰρ πως τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἑλληνικοῖς ἢ ἐκείνων λατρεῖα. Λαίμοναν δὲ πάλιν φασὶν αὐτόν, ὅτι τοῖς δαίμοσιν ἔθος τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτὸν μετατιθέναι, τοῦτο δὲ ἐλεγον τὸν Χριστὸν ποιεῖν, ἐπειδὴ ἐλεγον ἑαυτὸν Θεοῦ υἱόν, καὶ Θεὸν ἑαυτὸν εἶναι. Τί οὖν πρὸς τοῦτο φησὶν ὁ σωτήρ; Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, τοῦτο δὲ ἐμφαντικῶς φησιν, ἑαυτὸν μὲν ἐλευθερῶν τῆς λοιδορίας, ἐκείνους δὲ μᾶλλον δεικνύς τοιοῦτους ὄντας· τιμῶν δὲ τὸν πατέρα ταῦτα φημί, δεικνύς αὐτὸν πατέρα ὅντα υἱοῦ ἀναμαρτήτου. Ἐπεὶ οὖν τὸν πρὸς τιμὴν Θεοῦ ταῦτα λέγοντα ἐμὲ ἀτιμάζετε, οὐ μόνον εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτόν δυσσεβεῖτε τὸν πατέρα. Εἰ οὖν ἐγὼ διὰ ταπεινοφροσύνης παρορῶ τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν, ἀλλ' ὁ πατήρ ζητεῖ τὴν ὅλην δόξαν, καὶ τιμὴν, ὡς εἰς αὐτόν ἀναβασινοῦσης τῆς ἀμαρτίας.

⁵¹) Προειρηκὸς δὲ, ὅτι ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει, νυν φησὶν· Ἐὰν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, δεικνύς ἑαυτὸν κατὰ φύσιν ὄντα Θεόν. Οὗτος δὲ τηρεῖ τὴν θείαν ἐντολήν, ὁ κατὰ μηδένα τρόπον παραβαίων τὰς θείας πράξεις· οὗτος καὶ ἀκούει τῶν θείων λόγων. Θάνατον δὲ φησὶν ἐπαυθῆαι οὐ τὸν σαρκικόν, ὃν ἐπομένονσι πάντες, ἀλλὰ θάνατον ὀνομάζει τὸν μέλλοντα, τὸ δι' αἰῶνος κολάζεσθαι, ὅστις ἐστὶν ἡ γέεννα, καὶ ὁ σκόληξ, καὶ γὰρ καὶ ζωὴ ἐστὶν ἡ ἀκατάπαυστος ἀπόλαυσις. Εἰς τὸν αἰῶνα γὰρ φησὶ, τοντῆσαι τὸν μέλλοντα· ὁ γὰρ τηρῶν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, τὸν ἐπόμενον τῇ ἀμαρτίᾳ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ, εἰ καὶ γεύσῃται τοῦ κοινῆς θανάτου.

⁵⁴) Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω. Οὐ τοῦτο φησὶν ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἢ δόξα αὐτοῦ διὰ τὸ δοξάζειν ἑαυτόν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν τοῦτο φησὶ· ἄμα δὲ καὶ αἰνιττόμενος τὸ ὁμοούσιον τῆς δόξης τοῦ πατρὸς. Διὸ ἐπάγει· Ἐστὶν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με· ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον φησὶ δοξάζομαι ὡς υἱὸς αὐτοῦ ὢν, καὶ τῆς αὐτῷ φύσεως. Διὸ δὲ τοῦ ἐπαγαγεῖν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἐστι, καὶ οὐκ ἐγνωκατε αὐτόν, δεικνύσιν, ὅτι οὐ μόνον πατέρα αὐτὸν οὐκ ἴσασιν, ἀλλ' οὐδὲ Θεόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. Οὐ γὰρ τὸ λέγειν ἐμὲ, ὅτι οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης· ὑμεῖς γὰρ λέγοντες αὐτόν εἶναι, ψεύδεσθε, ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

⁵⁶) Ἀβραὰμ ἡγαλλιάσατο. Ἡμέρας αὐτοῦ λέγει τὴν τοῦ στανροῦ, ἥτις προδιετυπώθη, ὅτι τὸν Ἰσαὰκ ἀνέφε-

van? ⁴⁹ Felele Jezus: Nekem ördögöm nincsen, hanem tisztelem atyámat, és ti tiszteletlenséggel illettek engem. ⁵⁰ Én pedig nem keresem az én dicsőségemet. Van a ki keresi, és megítéli. ⁵¹ Bizony bizony mondom nektek, ha valaki az én tanítmányomat megtartja, a halált elkerüli örökre. ⁵² A zsidók erre mondanak: Most tudjuk, hogy ördögöd vagy. Ábrahám meghalt, és a proféták; te pedig állítod: ha valaki tanítmányomat megtartja, a haláltól ment marad örökre. ⁵³ Valljon te nagyobb vagy-e Ábrahám atyánknál, ki meghalt, és a proféták meghaltak; kinek tartod magadat? ⁵⁴ Felele Jezus: Ha én magamat dicsőítem, az én dicsőségem semmi; van atyám, ki engem dicsőít, kiről azt mondjátok, hogy a ti Istentek. ⁵⁵ De nem ismeritek őt, én pedig őt ismerem; és ha azt mondanám, hogy nem ismerem őt, hasonló lennék hozzátok, hazug. De ismerem őt, és igéjét megtartom. ⁵⁶ Ábrahám a ti atyátok

szamaritánok istentisztelete a pogány nemzetekével némileg össze volt vegyítve. Ördögösnek pedig mondják, mert az ördögök szokása, az Istent illető tiszteletet önmagára általvinni, a mit Krisztusra fogtak, mivel magát Isten fiának, és Istennek hirdeté. Mit szól tehát ezekre az Űdvözítő? Nekem ördögöm nincs. Ezt pedig nyomatékosan mondja, jelentvén, hogy ő ugyan e becstelenségtől ment, ellenben amazok csakugyan ilyenek. Ezt az Atyának tartozó tiszteletből nyilatkoztatja, annak megerősítésül, hogy az a büntöl ment fiúnak atya. Minthogy tehát engem, ki ezeket Isten tiszteletére mondom, ti gyalázattal illettek: nem csak ellenem, hanem az atya ellen is istentelenséget követtek el. Ambár tehát én alázatosságból nem követelem az én tiszteletemet: de az atya kívánja az egész dicsőséget és tiszteletet, mert a bűn ő rá is folhat.

⁵¹) Miután előrebocsátá, hogy a ki Istentől van, Isten igéit hallgatja, most így szól: Ha valaki az én tanítmányomat megtartja; — evvel jelentvén, hogy ő természeténél fogva Isten. Az tartja meg pedig az isteni parancsolatot, a ki semmikép túl nem megy az isteni cselekvényeken; ugyanaz Isten igéit is hallgatja. Halál alatt itt nem a testit érti, mely mindnyájunkat elér, hanem a jövőt nevezi halálnak, t. i. az örök büntetést, milyen a gehenna, a féreg; valamint az örök boldogság életnek mondatik. Örökre, ugymond, (elkerüli a halált), a mi annyi, mint az örökös jövőnd halált. Mert a ki megtartja az Űr igéjét, a bűnre következő halált nem látja (elkerüli), habár a közönséges halált megizleli is.

⁵⁴) Ha én dicsőítem. Nem azt mondja, hogy az ő dicsősége azért semmi, mivel maga magát dicsőíti, hanem azok véleményéhez képest beszél, egyszersmind pedig az atya dicsőségének egyenlőségére céloz. Azért folytatja: Van atyám, a ki dicsőít engem; atyám által dicsőítettem, mert fia vagyok, és vele egy természetű. Midőn pedig úgy nyilatkozik: kiről ti mondjátok, hogy a ti Istentek, de nem ismeritek őt, evvel jelenti, hogy nem csak mint atyát nem ismerik, hanem mint Istent sem. Én pedig ugymond, ismerem őt. Mert ha mondom, hogy ismerem, nem leszek hozzátok hasonló hazug; mert ti midőn azt állítjátok, hogy ismeritek: hazudtok, én pedig nem úgy; hanem ismerem őt és igéjét megtartom.

⁵⁶) Ábrahám örvendett. Napjának a kereszthalála napját mondja, mely képleg eleve ábrázoltatott, mikor

ἡγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη. ⁵⁷ Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας; ⁵⁸ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. ⁵⁹ Ἦσαν οὖν λίθους ἵνα βάλῃσιν ἐπ' αὐτόν· Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν καὶ παρήγεν οὕτως.

ohajtotta látni az én napomat; látta, és örvendett. ⁵⁷ Mondának tehát a zsidók neki: Nem vagy még ötven éves, és Ábrahámot láttad? ⁵⁸ Jezus pedig monda nekik: Bizony bizony mondom nektek: mielőtt Ábrahám lenne, én vagyok. ⁵⁹ Legott köveket vettek föl, hogy rá dobálják. Jezus azonban elrejtőzött és kiment a templomból, átmenvén köztük, és úgy eltávozék.

CAPUT IX.

Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. ² Καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· Ῥαββί, τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; ³ Απεκρί-

És átmenőben látott Jezus egy vakon született embert, ² s kérdezék őt tanítványai, mondván: Mester, ki vétkezett, ez-e, vagy ennek szülei, hogy vakon született? ³ Jezus

ρεν εἰς σφαγὴν βαστάζοντα τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαυτώσεως, ὅτε γὰρ διὰ τῆς τοῦ νιῦ σφαγῆς τὴν προαίρεσιν ἐπιδειξάμενος εἶδε τὸν πνευματικὸν κριτὸν, καὶ ἔσφαξεν αὐτὸν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ νιῦ αὐτοῦ, ἐδέξατο παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐσομένων, καὶ ἔγω, ὅτι οὕτω δώσει τὸν ἑαυτοῦ μορογενῆ ὁ Θεὸς ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας. Τί οὖν ὁ ἀνόητος τῶν Ἰουδαίων ὄχι; Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις φασίν, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας; τοῦ γὰρ Κυρίου περὶ τῆς αἰδιότητος αὐτοῦ λέγοντος, αὐτοὶ ὡς ἐπὶ ἀρξάμενοι τοῦ εἶναι ταῦτα λέγοντα διεγέλων.

Ábrahám fölvezette áldozatra Izsákot, ki az áldozathoz való fát vitte. Ugyanis mikor saját fiának föláldozására megmutatta készségét, meglátván a szellemi kóst, fölállozást azt fia Izsák helyett; és Istentől a jövődők kinyilatkoztatását véven, megtudta, hogy úgy adja majd át az Isten saját egyszülött fiát a világ üdvességeért. Mit szól tehát a zsidók oktalán népe? Ötven éves, ugymond, nem vagy még, és már Ábrahámot láttad? Az Ur t. i. az ő örökkévalóságáról szólott, de azok, mintha létét itt kezdette volna, ama szavakkal kinevették.

Ἐπειδὴ δὲ ἐώρακα (sic) τοὺς ἀνοήτους οὐδὲν τῷ εἰρημῶν ἐννοοῦντας, εἰκότως ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ τέθεικεν τὸ γενέσθαι, ἐπὶ δὲ αὐτοῦ τὸ εἶναι, ὡς αἰδιός καὶ κρείττων τοῦ ὁμοῦ. Εἴτα βουλομένων αὐτῶν λιθάσαι αὐτὸν ὡς βλάσφημοι, καταστέλλον αὐτῶν τὸν θυμὸν πάλιν ἀνθρωπινῶς κρηπτεται, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀνεχώρησεν διὰ μέσου αὐτῶν μὴ ὀρώμενος.

Mivel tehát látta, hogy hallgatói a mondottakból mit sem értenek, helyesen monda Ábrahámról, miszerint az lett, magáról pedig vagyok, mint örökös, és romlástól mentt. Azután, mivel meg akarták őt kövezni mint káromlót, haragjuk lecsendesítéseül ismét emberi szokás szerint elrejtőzék, és kiment a templomból, átmenvén köztük észrevétlenül.

¹) Διατί θεραπεύει τότε εὐθὺς τὸν τυφλὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐξελθὼν; ἵνα σὺν τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ μὴ παρῆναι καὶ ἡ τοῦ σημείου ἐργασία τὸ σκληρὸν αὐτῶν καὶ ἀπειθεῖς αὐτῶν καταρτάξῃ, ἅμα δὲ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημῶν πιστώσασθαι βουλομένους· ὅτι γὰρ ἐπὶ τῆς ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἦλθε, δηλὸν ἐκείθεν, οὕτω γὰρ αὐτῷ σπουδαίως ἐνέβλεψεν, ὥς καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τούτου ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν ἔλθειν. Εἶπον γὰρ αὐτῷ φησί· Τίς ἡμαρτεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ. Ἔστι δὲ ἐσφαλμένη ἡ ἐρώτησις· πῶς γὰρ ἂν ἡμαρτεν οὗτος, πρὶν γεννηθῆναι; πῶς δὲ τῶν γονέων ἁμαρτήτων αὐτὸς ἐκολάσθη; πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν ταύτην; ἀπὸ τοῦ παραλιντοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν θεραπεύων εἶπεν· Ἴδε, ὕγιος γέγονας, μηκέτι ἁμαρτάνεις, τοῦτο ἐννοήσαντες οὗτοι, ὅτι ἐκεῖνος δι' ἁμαρτήματα παρελύθη, περὶ τούτου τί ἂν εἴποις, αὐτὸς ἡμαρτεν; ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἐκ γενετῆς γὰρ ἐστι τυφλός· ἀλλ' οἱ γονεῖς αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, παῖς γὰρ ὑπὲρ πατρός οὐ δίδωσι δίκην. Οὐ τοσοῦτον οὖν ἐρωτῶντες τοῦτο ἔλεγον, ὅσον διαποροῦντες. Αὐτὸ αὐτὸς φησὶν· οὕτε οὗτος ἡμαρτεν, οὕτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ. Καὶ οὗτος μετὰ ταῦτα, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν φησὶν ἡ πῆρσις.

¹) Miért gyógyítja akkor tüstént a vakot, a mint kiment a templomból? hogy jelenlétének elmellőzésével együtt a csodának véghezvitele is keménységüket és makacsságukat meglágyítsa; egyszersmind pedig az általa mondottakat is meg akarta hitelesíteni. Mert hogy szántszándokkal fogott a cselekvényhez, ebből világos, mert oly figyelemmel nézett a vakra, hogy e miatt a tanítványok is kérdést támasztottak. Kérdeék ugyanis tőle: Ki vétkezett, ez-e vagy szülei, hogy vakon született? Azonban a kérdés hibás. Mert mikép vétkezett volna ez, mielőtt született? vagy miért kellett volna neki bűnhődni szüleinek bűne miatt? Hogy jöttek tehát e kérdésre? Az inaszakadt példájából. Mikor Jezus azt meggyógyította, így szólt: Lásd, ép lettél, többé ne vétkezzél. Erre gondolván a tanítványok, minthogy amaz bűnei miatt bajlódott, (kérdézik):² hát erről mit mondasz? Ő vétkezett? de ezt nem lehet állítani, hisz születése óta vak; vagy szülei? de ez sem áll, mert a gyermek atyjaért nem méltó a büntetésre. Nem annyira kérdőzölög mondták ezt, mint kételkedőleg. Azért felele ő: Se ez nem vétkezett, se szülei. Az evangelista pedig ezek után: Nem innét jó, ugymond, a vakság; hanem:

³) Τὸ δὲ ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, περὶ ἑαυτοῦ λέγει, οὐ περὶ τοῦ πατρός· ἐκεῖνον γὰρ ἡ δόξα ἦν φανερά. Ὅτι περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο φησί, δηλὸν ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς, ἐπεὶ γὰρ φησὶ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, τουτέστιν, δεῖ με φανερωθῆναι ἑμαντόν, καὶ ποιῆσαι τὰ δυνάμενά με δεῖξαι τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ ποιοῦντα,

³) „Hogy Isten művei nyilván legyenek benne.“ Ezt Krisztus önmagáról mondja, nem az atyjáról, mert az atyja dicsősége nyilvános volt. Hogy önmagáról mondá ezt, kitetszik a következőből. Nekem, ugymond, művelnem kell annak műveit, a ki engem küldött: az az, ki kell magamat nyilatkoztatnom, és azokat cselekednem, melyek

θή Ἰησοῦς· Οὕτε οὗτος ἡμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. ⁴ Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. ⁵ Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου. ⁶ Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυνσε χαμαί, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ. ⁷ Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, ὃ ἐρμηνεύεται ἀπεσταλμένος, ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων. ⁸ Οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν

οὐ τοιαῦτα, ἀλλὰ αὐτὰ, ὃ σημεῖον ἐστὶν ἀπαλλαγῆς, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν οὐδὲ κατὰ μικρὸν διεστηκότων λέγεται. Τὸ δὲ ἕως ἡμέρας ἐστίν, τοῦτο δηλοῖ ἕως ὃ βίος οὗτος ἐνέστηκεν, ἐνεστὶ τοῖς ἀνθρώποις πιστεῖν εἰς ἐμὲ τὸ γὰρ ἔρχεται νύξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι, περὶ τοῦ μέλλοντος λέγει καιροῦ. Νύκτα δὲ αὐτὸν καλεῖ διὰ τὸ τῶν ἀμαρτημάτων ἀνενέγγητον οὐδεὶς γὰρ τότε ἀμαρτίας ἐργάσασθαι δύναται, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἔργον.

Τί δήποτε δὲ ὁ Παῦλος, νύκτα μὲν τὸν παρόντα βίον ἐκάλεσεν, ἡμέραν δὲ ἐκείνον; Καὶ γὰρ φησὶν· Ἡ νύξ προέκυψε, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Οὐκ ἐναντιούμενος τῷ Χριστῷ νύκτα γὰρ τὸν παρόντα βίον καλεῖ, ἢ διὰ τὸ ἐν τῷ σκότει εἶναι τοὺς ἐν κακίᾳ διατρίβοντας, καὶ ἀπιστίας. Ταῦτα φησὶν εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς. Ποῖα ταῦτα, ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δεῖ με ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀνέμνησεν ἡμᾶς τῶν ἐργασιῶν ὃ εὐαγγελιστὴς, ἀλλὰ δηλῶν, ὅτι τὸν λόγον διὰ τῶν ἔργων ἐπιστάσεται.

⁶) Ἐπτυνσε δὲ χαμαί, καὶ ἐποίησε (πηλόν). Δείξαι βολύμενος διὰ τοῦ πηλοῦ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ πηλοῦ πλάσας· τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ τοῦτο ποιήσας πρόσκαιρος ἐδόκει εἶναι τοῖς ἀκούουσιν, διὰ δὲ τοῦ ἔργου δεικνύμενος τοῦτο οὐκέτι λοιπὸν προστάττει. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀπλῶς ἀλλ' ἐκείνω τῷ τρόπῳ τὰ ὅμματα ἐδημιόργησεν. Οὐκ ἐπλάσε δὲ μόρον, οὐδὲ ἀνέωξεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁρᾶν ἐχαρίσατο, ὅπερ τεκμηρίον ἐστὶ, τοῦ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐμψύχῃσαι τῷ Ἀδὰμ· ἐκείνης μὲν γὰρ μὴ ἐνεργήσης ὀφθαλμὸς κἂν ἀπηρητισμένος ἦ, οὐκ ἂν ἴδοι ποτέ.

⁸) Αἰατὶ οἱ γείτονες αὐτοῦ, καὶ οἱ λοιποὶ ἀμφέβαλον περὶ αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἐστὶν αὐτός ὁ προσαιτῶν; διὰ τὸ παραδόξον τοῦ γενομένου θαύματος ἀπιστοῦντες, καίτοιγε τοσοῦτων οἰκονομηθέντων, ὥστε μὴ ἀπιστῆσαι (cod. ἀποστῆσαι) τινά.

Ὁ δὲ κέχρηται ᾧδατι, ἀλλὰ πτύσματι εἰς τὸν πηλόν, ἐπειδὴ ἐμύλε πέμπειν αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ. Ἦν οὖν μὴ τῇ πηγῇ ἐπιγραφῇ τὸ θαῦμα, ἀλλὰ μάθωμεν, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξελθούσα δύναμις αὐτῇ διέπλασε, καὶ ἀνέωξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἔπτυνσε χαμαί, καὶ ἐκ τοῦ πτύσματος ἐποίησε πηλόν. Οὐκ ἀνέβλεψε δὲ εὐθέως, ἀλλ' ἐκένωσε νίψασθαι, ἵνα μὴ δόξη τῆς γῆς εἶναι τὸ κατὸρθωμα. Πέμπει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ, πρῶτον μὲν, ἵνα γράμην τοῦ τυφλοῦ τὴν πίστιν· οὐ γὰρ εἶπεν ὅλως, ὃ πηλὸς ἐστὶ καὶ τὸ πτύσμα τὸ παρῆχον μοι τοὺς ὀφθαλμοὺς, τί μοι χρεῖα τοῦ Σιλωάμ, ἢ τοῦ νίψασθαι, ἀλλ' ἐπέσθη τῷ κελαινόντι, ἔπειτα δὲ, ἵνα ἐπιστοιμισθῇ τῶν ἰουδαίων ἡ ἀγνοοσύνη· εἶκος γὰρ ἦν ἅπαντας ὁρᾶν αὐτὸν ἀπίοντα, τὸν πηλὸν ἔχοντα ἐπὶ τῶν ὀφθαλμοῦν. Τῷ γὰρ παραδόξῳ πάντας ἂν ἐπέτρυνε πρὸς αὐτὸν, τοὺς τε εἰδότας αὐτὸν, τοὺς τε ἀγνοοῦντας, Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐστὶν ἐκκολον τυφλὸν ἀναβλέψαντα γράμηναι, πολλοὺς ποιεῖ πρότερον γενέσθαι μάστιγας διὰ μακρὰς τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐκκριβῆς θεατὰς τῷ παραδόξῳ τῆς θείας, ἵνα

φελεῖ· Se ez nem vétkezett, sem ennek szülei, hanem hogy Isten művei kijelentessenek benne. ⁴ Nekem cselekednem kell annak műveit, ki engem küldött, míg nappal vagyok; eljő az éj, mikor senki sem munkálkodhatik. ⁵ Mig e világon vagyok, fénye vagyok a világnak. ⁶ Miután ezeket mondta, a földre pökött, s nyálból sárt csinált, és a vaknak szemeit bekente sárral, ⁷ és monda neki: Menj, mosd-jál meg, Sziloam fürdőjében, mely szó küldöttet jelent. Elment, megmosdott, és mint látó tért vissza. ⁸ A szomszédok tehát, és a kik

megmutathassák, hogy ugyanazokat cselekszem, miket az atya. Nem hasonlók, hanem ugyanazokat, a mi az egyenlőség jele, és azokról mondatik, kik csekélységben sem különbözök. „Mig nappal van” annyit tesz, míg ez az élet tart, az emberek hihetnek bennem; mert ama szavak: Eljő az éj, midőn senki sem munkálkodhatik, a jövő időről szólnak, melyet éjnek nevez, a vétkek megszűnte miatt, mert akkor senki bűnökét el nem követhet, valamint az éj sötétségében semmi munkát nem végezhet.

Mikép nevezte tehát Pál a jelen életet éjjelnek, a jövőt pedig nappalnak? Ugyanis azt mondja: Az éj elhaladott, a nappal pedig elközelített. Nem ellenkezik Krisztussal; midőn a jelen életet éjjelnek nevezi, mert vagy a jövő naphoz hasonlítja, vagy azért mondja éjnek, mivel a gonoszak, és hitlenek sötétben vannak. Ezeket mondván Jezus, ugymond. De melyeket? hogy kinyilatkoztassék Isten dicsősége, mert művelnem kell annak műveit, ki engem küldött. Nem hiába emlékeztetett minket az evangelista a mondottakra, hanem annak jeleül, miszerint az Úr szavait tények által igazolta.

⁶) Lepökött a földre, és sárt csinált. Evvel meg akarta mutatni, hogy ő az, ki Ádámot sárból alkotta. Ha ugy nyilatkozott volna: én vagyok a ki azt tettem, kemény és sértő lett volna a hallgatókra nézve: de midőn tény által bizonyítja meg azt, már többé nem vála ingerlő. Azért nem egyszerűen, hanem ép azon a mondott módon állítja helyre szemeit. Nem is egyedül alkotó, vagy kinyitá, hanem látással is megajándékozta; a mi annak jele volt, hogy a lelket is ő lehellé Ádámba; mert ha a lélek nem működik, a szem, bármily tökéletes legyen, soha nem lát.

⁸) Miért kételkedtek a szomszédok és mások felőle, hogy talán nem ő az a koldus? Mert a történt csodának szokatlansága miatt nem hittek, jölehet annyi történt már a végre, hogy valaki ne legyen hitetlen.

Nem használt vizet, hanem nyált a sár készítésére, mert ugys Sziloam vizéhez vala őt küldendő. Hogy tehát a forrásnak ne tulajdoníttassék a csoda, hanem hogy azt tanuljuk, miszerint az ő szájából származó erő képezte, és nyitá ki szemeit, azért a földre pökött, és nyálból csinált sárt. Mindazáltal nem látott (a vak) tüstént, hanem meg kellett mosnia szemeit, hogy ne véljék a földtől származni a gyógyulást. Azután Sziloamhoz küldi őt, először azért, hogy ismerjék a vaknak hitét. Ugyanis épen nem mondá ő: ha sár, vagy nyál az, a mi nekem látást szerez: mire való akkor Sziloam forrása, vagy a mosódás? hanem engedelmesskedett a parancsolónak. Azután azért, hogy a zsidók nyakassága megtöressék; mert valószínűleg mindnyájan látták őt elmenni, sárt hordozva szemein. A dolog rendkívüliségevel bizonyára mindnyájok figyelmét magára irányza, mind a kik ismerték, mind a kik nem ismerték. Minthogy t. i. nem könnyű vakot ismerni, ki látását viszszanyeré: az ut hosszúsága által sok tanut, és a látás szo-

το πρότερον ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; ⁹ Ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δὲ, ὅτι ὁμοίος αὐτῷ ἐστιν· ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ἐγὼ εἰμι. ¹⁰ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Πῶς ἀνέωχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; ¹¹ Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· Ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπε μοι, ἵπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, καὶ νίψαι. Ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα. ¹² Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει· Οὐκ οἶδα. ¹³ Ἀγούσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς φαρισαίους τὸν ποτὲ τυφλόν. ¹⁴ Ἦν δὲ σάββατον ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. ¹⁵ Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Πηλὸν ἐπέθηκε μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω. ¹⁶ Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν φαρισαίων τινές· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. Ἄλλοι ἔλεγον· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. ¹⁷ Λέγουσι

μηκέτι ἔχουσιν ἀμφιβάλλειν. Προστίθῃσι δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦ Σιλωάμ τὴν ἐρμηνείαν, ὅ ἐστιν ἀπσταλμένος, δεῖξαι θέλων, ὅτι Σιλωάμ πνευματικὸς ἦν ὁ Χριστός· καὶ γὰρ τὸ ἀθρόον τῆς τοῦ ὕδατος ἐκείνου παρουσίας μυστήριον ἀποκρυφτοῦ ἐμφανίζει, τὸ ἀπροσδόκητον λέγω δὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείας, καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα γενόμενον.

Οὐχ ἀπλῶς δὲ ἐπισημαίνεται ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι προσαίτης ἦν, ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ τὸ ἄγαθον τῆς τοῦ κυρίου φιλανθρωπίας, ποῦ κατέβαινε, τοὺς προσαιτῶντας μετὰ πολλῆς τῆς ἐντοίας θεραπείων, ἐκεῖνος δὲ μὴ αἰσχυρόμενος τὴν προτέρην πῆρσιν, μηδὲ φοβούμενος τὸν θυμὸν τοῦ ἔθνους ἔλεγεν, ὅτι ἐγὼ εἰμι. Τοῦτο δὲ ἐποίει τὸν εὐεργέτην ἀνακρίπτων. Ἄνθρωπον δὲ αὐτὸν καλεῖ, ἐπειδὴ οὐδὲν μέγα τίως ἦδει περὶ αὐτοῦ· ὅπερ δὲ ἐγίνωσκε, μετὰ ἀληθείας εἶπεν, ὅτι μὲν γὰρ ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ διὰ τῆς αἰσθητικῆς ἐμάνθανε καὶ τῆς ἀγῆς· ὅτι δὲ πύσσαι καὶ τὸν πηλὸν ἐποίησεν, οὐκ ἦδει· ὅπερ δὲ διὰ τῆς ἀκοῆς ἤκουσεν, ἐμαρτύρησε λέγων, ὅτι εἶπε μοι· ἵπαγε, νίψαι, καὶ τὰ ἔξῃς. Πόθεν δὲ αὐτοῦ ἐγέννη τὴν φωνήν; ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς διαλέξεως, ὅτε περὶ αὐτοῦ ἐκείνοι ἐρωτήσαντες, αὐτὸς ἀποκριθεὶς διελέγετο αὐτοῖς, ὡς προεγγράπται. Ἐπειδὴ δὲ θεραπέων ἐνθέως ἀνεχώρει, τοῦτο δὲ διὰ τὸ ἀκόμπαστον ἐποίει, ἐρωτηθεὶς ὁ ποτὲ τυφλὸς περὶ αὐτοῦ ποῦ ἐστὶ, καὶ ἐνταῦθα ἀληθεύων, εἶπεν οὐκ οἶδα. Ἀγούσι δὲ αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, διὰ τὸ σφοδρῶς αὐτὸν ἐρωτηθῆναι ἐπισημαίνεται δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι σάββατον ἦν, ἵνα τὴν πονηρίαν αὐτῶν γνῶμην ἐνδείξηται ὡς παράβασιν τοῦ νόμου γνωρίζοντας τὴν εἰς τὸν τυφλὸν γενομένην θεραπείαν.

Τίνος ἔνεκεν ἐρωτῶντες τὸν ποτὲ τυφλὸν οὐκ εἶπον, πῶς ἀνέβλεψας, ἀλλὰ πῶς ἀνέωξε σου τοὺς ὀφθαλμούς; Αἰδόντες αὐτῷ προέβασιν τοῦ διαβαλεῖν αὐτὸν ἐπὶ ἐργασία. Αὐτὸς δὲ ὡς προακηκούτας συντομώτερον φηγγεται· οὕτε γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶπεν, οὕτε ἂν πρὸς αὐτὸν ἐλάλησεν, ἀλλ' ὅτι πηλὸν ἐπέθηκε καὶ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω.

¹⁷) Τίνες εἰσὶν οἱ ἐιπόντες τῷ τυφλῷ, σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤρριξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; οἱ σχισθέντες ἀπὸ τῶν εἰπόντων, ὅτι οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ,

εἰσὶν οἱ ἐπὶ τῷ τυφλῷ, ὅτι οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ; ⁹ Ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δὲ, ὅτι ὁμοίος αὐτῷ ἐστιν· ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ἐγὼ εἰμι. ¹⁰ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Πῶς ἀνέωχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; ¹¹ Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· Ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπε μοι, ἵπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, καὶ νίψαι. Ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα. ¹² Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει· Οὐκ οἶδα. ¹³ Ἀγούσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς φαρισαίους τὸν ποτὲ τυφλόν. ¹⁴ Ἦν δὲ σάββατον ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. ¹⁵ Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Πηλὸν ἐπέθηκε μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω. ¹⁶ Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν φαρισαίων τινές· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. Ἄλλοι ἔλεγον· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. ¹⁷ Λέγουσι

κατὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκείνου παρουσίας μυστήριον ἀποκρυφτοῦ ἐμφανίζει, τὸ ἀπροσδόκητον λέγω δὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείας, καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα γενόμενον.

Νεμε-
lyek álliták: ez az; mások pedig: hasonló hozzá; ő mondá: én vagyok. ¹⁰ Kérdezték tehát őt: mikép nyíltak meg szemeid? ¹¹ Ő felele, és monda: Az ember, ki Jezusnak mondatik, sárt csinált, megkenste szemeimet, és monda nekem: menj Szilóam fürdőjébe, és mosd meg. Elmentén tehát és megmosván azóta látok. ¹² Kérdezők tehát őt: hol van az? felele: Nem tudom. ¹³ Elvezetik a farizeusokhoz a volt vakot. ¹⁴ Szombat volt pedig, mikor Jezus sárt csinált, és megnyitotta szemeit. ¹⁵ Ismét kérdezték tehát őt a farizeusok, hogyan kezdett látni? Ki felele nekik: sárt tett szemeimre, azután megmostam, és látok. ¹⁶ Mondának tehát né- melyek a farizeusok közül: Ez az ember nem Istentől való, a ki a szombatot nem tartja meg. Mások mondanak: Mikép cselekedheti a bűnös ember ezen csodajeleket. És szakadás volt közöttük. ¹⁷ Mondának tehát ismét a vaknak: Te

katlansága miatt szorgalmas nézőket szerez előbb, hogy többé ne kételkedjenek. Hozzá teszi az evangelista Szilóam értelmezését, a mi annyi, mint „küldött” jelenteni akarván, hogy Szilóam szellemileg maga a Krisztus, mert a víz bősége az ő eljövételének titkát jelenti, vagyis a Krisztusnak váratlan megjelenését, mely minden reményen fölül történt.

Miért nem kérdezték, vizsgálat közben a volt vakot így: mikép nyerted vissza a látást? hanem inkább így: mikép nyitotta föl szemeidet? Mert alkalmat akart neki adni Jezus rágalmazására a tény miatt. De ő minthogy már előbb hallották, röviden felel nekik, és se nevét nem mondja meg nekik, se a mit Jezus szólott neki: hanem csakhogy sárt csinált és szemeimre kente, azután megmostam és látok.

¹⁷) Kik tették a volt vaknak ezt a kérdést: Te mit mondasz a felől, ki fölnyitá szemeidet? A kik elszakadtak az ekkép nyilatkozóktól; ez nem Istentől való, sőt inkább